

42/c

PÁLET JÁNOS
iskola-igazgató Tereczkón

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ-EGYLET.

Szerkesztik :

NAGY LAJOS és BOROS GYÖRGY.

Második kötet.

KOLOZSVÁRT,

1889.

NYOMATOTT GÁMÁN J. ÖRÖKÖSEINEL.

A II. kötet tartalma.

Költemények.

	Lap
Gondolatim. Csifó Salamon	1.
Karácsoni emlék. Végh Mátyás	9.
A rossz hideg. Rédiger Géza	25.
Temetőben. Sántha Károly	30.
Az az egy is! Murányi Sándor	50.
Örök hazánk. Abonyi Árpád	59.
Feltámadunk. Rédiger Géza	73.
Az ember inkább halhatatlan, mint halandó	85.
Jónás. Dr. Nagy Mór	89.
Krisztus és a galamb. Végh Mátyás	109.
Szegények könyörgése. Jékey Aladár	125.
Otthon. Dézsi Mihály	140.
Temetőben (gyermek sirjánál) Sántha Károly	157.
Péter Isten volta. (legenda) Végh Mátyás	162.
Oly szép a föld. Magyar próza után Jékey Aladár	173.
Bartók István halálára. Dézsi Mihály	197.
Emberék. Haan Béla	205.
Őszi dal. Nagy Lajos	221.
Hymnus. Rédiger Géza	223.

Vallásos és erkölcsi tárgyú közlemények.

Boldog új évet! . . . y	3.
Egy ház titka. Grátz Mór	9.
Előítélet (elbeszélés) Ürmössy Miklós	10.
Egy falusi este (elbeszélés). Péterfi Lajos	33.
Minden napra egy gondolat.	37, 66.
A nevelés és tanítás új jellege. Kovácsi Antal	51.
Husvétí gondolatok. Ferencz József	73.
Az unitáriusoknak miért kell ünnepelni a husvétot. Carpenter J. Jakab	76.
Husvét. Csegezi László	79.
Van feltámadás. Boros György	82.
Halhatatlan élet. Ford. Gál József	83.
Lelki husvét. Fordította Gálfi Lőrincz	84.
Feladatunk. Borbély Sámuel	90.
Az otthon. Smiles	119.
Templomban s templomon kívül. Boros György	126.
A bibliáról. Barabás Lajos	132.
A ki Isten nélkül élt. (elbeszélés). Deák Miklós	146.
Az ihletés. Angolból. F. J.	158.
Enekgyűnk. Iszlai Márton	189.
A szurátei kávéház. Dr. Brassai Sámuel	198.

	Lap
Tapasztalatok a népiskolai és egyleti életből. Derzsi József	205.
Az ember szentsége. Angolból. F. J.	221.
Buddha és a buddhisták üdvözítő tana. Dr. Brassai Sámuel	223.
Az „Unitárius Közlöny“ karácsonfája: B. Gy., Rédiger Géza, Ferencz József, Grátz Mór, Gál József, Dr. Brassai, Tarcsafalvi Jenő . .	228.

Életrajzok és történelmi tárgyuak.

Clarke Freeman Jakab (arczképpel). Boros György	4.
Az amerikai unitáriusok munkálkodása B. Gy.	30.
Kiss Mihály (arczképpel). B. Gy.	57.
Emlékeimből. Gyöngyösi István 61. 101. 142.	166.
Rudolf trónörökös főherceg (nekrológ)	49.
Kép egy unitárius tanár életéből (arczképpel). Ozsváth Gábor . . .	97.
Koronka Antal (arczképpel) —á	137.
Dr. Bartók István (arczképpel). Boros Gy.	202.
Halottak Emléke: Kiss Mihály	146.
Kovács Mihály. Raffaj Domokostól	46.
id. Végh Mihály. Özv. Szilvássy Miklósné . . .	88.
Incze Mihály. —i	172.

Vegyes tartalmuak.

Képe megváltás. Kovácsi Antal	27. 111.
Allitsunk kisded óvodákat. Ürmössy Lajos	67.
Orvosi levelek. Dr. Jankovich Pál	114.
A vadházasságokról	116.
A korcsma regalé és még valami. Emberbarát	118.
A hangya-könyvecske. Tarcsafalvi Jenő	150.
Rövid jegyzetek egy hosszú utról. Boros György	159. 210. 225.

Egyleti értesítő.

Tájékoztás a Dávid Ferencz egyletről. Boros György	94.
Felhívás előfizetésre. Nagy Lajos, Boros György	24.
Meghívó közgyűlésre. Dr. Brassai Sámuel	156.
A Dávid Ferencz-Egylet IV-ik közgyűlése	174.
A választmány jelentése 188 ⁹ / ₉ egyl. évről	174.
Maroskőri fiók-egylet „ „ „ „ Fazakas Lajos	180.
Kereszturkőri „ „ „ „ „ Barabás Lajos	181.
Háromszéki „ „ „ „ „ Kiss Sándor	182.
Küküllői „ „ „ „ „ Gvidó Béla	182.
Papi önképző egyesület keresztur körben. Németh István	186.
A kereszturkőri dalkör. Györfy Ferencz	187.
Nyilvános nyugtázás. Bágyi Kálmán: 48. 72. 124.	
Egyleti élet és munkásság: 17. 39. 69. 85. 105. 120. 152. 169. 196. 215. 229.	
Hazánk és a külföld. 23. 43. 108. 123. 154. 171. 218. 236.	
Irodalom: 23. 44. 87. 108. 123.	

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Gondolatim.

Nyugtalanság egész életem.

Gondolkozom . . .

Gondolat gondolatot ad

Szívem közel a kétségbeeséshez

Értelmem világa homályosul

Emlékem tévedez.

Kikötnöm . . . nincs hova.

Mi vagy te szív, miképp vagy alkotva?

Hogy minél közelb állsz a végső dobbanáshoz,

Annál inkább tüzeled elmémet tovább . . . tovább . . .

Hát már meg nem lelem miután kutatok?

Segély s világosság számomra elfogyott?

Bejártam a földet, a lég határait,

Leszálltam pokolba, fel a mennyországba,

Elmém szanaszét járt keresve mindenütt,

Hol a Mindenható, ki elé boruljak,

Kinek könyörögjek, kit hévvel imádjak,

A kitől megértsem,

Hogy én honnan jöttem?

Mi vagyok és miért?

Kitől megkérdézzem,

*Jelen számunkhoz egy fél iv mellékletet s
Clarke Fr. Jakab arczképét csatoltuk.*

Higgyek-e tovább is a jövőéletbe ?
A melynek, azt mondják, soha se lesz vége.
Mi vár ott mi reánk földnek gyermekire ?
Szigoru ítélet avagy kegyelem-e ?

Jártam és kutattam,
De lám mind hasztalan.
Hitlenség s kétkedés
Voltak útitársam.

*

*

*

Ujra elindulok, újra gondolkodom
Most szemeim nyílnak,
Körülem fény támad,
Elmém szabadabb lesz.
Szivem is földobban.
Az örök hatalmat már látom mindenben,
A kricsiny fűszálon, a végetlen úrben,
Földön és tengeren, szellőn, mennydörgésben,
Felhőn, napsugárban s emberi kebelben.
De hát honnan jöttem ?
Ez nem ember dolga,
Az Istenség titka.
Mi vagyok én itt lenn ?
Szerető, kegyelmes, édes jó Atyámnak,
Méltatlan és bűnös, gyarló és lázadó,
De sirva könyörgő, megbocsátást esdő
S remélő gyermeke.
És miért vagyok itt ?
Perczim s alkalmimat arra fölhasználni,
Hogy feladatom e földön teljesítsem.
Senki sincsen ide ok nélkül teremtvé.
Azt az isteni czélt, mely ott áll előttünk,
Meg kell közelítnünk.
Munka vezet erre együtt túrelemmel. —
Kétkedésem egy jövő s örök létben,
Nem zavarja többé szivem nyugodalmát.
Hiszen mi a halál ?
Egy percznyi fájdalom, pillanatnyi küzdés,

Egy kapu e létből az örök hazába,
A hol nincsen felhő, nincs bánat, bánatalom,
De szünetlen napfény és törhetlen béke.
Hol a szegény nem kér többé a gazdagtól,
Sem a gazdag nem fél kincsét elorzóktól.
Hol egyenlőség lesz s aztán testvériség.
Ott érezni fogjuk az Isten kegyelmét.

*

*

*

Tovább nem kutatok,
Nyugalomra hajlok.
Hit és szeretet volt, a mivel indultam,
Él már reményem is s világítja útam.

*

*

*

Mit az elme nem ért, a kéz meg nem foghat,
Hittel, szeretettel föl találhatod azt.
Borulj le, imádkozz, de ne kételkedéssel,
Ne csak az ajakkal, de tiszta érzéssel.
Hogy ha erőd elhagy, a bűnöd meg terhel,
Emelkedj, ne csüggedj, bánatidat üzd el.
Hidj s bizz az Istenben, szeresd őt végtelen
És ő eljő hozzád, hogy téged segítjen.

(London.)

Csifó Salamon.

Boldog új évet!

A föld kerekén mindenütt, szárazon és tengeren, palotában és kunyhóban, a levegő és villám szárnyain, hol ember és gondolat találkozik: ma mindenütt ez a jó kívánság járja: Boldog új évet!

Mi is boldog új évet kívánunk olvasóinknak.

Mondanunk sem kell, minden keresztény lélek tudja, hogy a boldog új évet első sorban Istentől reméljük s várhatjuk, kitől száll alá minden jó adomány és tökéletes ajándék, ki a nap fénylő sugaraival, az égnek harmatjával és az esőnek csöppjeivel, megtermékenyíti a földnek barázdáit; a ki ihlető lelkesedéssel tölti el a művészt, tudóst, az államférfit, hogy alkotásaikban a szebb, a boldogabb jövőt előkészítsék.

De másod sorban ne feledjük, hogy a boldog új év sok tekintetben tőlünk is függ.

Azért felettébb való dolgokat ne kívánjunk ; szem előtt tartván a szent írás szavait : Gazdagságot, vagy szegénységet ne adj Uram énnékem, hanem táplálj engem hozzám illő eledellel. (Péld. 30. 8.) Hanem elégedjünk meg az állással és helyzettel, melybe az isteni gondviselés helyezett, a melyben erő és egészség, munkásság és takarékoság, egyetértés és szeretet mellett boldogtalanok nem lehetünk.

Sorsunk és állapotunk mérlegelésénél ne csak felfelé nézzünk. Hányan vannak magasabb állásban, hányan laknak fényes palotákban, hányan bírnak nagyobb jövedelmekkel ; hanem inkább lefelé tekintünk ; s bizonynyal úgy fogjuk találni, hogy sokkal nagyobb a nálunk kevésbbé mint inkább boldogok és szerencsések száma. Aztán a boldogság nincs is álláshoz, vagyonhoz kötve, hiszen vannak koronás boldogtalanok és szegény gazdagok is, s megfordítva boldog alattvalók és gazdag szegények is.

A mink van, azt becsüljük meg, az örökséget szüleinktől, a szeretetet családunk tagjaitól, a jó indulatot barátainktól és a becsülést embertársainktól. Ezek birtokában még a szerencsétlenség is könnyebben tűrhető.

Kitartó, becsületes munka útján igyekezzünk megszerezni azt, a mink hiányzik. Uzsora, csalás, erőszak által szerzett vagyonon nincs Istennek áldása. Egy vagy más alakban a büntetés hamar bekövetkezik.

A szerencsében el ne bizakodjunk, de a szerencsétlenségben sem szabad elcsüggednünk. Azt mondja egyik írónk : „A legjobb embereknek is szükségök van a szenvedésekre. Felhőszakadások ezek, melyek elárasztják a völgyet, hogy az emher a hegyre siessen, nagyobb látkört nyerjen, s tisztább levegőt szivjon.“

Ismételjük : Boldog új évet kívánunk !

y.

Clarke Freeman Jakab.

(Arczképpel.)

— Szül. 1810 ápril 4. Meghalt 1888 jun. 8. —

Tekintsen az olvasó a mellékelt képre. A férfi, kit ábrázol, nem él, s mégis arról a közönséges papírról a lélek mintha beszélne, s mi mintha értenők szavát. Az a derült homlok tiszta értelemről, határozott akaratról, az arc vonásai szívjóságról, nemes jellemről szólnak. Olyan

ember ez, a kinek vágyai szoktunk társaságára, s a kitől a tanácsot teljes bizalommal elmerjük fogadni.

Ismerkedjünk meg életével is.

Clarke Freeman Jakab 1810 ben április 4-én született az észak-amerikai Egyesült-államokban Hanover városban, de szülői állandó lakása a híres Boston volt. Ő is ott növekedett s bostoninak tartotta magát. Itt járt iskolába, itt tett érettségi vizsgát a híres Harvard-collegiumban 1829-ben s ugyanitt végezte a theológiát 1833-ban. Tanuló korának az a szerencsés előnye volt, hogy tanuló társai oly jeles ifjak voltak, a kikből később hazája legjelesebb férfiai váltak ki. Clarkenak nagy tehetsége volt a tanulásra, s már ifjú éveiben nemcsak a nemzeti irodalommal s classikusokkal ismerkedett meg, honan a német nyelvet is elsajátította, minek papi pályáján nagy hasznát vette. Egyik volt-tanulótársa az írja: „mi a legélénkebb, legtevékenyebb s a legkedvesebb tanulók egyikének tartottuk.“ Nagyatyja, Freeman Jakab, volt az unitárius vallásnak legelső nyílt hirdetője Észak-Ámerikában; ő, az unoka, volt az, a ki több mint ötven évig a legönállóbban, legbátrabban hirdette azt, a nélkül, hogy valaki felekezetiséggel vádolhatta volna.

A paposkodást szülő s nevelő helyétől messze Luisville-ben egy teljesen új gyülekezetben kezdte meg 1833-ban. Ebben a vállalatban is egyéni jelleme nyilvánult. Neki olyan hely kellett, a hol bátor elszántságra, önálló kezdeményezésre s teremtmő munkára volt szüksége. Az első évben nem kevesebb, mint 72 prédikációt írt.

Hét évig volt ott s hét évig küzdött környezetével, melyben sokan voltak, a kik vallását hitetlenségnek tartották s olyanok, a kik előtt a vallás csak babona volt. 1841-ben tért vissza Bostonba, de itt sem fogadta el a szervezve levő egyházak hívását, hanem egyesült egy néhány barátjával, azért, hogy újat alakítson. „Nekem s barátaimnak olyan gyülekezetre volt szükségem — írja — a melyben legyen társadalmi és baráti élet, a melynek temploma nyitva legyen mindenkinek, a székek ne legyenek bérbe adva, s a pap és hivei dolgozzanak együtt közösen.“ A szabad egyháznak az az eszméje, a melyet Clarke megvalósított, egyelőre, hivei között is ellenszenvre talált. Boston városa tulajágosan conservatív volt arra, hogy általánosan felkaroltassék, s az Amerikai Unitárius Társulat az eszmét csak a múlt évben tette tüzetes megvitatás tárgyává. A Clarke gyülekezete egészen az első keresztények mintájára volt szervezve. „A tanítványok egyháza“ volt neve. Ő volt a mester s az egyház tagjai az ő igazi, szerető tanítványai. Jótettekben,

szeretetben s hűségben, mintha Jézus s tanítványai lettek volna mintájok. A nyomorult, elhagyott gyermekek számára „otthont,” „gyermeksegélyző egyletet,” az elhagyott néger asszonyoknak „menházat” teremtettek. A nők „varró iskolát” tartottak fenn, négyszáz gyermek számára szóló minta „vasárnapi iskolájok” volt. Együtt éltek, együtt dolgoztak s együtt imádkoztak. Nemcsak nevezetes, hanem megható, hogy midőn a lelkész, betegség miatt, kénytelen volt három évre (1850—1853) megválni, a hivek nem hoztak más papot, hanem koronként összegyűltek s még urvacsorával is éltek. Miután visszatért, új életet kezdettek s ebben virágoznak ma is.

Az a szónoki egyszerűség, tisztaság és bűbáj, a mely a Clarke beszédeit jellemezte, páratlan volt. Az első évben irt beszédekből kevés maradt meg, de az azutániak mind nyilvánosság elébe kerültek s ha a templomban ezren hallgatták, ország-világszerte biztonnal olvasták tizezren, s azokból mindenki vagy eszmét, vagy lelkesedést, vagy életet meritett. Élet vize folyt azokban. A beszéd írásmódja tanuságos. Soha sem kezdette írni beszédét szombat előtt, (megjegyzendő, hogy a beszédet olvasta), de ekkor egyszeri leülésre, vagy rendesen felét szombaton s felét vasárnap írta meg. Hanem, a mikor leült, a beszéd a fejében rendesen készen volt, mert már a hét első napján, s néha korábban is elhatározta, hogy miről fog beszélni, s azt az utolsó perczig folyton forgatta elméjében, úgy, hogy azt ekkor már csak papírra kellett tenni. A beszéd tárgya olyan volt, a milyent az idő parancsolt, mert ő mindig azt a kérdést dolgozta fel, a mely napirenden volt.

Vallás, dogma, historia, theologia, az ember multja, jelene és jövője benne volt beszédeiben, de azoknak központja mindig a Jézus Krisztus igéje. Fő feladatának azt tartotta, hogy az Isten atyasága s az ember testvérisége evangeliumát népszerűsítse. Oly szabadelvű volt, hogy a bostoni papok féltek tőle, mint túlbátor reformatortól, s mint a ki Párker Tivadart meghivta, hogy prédikáljon szószékében, akkor, a mikor, egyet kivéve, minden unitárius pap kerülte Parkert; s mégis a tisztán orthodoxusok vezetőjüknek tartották. Midőn a Párkerrel való közösséget szemére vetették, azt tette, hogy a baptista, methodista püspöki, katolikus s más egyházak papjait hívta meg, hogy prédikáljanak szószékében.

Az ember azt hinné, hogy a paposkodásra fordította minden erejét. Ellenkezőleg ő minden volt azon kívül. Mégis a jövőre nézve legelső helyen áll, mint író. Már Luisvilleben indított egy lapot, a mely

arról lett nevezetes, hogy többen a legnagyobb költők és írók, köztük Emerson és Holmes ebben kezdettek írni, s Channing is irt bele egy cikket. Bostonban szerkesztett másokkal együtt egy lapot két évig s dolgozó társa volt nagyon soknak. Politikai, közgazdasági s csillagászati tanulmányai is jelentek meg még könyvalakban is.

A theologiai irodalomban van legtöbb műve. A nagyobbakat említve. Megjelent: „A megbocsátás keresztény dogmája“ 1852-ben; „Az ima keresztény tana“ 1854-ben; Hasetől fordítva „Jézus élete“ 1860-ban; „Az orthodoxia igazságai s tévedései“ 1866-ban; egy kötet beszéd 1868-ban; „A hit lépcsői“ 1870-ben; „Tíz nagy vallás“ 1871-ben; „Közönseges felfogás a vallásban“ 1873-ban; egy kötet költemény németből és francziából fordítva 1875-ben; Egy kötet beszéd 1877-ben; Emlék jegyzetek életéről 1878; „Az önmivelődésről“ 1880-ban; „Események s időszakok a vallásos történelemben“ 1881; „A Didimus Tamás legendája (Jézus élete) 1881-ben; „Pál apostól eszméi“ 1884-ben; „Vitattott theologiai kérdések“ 1886-ban; „A negyedik evangélium problémája“ 1886-ban.

Ez a sok czim így, bár jelzi munkakörét, inkább fárasztó, de a művekben lélek és élet van. A szellem magas röpkedése, a mély belátás, s e mellett a könnyen érthetőség és tisztaság egészen a híres Channing műveihez teszik hasonlóvá. Clarke Channing után a leghatásosabb unitárius író volt Ámerikában. Az európai nevezetesebb nyelvekre sok van lefordítva dolgozataiból. Magyarországon az unitárius körön kívül Dr. Ballagi Mór közölt a Prot. Egyh. és isk. lapban s ugyan ő azt nyilvánította, hogy ha valakiéhez hasonlítani akarná theologiai felfogását, az a Clarke-é volna.

Az önállóan megjelent könyveknek mintegy felét nem említettük. Az összes között legtöbb tudományossággal készült a tíz nagy vallásról szóló, de teljes önállóság és eredetiség jellemzi mindeniket. Ha a folyóiratokban és hirlapokban megjelent dolgozatai összefoglaltatnának, legalább tíz kötettel szaporodna kis, eredeti könyvtára, s ennek ha nem központja, de kétségtelenül jeles tényezői lennének eredeti és fordított költeményei. Legkevesebbet tartott költői tehetségéről.

Clarke az ámerikai unitárizmussal egy időben született, azzal nőtt fel, s ha annak rá, neki arra kétségtelen befolyása volt. De ezt lehet mondani az Egyesült-Államok politikai életéről is. A rabszolgaság eltörléséért Garison, Channing, Parker s társaik mellett harczolt. Követ volt két alkalommal is. A polgári s politikai ügyek reformálásában első

rendű szerepet vitt, s minden évben új küzdelemben próbálta ki törhetlen erélyét. Felfogásában hajthatlan nem volt, mert nem tartotta magát csalhatatlannak, de ha valamely elv helyessége felől meggyőződött, attól eltántorítani nem lehetett. Politikai ellenfele nem kevesebb volt mint egyházi. Nevelésügyben, a Harvard collegium vezetésében, stb. éveken keresztül volt részes.

Honnan ez az óriási erő s ez a sok munka? Első helyen az Istentől nyert talentumért kellett hogy hálás legyen s azután az 1839-ben Hidekoper Annával kötött boldog házasságért. Neje egy valódi művelt, nemes szívű nő volt, kinek körében lelki ereje mindig megújult s szíve inspiratiót nyert mindenre, a mi szép és magasztos. Két leánya volt háza s szíve ékessége. Kedélye egész életen át nyugodt volt, lelke szabad s ez jellemezte munkáját ez halálát is. Mindjárt egy éve lesz, hogy nejével jött haza a templomból. Lovai megijedtek, elragadták a szekeret s az a roppant gyorsaság közben megakadt s mindkettőt a földre vetette. Neje is, de Clarke maga oly tetemesen megsebesült s összerongálódott hogy azóta sokat szenvedett, egészen június 8-ig, midőn aztán nyugodtan elszenderült.

Benne egy szónok, költő, tanító, író, reformátor, polgár és szent költözött a szentek társaságába. Ő tanította, hogy az ember méltósága, szabadsága, nemessége abban áll, hogy mindig lényre szellemi és halhatatlan részét tartja szem előtt, hogy mindig fennebb és fennebb emelkedik felül az idő és az érzéki világ határain, oda, a hol az örökkévalóság kezdődik. Ilyen lesz a vége a léleknek s ilyen lett az ővének is.

78 évre terjedt élete. Mily hiven jellemezte ezt az életet 70 éves korában, midőn azt mondotta: Mily rövid az élet s mégis mily hosszú! Gyorsabban jár mint a takács vetőlője, a mint így visszapillantunk rá, s mégis a szeretetnek, hasznosságnak, a kellemes barátságnak, a természet s az emberek megismerésének mennyi áldásával halmoz el minket. Ma egy hosszú boldog életen tekintek át, s abból a boldogságból mennyit köszönök nektek kedves barátaim, neked kedves gyülekezetem s mindenekfelett neki, a nagy mesternek, kinek nevében itt először egyesülünk, kinek neve ma is összetart s kinek szent ügyéhez az Isten adjon nekünk mindig kellő erőt az életre, avagy a halálra.

Boros György.

Karácsoni emlék.

Két kis gyermek az áldott estén,
— A jó szokást hiven követvén —
Ablakomhoz járula csendben,
Hogy az ismert szent dalba kezdjen :
„Krisztus úrunknak áldott születésén
Hála éneket mondjunk szent ünnepén!“

Sovár szemök kétkedve kérdi :
Vaj' lesz-e, ki dalunk megérti ?
Vaj' lesz-e, ki az Ur nevében
Könyörölni fog a szegényen ?
És tovább foly remegve a szent ének :
„Legyen dicsőség a meny Istenének!“

Oh e szent dalt én is jól tudám,
Álltam én is másnak ablakán,
S most, hogy a sors kissé kedvezett
Megértém a régi éneket :
— Egy pár fillért, mert több nem telik,
Beh szívesen nyujták át nekik. —

Végh Mátyás.

Egy ház titka.

S . . . városban igen szegényes viszonyok közt élt egyszer egy tanító. Szegénynek mondjuk életmódját, de ő maga éppen nem volt szegény, hiszen kilencz élő gyermek volt házának bő áldása.

A tanító élete örömet gyermekeiben lelte, kiknek fölnevelése bizony nem volt csekélység.

Ha az év küszöbén elgondolta magában, mi mindenre lesz szüksége az egész év folyamán, hogy élelemmel és ruházattal elláthassa háznépét, könnyen kislelkűség szállhatta volna meg, ha Istenben nem bízott volna rendületlenül.

Lakása sem volt valami nagy kilencz gyermek számára. Az ágyak elfértek ugyan, de a zajos játékokra bizony kicsi volt a hely, pedig ezt sem lehetett megvonni a vig seregtől.

Az édes atya és anya azonban igen jól tudták kormányozni a házat s ki abba belépett: rendet s tisztaságot látott mindenütt; a gyermekek mindegyike tisztán öltözve s a nagyobbak segítségére voltak a kicsiknek.

Valóban mindenki csodálta a szegény tanítót s nem mindenki tudta fölrni eszével, hogy mi lehet titka mindezeknek.

Egy napon, éppen déltájban, vendég érkezett a tanítóhoz.

Midőn a vendég a sok gyermeket az asztal körül látta mozogni, a sajnálat hangján ilyen megjegyzést tőn:

„Szegény tanító ur, minő nehéz háztája van!”

— Nékem volna nehéz háztajam?

— Nos, kilencz gyermek s köztük hét fiu, válaszola amaz, fájdalomosan hozzá téve: Nekem csak két gyermekem van s ők ketten is sirba visznek.

A tanító egész határozottsággal felelé:

„Az enyémeokről nem mondhatnám ezt.”

„Miért nem?” kérdé a vendég fejét csóválva.

„Ezt könnyen megmagyarázhatom önnek, szóla vidám arcczal a háziatya.”

„Lássa uram én egy pompás mesterségre tanítottam gyermekeimet, t. i. az engedelmesség mesterségére.

Ugy-e fiuk, ti jól tudjátok, hogy engedelmességgel tartoztok szüleiteknek?

Avagy nem tudjátok?

Tudjuk! mondának a gyermekek.

És ugy-e ti szívesen engedelmeskedtek? kérdezé az atya, mert a kérdezgetéshez nagyon jól értett.

A két kis leány némi hamissággal tekintett az idegenre; de a hét fiu imígyen felelt:

Igen kedves atyánk, szívesen, nagyon szívesen engedelmeskedünk jó szüleinknek.

Ekkor a tanító így szóla a vendéghez: Lássa uram, ha most a halál nyitna be hozzám és egyet a kilencz közül ki akarna ragadni kezemből — s itt bársony fővegét vette le fejről s az ajtó felé dobta azt — akkor azt mondanám néki: ki mondta néked te fickó, hogy sokallos gyermekeimet?”

Erre meghökkent az idegen és kezdé belátni, hogy csakugyan csak az engedetlen és nevetlen gyermekek teszik szerencsétlenné az apát.

A tanító kilencz derék fia egyikéből, később sokaktól áldott s híres ember lön, Steinthal városnak nemeskeblű lelkipásztora: a buzgó és nagynevű Oberlin Frigyes, a lelkészek valódi példányképe!

Grätz Mór.

Előítélet.

(Elbeszélés.)

A mult évben K... falván lévén dolgom, a lelkészt is meglátogattam. Az öreg lelkész éppen temetésről jött haza.

— Kit temetett? kérdém a többek közt tőle.

— Benke Tamást! — felelé.

— És ki volt az a Benke Tamás? — kérdém őt tovább.

— Egy szegény öreg ember. A mi falubeli kovácsunknak volt az apja.

Azután elgondolkodva kis idő múlva hozzá tévé:

— En jó Istenem, ha elgondolom ez ember életét, bizony nagy tanulság rejlik benne.

— Minő tanulság? — kérdém kíváncsian.

— Az, — felelé a tiszteletes — hogy mindig megboszulja magát az: ha a szülők külömbséget tesznek gyermekeik közt s az egyiknek jobban kimutatják szeretetüket, mint a másinak.

— Hogyan, hát volna oly szülő, ki saját véréből született gyermekei közt külömbséget tudna tenni? — kérdém bámulva.

— Fájdalom, vannak ilyenek. Ilyen volt a megboldogult Benke Tamás uram is. Míg az egyik gyermekét a majomi szeretet minden gyöngédségével elhalmozá, — addig a másikat még a házától is elüldözté.

— S miért tévé ezt?

— Azért, mivel e szegény teremtés, béna, nyomorult testalkattal jött a világra.

— Mi baja volt?

— Púpos volt szegény.

— A kit a természet így megcsufol s ily idétlennek szül, az rendszeren nem egyenes lelkű ember, — mondtam kissé meggondolatlanul.

— Már miért ne lenne az? csattant föl az öreg lelkész.

— Általában azt tartják, — felelém védekezve — hogy rút testben nem lakik ép lélek.

— Ostoba előítélet! Válaszolá az öreg tiszteletes némi ingerültséggel. — Mintha bizony valaki oka volna annak: hogy minő arczczal, fejjel, hajjal vagy testalkattal születik a világra. Ime — mondá élénken — épp ez a mi púpos kovácsunk is, egy fényes példa reá: hogy nyomorék testben is lakhatik nemes jellem és tiszta, önzetlen szív.

Aztán növekvő hévvel folytatá:

— Ismétlem, ostoba, buta előítélet, mely azt hirdeti, hogy a természet a rút, nyomorék test által egyeseket azért bélyegez meg, hogy azokat, mint valami belpoklosokat kerüljük és megvessük. Nem, nem, a jó Isten nem tesz külömbséget az emberek között. Mindnyájan egyenlőknek születünk. Ő, nem a testet, e romlandó porhüvelyt, tekinti bennünk, hanem a lelket, az örök életű lelket! Testünk szervezete, alakja, formája, nem tőlünk függ, de lelkünknek irányt szabni, azt művelni, fejleszteni, ez igenis tőlünk. Kizárólag, csakis szabad akaratunktól függ, lelkünket a jóra, nemesre, szépre vagy rosszra irányozni, e pályákon, ez úton haladni; tőlünk függ, hogy derék Istenfelő emberekké váljunk; valamint ha a bűn ösvényére tévelyedünk le, ennek is oka kizárólag mi magunk vagyunk, s felelőssé érette nem tehetünk mást. Ezért legfőbb kincse az embernek a szabad lelkiakarat! A jó Isten mindenkinek saját kezeibe tette le élete sorsát.

Az öreg lelkész pillanatra elhallgatott, aztán így folytatá tovább:

— Igen . . . igen . . . A jó Isten, senkit sem büntet már születésekor. Hiszen akkor még ártatlanok vagyunk és sem jót, sem rosszat nem tettünk. Ha a praedestináció tanát*) elfogadnók akkor, hogy jók, avagy rosszak legyünk, nem tőlünk függene. Egyszerűen azt mondanók: Az Isten teremtett ilyenek, ennél fogva az övé az érdem, ha jók, de övé a felelősség is, ha rosszak vagyunk. Nő már most uram — folytatá áhitatteljes, emelkedett hangon az öreg lelkész — feltehető-e ama mennybéli örök Atyáról, kit jónak, könyörületesnek ismertünk és hirdetünk, kinek fenséges alkotásaiból, a nagyság, az örök bölcsesség és tudás dicső fénye sugárzik ki, mondom, feltehető-e, amaz édes atyáról, kit az igazság és részrehajlatlanság örök kutforrása képpen imádunk, hogy ő különbséget tudna tenni gyermekei közt? — Nem, nem, az ő jóságáról, atyai szeretetéről s végtelen igazságosságáról ilyen föl nem tehető. A jó Isten egyformán szereti gyermekeit. S ő nem tesz közöttök különbséget, mint az emberek tesznek. S ha — mint mondtam — bünyös az, ki elítél valakit azért, mert esetleg béna testtel született a világra, kétszeresen bünyös az oly szülő, ki különbséget tesz gyermekei közt, s a helyett, hogy nyomorék, béna gyermekének igazi védelmezője és oltalmazója lenne, a helyett, hogy szeretettel és gyöngédséggel enyhitené annak fájdalmait, még ő is eltaszítja kebléről, s ő, mint szülő is, üldözi e szerencsétlent. — Ilyen édes atya volt Benke Tamás uram is, e büszke, felfuvalkodott gögös ember.

— S vajjon — kérdém a tiszteletest — csak azért üldözi e gyermekét, mivel nyomorék volt?

— Ugy van! — Felelé ő. — Rémitő düh fogta el, valahányszor reá nézett s általában — „varangynak“ nevezé őt. De meg is lakolt ő kigyelme szívtelenségéért! Oh, az igazságos Isten nem hagyja büntetlenül e szerencsétlen lények szenvedéseit; előbb-utóbb megérzi bosszúálló karjának súlyát az ily szülő. Megérzé azt nemcsak Benke Tamás uram, de megérzé az elkényesztetett Gábor urfi is! . . . Nő hiszen, ez is szépen végzé életét!

— Hát ki volt ez a Gábor urfi? kérdém a tiszteletest.

— Ez a gyönyörűséges mákvirág volt Benke Tamás uramnak az elkényesztetett gyermeke, kit kiskorától fogva már apja „urfi“-nak czimeztetett.

— Csak e két gyermeke volt Benke Tamásnak? kérdém.

— Csak e kettő. Gábor volt a nagyobb, a kis beteges, pupos Pálka volt a kisebb, kit mint már említém, a legszívtelenebb módon üldözött, vert és kinzott, mihelyt csak legkisebb ürügyet is találhatott.

Még a nevelésükben is különbséget tett atyjuk. Mig ugyanis

*) A praedestináció tana azt tanítja, hogy az Isten az embereket már születésekkor vagy üdvösségre, vagy kárhozatra eleve elrendelte.

a nagyobb fiut collegiumba járaták, addig a pupos Palikát a Rector uramhoz küldték a falusi iskolába. Mig a nagyobbikat drága szövétü, divatos ruhákban járaták, addig a kisebbik, mint a legszegényebb falusi gyermek, meztláb járt, rongyos, elnyűtt ruhákban. De azért, soha, egy szóval sem panaszkodék, mindig türelmes, csendes, komoly, jó magaviseletű és engedelmes, szófogadó gyermek volt. Jól tanult és annyira jó szívű volt, hogy mindenét képes volt megosztani tanulótársaival. Őh, tudom — folytatá az öreg tiszteletes — miképp folyt le e szegény teremtés gyermek-ifjúsága, mivel azon időben, épp azon faluban lelkészkedtem, melyben Benke Tamás uram lakott.

— Hát nem e faluban lakott? kérdém a tiszteletest.

— Óh, nem — felelé. — Ide Pali utján származott át a család Benke Tamás uram a szomszéd vármegyéből való. Ott éltek elődei is, kik tisztességes családi vagyonnal rendelkeztek. Tamás atyja, ügyes gazdálkodásával és szerencsés üzleteivel majdnem megkétszerezé az ősi vagyont, úgy hogy a megyében számot tevő birtokos lett. Benke Tamás mihelyt atyja halála után beült a vagyonba: kezdette adni az urat. Kocsit, sok lovat és számos cselédet tartott. Az ősi házat szépen kitataroztatá, olyan több nem volt az egész faluban.

— Ah — kiálték bámulva föl — s ez a kis pupos falusi kovács ilyen családból való volna

— Ugy van — felelé a lelkész — ez a Benke fia, kit még mint gyermeket, elűzött apja a háztól s ki aztán kényszerülve volt, saját két keze munkájával keresni meg kenyerét.

— Hát a másik fia, a vagyonban maradt? kérdém a tiszteletest, mindig nagyobb érdekléssel hallgatva e család történetét.

— A másik fia, Gábor, igenis a vagyonba maradt. Mint emlitém már, atyja úgy nevelteté, mint akár egy királybíró fiút. Collegiumba járt, cselédek szolgálták s már mint gyermeknek, nem volt kívánsága, melyet atyja ne teljesített volna. A bálványozásig szerette és kényeztette őt. Az urfi teljes féktelenségben, korlátlan szabadságban nőtt fel, nem félve senkitől, nem tisztelve senkit s lelkében nem ismerve semmi nemesebb érzelmet. Komoly tanulásról és önmivelődésről ily viszonyok közt szó sem volt. Az időt lovaglással, vadászattal és játsszal tölté. Nagy gyönyörűsége telt benne, ha a falusi gyermekeket jól elverhette, sőt annyira vad természetű volt, hogy örvendett, ha egyik-másik játsszó pajtásának bezúzhatá fejét. Legnagyobb kedvtelése azonban az volt, ha öcscsét, e szerencsétlen kis pupost kizozhatá. Egész vad gyönyörrel üldözé e szegény ártatlan teremtest. Fejét folyton azon töré, hogy ennek fájdalmat és szenvedést okozzon. Így, egyszer kövel úgy fejbe dobta, hogy szinte belehalt szegény. Mászor fölcsalta a haranglábhhoz galambfiókákért s onnan a magasból úgy lelökte őt, hogy az szinte szörnyet halt. Egyszer a mészgödörbe taszította bele, honnan egyik munkás alig bírta kimenteni. Mászor a szekérről dobta le, mikor lovai legjobban száguldottak. Óh, de ki is győzné mind elősorolni e vad

kegyetlenségeket. S atyja, nemhogy eltűrte fiának e csinyjeit, hanem nevetett rajta, s ha a kis pupos fájdalmával sirni merészelt, akkor neki esett, s kegyetlenül elverte, embertelen hangon: „Te bestia varangy, mikor pusztulsz már el e földről!”

— Ah kegyetlen apa! — kiálték egész megindulással föl. Ha élt volna e szegény gyermeknek az anyja, az bizonyára védelmébe vette volna őt.

— Hiszen élt az anyja — felelé a lelkész.

— Élt? — kérdém egész bámulattal.

— Élt hát! Egy áldott, szelid lelkű jó teremtes volt, ki igazi anyai szívvvel és gyöngédséggel szereté e gyermekét, csakhogy nem sokat tehetett védelmére, mert Benke Tamás uram, valahányszor neje közbe lépett, őt is, érti uram, saját nejét is, iszonyatosan megverte, közben folyton ezt kiabálva: „Ha még egyszer mellette szót emelsz, téged is kidoblak házamból kölyköddel együtt s ott halhattok meg mind a ketten a kert alatt!” Óh a szegény asszony élete fájdalommal és keserőséggel volt tele.

— Iszonyu ember volt!

— Egyszer aztán, folytatá a lelkész — addig ígéreté nejének, hogy fiával együtt kidobja, míg meg is tevő. Az eset pedig úgy történt, hogy Gábor urfi újból egy vad csinyt követett el öcscsén, mely csinynek azonban ő is, majdnem áldozatául esett. Egy napon ugyanis a malom melletti gáthoz csalta öcscsét, hol a víz nagyon mély és örvényes volt. Itt rávette, hogy menjenek a keskeny pallón keresztül. Mikor a palló közepetáján voltak, akkor öcscsét megragadta, hogy beledobja a vízbe, de a mint a kis pupos kétségbeesésében belekapaszkodott volna bátyjába, azon perczben mindketten alázuhanak a vízbe. Menthetetlenül bele fúlnak, ha egy molnárlegény, idejekorán segélyükre nem siet. Benke Tamás uram aztán, ama gondolatra, hogy az ő szeretett Gábor fia szinte elpusztult, oly éktelen dühbe jött a kis puposra, kit a baj okozójának tartott, hogy két kezébe kapva őt, addig verte, míg annak orrán, száján megindult a vér. S hogy a szegény asszony közbe merte magát vetni, dühe még inkább fokozódott, s úgy az asszonyt, mint a fiát kirugdosta telkéről, meghagyva nekik, hogy soha többé ne merjenek szeme elé kerülni.

— S mi történt aztán a szegény asszonnyal és gyermekével.

— Kétségbeesetten nálam kerestek menedéket, mert — mint említém — azon időben én valék ott a lelkész. Én aztán fölháborodva Benke Tamás ez újabb tettén, kézen fogva nejét és gyermekét, megjelentem nála

— Tudod-e Benke Tamás, hogy mit tevél? kérdém.

— Tudom, felelé daczosan S ha ez asszony porontyával átlépni meri még házam küszöbét, mint hitvány kutyát lövöm le mind a kettőt!

— Benke Tamás — mondtam neki — ne kísértsd az Istent! Ne-

ked ez asszony törvényes hitvesed, s e gyermek törvényes magzatod! Védeni, oltalmazni kötelességed őket, nem pedig elűzni házadtól!

— Elég! Nincs itt többé helyük nekik! Mehetnek Isten hírével! kiáltá dühösen.

— Elűzöd tehát mégis őket? Vigyázz szivtelen ember — fenyegetém — mert a mint te most elűzöd hajlékodból e szerencsétleneket, úgy űzhet el majdan téged is saját házadból ama másik, drágalátos fiad, kiért hontalanná teszed nődet és e szegény béna gyermekedet!

— Nincs kegyelem számukra! Mehetnek! — kiáltá vissza ő, becsapva előttünk udvara kapuját.

— Benke Tamás! — kiáltám dörgő hangon oda neki — jusson majd egykor eszedbe, hogy az Isten nem büntet kézzel!

— S úgy lett — folytatá beszédét tovább a tiszteletes. De hogy sort tartsak, elmondom először, hogy mi történt a kis pupossal és anyjával.

— A kis pupost, édesanyjával együtt — folytatá a tiszteletes — magamhoz vevém. A szegény jó asszony, a házi dolgokban volt segélyemre, a kis Palika pedig szintén dolgozott és közben szorgalmasan tanult. Nemsokára aztán, hogy e helységbe jöttem lelkésznek, ők is velem jövének, s végképp itt telepedének le. Pali ügyesen nődögelt s testi ereje és egészsége napról napra jobban fejlett. Volt a faluban egy tisztességes öreg kovács mesterember s ez Palit anyjával együtt házához vette, Palit megtanítá mesterségére. Az öreg kovácsnak nem lévén családja, Pali s az anyja lettek ápolói öregségében, miért aztán üzletét, házát, mindenét Palira hagyá, ki oly szorgalommal folytatta mesterségét, hogy neve ismeretessé lett az egész környékben. Jó módu, vagyos ember vált belőle s a jó Isten boldog családi élettel áldotta meg. Édes anyját pedig egész haláláig magánál tartá, nagy tisztelettel és szeretettel halmozva el őt. Pali ma a falu és egyházam legderékabb tagja, ki most van férfi kora delén.

— Hát Benke Tamás uram, kit az imént temetett el a tiszteletes ur, hogyan került ide? kérdém kíváncsian.

— Hát hogy rátérjek most már, úgy ötlet, mint Gábor fiát elérte az Isten sujtoló keze. Gábor urfi, a mint nőtt, vad, erkölcstelen szenvedélye is oly arányba nőtt. Kicsapongó, korhely életet folytatott. Neki adta magát az ivásnak és kártyának. Az apja pedig, hogy fia adósságait fizethesse, egyik földjét a másik után adogatta el, míg végre az ősi birtokból nem maradt meg egyéb a háznál s egy kis benvalónál. Gábor urfi követelte, hogy apja ezt is tegye pénzzé. De már erre az öreg is a sarkára állott s nem akarva teljesen koldus lenni, megtagadta fia kívánságát. A fia pedig egy szép napon aztán azt tette az apjával, a mit ez tett volt a másik gyermekével és nejével, tudniillik egész szivtelenül kidobá őt ősi hajlékából. Mikor aztán az öreg a törvényhez fordult jogai védelmére, akkor, képzelje ön, folytatá az öreg lelkész, felgyújtá az

apja házát. A nyomorult, elvetemedett fiu, mindig alább-alább süllyedt a bűn lejtőjén, míg végre a szamosujvári börtönbe került s ott végzé be életét.

— S Benke Tamás uram? — kérdém érdekel.

— A sors csapása s a lelkiismeret furdalása egészen megtörte az egykor oly erős, büszke férfit. Házát nem lévén mivel fölépítnie, telkét eladta potom áron. Mikor aztán e kis pénzéből is kifogyott, neki indult a világnak és mint koldus tengeté életét.

— Egy téli napon — folytatá az öreg lelkész — a mint a szomszéd városból hazafelé tartottam, az országút szélén, egy félig megfagyott öreg koldust pillanték meg. Megszántam szegény embert s elhatároztam, hogy szekeremre fölvéve, magammal viszem őt a falumba s valahogyan majd gondját viselem. Fel is ültetém magam mellé szegény öreget, ki rongyos ruhájában, a sivitó téli szélben, csak amugy reszkett. Útközben kérdém tőle: hogy nincs-e családja?

— Nincs senkim, egyedül bolyongok, mint egy élőhalott, felelé, fejét szomorúan lehajtva. Aztán hirtelen, mint valami eszmétől megkapatva, élénken utána tévé: — De ki . . . tudja . . . ki tudja . . . Hátha élnek . . .

— Kik? — kérdém részvétellel.

— Ők! . . . Ők! . . . Felelé halk szakadozott hangon. Aztán száraz hideg kezeivel megragadva az enyémet, kitörő hangon mondá: Óh, tisztelendő ur, én nagy, nagy bűnös vagyok! Elűztem egykor magamtól drága jó feleségemet és szegény kis pupos gyermekemet s most vénségemre magamra bolyongok, mint nyomorult koldus. Óh, a jó Isten, meglakoltatott bűneimért! . . . Úgy kell nekem, nem hallgaték ama jó tiszteletes urra. Óh mint furdal most a lelkiismeret . . .

A szegény öreg részletesen elbeszélé, töredelmes, bűnbánó hangon egész multját, s én — mondá a lelkész — egy perczre sem kétkedtem többé: hogy ő Benke Tamás. Meg is kérdém nevét:

— Benke Tamás a nevem uram, — felelé.

— Hát a nejeről és pupos gyermekéről mi hirt sem hallott azóta?

— Nem uram. Nem tudom, hogy életben vannak e még. S ha élnek is, ki tudja, emlékeznek-e még reám? Oh ők megátkoztak engem, ha valaha reájuk is találnék, soha, soha nem bocsátanának meg nekem!

S itt a vén ember, lecsüggesztve ősz fejét, keserves zokogásba tört ki.

— Öreg, sohasem szabad kétségbeesni, mondám vigasztalólág neki. Bizzunk a jó Isten végtelen kegyelmébe. Ha büntet, kegyelmezni is tud ő! Réméljen, reméljen!

— Áldám a jó Istent magamban — folytatá az öreg lelkész — hogy rátalálni engedett az öreg Benke Tamásra, — s elhatároztam, hogy elvezetem feleségéhez s Pali gyermekéhez.

— Ugy is történt. Egy negyed óra múlva, a falu kovácsa szép, cserépfedelű háza előtt megállottunk s intém az öregnek, hogy jöjjön utánam. Én pedig belépve a szobába, a háznépét épp vacsoránál találtam. A kandallóban pattogó tűz, az asztalon izletes étel volt. Az asztalfőn ült Pali anyja, ölében tartva egyik kis unokáját, ki keblére hajolt fejfelül aludt. Mellette Pali ült és a felesége, csinos, tűzről pattant kis menyecske. A sarokban két kis pozsgás képű gyermekük, jóízűen eddegélt.

— Adjon Isten jó estét — mondtam belépve. Aztán kérdém, hogy elfogadnának-e még egy szegény embert az asztalukhoz, kit félig megfagyva, az ut széléről vettem föl.

— Hogyne! Szívesen! kiáltának mindannyian. A két kis gyerek már ekkor kézenfogva vezette be az öreg koldust.

— Mondanom sem kell — folytatá az öreg lelkész -- minő, szívet megrázó, gyönyörű jelenet folyt le, midőn Benke Tamás, neje és fia egymásra ismertek. Zokogó könnyhullatások közt borultak egymás karjai közé s áldák a jó Isten végtelen kegyelmét, hogy újra összehozá őket.

A kis család aztán, még sok boldog éveken át élt együtt, mignem a tavál Benke Tamásné, s most egy évre reá férje, költözött el az élők sorából. Mindketten Pali gyermekük kezei közt hunyták le szemeiket.

— Ime — végzé az öreg lelkész -- a mi kis pupos kovácsunk és családjának története. Látja uram — folytatá felém intézve szavait -- hogy sok rút testben sokszor szebb lélek lakik, mint akárhány szép, egészségesben. Példa rá a Pali és Gábor esete. A Benke Tamás uram esete pedig legyen intő példa a szülőknek: hogy gyermekeik közt nem szabad külömbséget tenniök s szeretetöket egyformán kell megosztaniok közöttök, mert bizony, bizony, egy szülő sem tudja, hogy mire vólnül meg s melyik gyermekük ápolására szerulhat még reá.

Ürmössy Miklós.

Egyleti élet és munkásság.

Lapunk I-ső évfolyamából teljes példányokkal szólálhatunk. —

Felolvasások Kolozsvárt. Novemberben Dr. Concha Győző egyetemi tanár ur „Az angol egyházi viszonyokat“ ismertette oly vallásbölcseleti reflexiokkal, a milyenek a tanár ur műveit valóban irodalmi becsüekké teszik. A felolvasás egész terjedelemben közölve volt egyik helybeli lapban (Kolozsvár). Reméljük, hogy a tárgyat önálló cikkkben mutathatjuk be olvasóinknak. Ürmössy Lajos ur az 50-es évek tövises irodalmi mezejét mutatta be alapos tanulmánnyal s meggyőzött arról, hogy a szárnyaszegett erdélyi magyarságban meg volt az erő, meg az akarat s bár keveset, de sok jót termelt s a páratlan buzgalmu

Mikó Imre gróf vezetése alatt megteremtette az Erdélyi Múzeumot s ennek gyűjteményeivel és igazgatójával Brassai Sámuellel a tudományos művelődés kiapadhatlan forrását telepítette Kolozsvárra. Az értékes tanulmány részleteiért utalunk az „Ellenzék“ november utolsó heti számaira. — Deczemberben Dr. Felméri Lajos egyet. tanár ur a „Nevelés és nevelés-tudomány“ egyik szakaszát mutatta be egy önállóan megjelenő művéből. A philosophiai mély megfigyelést lépten nyomon követő képek és hasonlatok megragadóvá teszik a tanár ur felolvasásait, s bizonynyal kapóssá fogják tenni könyvét is, mely hogy hamar napvilágot lásson annál inkább várjuk, mert akkor olvasóinknak is több módot nyújthatunk arra, hogy megismerjék a tanár ur nevelési fő elveit. Grátz Mór ev. luth. lelkész ur a családi életből ellesett képeit azzal a kedélyes egyszerűséggel adta elő, a mely őt az olvasó teremben is úgy megkedvelteti, a milyen kedvelt az életben. Jelen számunkban közöljük egyik képét, mely hisszük nemcsak élvezetes, hanem tanulságos olvasmány lesz.

A felolvasóknak főt. Ferencz József püspök ur mondott a legszivesebb köszönetet, örömmel említvén fel azt, hogy a mult alkalommal egy róm. katolikus, s most egyszerre egy ev. református és egy ágost. hitv. felolvasót volt szerencsés ez unitárius jellegű egylet megnyerni. Ebből kifolyólag megemlékezett a prot. irod. társaság kérdésében felmerült vitáról, mely szerint vannak, kik abban nem akarnak kezét fogni az unitáriusokkal. „Nem akarok ez eljárás felett bírálatot mondani, — úgy mond a püspök ur — csak jól esett az ellentétre rámutatnom s biztosíthatom az igen tisztelt felolvasó urakat, hogy mi jövőre is szívesen fogadjuk közreműködésüket és senkitől sem fogjuk azt kérdezni, hogy miféle vallásu, a ki nekünk a valláserkölcsei élet terjesztésére a közművelődés előmozdítására ez egylet körében segédkezet nyújtani szíveskedik.“

A fiók-egyletekben megpezsdült az élet. A hol eddig, a dolog természeté szerint, csak tervezgettek, ott most a cél tudatával a munka terére lépnek. Az évi első jelentésekből ki látszik, hogy a mihez fognak az nem lesz csak máj és holnapi, hanem állandó és bizonyos.

A marosi fiók-egylet már régi bajnok. Elnökei változtak, de annál állandóbb vezér alelnöke Kelemen Albert esperes. November 13-án Kaálban tartott üléséről közöljük: Az egyleti közgyűlés felhívására meghatároztatott, hogy a lelkészek adjanak be kimutatást arról, hogy a szegény hívek közt kiosztás végett hány példányra lenne szükség az „Unitárius Közlöny“-ből, hogy aztán a fiók-egylet vagyoni erejéhez képest rendelhessen példányokat. Felhivattak lelkész és tanító ai, hogy ekleziájokban igyekezzenek Dávid Ferencz fiók-egyleteket alakítani, s a jövő gyűlésen tegyenek jelentést az eredményről s ha az nem lenne, az akadályokról. Felolvasást tartott „Az erkölcs és erény gyakorlásáról“ Gál Elek vadadi lelkész. „Rosz hideg“ című költemé-

nyét*) olvasta fel Rédiger Géza szabédi lelkész. „A vallásosság és vallásos nevelés a multban és jelenben“ czimen tartott felolvasást Szabó Lajos szabédi tanító. Mindenik dolgozaton látszott a lelkiismeretes munkásság, mit a gyűlés azzal méltányolt, hogy hosszas és részletes eszmecserét tartott felettök. E szép felolvasások után az öreg, de örök ifju tagtárs Győrfi Lajos ereiben is megmozdult a vér s elszavalá, a pillanat hatása alatt született „A haldokló természet“ czimű költeményét. Az nem lehet, hogy hiába küzdenénk, mikor még az öregek is így lelkesülnek. — Fazakas Lajos f-egyl. titkár.

A háromszéki fiók-egylet nov. 23-án Kükösben tartotta népes gyűlését. Serester Sándor helybeli lelkész imával, s elnök Lőfi Áron alkalmi beszéddel nyitotta meg a gyűlést. A közelebbi időben szép lendületet nyert egylet ügyei számba vétetvén a jelenlevők felhivatnak, hogy új tagok gyűjtésével az egylet hatáskörét minél szélesebbre kiterjeszteni igyekezzenek. Az egyleti közgyűlés felhívására határozatilag kimondatott s a lelkészek és tanítók erre nézve ígéretet tettek, hogy faluhelyeken minden erőből arra törekednek, hogy estvéli felolvasásokat és szívet, lelket nemesítő összejöveteleket rendezve az egylet erkölcsi befolyását terjeszteni fogják minél szélesebb körben a nép között. Ennek biztosításául elnök kijelenti, hogy esperesi hivatalával járó érintkezései kapcsán azt észlelte, hogy az egylet célja egyházkörünkben nincs eltévesztve. Felolvasást tart Kiss Sándor „Az európai török hódításoknak a kereszténységre ható befolyásáról“, mely érdeklődéssel fogadtatott. — Kiss Sándor f. egyl. titkár.

Az udvarhelyi köri f-egylet nov. 28-án II.-Szt.-Pálon tartott gyűlést. Elnök a gyűlést alkalmi beszéddel nyitotta meg, melyben ismertette az évi közgyűlés leiratát. A leiratban foglalt felhívás azon része felett, mely kisebb fiók-egyletek alakítására vonatkozik, behatólag tanácskozott.

Az önképzés, a népnevelés eszméje, nem új és nem is idegen mi közöttünk. Ez időszerint önképzőkörrel rendelkezik H-Karácsonfalva, hol a társadalmi élet gócpontjában Derzsi József atyánkfia csüggedetlen lelkével csaknem egyedül szolgáltatja azt az életerőt, mi az önképzőkör és olvasó estélyek fentartását biztosítja. Derzs és Vargyas hasonlólag f-egylet felállítását vette munkába. Itt és ott, sőt mindenütt akadályul szolgálnak: szegénység és közöny. Hogy pedig az egymáshoz közel eső kisebb eklekziák egyesüljenek egy f-egyleté, alig remélhető.

Pénztárnok Kisgyörgy Sándor betérjeszti számadását. Bevétel volt 83 frt 50 kr., hátrálék 76 frt, tehát sok a hátrálék. Határozatott, hogy a fiók-egylet minden évi készpénz bevételének öt százaléka adassék a központi pénztárba az „Unitárius Közlöny“ költségei fedezésére; öt százalék takarékpénztárilag tőkésítették a f-egylet könyvtára

*) Jövő számunkban közöljük.

áll 300 darabból, új művekkel szaporítása lesz egyik feladatunk. Május havában gyűlés lesz H Szt.-Mártonban, midőn felolvasnak Egyed Ferencz és Sándor Gergely. — Darkó Sándor f. e. elnök,

A keresztur-köri fiók az 1889-ik év folyamában, január, február és márczius hónapokban Sz.-Kereszturon felolvasásokat rendez. Felolvasnak januárban: Borbély Samu kép. igazgató és Német István siménfalvi lelkész; februárban: Barabás Lajos sz.-kereszturi és Gábor Albert martonosi lelkészek; márcziusban: Sándor János gymn igazgató és Végh Mihály ravai lelkész.

Pályázati hirdetés A Dávid Ferencz Egylet (keresztur-köri fiókja) pályázatot hirdet: 1. Egy tavaszi egyházi beszédre szabadon választott textus szerint, jutalma 1 darab cs. kir. arany. 2. Egy márczius 15-én mondandó könyörgésre, jutalma 3 darab 1 frtos tallér. 3. Egy neveléstani értekezésre: Az anya szerepe a nevelésben, jutalma 1 darab cs. kir. arany. Pályázhat minden keresztur-köri fiók-egyleti tag. A pályaművek, idegen kézzel írva, jelíges levél mellett Borbély Sámuel elnökhöz Sz.-Kereszturra márcz 30-ig 1889. beküldendők. Azon tul érkező pályaművek nem vétetnek tekintetbe. Sz.-Keresztur, decz. 17. 1888. — Barabás Lajos, titkár.

A polgárdi-i leányegyházba karácson másodnapján köszönt be Simó János, kit a főt püspök ur segéd pappá nevezett ki. Az új egyház komoly törekvésű ifju papot nyer, kinek vezetése alatt buzgóságuk megtermi gyümölcsét

Kénosban Lőrinczi István ifju lelkész barátunk mult hónap 18. foglalta el állomását. Megható szép ünnepély volt. Jelen volt az egyházkör szeretett esperese és jegyzője is. Üdvözlő beszédet tartott az esperes, beiktatót az egyházköri jegyző. Lőrinczi barátunk — életének e nevezetes pillanatán — alkalmasnak mutatá magát az ur szőlőjében való munkálkodásra. Sok erőt, szép tehetséget mutatott fel beköszöntőjében. „Én vagyok az út, az igazság és az élet“ (Ján. 14. 6) e szavak valának alapigéi s tették beszédének három részét. Szépen dolgozott beszédét, sikerülten, szónoki hévvel adta elő s megtalálta a szívekhez vezető utat. A kénosi hívek szíveiben megerősítette a reménységet, hogy elődének méltó utóda leend. Kénos magában nem nagy jelentőségű hely, de az a kapocs, a mely Udvarhelyhez fűzi, emeli értékét s nagy mértékben szaporítja a pap teendőit. Itt minden hó első vásárnapján istentiszteletet tart; az iskolai év minden kedd napján — a reál- és leányiskolákban — vallást tanít; rabokat látogat minden hónapban, ezeken kívül minden más papi ténykedést teljesít. Mindezen teendők elvégzésére — közel 2 órai távolból — bejárni s még hozzá csekély javadalomért . . . ügybuzgalmat, kitartást s erős akaratot igényel. Hisszük, hogy Lőrinczi barátunkban mindezek megvannak, miért is teljes bizalommal tekintünk Kénos—udvarhelyi paposkodása elé. Mi már első találkozásunk alkalmával megbizonyosodtunk a felől, hogy benne — ekklesiája jó papot,

hivataltársai jó barátot, az egyházkör pedig derék munkást — nyertek. Üdvözljük új állomásán!

Ugyancsak e hónap 11-én köszöntött be H.-Ujfaluba Tibáld József volt muzsnai pap. A h.-ujfalviak szeretett papját: Máté Sándort már azelőtt egy hónappal átvitték Városháza — atyja utódjával.

P—cz.

Dombói énektársulat és nevelésügy. Ez alatt a czim alatt a „Nemzeti Társalkodó” 1843. évi folyamában egy érdekes tudósítást találtunk az azóta még mindig virágzó dombói önképző köréről. Ugy véljük, hogy nem csak a kör mostani tagjainak, hanem olvasóinknak is kedves lesz, ha megismerhetik, hogy a nemzeti művelődés hogy kezdődött az ébredés hajdan korában:

„Engedjen ön egy parányi tért becses lapjain bemutathatnom a t. olvasó közönségnek egy más fél évvel ezelőtt csupán énekgyakorlásra alakult társulatnak a nevelés ügyére eddig is szép sikert tanúsító, jövőre pedig gazdag reményekkel biztató befolyását, biznyságául annak, hol a népben szilárd akarat és tetterő nem hiányzik, kicsiny kezdemény is, kivált ha nagyok pártoló méltánylatára vívhatja ki magát — váratlan üdvös eredményeket idézhet elő. — Mint említém céljául az egyletnek eleintén csak estvénykinti énekgyakorlat tüzetett volt ki a derék iskola tanító*) vezérlete alatt. Tagjai száma jelenben mintegy 40. Mily gyönyör volt szemlélni a mult tél csaknem minden estéjén egybegyűlt különböző életkoru tagok közt 50—60 éves atyákat, szemüvegesen némelyikét, két-három fiával, órákig tartó osztatlan lelkesedéssel izzadni a hangjegyek mellett. Igen is hangjegyek mellett uraim, s a mi több mesterileg szerkesztett összhangzatu darabokat bámulandó könnyűséggel énekelnek. Van köztük három egyén 35, 40 és 50 évesek, kik most tanulják — mit mostoha körülményeik öt éves korukban elmulasztatának — az A, B, C-t Csak magában is ezen nemes foglalkozás mily kiszámithatatlan jótékony hatása a nép erkölcsi életére, képzelhetjük, miután tudjuk, hogy köznépünk nagyrésze napi munkáitól üres óráit, többnyire korcsomákban, szellemi s testi erőt egyaránt gyilkoló dözsölésekben emészti fel. De ez nem egyedüli érdeme a nevezett egyletnek. Nemcsak énekhangokban ömlesztenek ők kedvesen bájló harmóniát, mely hirtelen mulékony, hanem közjóra munkálásban is összhangzást bizonyitanak, mi már állandó. Tekintsük meg csak ezen társaság oltoványos kertjét és az egyház vágott erdejét, hol ezer s több oltoványok s új ültetmények, mint szorgalom és közjóra munkálat tanui kiáltanak mellettök — népiskolájokra is jóltevőleg munkáltak, a menyében arra hatásuk kiterjedhet. A mult nyári hónapokban 30 kisedet 8 éveseken alól 3-ig. magyar, oláh, cigány, nemes, nemtelen, nemzet születés és vallás különbség nélkül, óvásban tartattak, tanítottak a

*) Kisgyörgy József.

tanképesek, ingyen könyvekből a szegények, s így van ez ma is. Jelenleg a nagyon szoros és romba indult iskola házat, mely eddig egy alkalmatlan magas hegyen áll, sietnek azon kies fekvésű helyre szállítani, melyet a napokban egyházkerületi esperes és a kerületi gondnok urak kinézésnek, oda egy célszerű, nevelésre kényelmezett és kisdudóvónak is használható három szobás iskolaházat építendő. Már keresik, ássák a föld fenekéből is a követ és hordják a kijelelt helyre, hogy még ez évben láthassák törekedésük sikerét, mi nem kis feladat egy követlen megyében, hol igen nagy munka egyebütt követ találni, mint némely hazafiatalan polgár szirtkebelében. — -

A dombói kis társulat pártolókra, segélyezőkre is talált hő keblű nagyjaink, vagyonosabbjainkban, kiknek e társaság iránti részvétők jogosít remélni, sőt hisszük, hogy közjóra munkáló céljokat várt siker korszoruzandja.

A h.-sz-t-páli egyház az 1887. év nyarán villámtól összerongált orgonáját — mint tudósítónk írja — a hivek buzgó adakozásából, mely több mint 300 frtot eredményezett, teljesen helyre állíttatta s újból használatba vette. Egyed Ferencz helybeli lelkész az ünnepélyen szép alkalmi beszédet tartott. Méltánylással, elismeréssel és köszönettel adózunk ekklésiánk áldozatkész tagjainak. —s.

 Kéri az egyl. titkár, hogy a kiknél egyleti kiadványok vannak sziveskedjenek minél előbb elszámolni.

 Köszönettel vesszük ha az „Unitárius Közlöny“ 1888. évi 1-ső számát visszaküldik azok, a kik az évfolyamot nem szerezték meg, vagy a kik nélkülözhetik ezt a számot.

Szeskesztői izenetek. **Gv. B.** A küldött pénzt vettük volt. Mi az oka, hogy sorait oly ritkán látjuk? A hasznos munkában el ne fáradjunk. — **A. J. II-M-V.** Az új évben fogunk-e találkozni? Erőt s kitartást. — **G. A.** Levelet irtunk. — **B. L. Sz.-K. Székely-K.** a f.-e. gyűléséről a titkár részletes jelentést kapott Pom-pás gondolat a pályázat. — **Sz. M. A.** tudósítást csak így lehetett felhasználni. **Veress György** urnak. Az énekes könyveket azonnal megrendeltük. — **N. J. A.** kép dolgában azonnal irtunk a festő urnak. Személyesen azt nyilváníta, hogy lehetetlen a mit kívánunk. A cikk a jelen számra elkésve érkezett. A mellékes dolgokban intézkedünk. — **Gál M. Toroczkó.** A Clarke-ra vonatkozó emlékjegyzeteket lapunk zártáig sem kaptuk, így csak jövőkor adhatjuk. — „**Új év reggelén**“. A szerkezet laza, a rimelés legtöbbször sikerült. Kár hogy a pár jó gondolat olyan sok szóba van burkolva, mert így nem használhattuk fel. Ezen a könyhán jobb is készülhet. Lássuk minél előbb.

Dolgozó társainkat s levelezőinket tisztelettel kéri a s z e d ő, hogy sziveskedjenek a papírnak csak egyik oldalára írni.

Hazánk és a külföld.

Külföld: Cyr Narciss francia lelkész Irlandban, mint az unitáriusok vendége, felolvasást tartott a francia szabadelvű egyházzól. Franciaországban van a szabadelvű egyháznak 523 gyülekezete, 600 lelkésze. Az egyház 1872-ben szabadelvű és orthodox pátra szakadt s Cyr ur az utóbbihoz tartozik, melynek 192 gyülekezete van. A felolvasó azt a reményt fejezte ki, hogy az angol unitáriusok segíyezni fogják egyházukat. Street, Gordon tartottak beszédet a francia szabadelvűek érdekében. — A Britt és külföldi unitárius társulat az angol nagyobb városokban vasárnap délutáni nyilvános isteni tiszteleteket tart, melyeken néhol haterre megy a résztvevők száma. — Angliában a Wesleyanusok évenként két millio forintot fordítanak missioi czélokra. — Skociában az ugynevezett új theologia gyorsan hódít, a mi azt teszi hogy a calvinismus ereje csökken. — 1788-ban a világon volt 37 millio protestáns, most van 134 millio, tehát e szám meg négyszereződött: volt 80 millio katolikus, most van 163, tehát a szám kétszeresződött. — Amerikában a reformált zsidók vasárnap tartanak istentiszteletet s néhol a nők a férfiakkal együtt ülnek. — Londonban az egyetemen az archeologiai tanszékére egy nő is pályázott. —

Irodalom.

Rövid beszédek gyermekeknek. Ez a czime az „Unitárius kis könyvtár“ legújabb számának, melyben a szerkesztő Derzsi Károly ur egészen idő és czélszerű elmélkedéseket bocsátott nyilvánosságra a gyermekek számára. Az angol irodalomnak igazán kedves darabocskái ezek, melyekben a vallásos élet főbb kérdései jó részt érintve vannak. Nyolcz kis beszéd van benne s tehát nyolcz vasárnapi tanításra való tárgy. Ajánljuk, hogy minden pap szerezzé s szereztesse meg, mert méltó rá. Ára csak tíz krajczár.

Az ember kötelességei és jogai czim alatt egy hasznos erkölcsi olvasó könyvvel gazdagította irodalmunkat Péterfi Dénes ur Marion Henri francia műve lefordításával, A nyelvezet tiszta, a kiállítás csinos. Ajánljuk papjaink s tanítóink figyelmébe, mert a felnőttek oktatásánál jó hasznát vehetik. Ára 70 kr.

„Légy hű“. Ez a főczime Grätz Mór ev. luth. lelkész ur vallástani kézikönyvének, mely egyszersmind az erkölcsi részt is felöleli. Szerző evangéliumi alapon, elfogulatlansággal ír. Megérdemli, hogy hívei körén kívül is ismerjék meg. Ára 40 kr.

Apostól czim alatt havi lapot fog megindítani a jövő hó közepén Grätz Mór lelkész ur Kolozsvárt. Czime jelzi tartalmát. Érdeklődéssel nézünk elébe.

Felhívás előfizetésre.

Az „Unitárius Közlöny“ havi lap II-ik évfolyamára előfizetésre hívjuk fel olvasóinkat. A magunk részéről, miként a múlt évben, úgy a jövőben is minden lehető megteszünk arra, hogy ez a kis lap a hová eljut, mindenütt legyen ápolója a vallásos hitnek szószólója az erkölcsi tisztaságnak és segítő a mindennapi élet gondjai között. Íróinknak a múlt évben oly nem remélt módon nyilvánult szíves támogatása a jövőre is biztosítékot nyújt a lap szellemi részéért. Közleménycink lesznek egyházi énekek, költemények s a vallás-erkölcsi, az egyházi és társadalmi élet kérdéseivel foglalkozó cikkek. Az egyház s a tanügy jelesei életrajzát a megkezdett módon folytatjuk s előre is jelezhetjük, hogy a jelen évben *külön arcképpel* közölni fogjuk az amerikai híres lelkész Clarke Fr. Jakab, továbbá Servét Mihály, Richmond Anna, Koronka Antal, Marosi Gergely, Tiboldi István életrajzát. Törekvésünk az, hogy az egyház s különösen az unitárius egyház nevezetes emberei arcképét és életrajzát rendről-rendre birtokába juttassuk olvasóinknak.

Az „Unitárius Közlöny“ ebben az évben is a „Dávid Ferencz Egylet“ fogja kiadni. Az egylet alapító tagjai 10 frt, a rendes tagok 1 frt (öt évre kötelező) tagdíj előre lefizetése mellett kapják.

Előfizetési összeg egész évre 1 frt 20 kr.

Mindennemü pénz egyleti pénztárnok, *Bágyi Kálmán* urhoz küldendő. (Kolozsvár, pénzügyi palota).

Nagy Lajos és Boros György.

T A R T A L O M.

Gondolatim (Költ.) Csifó Salamon.	1	Előítélet. (Elbeszélés.) Ürmössy	
Boldog új évet! y.	3	Miklós	10
Clarke Freeman Jakab. (Arcz- képpel) Boros György . . .	4	Egyleti élet és munkásság . .	17
Karácsoni emlék. Végh Mátyás.	9	Hazánk és a külföld.	23
Egy ház titka. Grátz Mór . .	9	Irodalom	23
		Felhívás előfizetésre	24

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

A rossz hideg.

Csikorgó egy hideg világ!
Hólep borit halmot, mezőt.
Fán, ablakon — dér, jégvirág: .
Előnkbe tár nagy temetőt.
Csak a nap csillog fényesen,
Amde sugára oly hideg,
Mint márványkeblű hölgy, midőn
Szerelmesének mond „igent“...
Be rossz ez a hideg!...

Hány dús, hány gazdag, jó meleg
Szobában dőzsöl, mulatoz;
Számára minden pillanat
Élvet, gyönyört halomra hoz!...
Mi gondja rá, hogy sok szegény
Éhezve, fázva didereg!...
Mig teste, lelke fulladoz
A kéjben: keble oly hideg!...
Be rossz ez a hideg!...

A bordélyházak termiben
Őrjült örömbé lejtének,

*Jelen számunkhoz egy fél iv mellékletet
csatoltunk.*

Vad bakkhanális*) táncz s zene,
S csók közt: mit nem felejtenek?...
Ki hül, ki hamvad annyi tűz,
Mi a honért éghetne el...
Kora tavaszra tél borul,
A bűn s gyalázat szennyivel!...
Be rossz ez a hideg!...

Érdemjeles prémes kabát
Fedez, melenget sok kebelt:
Honárulásnak díja ez,
Pedig börtönt, ha érdemelt!...
Igy jár a bűn... míg az erény,
A ki honáért vérezett:
Csonkán-bonkán daróczyt visel...
Jutalma nincs... megvettetett...
Be rossz ez a hideg!...

Fársáingi zaj, vad tombolás
Lármája hangzik szerte szét.
A kedvnek vége-hossza nincs:
Rövid nagyon a hosszú éj!...
Az élő borát a jó szülők —
Könnyelmű kedvvel élvezik,
Míg a vagyon elolvadoz,
S magzatjuk — koldussá teszik...
Be rossz ez a hideg!...

Csikorgó egy hideg világ!...
Hólep borít halmot, mezőt.
Fán, ablakon — dér, jégvirág:
Előnkbe tár nagy temető!...
Fehér világ, nagy temető:
Oh mennyi benned a halott!...
Élő-halott... mozgékony árny,
Hol sziv, hol jellem megfagyott!...
Be rossz ez a hideg!...

* Rédiger Géza.

*) Bacchanáliák voltak a Bacchus ünnepei, melyeken sok dőzsölés, tívornyázás folyt.

Kepe megváltás.

Második kepeváltási alapnak tartom*) az ekklesiák tőkepénzeit. Az előbbi cikkemben jelzett ekklesiáknak együtt 130,840 frt tőkepénzök volt az 1887. év végével; tekintetbe véve, hogy ez vagy 96 ekklesia közt oszlik meg, illetve hogy ugyanannyi ekklesiáé, jelentéktelen összegnek látszik. Én azonban egy tömegnek veszem számítá-somban.

Első kérdésül merül fel: vajjon hasznos-e, hogy az ekklesiáknak tőkepénzök legyen? Hogy ne! Magam voltam, a ki mindig azt ajánlottam, hogy oly ekklesiák, melyeknek nincs tőkéjük, arra figyelmeztessenek és szoríttassanak, hogy magoknak tőkét teremtsenek; mert ezt egyfelől sikeres eszköznek láttam arra, hogy a tőke teremtés okáért az ekklesiák takarékosabb gazdálkodásra szoríttassanak; másfelől mulhatlanul szükségesnek tartom, hogy minden egyes ekklesiának legyen bizonyos tartaléka, melyhez valamely csapás, szükség esetén nyulhasson. Az anyagi erő — a pénz — nagy tényező; nagy biztosíték s egyzersmind biztosítása a szabadabb mozgalomnak.

Némelyek a tőkepénzt, mint nekem mondták, azért is szükségesnek tartják, mert az ekklesiák tőkepénzeit úgy kell tekinteni, mint megannyi bankot, melyből a koronként megszorult tagok biztos költsönt kaphatnak.

Mindamellet, hogy szükségesnek tartom, hogy az ekklesiáknak tőkepénzök legyen, még sem nagyon örvendek hogy van, s különösen, hogy az a jelen alapon áll.

A fenn jelzettben jelentékeny összeg egyes hiveinket terheli, mint egyenes adósság; nem igen van ekklesiái tag, a melyik az ekklesiájának ne tartoznék pénzzel, e viszony két táborot teremt, egyikben van az ekklesia, mint költsönt adó; másikban az egyes tagok, mint adósok. E viszony némi ellenséges állást szül az ekklesia és tagjai között. Ha az ekklesia, mint költsön adó, pénze biztosítását és kamatai pontos befolyását megkivánja és sürgeti, az egyes tagok érdekeiket megsértve érezvén, idegenkednek az ekklesia érdekétől.

Szivesen eltűröm, hogy az ekklesiák vagyonát az egyes hivek az ekklesia megsértése nélkül használják, hogy a tagok az ekklesia közvagyonából némi előnybe részesüljenek; ezért nem bánom, hogy az

*) A megelőző közleményeket lásd I. köt. 134. és 219. l.

ekklésiák vagyonát bankoknak tekintsük, melyekből a tagok szükség idején, rövid időre, bizonyos és biztos pénzt kapjanak.

Erre azonban két megjegyzésem van.

Egyik az, hogy az egyes ekklésiáknak, különösen néhányanak, forgópénz tőkéje nagyobb annál, hogysem csak a tagoknak legyen időszereint való szükségekben segítségökre; mert csak erre szorítkozva a pénz nagy része gyümölcsözetlen heverne.

Másik észrevételem, hogy az egyes tagok az ekklésia pénzét közös vagyonnak tekintik, ha van szükségök, ha nincs, költsönt vesznek az ekklésiák pénzéből, csak azért, mert más is veszen. E nézet nagy csapás: tanubizonyosságul megnevezhetném két középszerű ekklésiánkat; egyik malmát, másik egy erdejét adta el, mindenik kapott vagy 5000 frtot. A dolog 20 évvel ezelőtt történt. Ha mind a két ekklésia az akkor kapott pénzt pénzintézet útján kezelé, vagy értékpapirokba fekteté s kamat halmazással növelé vala; most a kepeváltás biztos tőkéjével birna. De mi történt? A hivek az egész pénzt kölcsönképpen kiosztották magok közt. Ma már, miután egyházi kormányunk a kamatok pontos fizetését s a tőkék biztosítását megkivánja, a tagok a magok vagy elődeik által meggondolatlanul felvett adósságnak nyomorultjai; ezen kiváló példához hasonló viszonyok fájdalom mondhatni mindenik olyan ekklésiánkban, melyeknek nagyobbacska tőkepénzök van, megvannak.

Általánosan terhes az egyeseken az adóság a korábbi időkben gyakorlatban volt azon rossz szokás miatt, hogy a befolyjni kellett, de de bé nem folyt kamatokat, mint új tartozást, a tőkéhez csatoltak, ez által bár a tőkék számban növekedtek, de soliditásban csökkentek.

Egyházi kormányunk a tőkék biztosítását megkivánván, *de jure* nem lehet azt állítani, hogy a jelzettem jelentékeny tőke csak papíron van; azonban még is el kell ismernünk, hogy tényleg holt tőke, mert realizálása, bévétele végtelen bajjal, kiszámíthatlan zavarral, háborúsággal járna.

A jelzettem nehézségek és bajok mellett is lehetetlen és indokolatlan volna az ekklésiák tőkepénzeit számításba nem venni. Lám, ha felvesszük, hogy a meglevő 130 ezer forint csak 5%-ot hajt is; évenként 6500 forint kamatot kapnak az ekklésiák, ha ez összegből 5000 forintot fordítanak folyó kiadásaikra s csak 1500 frtot tegyenek évenként kepeváltási tőkéül 30—40 év alatt pénzintézetnél vagy értékpapírba helyezve, mint 80—100 ezer forint, jelentékeny kepeváltási alapul szolgálva.

Hogy azonban az ekklesiák tőkéi részben a kepe váltási alap megteremtéséhez jelentékenyül járulhassanak ; mindenek előtt meg kell azokat, jelen, helytelen, sőt mind az ekklesiákra, mind a tagokra veszélyes állapotjoktól menteni.

Mi módon?

Mint mondtam, magam is helyesnek találom, hogy mindenik ekklesia pénztárában legyen kevés pénz, a melyet a megszorult tagok rövid kölcsönökül használjanak ; de hogy az ekklesiák egyes tagjainál megnyomult, állandó tőketartozások legyenek ; azt veszedelmesnek tartom, kivált ha kepe váltási tőke eléállítására akarjuk részben használni.

Legelső és mulhatatlan teendőnek tartom tehát, hogy mindenik ekklesia a tagoknál levő pénzt, adóságot, vonja bé. Mivel pedig a tartozások egyszerre való befizetése igen nagy romlása lenne a hiveknek ; a befizetést apró részletekben, például évenként 5—10%-át kellene végrehajtani ; s hogy ezt könnyebben megbirják az adósok, a kamatlábot lehet és kell is szállítani.

Világosítsuk a kérdést példával. Egy hallgató adós az ekklesiájának 100 forinttal ; fizet ezért kamat czimen minden évben 8 frtot ; mondja az ekklesia, hogy a 8 forint helyett fizesen 15 esztendeig esztendőnként 10 frtot. Az igaz, hogy a 15 esztendő alatt 150 frtot fizetne. De a jelen rendszer szerint 15 év alatt csak kamatot 120 forintot fizetne, s a 100 frt adósság még fennállana rajta. Ellenben az évi 10 forinttal kamatot tőkét együtt törlesztene s örökre megszabadulna ez adósságtól.

Hát az ekklesiával mi történnék ?

Nagyon jól járna ! Az évenként kapott 10 frtból 5 frtot, mint kamatot felhasználna saját szükségeire, 5 frtot pedig mindig pontosan pénzügyintézetnél helyezne el, hol évi bétételei kamathalmozással gyarapíttatván, a 15 év lejártával, midőn az adós megszűnik adós lenni, a 100 frt tőke 5 kamatláb mellett is meglenne a takarékpénztárban, nagyobb kamatláb mellett még több.

E rendszerrel a számos adós megmenekül a terhes kötelezettség alól ; az ekklesiák tőkéi biztosíttatnak s ekkor aztán részben fennakadás nélkül fordíthatnának kepeváltási alapul.

Mostani kezelés és rendszer mellett, a tőkepénz, mind az ekklesiákra, mind a hivekre nagy teher, s nemcsak vagyoniilag hat zavarólag, hanem még erkölcsileg is, mert az a mi egykor, mint felvett kölcsön, jó segítség volt, most, mint állandó teher, folytonosan bántja.

Bizonyos lelki bátorság kell ahoz, hogy az ember az élet terheivel megtudjon küzdeni. Nagyon óhajtjuk, hogy hiveink ezekkel a terhekkel nézzenek bátran szembe. Ha az ajánlottuk módon dologhoz fognak, rövid időn örömet fogják látni.

Kovácsi Antal.

Temetőben.

— Gyermek sirja mellett —

Még alusznak a virágok	Itt pihensz a sír ölében,
De soká már nem tart álmok ;	Kedveseid közelében ;
Fölserkennek új életre	Mégis tőlünk olyan messze,
Tél után szép kikeletre.	Megsiratva, megkönnyezve.

Kis halott te szép virágszál,	De hiszünk egy szebb tavaszban
Még alig hogy kivirágzál,	Az örökben, az igazban :
Itt e földön alig éltél :	Zára nyilik a sirboltnak
Álmodozni sirba tértél.	S feltámadnak mind a holtak.

E reményben állunk itten,
Valósítsd meg ezt óh Isten!
És megenyhül lelkünk búa
Hogy ott egymást látjuk újra!

Sántha Károly.

Az ámerikai unitáriusok munkálkodása.

Az unitarizmus Észak-Ámerikában nem az a mi ezelőtt ötven esztendővel volt. Magyarországon is jó részt különbözik a mostani az ötven év előttitől. Ezzel vádolják az unitarizmust azok, a kik nem barátjai s ezt bevalljuk mi, a kik unitáriusok vagyunk, sőt hozzá kell tennünk, hogy ha most is olyan volna, mint ezelőtt ötven évvel, az volna a baj. Az idővel együtt minden halad a világon. Az ember, bármily legyen is vallása, ki nem kerülheti a változtatást életmódjában, munkásságában, izlésében és gondolkozásában. Vajjon hiba-e az, hogy a legegyszerűbb faluban is kezdi elfoglalni a házfedelen a szalma helyét a zsendely, a zsendelyét a cserep és a cserepét a pléh? Vajjon hiba-e az, hogy a faluban nemcsak a pap s a mester olvas ujságot, mint régen volt a szokás, hanem a közönséges földmives ember is. Hogy ha ezek s ezek mellett száz meg száz új dolog nem hiba, akkor az sem hiba, hogy ha gyermekeinknek azt a kátét tanítjuk, a melyet 1883-ban bővítve és

javítva adtak ki s nem azt, a melyet 1579-ben irtak és fogadtattak el zsinatilag.

A vallásos hit világa éppen úgy nő, mint a természetié, a szerint, a mint látásunk élesedik. Ma a rendkívül tökéletesített látócsövek segítségével nem kétszer, hanem tizszer akkorának s százszor olyan gazdagnak látjuk a csillagos eget, mint ezelőtt száz évvel látták. Miért ne lehetne tágasabb a lelki szemek vizsgálódásának országa is. Avagy hiba volna az, hogy ha mi ma a gyermeket szülője vétkéért nem tartjuk bűnbe süllyedettnek, s lelke művelése eszközeit minden nap tökéletesítjük, azért, hogy ő legyen tökéletesebb mint mi szülők vagyunk. A jó Jézus azt tanította legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes. A szerető Isten szivünkbe oltotta az előre törekvés kiolthatatlan vágyát. Az ők akaratjuk szerint járunk el, ha naponta jobbakképezzük magunkat s jobbá igyekszünk tenni másokat.

Az amerikai unitárius testvérek a szent törvénynek, kivált az utolsó felét tartják a mostani kor szellemével összhangzó kötelességöknek. Eszközük, módjuk s így munkájuk eredménye fölülhalad mindent, a mire mi képesek lehetnénk, de sok benne a lelkesítő, a biztató, a példányszerű Mult évről szóló évi jelentésükben ezeket olvassuk:

„Az amerikai unitárius társulat igazgató választmánya jelen 1887—88. évi jelentését kedves és reményteljes érzelmekkel teheti meg. A tények általán igazolják ez érzelmeket. Szervezett eklésiáink száma a mult évben tizenhéttel szaporodott; s az utolsó öt év alatt ötvennél többel; míg a korábban létezett eklésiák szellemiekben és világiakban nem hanyatlottak. Utolsó jelentésünk óta egyes eklésiáink testületünk czeljaira 53 ezer dollárnál (120 ezer frt) többet adakoztak; ez 3 ezer dollárral több a mult évi adakozásnál, s éppen kétannyi, mint a mennyit ezelőtt 10 esztendővel adakoztak. Kétszázötvennél több eklésia vett részt ez összeg beszolgáltatásában; kellemesen közeledünk ahhoz a számhoz, melynek mindenik évben jeles munkával kell tanusítani hitét. Harminctől negyvenezer forint folyt be pénztárunkba adományokból és hagyományokból.

„Okunk van hálások lenni, mert ügyünk előre haladott; de nem igen van okunk elbizakodni, annál kevésbbé dicsekedni! Ha meggondoljuk, hogy hány millio, mindkét nemü, embertársunk van, kik egyházon kívül állanak, s a kik nem részesülnek vallásos oktatásban; úgy találjuk, hogy mindenik tiz év arra kötelez minket, hogy száz templomot építsünk ily embertársaink számára. Meg is lehet, ha komolyan akarjuk. Ha ugyanis meggondoljuk, hogy mily kevés szegény ember van közöttünk s hány házban van nagy gazdagság és fény, azonnal kitűnik, hogy ötvenezer dollárral még nem eléggé mutattuk ki áldozatkészségünket az iránt, a minek mindnyájunk előtt kedvesnek kell lenni — az erkölcsi és keresztény igazság iránt, melyet nem csak a magunk, hanem az egész emberi nem javára örököltünk. Oly vallási testületnek, melyről valójában elmondhatjuk, hogy jellemre oly művelt és tiszta,

mint bármely felekezet és az élet céljairól s a keresztyénség munkálkodásáról oly emelkedetten gondolkozik, mint bármely felekezet, minden évben sok nemes törekvésü és lelki kincsekkel gazdagon megáldott fiatal emberét kell kiküldeni, nem hogy régi gyülekezetekben szolgáljanak, hanem hogy apostoli odaadással új gyülekezeteket teremtsenek. Tesszük-e ezt? Ismételjük, nekünk okunk van hálára; mert hiveink felelősségük érzetére kezdettek ébredni; de mennyiszer van okunk panaszkodni, hogy ez ébredés lassu és fogyatékos.

A jelentésben részletesen előadatik a társulat munkálkodása, mely legsikeresebb volt a csendes tenger partvidékein. Új vállalat a Japánba telepített missio; mely pár havi fennállás után már szóp sikerrel biztat.

A társulat főfelügyelete és vezetése alatt három különböző társulat munkál. Az elsőnek célja a kisebb ekklesiáknak templom építésre költsönöket adni. Az indiánok civilizálására iskolákat fenntartó társulat és az unitárius társulatot munkálkodásában támogató, a szegényebb ekklesiákat segedelmező női társulat. Ez intézi egyszersmind a csatlakozni kívánókkal a közlekedést és a társulat kiadványainak a terjesztését.

A pénztárnoki számadás szerint az összes bevétel 172,399 dollár volt, melybe azonban 24000 dollár alaptőkéből vétetett a templom építésre előlegező egylet dotálására; a jelzett összegből csak 1520 dollár a pénztári maradék. A kiadások közt legmagasabb tételekkel fordulnak elé: a missio és a gyengébb ekklesiák segedelmezése 42,725 dollár, nyomtatványokra 11335 dollár.

A kolozsvári iskolánkban felállítandó Channing tanári alap állása 3971 dollár, csak 3%-os kamataival gyarapszik.

Ezek az adatok szolgálnak tájékoztatónak annak megismerésére, hogy az amerikai unitáriusok mily erővel munkálkodnak a Krisztus evangéliuma hirdetésében. Minthogy ezek az adatok teljesen hitelesek elég volna csak ennyit szólnunk mindazoknak, a kik nem ismerik, mindazoknak, a kik azt hiszik, hogy ismerik s még megis tudják bírálni az amerikai unitáriusokat. A debreczeni ev. ref. papnövelde érdemes tanára Balogh Ferencz ur az utóbbiak közé tartozik s a Debreczeni Prot. Lapban a múlt év utolsó felében több cikkben ismertetvén az amerikai unitáriusokat arra a következtetésre jött, hogy a Channing és Parker ideje óta hanyatlóban van az unitarismus Amerikában.

Minthogy ebben a kérdésben nyilatkozni legilletékesebbnek tartottuk az amerikai unitárius társulat titkárát, Grindall Reynolds urat ezennel közöljük kérésünkre hozzánk intézett levelét:

Boston, Mass, 1888 decz. 18.

Kedves Uram! Legjobb lesz, ha válaszul a legegyszerűbb választ adom. Az unitáriusok szervezett testületté 1825-ben alakultak, ámbár szervezetlenül már az előtt jóval voltak egyházaik.

1825-been volt az unitáriusoknak 150 egyházok.

A Channing halálakor 1842-ben volt 229.

A Parker halálakor 1858-ban volt 244.

1870-ben volt 330.

1886-ban volt 353.

„Ma van 391 vagy 392, a melyhez hozzávehetnénk még egy nehányat, melyek éppen most szervezkednek, s ha a szaporodás ebben a mértékben halad akkor rövid idő alatt tul kell haladnunk a 400-at

„A mi az unitarismus biztos halálát illeti, hát erről beszélnek mióta csak én tudom. Hallottam, a mikor még nem volt 200 egyházunk, hallom most, a mikor van 400, s ha élek, bizonyosan hallani fogom harmincz év mulva is, a mikor meglehet már 600 egyházunk lesz.

„Hogy nem szaporodunk oly gyorsan, a hogy szaporodhatnánk, annak két oka van. Első az, hogy nem vagyunk prosélita gyűjtő testület, s következőleg nagyobbára természetes uton szaporodunk. Második s ennél fontosabb az, hogy most már általában sem Uj Anglia, sem a nyugot más vallásu szószékein nem prédikálják azt az igazi Calvinismust, a mit régen. A kiválasztás és praedestinatio dogmája már teljesen eltűnt. Az Adám esetéről s az örök kárhozatról szó sincs. Az örök büntetés és a végtelen pokol csak ritkán emlegettetik. A megváltás dogmáját most már sok helyen szellemies értelemben veszik s a Krisztus vére bűnmosó erejéről keveset lehet hallani. Szóval ma a Calvinismus a Calvinista szószékeken nem az, a mi ezelőtt 60 évvel volt. A ki uj Anglia s a nyugot vallásos életét lelkiismeretesen vizsgálja az, ezt el kell hogy ismerje. Ennyiben ez tény, s ezt véve fel az unitarismus szükségessége kisebb, mint volt egykor, de mind a mellett is az unitarismus nagy munkát végez és még nagyobbra van elhíva.“

B. Gy.

Egy falusi este.

Mihály bácsinál több jó embere, szomszédja és komája koppant össze. Mit is csináljon az ember falun azokon a hosszú-hosszú téli estéken, ha el nem rándul egyik másik jó embere házához?

Mihály bácsi, meg kell adni, M . . . községben jó mesélő székel ember, a hány ősz haja, annyi tapasztalata. Féri, az unokája pedig könyvszerető ficzko-legény. Azt mondják, hogy a nem rég alapított kis könyvtárból már száz könyvet is végig olvasott. Téli estéken másoknak is szeret felolvasni vagy mesélni abból, a mit már olvasott. Aztán a dolgot meg is magyarázza a többieknek. Elmondja, hogy a könyvekben elbeszél szép historiáknak nagyobb része valósággal sohasem történt meg, hanem csak mulatságnak okáért irták; a mulatság mellett még tanulhatunk is sok olyant, a minek egy vagy más oldalról hasznát vehetjük.

Ezek után könnyű megérteni, hogy miért járnak esténként sokan ehhez a házhoz. Most is többen vagyunk.

Az egyik arról beszél, hogy be jól telet a vetés hótakarója alatt, mely a föld melegét nem engedi ki az áldásról. A másik saját baját panaszolgatja komájának. Némelyik azért aggódik, hogy az ital-árendát a faluban nem vevék ki olyan drágán, mint a tavaly. Kár is volt zsidónak nem adni, erősíti.

Ebből aztán vita kerekedik. János bácsi erősen veri a vasat, hogy zsidó bé ne a faluba, mert az tönkre teszi a népet, a hová csak befészkelődhetik. Siet meggyőzni mindenkit, hogy a kevesebb árenda jó jel, mert oda mutat, hogy a nép kevesebb italt fogyaszt, mint régen. Ne féltsük azt a falut, vitatja keményen, a melyben megbukik a korcsma-bérlő.

— Már én azt mondom atyafiak, szól István Antal, a falu pennája, hogy ezen a réven éppen a tanító urat illeti a dicséret. Higyjék nekem atyafiak. Négy éve jött csak a községünkbe és már ki tudta vinni, hogy vasárnap délután is üres a korcsma. Ez nagy dolog. Most a helyett vécsernye után felolvasó és szavaló összejöveteleket tartunk. Ez sem semmi dolog. A népkönyvtár három év alatt 50 frt ára könyvvel gyarapodott. Ez is a tanító ur buzgóságát dicséri.

— Legyen több rovat, szaporodjék az adó, vegyék bérbe még olcsóbban a korcsma-tartást, — veszi át a szót bíró uram, — csak kevesebb pénzünk menjen korcsmáros kezébe. Akkor ezt is, azt is fizethetjük, élhetünk is, előre is haladhatunk, én csak a mellett vagyok.

Ezekkel szemben Péter bácsi folyvást erősítette, hogy csak igyék, a kinek kedve van, úgy is csak az a miénk, a mit lenyelünk. Mehet azért előre egyéb dolog is, ha több az árenda s még sem jó rovat, a nép nyakába.

Mihály bácsi eddig hallgatott. Czirogatta térdén ülő kis unokáját. Mert avval dicsekedett a kis pajkos fiú, hogy már ma este egyedül fogja elimádkozni a miatyánkot, a nélkül, hogy édes anyjának egy szavát is igazítani kellene.

De a társaság beszédére is figyelt az öreg, mert egyszer csak megszólal: Bizony élő példa vagyok fiaim, én magam, hogy mit tesz az itkányosság a szegény falusi emberrel, a ki a földet turja egész életében és mit teszen a józan munkásság. Ti, fiaim, mind mai, tegnapi legények vagytok, én pedig már öreg legény, ki a kerékvágást is nehezen lépem át; én már sokat tapasztaltam a javából és a rosszából, azért figyeljete csak, elbeszélem, hogy miképp volt az.

Mindenki figyelmeztet, várta, hogy mit beszél az ősz öreg.

— A dolog ott kezdődik, hogy kaczkias legény voltam, az orromat is fenhordoztam egy kicsit, mert hát szép birtokocska négy czimeres ökör és sok ingó-bingó marha maradt volt reám apámról. A negyedik faluig is elmentem leánynézőbe, bomlott is utánam sok fehércecseléd. Hát végre megházasodtam.

De volt egy bibije a dolognak. A feleségem hamar észrevette, hogy nem szeretek dolgaim után látni és többet megyek a korcsmába, mint kellene. Nogatott, czirmolt, zsémbelt is, de csak annyi volt annak a haszna; mert akaratos fő lévén és férfi, nem szerettem volna, hogy házamnál még asszonyi szó is nyomjon a latban.

Alig lehettem más fél éves házas, mikor azt kellett látnom, hogy nálam rosszul áll a dolog. Zenebona, perpatvar csakugyan járta, mikor haza mentem. Otthon cseléd és asszony kézben pusztult minden. Csak ezt akkor még nem látta át a rendesen nehéz fejű gazda, hiába kérte a felesége. Hát asszony diktál nekem, nekem, a kiért minden leány bomlott?! Ezt gondoltam és keservemben ismét elmentem oda, a hol a magyar ember búját szelidíti, fejét szédíti, életét rövidíti, zsebét könnyíti. És ez így folyt napról-napra.

— Ki gondolná, a ki kendet látja, hogy ez mind igaz. Jegyezték meg többen.

De maradjon az aprója. Abban nincsen semmi szép. Elég az hozzá, már hat éves házas voltam, két szép fiú apja, mikor azon vettem észre, hogy négy szép ökröm két tehénre soványkodott s még hozzá adósságom is van. Szegény feleségemet csontvázzá tette a tenger bú. Én meg csak annyit változtam, hogy egy-két év után bor helyett pálinkára fogtam a nótát. Sokszor feltettem magamban, hogy megjavulok, de az csak annyit ért. Nagy úr a szenvedély, ha markába kaparithatta az embert!

Feleségem már rég felhagyott volt javításom szándékával. A gazdaság körül mindent megtett szegény áldott asszony, türt, mint egy férfi, de mégis oda jutottunk, hogy más évben felesleges volt a szolga. Minek? gondoltam. Eddig sem kellett volna! Magam is elbánhatok egy ilyen kicsi rongyos gazdasággal. És el is bántam volna — véglegesen, ha egy dolog közbe nem jó.

Mindenki kíváncsi volt erre a dologra.

Legkisebb gyermekem keresztelőjét tartottuk éppen. Házamnál volt ez alkalommal a tiszteletes ur is, a kit ki nem állhattam azóta, hogy a katétráról egyszer rámolvasott volt; a templom is maradhatott tőlem e miatt. A vele való találkozást is kerültem. Most pedig pirongatástól, erkölcsi leczkétől féltem és feltett szándékom volt elosonni hazulról, ha részegességemet még csak szóba hozza is. Azt azonban nem is tette. Arról kezdett beszélni, hogy feleségem milyen szép gyöngéden, isteni félelemben neveli fiaimat.

Hát még azt is tudja, hiszen alig láttam párszor házamnál? gondoltam és féltem, hogy mindjárt az én dicsérésemre kerül a sor. Már járt is eszemben, hogy megszököm előle. Azonban szóba sem hozott. Hanem arra vitte a beszédet, hogy mindent meg lehet tenni, csak a k a r a t kell hozzá. Én is beleszóltam, mert teljes életemben sokat adtam akaratomra, kivált a feleségemmel szemben! Mikor erről egy darabig úztúk-füztúk a szót, egyszer a tiszteletes csak szavamon fogott.

— Tudna-e akarni, Mihály gazda, magával szemben?

— Tudok és tudtam is mindig, tiszteletes uram, a mikor csak akartam.

— Hát sohasem akart felhagyni az ivással?

— Akartam is, nem is. Feleltem meghökkenve. Azt csak én tudom tiszteletes uram, milyen az én életem. Eddig végem volna, ha némelykor társaságot nem keresnék búfelejtőnek.

— Nem ott a baj, Mihály gazda — mondá féltréfásan — nem tud kend akarni . . . Akarni nem tud kend!

— Nem-e? Nem tudok akarni? Én?

— No hát akarjon Mihály gazda, ha tud, akarja, hogy négy hónapig nem iszik szeszes italt.

— Akár kezet adok reá tiszteletes uram, ha akaratom erejében csak annyira bizik.

— Ne adjon kezet. Mással szemben egészen más akarni az embernek, mint önmagával szemben.

Éreztem a szelid szavak irtozatos hatását. Bántott minden szó, pedig éreztem, hogy igaza van. És más részről meglepett, hogy most, a mikor szavai hatását láthatja, szövi tovább a dolgot, nem fogadtatja fel velem, hogy többet nem iszom, hanem szépen másfelé viszi a beszédet. Ez az eljárás szemeimet magam felé fordította. Eddig sohasem vizsgáltam magamat. Most irtóztam magamtól. Egy olyan ember, egy olyan férj és egy olyan gazda állott előttem, mikor közelebbi öt évemre vizsgál-gondoltam, a kitől elundorodtam én magam.

Addig feleségem, rokonaim és mindenki eleget verték a fejembe, hogy: te Mihály hol a lelked, hogy tönkre teszed magadat, vagyonodat, gyermekeid jövőjét? Eleget szidtak, eleget elkeserítettek, de én ezt a keservemet is csak itallal vigasztaltam. Egy ember volt csak, a ki önérzetemre hatni tudott. Mindent eltűrtem a mig önérzetem szunyadt és vágyam ébren volt; de mikor akaraterőmet csak úgy félvállról kétségbe vonták és még szóba sem akartak velem állani, ha akaratomról volt szó; akkor önérzetem felébredt és segített akaratomnak az uralkodó szenvedélyt legyőzni. Én legyőztem magamat, a kit senki és semmi legyőzni nem tudott. Azóta csak egyszer járt szeszes ital a szájamban.

A dolog eleinte nehezen ment. Hej nehéz is megjavulni! Megmeglepett a vágy. Ugy éreztem, hogy ha nem engedek neki, végem van. En munkával öltem el a vágyat. A munka egészséges orvosság, fiaim, jegyezzétek meg. Volt idő, hogy már-már magával sodort a szenvedély. Volt idő, midőn annyira mentem, hogy elhatározásomat megszegni nem akarva, kalánnal hordottam fel egy tányér pálinkát. Nem ittam tehát, hanem ettem az italt, mert azt nem fogadtam volt. Akkor eszembe jutottak a pap szavai, a miket az akaratról mondott volt. Szé-

gyeltem magamat, elundorodtam, hogy akaratomnak ennyire parancsol a vágy. És elhatároztam, hogy még jobban akarok és úgy lett. Nehéz dolog is, fiaim, vágyainkat zabolázni, felettök urnak lenni. A ki ezt megtanulta, az mindent tud, a mi az életre kell. Könnyebb tiz asszonynak parancsolni, mint magunknak!

Lassanként belé-belé kapva megszerettem a munkát, megtanultam gondoskodni. Először folytonosan erősen kellett akarni. Azután kedvet kaptam. Végre nélkülözhetlennek éreztem dolgozni, az élet bajaival küzdeni és töprengeni. Eladott birtokomat lassan-lassan visszaszerezgettem, sőt idővel valamicskével gyarapítottam is. Ökreim most is ritkitják párjokat a vásárokon. Régi kiállhatatlan zsémbes feleségem a világon a legjobb asszonyává vált, házi életem békés, kellemes lett. Pedig csak én változtam meg. Annak a toronynak építésére is tudtunk valamit áldozni. A papnak pedig régóta két bért fizetek. Ő volt az oka, hogy belőlem becsületes munkaszerető ember lett. Életrevaló gyermekeket neveltünk, a kik kívánom váljanak diszére községünknek és most felcsuporodott unokáimban is gyönyörködhetem. Csak az bánt, hogy áldott feleségemet eltemettük ezelőtt hat évvel. Nyugodtan halok meg, mint az öreg Simeon, mert életem nem veszett kárba

Elég az hozzá, fiaim, hadd legyen a faluban róvatal, hadd kevesedjék az italárenda. Azt jelenti ez, hogy a nép munkás, mértékletes, józan, életrevaló!

Köszönöm atyafiak, hogy figyelemmel hallgatták szavaimat. Így végezte a tisztos ősz. Holnap, ha vecsernyéről kijöttünk, én is eltapogok a gyűlésbe, mert hallám, arról lesz szó, hogy miféle könyveket szerezzünk könyvtárunknak, az idén gyűlt pénzből.

Péterfi Lajos.

Minden napra egy gondolat.

Vasárnap.

Isten ismeretével egybekötjük az erkölcsök kegyességét és Isten parancsai iránti engedelmességet. Mert a ki tetteivel tagadja, szavával hijába erősíti, hogy Istent ismeri; s hasztalan mondja, hogy Krisztusban van és él, a ki nem jár világosságban és azon úton, melyet Jézus megmutatott. Mert ő nyilván mondotta: A mit én tettem, tanítottam, azt tegyétek s tanítsátok. Pál pedig: Legyetek az én követőim, mint én vagyok a Krisztusé. Nem minden, a ki azt mondja: Uram, uram! megy be a mennyeknek országába.

Đávid Ferencz által Tordára 1479-be
összehivott zsinat egyik tétéle.

Hétfő.

Az tesz sokat, a ki jól elvégzi a mi rá bízott.
Az a kinek szívében igazi és tökéletes jótékonyság honol, semmiben

sem keresi a maga hasznát, hanem azt, hogy mindenben Isten dicsőítessék. Az ilyen senkire sem irigykedik, mert ő magára egyedül semmiben sem tud gyönyörködni.

Kempis Tamás.

Kedd.

Minden parányi jó tett,
Mely a könnyvet letörli:
Égig hat mint napsugár
Minthogy maga is égi.

Burton.

Szerda.

Minden nemes cselekedet, minden önzetlen gondolat, minden jóra irányuló őszinte szándék valósággal az Isten tiszteletéhez tartozik.

Clarke Freemann Jakab.

Csütörtök.

Mig szívünk van, az isteni szomjat nem olthatjuk el magunkban; minél nagyobb ez a szomj bennünk, annál nagyobbak leszünk.

Sámi László.

Péntek.

A veszélyeket nem kerülhetjük ki. Ezek az emberi élethez tartoznak. Szüntelen mélységek mellett járunk. Férfiatlan, oktalan dolog s az Istenben és emberiségben való hitetlenségre mutat, megtagadni magunktól és másoktól a szabad tért, legjobb erőink kifejtését azért, mert abból reánk nézve összeütközések és fájdalmak származhatnak. Igaz ugyan, hogy sokan a biztonságot legfőbb jónak tartják. De az Isten valami jobbat is tűzött előnkbe: az erőfeszítést, a küzdelmet és haladást. S vajjon nem kedves dolog-e egy oly világban élni, mely szüntelen forrongásban van, ha szinte szenvedünk is benne?

Channing.

Sombat.

Szabadon, bűn és erény közt
Választhatni, mily nagy eszme,
S tudni mégis, hogy felettünk
Pajzsul áll Isten kegyelme.
Tégy bátran hát, és ne bánd, ha
A tömeg hálátlan is lesz,
Mert ne azt tekintse célul,
Önbecsét csak, ki nagyot tesz,
Szégyenelve tenni máskép;
És e szégyen öntudatja
A hitványat földre szegzi,
A dicsőöt felragadja.
Ámde útad felségében
Ne vakitson el a képzet,

Hogy a mit téssz, azt az Isten
Dicsőségére *te* végzed,
És ő épen rád szorulna,
Mint végzése eszközére :
Sőt te nyertél tőle dísz, ha
Engedi, hogy tégy helyette.

*

*

*

Mondottam ember, küzdj és bízva bizzál!

Madách Imre.

Egyleti élet és munkásság.

Olvasóinkhoz. Már jó részt belefogtunk a második év munkájába. Olvasóink és íróink sok buzdítót írtak és mondtak el a multról. Bíráink szavából okulást szereztünk, s lelkesítőleg hatott ránk, midőn oly tekintélyes lap, mint a „Pesti Napló“ azt nyilváníttotta, hogy kis lapunk első évfolyama irodalmi magaslatra emelkedett. Egy másik lap, az „Ellenzék“ szavai minket s az olvasó közönséget egyaránt illetnek: „Az „Unitárius Közlöny“ becsülendő célja főként az erkölcsi érzék felébresztése és növelése. Manap, midőn a sajtó ezerféle termékei között óriási arányokban terjed a hús és vérből fakadó emberi rosznak reális és durva rajza, immár valóságos ritkaság mindaz, mi a szívek jobbik feléből tiszta morális költészet gyanánt kívánczik nemes életre. Kétszeres szolgálatot tesz minden oly folyóirat, mely a vallás és morál szolgálatába az eredő jónak hirdetése végett bocsátatik a közönség használatára. Ilyen nyomtatvány az „Unitárius Közlöny.“ Olvassa mindenki, a ki érzi magában a jót.“ Ezekhez mi csak annyit adunk, hogy a kiben sikerült felébreszteni egy-egy jó gondolatot s biztatni egy-egy ébredező szándékot, az tegyen egy jó szót az „Unitárius Közlöny“ mellett.

Jelen számunkat megküldjük mindazoknak, a kiknek az 1-ső számot küldöttük s ha vissza nem fog küldetni úgy fogjuk tekinteni, mint az egész évfolyam megrendelését.

Pap nélkül. Egy néhány ekklesiánk már jó darab idő óta, mások pedig nagyon régóta mind csak pap nélkül vannak, mivel oly csekély fizetést tudnak ígérni, hogy azért még közepes tehetségű ember sem vállalkozik. Igaz, hogy ez nem mutat apostoli szellemre, igaz, hogy ha az evangelium első hirdetőire gondolunk: szegény pirja fut át arczunkon, de még sem tehetünk arról, ha a világ megváltozott s még a pap sem tud élni rendes fizetés nélkül. Az apostoli időben minden ajtó nyitva állott az Ur szolgája előtt, ma csaknem megfordítva áll a dolog. Ma a pap ajtaja kell hogy nyitva álljon, s nem egyszer neki kellene hogy adjon a szegénynek, a közügynek. De másfelől tekintélyes számu családtagjai gondozása, gyermekei nevelése a mai világban erősen sok

költséget igényel, mert még azt is megvárjuk, hogy ő legyen irányadó. Méltó kívánsága ez a hiveknek, de méltó, hogy a hivek lássák el papjokat s tanítójukat, kire a mondtak egyaránt illenek, állásához méltóan. A tapasztalat arra tanított, hogy a még most is gyakorlatban levő képező rendszer nem elég czélszerű. A képét meg kell váltani, ez a jelszó. Erről beszéltünk mi már három alkalommal. Melegen óhajtjuk, hogy az érdekeltek vegyék szívékre a dolgot s az ajánlott módokat használják fel, mert ha a kepe meg lesz váltva az ekklesia nem fog pap nélkül maradni, mert isten támaszt apostolt a kellő időben, minden szomjuhozó léleknek. Teendő most az volna, hogy nemcsak a fiók-egyletekben, hanem az ekklesiákban is tartatnának értekezletek s a kérdést beszélnek meg pap és hivek együtt.

Népkönyvtárt kell teremteni! Ezt a jelszót ismét elévesszük s reméljük, hogy meghallják azok, a kiknek hallani kell. A mívelt ember egy nap sem lehet el olvasás nélkül; az olvasás annyira életfeltétele, mint a kenyér; még ha börtönbe vetik, akkor is a szük koszt mellé könyvet adnak, mert miként a test, úgy a lélek is meghal kellő táplálék nélkül. S mégis hányan nem élvezik a léleknek ezt az örömét. A mi falusi embereink jó részt tudnak olvasni, s olvasnának is ha volna mit. Adjunk nekik hasznos olvasni valót. Az elolvasott s félretett könyveket, a mult évekről összegyűjtött szépirodalmi ujságokat küldjük a Dávid Ferencz Egylet választmánya nő tagjaihoz: Kriza Jánosné alelnök, Boros Györgyné, Ferencz Józsefné, Haller Rezsóné, Pataki Istvánné ő nagyságáékhoz Kolozsvárra, mint a kiket a választmány megbízott, hogy a jótékonyság eme nemes munkájában közreműködjenek.

Értesítés. A kereszturkőri fiók-egylet tagjait van szerencsém értesíteni, hogy a választmány febr. 6-án, d. e. 10 órakor, Sz.-Kereszturon, az áll. tan. képezde torna helyiségében felolvasást rendez. Felolvasnak Borbély Sámuel és Német István aai. Közreműködik Győrfi Ferencz vezetése alatt az egyházköri dalkör. Ez értesítésen kívül külön meghívók nem bocsájtatnak ki. — Sz.-Keresztur, jan. 19. 1889. Barabás Lajos, f. e. titkár.

Szentábrahádi levél. Tkts. Szerkesztő úr! Valami benső szózat ösztönöz értesíteni a tkts. szerkesztő urat arról, hogy haladunk mi is. Ugyanis, a szentábrahádi mindkét nembeli ifjuságból s néhány ifiúnos székely emberből kántor-tanító Tóth Vilmos, buzgó lelkészünk Péterfi Mihály segítségével még ezelőtt 3 évvel dalegyletet alakított s azóta — kevés időközzel — szorgalmasan vezette. Én csak ez évben vettem tudomásul, mily figyelemre méltó tevékenységet mutatott fel és mily fontos szerepet játszott az előbbi években is. Nem csekély fáradsággal gyakorolta őket a tanító műténekekben és pedig három szólamu egyházi, halotti és világi dalokban, mindannyit három szólamban. Három szólamu világi dalokkal s szavalatokkal egybekötve tánczvigalmat rendezett s az ezekből begyűlt jövedelem jótékonycélokra fordított; nevezetesen: a templomi orgona kijavítására 20 o. é. forintot ajándé-

kozott a dalkör. Azon fölül templomi közös használatra 10 darab énekes könyvet és az iskola egyik termébe fali órát vett saját pénztárából.

Ezen dalkör ez évben is felállított és szép sikerrel működik. Karácson első napján három szólamban a tanító vezetése alatt lélekemelőleg énekelte az „Unitárius Közlönyből” „Folyna mindig vigan életünk” cz. s egy más egyházi éneket. Karácson előtti vasárnapokon is egy párszor isteni tisztelet alatt szerepelt hasonlólag 3 szólamban. Dalköri gyűléseiken szavalatban is gyakorolják magukat, melyben utasítással helybeli lelkész és tanító szolgálnak, kik ezutánra még felolvasásokat is ígértek tartani. Az önk. kör virágzásáért s a fennemlített nemes czélok kiviteléért első sorban Tóth Vilmos kántor-tanítónak, mint az egylet vezetőjének mondható nyilvános köszönet, ki ezen dalkört már a megelőző években megteremtette volt. Továbbá helybeli lelkész és köztanító atyánkfának, mint pártolóknak, s a haladni kívánó lelkes ifjuságnak.

A mint ezen jó reménységgel biztató dolgokról tiszta tudomást szereztem, nem tehettem, hogy mindezekről t. szerkesztő urat ne értesítsem.
s . . . né.

Ezekhez a sorokhoz mi meleg üdvözlétünket csatoljuk, mely illeti a vezetőket s a jóért és nemesért lelkesedő székely atyánkfiait. Építse nek magoknak élő Siont s abból szálljon dics énekek szép összhangban az egek Urához, hogy a kik látják örvendezzenek és dicsőítsék a menyeyei atyát.

A polgárdii (Fehérm.) uj unitárius egyház tagjai uj erővel, ritka buzgóságot fejtenek ki a vallás-erkölcsi élet mezején. Karácsonra megérkezett lelkészük: Simó János s benne megtalálták irányadójukat és vezetőjüket. Ritka az a lelki öröm, a mellyel az ifju papot és szolgálatait fogadták. Hogy erről olvasóink fogalmat szerezhessenek, a „Székesfehérvár és vidéke” cz. lapból átvesszük a következőket:

Lelkész beiktatás Polgárdin. Levelezőnk írja, hogy Polgárdira az uj lelkész pár nappal az ünnep előtt megérkezett. Megérkezésekor a vaspálya állomásnál hivei közül mintegy huszan vártak rá s a legőszintébb tiszteletük kifejezése mellett örömmel fogadták s a fogadokon elébe jött bandérium kíséretében, berendezett lakására, Császár János házához szállították. Másnap, karácsony másodnapján d. e. 10 órakor vette kezdetét az ünnepélyes Istentisztelet. Egy alkalmi ének eléneklése után T. Derzsi Károly ur lépett a szószékre s elmondta fennkölt beiktató beszédét, felolvasta az uj lelkészt a papi teendőkre felhatalmazó püspöki rendelvényt, azután felhívta az uj lelkész urat tisztének teljesítésére, ki is azonnal a szószékre lépett s egy alkalmi imát mondott, mely után beköszöntőjét olyan szónoki hévvel és tapintattal mondta el, hogy a hivek, nők és férjek majd mind hangos zokogásban törtek ki. Az elérzékenyülésig megható beköszöntő Istentisztelet befejezte után a két derék lelkész unitárius szertartás szerint az Ur szent vacsorájában részeltette a hiveket. Este közös vacsora volt, melyet szá-

mos pohárköszöntő fűszerezett . . . Ez a nap valódi örömnép volt a polgárdii unitáriusoknak . . . Másnap még a budapesti lelkész ur hivatalos dolgait végzendő, körünkben maradt s csak esti 5 órakor utazott el körünkből. Az új lelkész és hívei pedig azóta naponként eljárnak az imaházba; ő év utolsó napján este 5 órakor is hálaadó Istentiszteletet tartott az új lelkész ur s meglepő szónoklatot tartott a különböző valásuakból összevegyült sokaság előtt. A polgárdii reformátusok előtt az ily hálaadó Istentisztelet egészen újság s azért annyian jöttek, hogy sajnálatunkra mindannyian helyet nem adhattunk; ugyanis a 200 személyre berendezett imaházban 430-an foglaltak helyet (már ki ülve, ki állva) telve az előszoba és még az udvaron is voltak. Így áll az unitáriusok ügye Polgárdin!

A polgárdiak nem ismerték egyházi embereinket, nem ismerték egyházunk szervezetét. Mindenről kéri a felvilágosítást Gyönyörűség látni — írják nekünk — hogy minden unitáriusnak a kezében énekes könyv van az imaházba beléptekor, s még nagyobb gyönyörűség hallani, milyen lelkesedéssel énekel mindenki, szegény és gazdag, ifjú és öreg. Eddig elé száznál több énekes könyvet szereztek. Midőn az unitárius hívek vallásos életét ezekben bemutatjuk, nagy örömszünetre válik a felmentése annak, hogy a polgárdii más vallású hívekkel u. m. ev. ref. és róm. katolikusokkal jó békességben élnek. Ezek nemcsak eljönnek imaházukba hanem készek pénzsegédelmet is nyújtani egyházuk költségei fedezésére. — Óhajtuk, hogy ez a pünkösztől lelkesedés ne muljék el s erősen kívánjuk, hogy híveink őrizzék meg a békességet más vallású testvéreinkkel.

Méltó elismerésben. részesítette Kisgyörgy Sándor unitárius lelkészt a székeludvarhelyi főreáliskola tanári kara. A lelkész urnak Vargyasra történt eltávozására felett sajnálatát fejezte, mint a ki sok éven át lankadatlan buzgósággal, valódi szak ismerettel és odaadással tanította a főreál isk. unitárius tanulóit. A nyilatkozatot Dr. Solymosi Lajos ig. helyettes és Dr. Vajda Emil tanárkari jegyző írták alá.

Köszönet nyilvánítás. Lapunk jó barátai és pártfogói az új évről is meghozták szíves áldozatukat, a mennyiben mint alapító vagy rendes tagok a lap költségei fedezéséhez hozzájárultak: Lukácsi István ur, Torda 1 frt 20 kr. Pataki Istvánné öngá 1 frt. Székely Sándorné öngá 1 frt és az „U. Közlöny“ I. évf. Gyulay László ur 70 kr. Gróf Bethlen Gézánné, Nagy Eleknné 1 frt 20 kr. Sárdi Imre ur, Kövend 1 frt 20 kr. Fodor Domokos ur, Torda 1 frt 20 kr. Gerjovich József ur, Baranya-Somkerék 1 frt 20 kr. Gábor Mihály ur Al-Jára 2 frt 40 kr. Musnai Józsefné, Dicső-Szt.-Márton 1 frt 20 kr. Gál Lajos ur, Kövend 1 frt 20 kr. Székely Dénes ur, Koppánd 1 frt 20 kr. Dr. Jéger Kálmánné, Szatmár 1 frt 20 kr. Fogadják hálás köszönetünket.

Lapunk I-ső évfolyamából teljes példányokkal szolgálhatunk. —

Hazánk és a külföld.

A „Magyar Közigazgatás“ cz. Budapesten megjelenő, jelesen szerkesztett közigazgatási hetilap a „Községi közigazgatásról“ szóló cikkében a „Dávid Ferencz Egylet“, s különösen az „Unitárius Közlöny“ munkásságáról így ír: „Az emberiség, sőt egyes nemzetek műveltségének letéteményesei hosszú századokon át kizárólag az egyházak voltak; ma azonban a feladat — bár az egyházaknak a vallás-erkölcsi eszmék terjesztésében hivatásuk még mindig kiváló — szétterjed az ember egészére s abban lényeges feladat jutott éppen a községek élén álló vezetőknél is. Ha e kérdések felett gondolkozunk, azon meggyőződésre jutunk, hogy közművelődési és közerkölcsiségi feladataink megoldását, sőt nemzeti misszionk teljesítését is legbiztosabban csak úgy érhetjük el, ha politikai szervezetünk kezét fog az egyházzal s vállvetve küzdünk közös jólétünkért.

„Nem czélunk a különböző egyházaknak ez irányban hivatása felett bírálatot tartani; éppen nem akarjuk egyiket a másik fölé emelni, de mert a napokban kezünkhöz jutott egy kisebb, elszigetelt, számra igen csekély felekezetnek közlönye, mely hasonló kérdésekkel foglalkozik, időszerűnek látjuk elmélkedésünk körébe bevonni. Sokat olvastunk és hallottunk az erdélyi részekben megfészelt unitáriusokról, mely keresztény felekezet leginkább székelyek között számolja hiveit. Ezen felekezet közlönye jutott kezünkhöz, melyben a külső rend és a vallás-erkölcsi eszmék istápolása valóban megragadólag van minden számában tárgyalva.

„E vagyoniilag nagyon szegénysorsu felekezet hiveinek nem lehet oly kevesük, melyből megtakarítani s a közművelődés oltárára áldozni ne tudnának; nincs az a közcél, melynek érdekében ne buzgólkodnának. Pontos fizetői az államnak és egyházuknak minden kényszer nélkül; szervezik községeiket s papjaikkal egyetértve intézik községük ügyeit. Ez nyílt titka annak, hogy ott az ország egyik szélén, Románia szomszédságában, miképp tudták az évszázak viharai között is fentartani magyarságukat s hogyan áll oly szilárdon annyi idegen ajku nemzetiség között ma is a székelység.

„Az „Unitárius Közlönyből“ látjuk, hogy az egyházi személyek közreműködésével, a politikai községekben könyvtárakat hoznak létre és pedig igen csekély erők és eszközök összerakásával s azzal a községi lakosok társadalmi szellemét, vallási erkölceit s közügyeiknek vezetését emelik és segítik elő. Bár csak ily szellem lengené át és forrasztaná össze a haza minden községének lakosait! De lássuk, hogy e felekezet miként hozza összefüggésbe a vallási adminisztrációt a község közigazgatásával, hogy ebből egy a vallás-erkölcsnek, mint a politikai adminisztrációnak haszna van.

„A gyermeknevelésen kezdik. Kisdédóvokat (mi vasárnapi iskolának nevezük. Szerk.) állítanak fel s azok vezetését az egyházi személyekre bízzák; havonta rendszeren egy vasárnapon a gyermekek kedélye és értelmi világához alkalmazott egyházi beszédek tartanak: a felnőtteket a vasárnap délutáni isteni tisztelet után oktatásban részesítik, melyen a vallás és haza szeretetét erősítik meg szíveikben. Ennek következése aztán az a lélekemelő látvány, mely a székely községekben észlelhető. Vasárnap az ifjúság kora reggel talpon van és mindenik szorgalmasan tisztogat. „Mintha falujok éppen az egykori Jeruzsálem volna, s mintha a mester eljövételét várnák! A ház környéke tiszta, hogy a napok királynéja még az utcán se lásson olyant, a mi köznapi. A munkának nincs vége itt, nem áll meg itt“ stb. (Az „Unit. Közl.“ 11-ik számából „Gyermekek vasárnapja“ cz. cikkből hosszabb idézet.)

„Mint látjuk ezek a közegészségügyi törvény és szabályrendeletek és bírság, fenyegetések nélkül is megértik a köztisztaságot. Ily csemetékből csakis példás és erkölcsös helyhatósági előjárók válhatnak.... Ha a községek politikai előjárói az egyházi előjárókkal e cél eléréséért összefognak, akkor a községek anyagi és szellemi felvirágzása biztos remélhető. Ne feledjük: boldog állam csak a virágzó községek jólétén épülhet fel.“

A gyermeket ápolni kell. Egy asszonyt bévádoztak, hogy gyermekét nem ápolta kellőleg s e miatt meghalt. Az ügy vizsgálat alá vétetett s a magyar kir. legfőbb ítélő szék (Curia) az anyát emberölés vétsége miatt egy évi fogházra ítélte. (M. K.)

Ki protestans? Erre a kérdésre egy anglikán, tehát angol katolikus pap így felel: „minden proféta, az igazságnak minden hirdetője eleitől fogva protestáns volt — vagyis kénytelen volt felemelni tiltakozó szavát kora bűne és gonoszsága ellen. Azok a hamis proféták a kik békességet hirdetnek, akkor a mikor nincs béke — nem protestánsok, de a ki fenhangon hirdeti, hogy a gonosznak nincs s nem lesz békessége, ez e tette által protestáns. Maga a törvény is protestáns, a mikor azt mondja „ne tedd.“ Igaz, hogy olyan protestantizmus is van, a mely nem egyéb tagadásnál, de igazi protestantizmus az igazságnak az a kijelentése, a mely önként magával hozza az ellenzését mindannak, a mi az igazsággal ellenkezik.“

Irodalom.

Tréfás szavalmányok gyűjteményét közli Orbók Mór, nőképezdei tanár Pozsonyban. A gyűjtemény egy csinos könyv, melyben legjelesebb költőink: Petőfi, Arany, Tompa, Garay és Tóth Kálmán szép arcképe, rövid életrajza után vig költeményeik vannak csoportosítva. A szavalni szerető ifjúság sok mulatságot nyerhet e kis könyvből. Melegen tudjuk ajánlani. Ára 50 kr.

A hirlap irodalom hazánkban is valódi hatalommá nőtte ki magát. A múlt évben magyar nyelven megjelent 561 Ebből napilap 21. időszak 160. Szerkesztőségünkhez nagyobbára csere képpen küldetnek az alább nevezettek:

Keresztény Magvető, szerk. és kiadják Péterfi Dénes és Kovács János Kolozsvárt A f. évvel a 26-ik évfolyamot kezdi. Mint tudományos folyóirat egyedüli mívelője hazánkban a theológiának. Előfizetési díja egész évre csak 2 frt Melegen ajánljuk olvasóinknak.

A „Sárospataki lapok“ a hires „Sárospataki füzeteknek“ méltó utódja az igazság szabad keresésében és bátor hirdetésében. Heti lap. Ára: 6 frt. Szerkeszti Radácsi György. — A „Sárospataki ifjúsági közlöny“ egy hónapban kétszer jelenik meg, évi 1 frt 75 krért s mint ifjúsági lap. Becsületére válik a theol. akadémiának.

Az „Evangelikus Egyház és Iskola“ Trsztyénszky Ferencz szerkesztésében Pozsonyban most lépett 7-ik évfolyamába. Változatos tartalma heti lapja az evangelikus egyháznak. Ára egész évre 6 forint

„Köz művelődés“, az erdélyi róm. kath. irodalmi társulat heti közlönye, mely most XII. évfolyamába lépett. Szerkeszti Dr. Fodor József Gyulafehérvárt. Ára 4 frt.

„Magyar közigazgatás“ Boncza Miklós ügyvéd szerkesztésében Budapesten (Sebestyén-tér 6 sz.) jelenik meg hetenkint. Megérdemelné, hogy minden községben meglegyen, mert valóban a községekben előforduló törvénykezési, igazgatási s hasonló kérdésekben sok nélkülözhetlen utasítást ad, a mellett, hogy törvényrendeleteket is közöl. Ára 8 frt egy évre. — „Iskolai szemle“ megjelenik Nagy-Kanizsán, szerk. Adorján Miklós. Ára 3 frt. „Népújság“ politikai és vegyes tartalmu lap Egerben. Megjelenik minden csütörtökön. Szerkeszti Luga László. Ára 2 frt.

Uj lapok: „Egyetemes közoktatásügyi szemle“ (havi) első száma Dr. Jancsó Benedek szerkesztésében sokat ígérő tartalommal jelent meg. Ára 4 frt. — „Apostol“ Grátz Mór kolozsvári ev. lelkész havi lapja — melyet már jeleztünk — első számával velünk rokonnak vallja s bizonyítja magát. Sántha Károly ev. lelkész ur lendületet költeménnyel nyitja meg s Grátz barátunk többek közt megkezdí közlését a Dávid F. E.-ben Lutherről tartott falolvasásának. Az első szám gondosan van szerkesztve. Ára 2 frt. „Evang. Népiskola“ Kapni Gyula és Papp József szerkesztésében Sopronban léptetett a tanügy szolgálatába. Ára 3 frt. Az uj harcosokat ajánljuk olvasóink figyelmébe.

Protestans egyházi és iskolai lap, a legrégebb magyar protestans heti lap. Megjelenik Budapesten. A f. év végéig Dr. Ballagi Mór volt tulajdonosa és szerkesztője. Harmincz év alatt sokáig egyedül, s mindig első helyen lépett sikra az egyéni meggyőződés és a józan liberalismus védelmére. Hazánkban a valláserkölcsei, az egyházi és iskolai élet újabb fellendülésében nem csekély része volt ennek a lapnak s szerkesztőjének. Az uj évtől kezdve Szóts Farkas theologiai tanár, már több év óta munkatársa, vette át. A programmot némileg megbővítve, de ugyanabban a szellemben ígéri szerkeszteni a lapot, mint kitűnő előde. Egész évre 9 frt.

A külföldi lapok közül terünk szűk volta miatt csak az unitáriusokat soroljuk fel:

Angliában az „Inquirer“ (heti lap), mely Londonban 1842-ben alapítottott, a szabadelvű unitarismus szószólója. Ezzel rokon szellemű a Manchester városban megjelenő „Unitarian Herald.“ Conservatív, de sok gyakorlati hasznot szerző a londoni „Christian Life.“ Ez a három az irányadó heti lap. Becses a „Sundayschool Helper“ (Vasárnapi iskolai segítő) cz. havi lap, mely az iskolában tanítható leckekeket közöl. A „Young days“ kitűnő képes gyermek-lap. Mindenik londoni. Van egy walesi s egy írlandi lapjuk, tehát összesen 7.

Ámerikában a „Christian Register“ ugyanabban az évben alapítottott, a melyben az Inquirer s azzal egy irányban halad, de terjedelmesebb. „Unitarian Review“ az amerikaiak „Keresztény Magvetője“, melyet már három év óta Allen József Henrik hazánk kitűnő barátja szerkeszt igazán jelesen. A jelen évvel a 31-ik kötet kezdődik. A „The Unitarian“ most három éve alapítottott s ma 6000

előfizetője van. Ha valamely lapot mintául kellene vennünk, az kétségen kívül a „Unitarian” lenne. Ára egy évre egy dollár. „Our best Words” (Legjobb szavaink) népszerű lap. „Every other Sunday” kitűnő illusztrált ifjusági kétheti lap. „Unity” szintén heti. „Lend a hand” (fogjunk kezét) a philanthropia derék havi lapja a Hale Eduard szerkesztésében.

Tizenhét év Erdély történelméből című műre előfizetésre hívja fel a hazáját és multját szerető közönséget Ürmösy Lajos ur. A mű két kötetben fog megjelenni s a forradalom utáni 17 évet tárgyalva. A két kötet négy frt, melyből két forint előre fizetendő. Erre az évre egy kötet esik. Az író nagy előnyben részesíti az olvasó közönséget s méltán reméli, hogy a tárgy s a munka a megérdemelt pártolásban fog részesülni. Olvasóinknak melegen ajánljuk, hogy jelentkezzenek. Szerkesztőségünk szívesen kézbesíti a bejelentett neveket.

Dávid Ferencz Egylet kiadványai:

Felolvasások. Dr. Brassai Sámuelről: A jövő vallása; Vallás és hit; Melyik az igazi tudomány? mindenik értekezés külön-külön 10 kr. A három értekezés kapható egy füzetben: Nézetek a vallásról címen. Ára 30 kr. postán küldve 35 kr.

Kőváry Lászlótól. A Keresztény család hivatása. Ára 6 kr.

Dr. Hegedüs Istvántól: A hallhatatlanság kérdése a klasszikus irodalomban. Ára 10 kr.

Kelemen Alberttől és Ürmösi Kálmántól a vallástanítás kérdése a nép- és vasárnapi iskolákban. Két értekezés egy füzetben. Ára 20 kr.

Unitárius Közlöny havi lap I. kötete 1 frt 20 kr.

Kaphatók az egyleti titkárnál, Kolozsvárt.

Halottak emléke.

Kiss Mihály [árkosi pap s ny. esperes, az unitárius lelkeszi kar egyik ékesége, ki mint pap, kitűnő, mint ember, páratlan jó szívé, mint apa a jóság és szeretet: 81 évig volt áldása övéinek, büszkesége egyházának s hasznos polgára hazájának, f. hó 21-én Árkoson jobb létre szenderült. Fia Kiss Sándor laborfalvi unitárius lelkesz; leányai homorod-almási lelkesz Sándor Lajos neje, s székely-kereszturi igazgatótanár Sándor János neje, 19 unoka és több dédunoka gyászolja. Mielőtt érdeme szerint méltathatnók hasznos életét, ez alkalommal mély részvétünknek adjuk kifejezését. Legyen nyugalma csendes!

Kovács Mihály. Született H.-Almásan 1814-ben. Atyja módos

székely gazda volt. Tanulását Arkoson kezdette, hol bátyja iskolamester volt. Az iskolamester rábeszélésére atyja 9 éves korában vitte a székely-kereszturi unitárius algymnasiumba. Kolozsvárra ment 1833 őszén, hol szép eredménnyel végzett. 1837 ben kinevezték Tordára iskolafőnöknek, 1839-ben Kis-Solymosra Molnár Miklós mellé segéd-papnak. 1840-ben Tarcsafalvára papnak. Itt házasságra lépett gagyiszületésű özv. Miklósi Máriával. 1843-ban. Zsákodra s onnan 1850-ben Solymosba jött rendes papnak, hol neje 1851-ben meghalt. 1861-ben nőül vette, most már özvegyét, Sipos Sárát, kitől Isten kilencz gyermekkel áldotta meg. 1859-ben bölöni papnak is meg volt választva, de a választás első ízben megsemmisítettett. Ujra megválasztották, de nem fogadta el, mivel nem kapta egyedül ő a szavazatokat.

A kereszturi egyházkörben jegyzőnek választatott 1869-ben, junius 15-én. Esperesnek választatott 1874-ben január 7-én.

Mint pap: nagy szónok nem volt, azonban munkái velősök, bölcselők voltak, telve bibliai, történelmi ismeretekkel, példákkal. Különösen nagy mestere volt a rögtönzésnek. Beszédein alig lehetett észrevenni, hogy azok nem kidolgozott munkák. A hol pap volt, az ekklezsiákat anyagilag mindenütt emelte. Kis-Solymosban egy harangot öntetett, orgonát készítettett s az ekklezsiának 1300 frt alaptőkét teremtettt. Hívei nagyon szerették egyszerűségéért.

Mint esperes: hivatalos teendőit nem siette el. Expeditiója lassu volt, de azért még is mindent eligazított. Partot mosó lassu viz volt. Nagy volt különösen igazságérzete és ítélő tehetsége. Sokszor a legbonyolultabb ügyeket az érdekeltek bámulatára és meglepődésére intézte el. Keveset beszélt, de szava mindig nyomós és döntő volt. Az egyházi hivatalnokokat, mint gyermekeit, szerette, pártolta. Papok, mesterek és hívek kivétel nélkül szeretve tisztelték.

Mint ember: a becsületességnek megtestesült példányképe volt. Minden tekintetben határozott ellenzéki volt. Nagyon szerette az országgyűlés ellenzéki férfait s azoknak beszédeit, viselt dolgait nagy figyelemmel kísérte. Utálta a meggondolatlan, könnyelmű és különösen brutális embereket. Önérzetesen beszélt, hogy soha egyetlen gyermeket sem verte meg. Utódai számára tisztességes vagyont hagyott, mi jele annak, hogy takarékos és munkás ember volt.

A forradalomkor mindenéből kirabolták M-Zsákodon. Sokszor mondotta, hogy az oláhok tánczoltak rajta. Az oláhok kényszerítették Oláh-Zsákodra temetni menni, mivel az oláh pap a táborban volt. Már

az oláhpapi öltönyt reá és a füstölőt kezébe akarták adni, hogy a temetést oláh ritus szerint végezze, de ő kifogott a hallgatóságon. Az udvaron levő rabolt borból az oláhokat leitatta s ekkor lóra ülve hazamenekült.

Az első helyet, a szerepvitelt, a vezériséget kerülte, a nagyobb társaságát sem igen kereste, legjobban találta magát a hozzá hasonló emberekkel. Netaláni megtámadóit nagylelkűséggel, finom bánásmóddal letudta fegyverezni. Egyáltalában olyan ember volt, hogy ötlet nem szeretni, nem tisztelni lehetetlen volt. Hosszasan tartó betegség után halt meg október 4-én. Temetése a legnagyobb részvét mellett ment végbe. Katona Sándor énekvezér vezette az énekkart s oratiót e sorok írója tartott. Hült porai Augustinovich Pál sirja közelében helyeztettek el a kis solymosi temetőben.

Raffaj Domokos.

Nyilvános nyugtázás.

Első közlemény.

A Dávid Ferencz Egylet pénztárába fizettek :

Rendes tagok 1888-ra: Sándor Gergely 1887—88. Derzs. Debreczeni Sándorné, Káhlé János, Váradi Károlyné, Dr. Ferencz Ákos, Özv. Árkosi Lajosné 1885—88, Pataki Istvánné, Dézsi Mihály 1887—88, Lichtig Adolf, Osváth Gerő 1887. Kolozsvárt. Bedő Sándor S.-Köröspatak, Pál Mózes Szováth, Orbok Mór Pozsony, Gál Kálmán Szekszárd, Farkas József S.-Szt.-Király, Augstein Gyula, Kriza Ilona 1887—88 Kolozsvár, Barabás Sándor, Lőfi Elek, Nagy István Bölön, Gyertyánfi Emil, Zsigmond Áron, Benedek Lajos, Kovács Károly Brassó. Dombi János 1885—87. Datk.

Bágyi Kálmán, pénztárnok.

(Folyt. köv.)

TARTALOM.

A rossz hideg. (Költ.) Rédiger	Minden napra egy gondolat . . . 37
Gézától 25	Egyleti élet és munkásság . . . 39
Kepe megváltás. Kovács Antal . . 27	Hazánk és a külföld. 43
Temetőben. (Költ.) Sántha Károly . 30	Irodalom 44
Az amerikai unitáriusok munkálkodása. B. Gy. 30	Halottak emléke 46
Egy falusi este 33	Nyilvános nyugtázás 48

Nyomatott Gámán János örököseinél Kolozsvártt (Bel-középutcza).

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

RUDOLF TRÓNÖRÖKÖS FŐHERCZEG.

Meghalt 1889 jan. 30-án.

Talán a mi lapunk lesz a legutolsó, mely az országot megrendítő csapás feletti bánatát kifejezi.

Igy lévén meghatározva a lap megjelenése, nem segíthettünk rajta, de nekünk most is jól esik, hogy ha csak egy két szóban is elmondhatjuk, hogy az ország bánata a mi bánatunk is, mert veszteségében osztozunk minden honfival, ki hazáját szeretni tudja, miként a megboldogult nemes királyfi szerette.

A fájdalomtól telt szívnek megnyugvást szerez, ha kisírhatja magát. Az elvesztett reménység mintha kezdene visszatérni, ha újból meg újból beszélünk róla.

A magyar trón deli örököse gondolkozó fő is volt. Minden napra felvettünk egyet gondolataiból. Tanuljuk meg azokat rendre. Oltsuk szívünkbe az ő utolsó imáját: Isten áldja meg imádott hazánkat.

Szeressük a hazát. Egy akarat vezessen a haza javáért s akkor a trónörökös nemes szelleme leend vezérünk.

Az az Egy is!

(1889. január 30.)

Minden a n y a gyermekét ha imádja,
O h ne csodáld — ne itéld el, —
Fájdalommal szüli őt e világra.
Melengető puha keblén neveli,
Csókja, lelke, hű szerelme,
Ád erőt a küzdelemre;
Óvják, védik örök éber szemei.

Mikor aztán kinyilt mint egy virágszál,
S életére a tavasznak
Napsugaras vidámsága reá száll:
C z i f r a urak elé viszik — s kimondják:
Virágos szép tavaszának,
Ifjusága hajnalának,
M á s vidéken, m á s viseli a gondját!

A jég alatt zokogva sir a patak...
Kemény a jég... fel nem törhet...
Azt, a m i fá j — kimondani nem szabad.
Te se sirasd édes anyja, szép fiad, —
Ez már rég a világ sorja —
Szenvedés az ember sorsa...
Meg van írva: „Milliók egyért, egy miatt!”

Leszedte a virágot a kaszárnya...
Örömtelen, tavasztalan
Életeddel visszatérhetsz hazádba...
Igen, igen! van még, a ki vár reád —
A ki téged még egy könnyel,
Boldogságos szent örömmel
Keblére zár: drága szüléd, jó anyád!

Visszatér a dalos madár tavasszal...
„Búbánatos édes anyák,
Nektek is van a mi édes, vigasztal —

Ne sirjatok . . . visszaadom kincsetek . . .

Nekem Egy volt . . . elvesztettem . . .

Király voltam . . . koldus lettem . . .

— Oh az az Egy — be megsebzé szívemet! —

Murányi Sándor.

A nevelés és tanítás új jellege.

Felovastatott Kolozsvárt a „Dávid Ferencz“ egyletben.

Hazánkban, miként más államokban, a növelés és tanítás ügye a nem rég mult időkben az egyházak kezében volt. Ez a dolgok és események rendjének természetes következése. A közép korban az egyház, mint a görög és római civilizáció örököse s egyszersmind, mint a keresztény vallás és kijelentés egyedüli közítője, a vallás tanításának ügyét saját monopoliumának tekintette s annak kezelését, tanítását saját céljaira használta fel. A reformáció rést tört ugyan a papi és egyházi uralom várán, de vívmányául a köznevelés és tanítás ügyét maga is saját birtokául, tulajdonául igyekezett megtartani; elvei és céljai valóstására a köznevelést s az iskolát kiváló tényezőül tekintvén. A köznevelés tehát egész Európában egyházi, mondhatnók felekezeti ügy volt. Igen természetes, hogy a felekezeti érdekek háttérbe szorították az általános közmívelődési és nemzeti érdekeket.

Hazánkban a felekezetek teljes jogosultsága és egyenjogúsága országos törvénnyel, a maga idejében, biztosítva lévén, a felekezetek nem voltak arra szorulva, hogy a köznevelést a felekezeti érdekek harczterévé tegyék. A szabadság nivelláló szelleme megvédette a nem illő harcztól. A közművelés és tanítás e szerint a felekezetek kezében tisztán vallásos és annál fogva vallási jellegű volt.

Igen természetesen ott, hol országos positiv törvények a felekezeti egyenjogúságot nem biztosították, a köznevelés és az iskola felekezeti célok eszközéül tekintetett és használtatott.

Ez a dolog természetével ellenkező, visszás viszony lévén, tartatatlaná vált. A nagy emberekben és nagy eszmékben gazdag Franciaországnak jutott a szerep, hogy ez ügyben is kezdeményező legyen. Condorcet 1792-ben e tárgyban e képpen nyilatkozott: „Mikor Franciaország alkotmánya elismeri, hogy mindenki szabadon választhatja a maga vallását, s e tekintetben Franciaország minden egyes lakosát egyenlővé tette, nem engedheti meg, hogy oly köznevelés létezhessek, mely a polgárok egyrésznének gyermekeit kizárván, a társadalmi egyenlőség előnyeit megsemmisítse, s a felekezeti dogmáknak oly előnyt nyújtson, mely a lelkiismeret szabadságával ellenkezik. Mulhatlanul szükséges tehát, hogy a morált minden felekezeti elvektől el kell választani s a közoktatás keretéből minden felekezeti vallásos oktatást ki

kell zárni. Ekkor a szülők, bármiként vélekednek egyik vagy másik vallásnak a szükséges voltáról, minden habozás nélkül küldhetik gyermekeiket a nemzeti tanintézetekbe s a közhatalom nem erőszakoskodik a lelkiismeret jogán azon ürügy alatt, hogy ezt felvilágosítsa és kaulauzolja.

Ezen s hasonló elvek és nyilatkozatok után átalános mozgalom indult meg, jelszava volt a köznövelés secularizatioja: polgárvá, világivá tétele, vagyis az állam és egyház külön választása.

Hogy a világiakká, felekezetnélküliekké vált népiskolákból, tehát a népnövelés keretéből a vallástanítás kizárassék, készséggel fogadták a katolikusok, mert a vallás meggyalázását látták abban, ha nem pap tanítja; készséggel fogadták a protestansok, mert attól féltek, hogy a nem pap tanító az iskolában oly vallásos dolgokat beszél a gyermekeknek, melyek egyik vagy másik felekezet hitcikkelyeivel ellenkeznek.

A felekezeti féltékenység, egyelőre, diadalra segítette a dolog természetéből folyó demokratikus eszmét; de csak egy időre. A Francia forradalom hullámainak elsimultával és elsimitásával a népnövelés ügye vissza kezdett terelteni az egyházak körébe; Európában a katolikus államokban, Portugáliát kivéve, az egyház kezeiben van az; Belgiumban az 1835. évi törvényhozás a népnövelést községi ügynek határozta; a községek ugy teljesítették a törvényt, hogy az ekleziák iskoláit magokénak nyilatkoztatták s azokat segedelmezik. A protestans országokban a felekezetek készséggel vették kezükbe a népnevelést, mint hitnézetük megőrzése terjesztésének sikeres eszközét. Angliában az 1862. évi törvényhozás a népneveieist meghagyta az egyesek, társulatok és felekezetek körében, de állami felügyelet és ellenőrzés alá helyezte. Az iskoláknak teljes secularizatioja sajátlag csak Portugálban és a protestans Hollandiában, meg az észak-amerikai Egyesült Államokban van teljesen és valódilag keresztülvive.

Hazánkban az 1868. évi XXXVIII. törvény a népnevelést elvileg — mondhatnók — papiron államivá tette, a mennyiben az állami népnevelés keretét beállította, bár elismerte a felekezetek iskolai tartási jogát; de a tantárgyak kötelező megállitásával a vallást a népiskola keretéből kiszorította; az állami és községi népiskolából pedig a vallásos oktatást kereken kizárta, az egyes felekezetek hatáskörébe utalván annak tanítását. E szerint bár a népiskolák nagyobb része ma is az egyes hitfelekezetek kezében van: a népnevelés mégis tényleg világi — secularizálva van.

Ezt nevezem én mi közöttünk a köznevelés új jellegének.

Tegyük összehasonlitást, hazánk körében maradván.

Hazánkban korábban nemcsak a népnevelés, hanem a középiskolák is az egyes vallásfelekezetek kezében lévén, a köznevelés felekezeti, vallásos volt. S mivel hazánkknak, kivált Erdély részében, a felekezetek

egyenjogúsága és a lelkiismeret szabadsága országos törvény által biztosítva volt s annál fogva a vallási türelem a közszellem egyik jellemvonása lett; a felekezetek nem voltak kényszerítve az iskolai vallásos oktatást egyéni céljaikra használni fel; ezért a köznövelés átalán vallásos jellegű volt.

E vallásos jelleg reáíródott a társadalomra; korábbi időkben társadalmunknak volt vallási hite, volt morális, volt ember és polgári hite. Társadalmunkat vallásos hit, erős meggyőződés s ezek mellett való állhatatos kitartás jellemezte. Szép jellemvonások.

Magadja-e ezt a növelés jelen rendszere s különösen a népnek a népnevelés?

A jövő Isten dolga, határozottsággal nem nyilatkozhatunk róla; de a tényekből okoskodva, az előzményekből következtetve, határozottan nem mel kell felelnünk. Társadalmi életünkben már is mutakozó jelenségek igazolják e feleletünket. Napjaink társadalma kétségkívül tudományosabb, műveltebb, mint a múlté, izléseiben, kedvteléseiben finomabb, viselkedésében keresettebb, de, én legalább, nem találom a vallás és erkölcsi életnek azt az egyszerű, bensőbb nyilvánulását; azt a keresetlen, egyszerű egyenességet; a közügyekben a hittel párosult önzetlen, csendes munkálkodást, az elvekhez és meggyőzésekhez való kitartó ragaszkodást és a cselekvésnek ezek alá való szigorú rendelését. Napjainkban szeréntem nincs az emberekben elég hit.

Ezek magyarázatát abban találom, hogy köznevelésünknek nem alapja a vallásos oktatás.

Ezelőtt éppen 21 évvel (Keresztény Magvető 1867. évfolyamban) a népnövelést illetőleg azon óhajtasomat fejeztem ki, hogy a népiskolában a gyermek vallásos és erkölcsös környezetben nőjön fel; nagy megnyugvásomra szolgál, hogy ma többen, jelesen angol és francia írók, kik e tárgyról gondolkoznak, ugyanezt várják a köznöveléstől.

A köznövelés ily rendszerének két akadályja van. Egyik a raczionalizmus, mely azt az elvet állítja fel, hogy tudományban, meg morálban csak oly dolgot tanítsunk, tanuljunk és fogadjunk el, melyet józan okosságunkkal felfoghatunk, melynek okát meg tudjuk magyarázni; ezért az ember erkölcsi életére felállította a felelőség nélkül való morált; a mi azt teszi, hogy cselekedeteinek egyedüli bírója maga az ember, a mi természetes és könnyű is, mert az igazság, jószág, s más erkölcsi fogalmak az emberben megvannak.

Ez állításra az a megjegyzésem, hogy kétféle igazság van; egyik fajtája, melyet józan okosságunkkal, eszünkkel feltudunk fogni, megtudunk érteni; másik, melyet csak az isteni kijelentésben nyújtott hittel tudunk felfogni, megérteni.

Alkalmazzuk ez állításunkat, igazoljuk:

Tagadhatatlan, hogy korunkban az emberi ész felfegyverkezve

eddig vívmányaival az anyagi világnak, a természetnek tárgyait; munkálkodásának jelenségeit, részletekig ellesi, vizsgálja; azoknak törvényeit felkutatja s az élet céljaira való felhasználását megtanítja; de vajjon behatol-e magába a természeti, az anyagi világ lényegébe; például az áldott világosság terjedésének, hatásának törvényeit értjük, alkalmazzuk; de megtudjuk-e mondani, hogy vajjon a világosság test-e vagy állapot? Más általánosabb példa: mihelyt az emberi ész öntudatra ébredett, azonnal azzal a kérdéssel kezdett foglalkozni, hogy a környező anyagi világ, az anyagi dolgok, a szerves és szervetlen lények hogyan állottak elé; honnan származott gondolkodó értelmünk, lelkünk? Megmagyarázta-e kérdéseket az emberiség? Elméleteket állított fel, melyeket egy másik kor megczáfolt. Korunkban az evolucio elmélete elmésen megírja a történelmét annak, hogy az anyagi világ miként fejlődött ki, miként állottak elé a szerves és szervetlen világ különböző fajai; de történelmét megelőző korból átveszi a parányokat és erőt, mint alaptényezőt; és nem mondja meg, hogy e két elem honnan állott elé; nem magyarázza meg, mi indította a hasonlóan eleve létezett erőt arra, hogy a parányokra hasson s azokat alakulásra készítse; értelmünkben ez iránt kértelkek maradnak, ür támad lelkünkben; a kértelkeket, az irt csak a kijelentésben, a vallásban, az Isten létéről, mindenhatóságáról nyújtott hit enyészteni el; melynek segélyével és hatalom szavára a hívő meggyőződik arról, hogy van a mi eszünknel egy sokkal hatalmasabb, bölcsőbb értelem, melynek útait és munkálkodásának rendét a mi értelmünkkel utol nem érjük, a ki által mindennek vannak és élnek.

Vajjon erkölcsi életünkben kellő kormányzó hatalom-e jozan okosságunk? az általunk ismert morál megnyugtatja-e lelkünket, kielégíti-e ennek vágyait, aspirációit?

Hiszem és vallom, hogy a morál elvei az emberi természet elváhatlan tulajdonai, hiszem, hogy minden emberben megvan a tehetség, hogy erkölcsös legyen. Ám de mikor az ember látja, hogy az emberek közt a rossz folytonosan küzd a jóval, az igazságtalanság üldözi az igazságot, az ámtás elhomályosítja az őszinteséget; az emberi természet erkölcsi volta s a morál és józanokosság kormányzó hatalma iránt kértelkek támadnak az emberben s kétkedéseiben megnyugvást csak az Isten bölcseségének, gondviselésének és jóságának a kijelentésben nyújtott hitében találhat.

A morál abban áll — tanítása szerint — hogy mindig azt cselekedjük másokkal, a mit akarunk, hogy mások velünk cselekedjenek, tehát csak cselekedeteinkre terjed ki; addig a vallás gondolatainkat és érzelmeinket, tehát egész lelki természetünket, szellemi világunkat is bíráló alá veszi; míg az ugynevezett felelősség nélküli morál az embert teszi a maga cselekedetei bírójává, kinek bírálását testi természetünk gyengeségei — jobban mondva erőink meghamisíthatják; addig a val-

lások hit, a bölcseségnek és jóságnak örök kutfejét ismeri birájául, ki nemcsak cselekedeteinket látja, hanem szívtünket és veséinket is vizsgálja.

Az emberi lélek az abszolút — az eszményi jót keresi; ha a valóságban nem találja, megteremti képzeletében; megteremtette Herkulest például, a ki sok megpróbáltatás és nehézség közt erkölcsösön és nemesen folytonos jótettek között leélt élet után, az istenek közé emelkedett. A kereszténységnek nem kell keresni, vagy képzeletben megteremteni; az abszolút, az eszményi jót megtalálja vallása alapítójában és ennek tanításában. Jézus tanításában korunk erkölcsi oktatása egészen benne van. Azonban midőn Jézus az által, hogy az előtte 300 évvel keletkezett, eszményi irányú Stoa-féle bölcseségnek határozott alakot adott azon rendeletével: hogy ellenségeinket szeressük, hogy áldjuk azokat, a kik minket átkoznak, hogy a kődobást kenyérrel viszonzozzuk; az abszolút, az eszményi jót, szépet és igazat tűzte ki, s arra saját maga életével és halálával követendő példát mutatott. Szeréntem Dejanira ruhája, melyben Herkules elégvén, minden földi salaktól megtisztultan az istenek közé emelkedett, meg a gólgótai kereszt, melyen Jézus elvérzett: egy eszmének — az ember szellem istennel való egyesülésének; az ember apotheosisának a kifejezése.

Végül vegyük fontolóra a vallások hit meg a morál közt levő azt a nagy különbséget, hogy a morál a maga szabályaiban, tanításaiban nem tanítja a lélek hallhatatlanságát, míg ez a keresztény vallások hitnek sarkköve, alapja Vedd el e hitét az emberiségnek; akkor az erény Brutusként, csak értelem nélkül való üres szó lesz, a mátyrok, kik az igazságért, jóért, nemesért halált szenvedtek, ámitókká, eszelősekké lesznek előttünk.

Valójában a morál elvei a kijelentés által nyújtott vallások hitben kapják meg valódi magyarázatokat, szentesítésöket.

Ezért óhajtom én, hogy növendékeink, különösen a nép gyermekei, vallások oktatásban részesüljenek.

Ám de ennek van egy másik ellensége; nem kevésbbé veszélyes s nem más, mint éppen maga a vallás.

Értsük meg azonban egymást!

Vallás alatt értem a kijelentett vallás azon tételeit és elveit, melyek a keresztény vallás fogalmából származnak; melyek általánosak s melyeket minden keresztény hiszen, például Isten létele, gondviselése, az embernek Istenhez való viszonya, Isten jósága, a lelünk halhatatlansága; mindennek felett pedig Jézus életének, tanításának ismerete és az a szerint való keresztény jámbor élet.

Nem értem a vallás alatt azokat, mik Jézus tanításában és a kijelentett vallásban nincsenek meg, s a miket az emberiség kora műveltsége és gondolkozási módja szerint kitalált; ilyenek a hitcikkelyek és dogmák, melyek csak muló tünemények s az emberiség műveltségi

foka és felfogása szerint egyre változnak, míg ellenben amaz első örök igazságok, mindig fennállanak.

Mit tapasztalunk a köznövelésnél; azt, miszerént nem véve tekintetbe, hogy a vallásnak hitcikkelyek szerint való felfogása és azok hívése egyéni; vallásos oktatás alatt a dogmák és hitcikkelyeknek tanítását értjük, s ezeket iparkodunk a gyermekeknek mindenek előtt megtanítani. Nem tudom honnét, de a felekezeti szellem s annálfogva a türelmetlenség napjainkban inkább jelenkezik, mint korábban. Lám magában a protestantizmus kebelében a vallás szolgálói, kiknek hivatások volna a Jézus nyomdokain a vallás általános közös elveit; a keresztyény testvériséget, felebaráti szeretetet hirdetni; a keresztyény műveltséget terjeszteni: elmúlt századok tudatlanságával, elfogultságával azt hirdetik nyilvánosságban, hogy a keresztyény műveltség Jézus fenséges morálja csak bizonyos hitcikkelyek hívével és azokhoz szabott szertartásokkal lehetséges. E nézet szerint a mai társadalomban lennének róm. és görög katolikusok, keletiek, kálvinisták, lutheranusok, unitáriusok s kitudja még hány felekezet, csak keresztyények nem. Ily vallásos oktatást nem óhajtok, hanem óhajtom a vallásnak első értelemben való tanítását, s a nevelésnek első értelemben való vallásos voltát.

Lehetséges-e?

Tényleg létező példák bizonyítják, hogy lehetséges.

Miként mondtam, a növelésnek és iskolának világivá tétele, a felekezetektől, tehát az egyháztól való elválasztás, legtetyesebben Hollandiában, meg az észak-amerikai államokban van keresztyén víve. Vajjon ezért ez államok tan- és nevelő-intézetei vallástalanok-e? Sokkal valóságosabbak, mint az egyházak kezei között levő ily intézetek s Hollandiában a nemzeti iskolákról szóló törvény 1. cikkelye szerint a népnevelés és ennek szolgáló nemzeti iskolákban a tanítás célja, a növendékeknek oly vallási és erkölcsi növelést adni, hogy azután bármely vallást megtanulhassanak, s a 3. cikkely szerint a tanítónak az iskolában nem szabad olyast mondani, a mi valami felekezet hitcikkelyeit sértené.

Ámerikában is ezek az elvek vannak érvényben. Mindkét helyen a vallásttanítják a gyermekeknek, nem a vallás járulékait, mellékes dolgait. Észak-Ámerikában a nevelés és maga az iskolák rendje annyira vallásos, hogy a tanítás megkezdése vallásos szertartással történik: a tanító elolvas egy himnust s azután azt, vagy mást közösen elénekelnek; erre a tanító imát mond s annak végével megkezdődik a tanítás. Minő hatása van az ily iskolának, az ily nevelésnek? A tények szólanak. Az egyéni szabadság ama classikus földjén annyi vallásfelekezet van, a melyek egyebütt még névről sem igen ismeretesek; de a vallásos erkölcsi műveltségnek, a felebaráti és emberi szeretetnek, a humanizmusnak oly sok és olyan alkotásaival, munkáival találkozunk ott, a milyeket s a mennyit másutt hasztalan keresnénk.

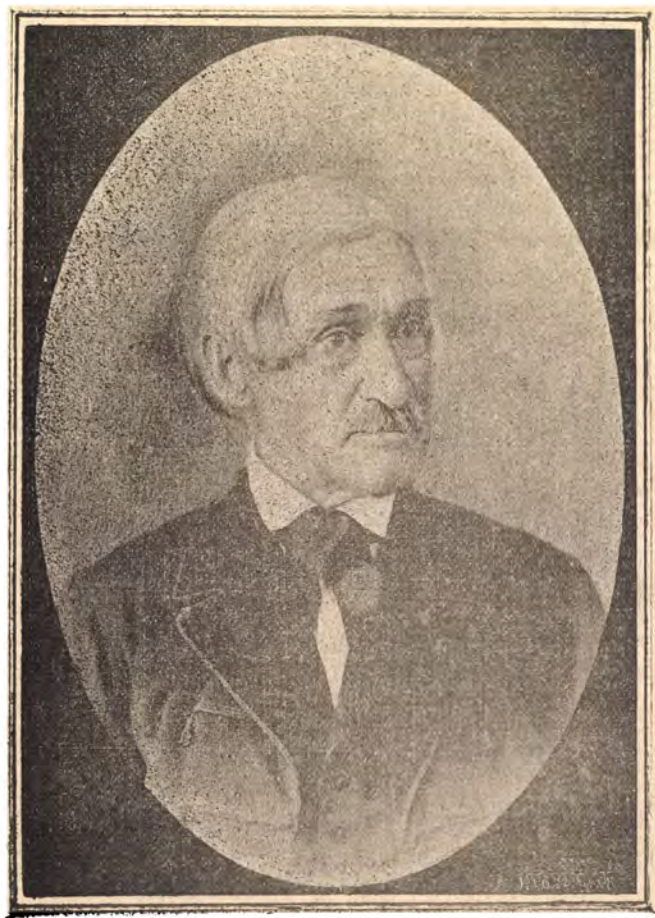
Végül nekem az az óhajomás, hogy az önök egylete, mely abban a meggyőződésben, hogy a hit Isten — jobban mondva meggyőződés — dolga; a lelkiismeret szabadságát irta zászlójára, az amerikai szabad nemzet példájára mindennek előtt arra törekedjék, hogy mi közöttünk a nemzeti művelődést, annak eszközét az iskolát és köznevelést valóságossá erkölcsössé tegye.

Kovácsi Antal.

Kiss Mihály.

(Arczképpel.)

— Szül. 1809 ápril 28-án. Meghalt 1889 január 21-én. —

A baráti s rokoni melég megemlékezés alábbi soraiban, szellemi tiszta képe tárul fel egyik elhunyt jelesünknek Kiss Mihálynak, kinek testi képét jelenleg felmutatjuk. Velünk együtt bizonynyal nagyon sokaknak jól fog esni a látása annak a kedves arcznak. Közepesnél is kisebb természetéről eszünkbe jut az az élettelmes mozgékonyaság, mely utolsó perczéig jellemezte. Egész valója egy oly nemes embert tüntet előnkbe, a kit mindig lehetett szeretni, s a kit jó lenne követni.

Kiss Mihály 1809-ben született Tordán. *) Apja Kiss Mihály tordai unitárius pap, anyja Koncz Zsuzsánna jeles tudós Brassai Sámuel anyja testvére. Apja Vargyasra ment papnak, de őt H -Almásra küldötte iskolába, mivel ez jobb volt mint a vargyasi. 1819-ben lépett a székely-kereszturi algymnba. Hogy az iskolában mit mivelt, elmondja Gyöngyösi 1835-ben atyja mellett segéd pap lett Szent-Mihályon s 1838-ban, atyja halálával, rendes pap ugyanott. 1839-ben vette nőül Árkosról Barabás Juliánnát. Példas szép életet élt. A nő teljesen kiegészítette benne a papot, a gondolkozó embert, a szergalmas munkást és a jóttevőt. Kevés pap ült többet íróasztal mellett, mint ő. Szeretett tanulni s tudott írni. Széles körű tanulmányára vallanak nyomtatásban megjelent művei: „Bölcsesség gyöngyei“, „Szentírás gyöngyei“, „Történelmi gyöngyei“ s a „Kereszt. Magvetőben“ több közlemény A magyar, latin, nemet és franczia-nyelveket csaknem egyaránt tudta használni. Egyik barátja egyszer hizelegni akarván, papnál ritka sokoldalu tudományának, egy urnak így ajánlotta: „ez egy olyan ember, a ki az osztályában mindig első volt, nagy tehetsége van, s mégis csak pap lett.“ A papi hivatalt kicsinylő ember barátságáról örökre lemondott.

Zongorázni, orgonázni, fuvolázni szépen tudott s idegen helyt is mihelyt módját ejthette, játszott. A tudománynál s szép művészetnél jobban csak otthonát szerette, melynek áldása lett egy fiu, most laborfalvi pap, Kiss Sándor s három leány a néhai Laura Lőfi Áron esperes neje; Emma almási pap Sándor Lajos neje; Néria sz.-kereszturi tanár Sándor János neje. Mindenik gyermeke elsőrendü házasságot kötött s mindenik jó unokákkal örvendeztette meg a kedves nagy apát, ki 1863-ban özvegy lett. Unokái voltak reménysége s szeretete tárgyai. Mindenit nekik adta volna. Iskolába menéskor, házasodásnál az ő erszénye nyílt meg először. Az özvegyiség a tudós mellé gazdát és gazdasszonyt

*) Egyik tudósítónk szerint Vargyason született.

teremtett belőle. 1872-ben mint pomologus elismerő okmányt nyert a ministeriumtól. 79 éves korában is saját készítésű befőttjével tudott kedveskedni barátainak.

1846-ban a háromszéki egyházkör esperesévé választotta s az Egyházi Főtanács megújított kérése után csak 1880-ban, tehát 34 évi szolgálat után „esperesi hivatalában” hosszú évek során tanusított bölcsességgel és buzgalommal telyesített hosszas szolgálatai teljes méltánylásának kifejezésével felmentette esperesi rangja és czime megtartásával.

A férjnél, tudományos papnál, az apánál s esperesnél is nagyobb volt benne a hazafi. Hazánk jelen száza legzajosabb napjait élte át s részt vett a forradalomban, bár híveit lehetőleg nem hagyta sok időre pap nélkül. Azzal vádolták, hogy az árkosi görög hitű oláhokat az unitárius vallásra térítette s 3 hétre fogságba is esett, de Kovács kapitány előtt igazolta magát s aztán az oláh kántor a 3 hétért 30 bottal laktolt. Itt nem végződött a politikai szereplés, mert a Váradi-féle forradalomba titkos társul meghívatott. 1853-ban fogságba került a titkos társaság s Kiss is. Józan esze nem hagyta el. Az első vallatást M.-Vásárhelyt derekasan kiállotta, s a másodikon felmutatta a neje részéről kezéhez juttatott bizonyítványt, melyben Ő Felsége legkegyelmesebb elismerését fejezi ki azért a szónoklatért, a melyet ő 1844-ben az árkosi templomba vezetett század katonaságnak tartott: „Ti olyanok vagytok — monda a katonáknak — mint az anyaméh a kas szádán belől, melynek tekintélyes bűzét érezvén a rabló méhek, nem bátorzkodnak oda belépni!” A beszédétől meghatott százados ajánlatára kiadott felségi nyilatkozat a második fogságból hét hó multán kiszabadította. A mi azután történt — már tudjuk.

F. évi január 21-én S.-Szent-Györgyre ment. Fiától, vejétől búcsút vett s gyalog indult vissza s midőn kiért a városból a szabad ég alatt — az ő csataterén — megpattanta szive hurja s a hős ott maradt örökre. 80 évre terjedt áldásos szép élete. Kiss Mihály elhunyt jelesünk, hasznos és szép munkákban leélt petriárkális életéről csak a legőszintébb méltánylás és tisztelet érzelmével emlékezhetünk meg.

B. Gy.

Örök hazánk.

Hol könnyű felhő csókot vált a földdel
S a nyugovó nap végbúcsuja rezdül,

Hol a vihar, mely lenn fákat kitördel
A föséges vén sziklákon keresztül
Gyermek sirásként lágyan surran át:
A hegyre jőjj!

Innen tekintsd a földi, tág világot
Hol cseppnyi jóért százas árt megadtál, —
A hol valónak hitted mind az álmot
Melyet sziveddel szőttél, s megsirattál . . .
Hiszen csak szürke köd volt, semmi más . . .

A hegyre jőjj!
Ime lenézek és eszembe jutnak
A lázas élet súlyos napjai.
Érzem rögét a messze, messze útnak
A melyre lelkem izzó vágyai
Ragadtak egykor feltarthatlanúl.
Régen vala. Elmúlt a régi hit.
Az álom meghalt: józan lettem újra
S száműzve lelkem naiv ábrándjait,
Mint a paraszt, ki földjét nyögve túrja
Ott mentem újra, hol mindenki jár — —
Mert ez a sors. A rettentő ítélet,
A föld parancsa, mely szíven ragad,
S ha ideálért szállni kél a lélek
Ez zúzza össze bontott szárnyadat
S a földre tör: maradj! ha zád a föld.
Körül a lomb, a fű, a hervadás
Feléd nyulognak gyászos intelemmel
S füledbe súgják: sorsod rothadás
Mint a miénk, te sár, hatalmas ember,
Te büszke semmi — —

Oh! ne hidd, ne hidd!

A hegyre jőjj! Tekints a végtelenbe
S im nézd! bolondság lenn a földi élet.
. . . Gyönyörre, kínra, súlyos küzdelemre,
Mely perzselő tűzzel véredben égett,
Innen mosolygva nézel, s szégyenülten.

Hol könnyü felhő csókot vált a földdel
A hegyre jőjj! . .
S nézd, nézd tovább! . . alatt a földi téren,
A falvak, erdők, rétek és patak,
Miként a színek régi oltárképen
Ha elmosódva széjjel bomlanak:
Sivár a kép . . . Oh! nem, ez nem hazánk.
Túl könnyü felhőn . . . halld! reám figyelj,
Túl könnyü felhőn, a fehér világban
A csillagfényes szentelt trón alatt,
A szűzi égnek messze távolában
Hol a nemesség és jószág fakad:
Ott van valódi, ott örök hazánk! . .

Abonyi Árpád.

Emlékeimből.

— Kiss Mihály. —

Megrendülve, kimerülve ébredtem fel ez évi január 21-én reggel küzdelmes álmomból. Elősejtelem nyomta szívemet. „Álmomban, kerti foglalkozásom közt, véletlen előmbe áll Kiss Mihály barátom, elkeseredve panaszolja, hogy gyermekei saját házából elkergették; megrémülve néztem züllött öltözetét, s kopott nagy kalapját; kétségeltem, nem hittem panaszát, miért megneheztelt, s haragosan nézett rám. Hogy figyelmét másfelé tereljem, felszólítám: menj el helyettem egy halottamat temesd el, mert látod én most nem érkezem. Ő szokott élénk serénységgel távozott, azonnal láttam is az úton haladni a temető sereget, de ő nem volt köztük, siettem felkeresni. Csakhamar a Danielkertben egy nádas tó mellett láttam busan elmerülve áldogálni, mint közeledtem hozzá, a nádak közt eltűnt; én utána akartam ugrani s e rázkodásban elfáradtan ébredtem fel “

Reggel családom előtt elmondtam ez álmomat, s mindnyájunkban az a sejtelem támadott: bizony valami nagy baj érte kedves Misi bátyánkat. Én gyermekkorunktól összehangzó rokonbarátságunk veszedelme elősejtelmét fejtettem ki ez álmomból. Bételjesedett! Márczius 23-án reggel a levélhordótól átvett gyászjelentés lesújtó hatással lepett meg! Ebben az izgatott állapotomban elhatároztam, hogy az én testi és szellemi ikertestvérem sirjára rokoni barátságom jeléül valamit hoz-

zak. Drága koszorút, a világnak a pazarlásig vitt hiu vesztegető divatját, ellenszenvvel ítélvén el, nem tehetek, hanem gyermekségüinktől kezdve e halálos elválásig tartott szoros viszonyunkból folyó egyszerű élményeimet, mint gyászoló részvétem kifejezését az „Unitárius Közlöny“-be leteszem!

E páratlan rokoni barátságot elődeinktől örököltük; Kiss Mihály nagyatyja kis-solymosi pap volt, az én atyám mellette iskolamester. A papi házban családi szeretettel ült Firtos Klára közel rokon, szép leány, a benzédi legrégibb nemes Firtos család szülöttje és atyám közt a rokonszenv hamar kifejlett s eredménye lett házassági szövetség. A derék pap aztán szemvilágát veszítvén, atyám éveken át fiui készséggel segédkezett papi hivatala folytatásában, mindenkor kézen vezetve szeretett papját, mint atyját, templomba, s onnan haza, s tartandó beszédeit elő olvasta szombatonként, úgy a temetési alkalmakra is. Így származott a Kiss és Gyöngyösi család benső bizalmas rokonsági viszony, melyet a nemes érzésű fiu Kiss Mihály, előbb tordai, azután vargyasi, végre szentmihályi derék pap-esperes, melegen fenntartott s erősített. Ez a viszony fokozódott a két pap-fiu között is, mikor a kereszturni iskolában összetalálkoztunk, mint gyermekek, ő egy évvel korosabb, két osztállyal elébb volt mint én, de a gyermeki nyíltszívűség, hamar egyesített egész iskolai időnk tartamára, még a szünidőket is szülőinknél kölcsönösen együtt játszodva el.

Virgoncz játszi természetét, Kiss Mihály csaknem teljes életében megtartotta. Tanulását játszadozva végezte, s mégis minden társait felülmulta, észéle túlszárnyalta. Fogékony lelkének oly emlékező tehetsége volt, hogy a tanítói előadás, (vagy az akkori „felhagyások“) tételeit, szavait a tanuló társak nála keresték, kérdezték s találták meg.

Elismert észfelsege az iskolai jobb tanulókat magához hódította, még felsőbb osztálybelieket is: Szentiványi Mihályt, Gálfi Sándort, Egyed Mózes, Kozma Ferenczet, s még sok ilyeneket.

Tanulási könnyűsége mellett, teremő lelkületének humoros ötleteivel, találós élceivel élénk derűtségbe tartotta környezetét. Kedélyhangulatának kifogyhatatlan forrása még a lecke órákon is áradozott, annyira, hogy egy padban ülő szomszédait sugva közölt tréfás megjegyzéseivel, s ábrázat mimikáival sokszor hangos kacajra izgatta, miért az éber figyelő tanár Koronka József e komoly feddő intéssel utasította rendre: „quando maturescis tu semper crepundia? (mikor érsz meg?)

Szivós természetéből fel-fel ébredezett ösztöne néha életveszélyes merészségre is ragadta. Októberi hideg napokban is feredezett, tavaszi jégzajlaskor nagyobb jégtáblákon csónakázott, s volt egy esete, hogy a parton levő két székely embernek nehezen sikerült megmenteni s a jég-torlaszok közül kiragadni. A Küküllő áradásával fenyőtutajokat szállító oláhfalviaknak vámot fizetett, hogy felvegyék s kormányozni engedjék. Élvezetet talált, mikor a gátakon lezuhant tutaj védczölőpjére csipesz-kedve, mutathatta meg ügyességét.

Végezve az alsóbb osztályok tanfolyamát, lépett a hatodik, két éves, ugynevezett „togás“ deákosztályba (*classis poetica*) s itt ismét feltűnt szép költői talentuma latin és magyar versek alkotásában, bámulatos könnyűséggel sebesen végzett dolgozataiban. A tanár felmon-dotta a tárgyat, egy jelmondatot, vagy versszakot bocsátva előre; Kiss Mihály jegyzeteket vitt, s két nap alatt rendesen készen volt heti mun-kájával. Minthogy a tanuló társaságban lelki szegények is mindenkor vannak, ő készséggel vállalkozott az ilyeneken segíteni. Négy-öt sze-génynek elkészítette, kiállította a dolgozatot és azt oly avatott ovatos-sággal, s az illetők tehetségéhez alkalmazva, hogy verseiben azon egy észre, s alkotóra ismerni nem lehetett és e kisegítő készség négy évig folytonosan tartott.

Ekkor jött Kriza János (volt püspök) Toroczkóról a keszturi kö-zépiskolába. Nehány nap kellett, hogy a két magas röptű fiatal szellem egymásra ismerjen, azonnal kifejlett köztők az a rokonszenves legben-sőbb barátság, szellemi tesvériség, mely Kriza János haláláig érdekes levelezésekben, személyes társalgásban változatlanul állandósult. A két osztály különbség nem gátolta a hasonló szellemek szorosabb szövetke-zetét, egyesítették munkaerejüket, rendes tanulmányaikkal könnyen és röviden elbánva. Mindketten papfiak, a papi dolgozatokról korán fogal-mat szerezve, kezdettek templomi beszédeket (*predicatio*) alkotni. Eb-ben is oly sikerrel haladtak, hogy rövid és könnyű beszédeiket a szom-széd eklésiákba járni szokott deákok használatba is vették. Ők pedig szabad idejüket a latin és németnyelv tanulására szorgalmasan fel-használták.

De a helyzet és hideg rendszer igényei, a gyöngéd érzelmekre se osztanak kegyeletes tekintetet. Kiss Mihály az algymnasiumi tanfolya-mot végezte, s a négy év alatt minden tantárgyakból összehalmozott kitűnő osztályzattal (*eminentia*) ment kolozsvári főiskolánkba, Kriza pedig csaknem búskomorsággal viselte az elválás nehézségeit. A leve-

lezés is még ritkán volt élvezhető, posta díjak miatt, s más kedvező alkalom, még gyérebben, s véletlen fordult elé.

Kiss Mihály Kolozsvárt is változatlan kedélyes természetét megtartva, hamar tért hódított s foglalt el. Iskolai tanulmányai mellett művészeti hajlamainak fejlesztésére (zene, ének, festészet) szakított időt. A Biázini családnál magántanítói állomásra hivatott, s azt örömmel fogadta. A derék miveltségszerető családanya, gyermekei tanítójában felismerte szép hajlamait, s a német és franczia nyelv és zongora tanításban gyermekei és órási tanítványai mellett Kiss Mihályt egyenlően részesítette, — ő pedig itt is másokat felülmúló fogékony tehetségével haladott előre. Fuvolával és gitárral magán erején az előtt is kitűnt, de mindennek felett a zongora lett szép zenészi érzelmeinek fő célja, melyben késő vénségéig, haláláig, izgatott örömmel találta élvezetét. Bárhol jutott zongorához vagy templomi jó orgonához, ifju hévvel játszotta kedveltebb darabjait, nagy szenvedéllyel a Rákóczi indulót, s más érdekes magyar szerzeményeket. Egy hallásra utánózni birta a megszeretett dallamokat.

A latin, franczia és német nyelvet, mint a szépirodalmi magyar nyelvet is haláláig élvezettel használta írásban és társalgásaiban.

Azok a dús tartalmu levelezések, melyeket egyházi és polgári politikában, nyelv és bölcsészeti, úgy humoros közlekedésben eszmecserékben Kriza Jánossal halálokig gyakoroltak, melyekből bizony minden hétre jutna egy darab, méltók volnának megörökítésre.

A gymnasiumi, bölcselmi tanfolyam végeztével ügyvédi pályára gondolt, a kolozsvári ev. ref. jogakadémián a határozott két évi általános jogtant hallgatta, s vizsgázott kitűnően. Innen ment a marosvásárhelyi királyi táblánál, akkori szabály szerint az ügyvédi szigorlatra, s oklevél kivívására gyakorlatilag elkészülni.

De az emberi sors felett lebegő szentesült mondat, mint életünk alapleckéje: „ember tervez, Isten végez“ Kiss Mihályra nézve is egyebet határozott.

Édes apja idősb Kiss Mihály már hajlott kora pap, azt az óhajtatását közölte fiával, s egyházközségével, hogy az ifju Kiss Mihályt maga mellé segédül venné. Az ekklesia kész örömmel fogadta, a jó fiu is hálálatos kötelességének érzetével engedett, s teljesíteni kész volt e családi érdekű óhajtatást, visszatért kolozsvári főiskolánkba; s onnan mint végzett theologus, apja mellé segédpappá rendeltetett, hol ismét min-

den jóra, szépre alkalmas talentumával s lelkes szorgalmával elismerésre és közszeretetre méltó pappá mivelte ki magát, annyira, hogy atyja halála után a s.-árkosi első rendű ekklésia hívta meg, s ott végezte egymásután, azon családban, harmadik derék pap, munkás életét. Fia Kiss Sándor már a negyedik.

Papi, írói, közhivatali jellemrajzát előállítani, egy arra tehetségesebb élet író tolla lesz hívva, s ott felmutatni hazafiui és magyar politikai szilárd, határozott elvei mellett viselt küzdelmeit, üldöztetését s kétszeri sanyaru fogságban hazafias bátorsággal türt szenvedéseit; és győzelmeit az idegenek vad uralma felett.

Én pedig szerény emlékiratomat még egy utolsó mozzanattal s köztünk lefolyt végertekezéssel kívánom bevégezni.

Kiss Mihály derék feleségét veszítve, özvegysége okán az esperesi hivataltól már régebben vissza vonult. Engem is, áldott jó feleségem halála után többször sürgetett hasonló lépésre. Felsorolta e közhivatalhoz csatolt terhes szolgálatokat, díjazás nélküli szoros felelősséget, körjárási s gyűlésezési szövevényes ügybajok, köz-és magán érdekű követelmények, s vitatkozások vezetését, elintézését stb. Igaza volt. Én is egy súlyos beteség bekövetkeztével, jó tanácsát elfogadtam.

Hasonló érdeklődést, s bizalmas közlekedést folytatánk a papi állomásról lelépés felett is.

Együtt kezdtünk, küzdöttünk, s szenvedtünk is, egyenlő szabadelvű irányt követve egyházi és polgári társadalmunkban, illő tehát hogy együtt megpihenjünk, s egyszerre a nyugalom enyhítő karjai közé vonuljunk! Ő ezekre csak közelebből is hathatós érvekkel tömött le-velében, határozottan tagadólag válaszolt:

„Mig élek s mozogni bírok, nem mondok le, ezt te se tedd.” — Nagyszerű levelét e latin verssel zárta be:

In qua sede sedes, et erit tibi comoda sedes,

Illa sede sede, neque ab illa sede recede!

E volt utolsó értekezésünk, rá nézve, beteljesedett! én pedig a hivatali kötelezettség terhe elől félre vonulva, családi békés körben pihenek, míg megszámlált napjaim véghatáránál hozzá az örök nyugalom helyére megérkezhetem.

Gyöngyösi István.

Minden napra egy gondolat.

Rudolf trónörökös főherczeg irataiból.

Vasárnap.

Isten áldja meg imádott hazánkat!

Hétfő.

Az állam és a társadalom legbecsesebb tőkéje az ember; minden egyes élet bizonyos határozott értéket képvisel; ezt megtartani és a természettől változhatlanul megszabott határáig lehetőleg érintetlenül megőrizni: nemcsak a humanitás parancsa, hanem egyik legelső feladata minden közösségnek.

1886-ban mint az egészségügyi kongressus védnöke.

Kedd.

Annyi jó és balszerencse után, annyi viszontagságok változásain keresztül, annyi véres harc multán, egy ezer éves küzdelem végén ma is ugyanazon a földön élnek a magyarok, melyet egykor Árpád vezérlete alatt elfoglaltak, s Szent-István koronájának a természet által oly dúsan megáldott országaiban gazdag közmívelődési életet, eleven előhaldást s gyors felvirágzást tudtak magoknak teremteni a magyar állam népei. És midőn ma a kelő nap Erdély határhegyei közül kiemelkedik, s ifjító sugaraival bearanyozza a gyönyörű rónákat, a ragyogó folyókat, a bujzöld erdőket: akkor egy olyan országot üdvözl, mely magát eseményekben gazdag, hosszú történelem után a felvirágzás és biztos gyarapodás boldog korszakához küzdte fel — a mi szép Magyar-országunkat.

Szerda.

Mi a felvilágosultság? Én az emberiség legnagyobb kincsének tartom; az emberi szellemi munka táplál és terjeszt. Mi a felvilágosultság ellentéte? A szellem elsötétülése. Az értelem világos, tiszta szeme homályosodjék el és a zavarosban lehessen halászni.

Csütörtök.

A Szent István koronájához tartozó országokra nézve a mostani kiállítás fontos szakasszát képezi ifjú erejű művelődési kifejlődésünknek s ebben rejlik a legjelentékenyebb siker. Reánk nézve, kik szerencsések voltunk e műben résztvehetni, a legszebb jutalom és büszkeség azon öntudat, hogy hazánkunk szolgáltunk. Azon hazának, melynek szent földéhez a hűség és gyermeki szeretet legszívósabb kötelékei csatolnak bennünket.

(Országos kiállítás 1885. május 2-án.)

Péntek.

Hol van ország, mely oly gazdag volna a földalakulás ellentéteiben, mely annyi fölséges sokoldalúságot egyesítene határai között természetrajzi és égalji tekintetben, valamint a különféle népcsoportok érdekes képeinek egy nagy munkában egyesítésére oly bő anyagot nyújtana, mint a miénk?

Szombat.

Annak, mi a valódi hazafiságra és a szellemi lendületre van alapítva, sikerülnie kell — s azért egész megnyugvással tekintünk a jövő elé.

Állítsunk kisdedóvódákat.

Tény, hogy Magyarország népesedési viszonyai nem a legkedvezőbbek, lakosságának szaporodási aránya pedig határozottan kedvezőtlen. A legutóbbi népszámlálás eredménye e tekintetben igen kellemetlen csalódást szerzett a nemzetnek. De másrészt constatált igazság, hogy e sajnos jelenség oka nem annyira az évi születések számának csekélységében, mint inkább az évi halandóság nagy mértékében, az emberi élet szertelen pazarlásában keresendő. Főleg kisdedeink azok, kik évenként ezer számra szállnak korai sirba, mert a nép a mezei munkával el lévén foglalta, az otthon maradt kisdedekre nem sok gondot fordíthatnak.

Az bizonyos, hogy a kisded gyöngye szervezetét a szülői szeretetnek meg kellene óvnia az élet viharai elől!... Csakhogy e kötelességet, a nagymérvű munka miatt, mely nyáron a szülőkre nehezedik, nem igen képes teljesíteni. A nyári mezei munkák elvonják őket a kisdedápolás, tagadhatatlanul sok időt és türelmet igénylő, feladataitól.

Ebből önként következik, hogy az ily s még más bajok bekövetkeztét valami „uton módon akadályozni kell, ezt pedig csakis a kisdedóvódák felállításával érhetni el.“

Igyekezzen minden község kisdedóvódát állítani fel, melynek fenntartása sokkal kevesebbe kerül, mint a mennyi kárt, a nyári mezei munka miatt, otthon hagyott gyermekek tesznek.

Oly rendkívüli sokba koránt sem kerül az ily intézet fölállítása s fenntartása. Mert hát miről van itt szó? A kisdedóvás minimumát, a nyári három esetleg négy hónapban főtartandó menedékházat véve tekintetbe és föltéve, hogy egyéb helyiség hiányában a menedékház valamelyik üresen álló iskolában helyeztetik el: a község évi kiadása a menedékházra csakis a dajka fizetése, tehát évenként 40—50 frt.

A kiadás ezenkívül, az ételadásra terjedne csak ki; de ez oly kiadás, a mit óvoda nélkül is teljesíteni kell a szülőknak! Az óvodában a

kisdedek (2—6 évesek) együtt étkeznének. Minden községben akad néhány idősebb asszony, ki a főzőnő szerepét, a szülőktől beadott főzelékből való részesedés mellett, elvállalja. Falu helyen hétköznapi amugy is ritkán esznek egyebet főzeléknél vagy gyurt tészta ételnél; melyeket a megbízott nő könnyűszerrel megfőzhet és a menedékházba elszállíthat. Ennek már nagy előnye az, hogy az anyák egész nap felvannak mentve gyermekeik gondozásától és miután ez úton a legszegényebb gyermek is legalább napjában egyszer tisztességes meleg ételhez jut, a kisdedek egészsége a nélkülözés, vagy éppen éretlen gyümölcsök, gombák élvezése miatt nem szenved.

A hivatalos kimutatások szerint, azon községekben, a hol a menedékházak voltak, a kisdedek halálozási aránya akárhány községben 60%-ról 15-re szállott le.

Némi kis kiadást természetesen, a játékszerek, taneszközök, beszerzése is okoz; asztalok, székek beszerzése már felesleges, mert az iskola helyiségek ezzel elvannak látva. Egyébként az összes fölszerelés módoszatai iránt leghelyesebb a már ezekben járatos és a hely színére előzetesen megérkezett, okleveles óvónőt vagyis dajkát megkérdezni és mindenben az ő tanácsai szerint eljárni. A rendes dajkák kiképzéséről nem szükséges a községnek gondoskodni, mert ilyenekkel az egész országot a fővárosban létező két intézet látja el. Ha ellenben a községben van erre való nő, annál jobb.

Természetesen, az ily menházak felügyelet, illetőleg ellenőrzés nélkül nem lehetnek. A község ezen is könnyen segíthet! A község ugyanis, egy óvoda létesítésére és felügyeletére a bírója, jegyzője, lelkészei, tanítója és értelmesebb lakói, lakónői bevonásával, kisdédóvó bizottságot alakítson. Gondoskodjék arról, hogy a kerületi körorvos az óvódát minél gyakrabban meglátogassa és egészségügyi tekintetben ellenőrizze. Ez intézkedés külön díjazással nem jár, mert a körorvosokat a törvény, a községek látogatására szigoruan kötelezi. Ugyancsak a főápolónő mellett bizonyára akadnak öregebb rendű asszonyok minden községben, kik a felügyeletben segédkeznek, a nélkül hogy az ingyen tápszerek élvezésén kívül, külön díjazást is követelnének maguk számára. Hisz a gyerekek iránti szeretet, az öreg asszonyoknál — háttalan, rájuk nem terü a gyerekekkel valóegyütt levés!

Fényüzéssel rendezni be egy óvódát, tagadhatlan, sokba kerül. De hát itt arra semmi szükség. Évi 80—100 frt költséggel is lehet óvódát fenntartani. De e kiadással szemben a község lakói tiszszeresen vannak kárpótolva azon meggazdálkodott munkaerő által, melyet a jobb érzésű szülők, gyermekeik megőrzésére, a mezei munkától elszoktak vonni; maga a község meg van óva amaz éppen nem ritka tűzveszélyektől, melyeket a kis gyermekek gyufajátékaik által szoktak előidézni és a melyek, csak az elmúlt évben, félmillió értékű vagyont emésztettek meg a nemzetnek.

Ezenkívül a kisdedováás által nagyrészt akadályozva van a gyermekek gyakori testi elbénulása, nyomorékká tétele; midőn aztán nagyon hiányában legtöbbször a község terhévé válnak. Nem kell számításán kívül hagynunk azt a szülői aggodalmat sem, mely a kisdedováás czélszerű alkalmazása által teljesen eloszlik.

Már most ily nagy anyagi és szellemi haszonnal szemben, melyet még a gyermekek erkölcsi és szellemi kimivelése is növel, az a 100 forint, mennyibe az egész kerül, tehernek valóban nem minősíthető. Többe pedig 100 forint kiadásnál alig kerül. Kolozsvárt egy kitűnően rendezett magán óvoda van a külvárosban és 500 frt évi kiadással kijön a tulajdonosnő, a családja fenntartását is beleértve, szellemi oktatásban is részesítve a kisdedeket. De nagy a különbség egy városi s községi óvoda közt, mert városon egész éven át járnak a kisdedek az óvodába, sokba kerül a téli tüzelés, házbér, stb. — a mely kiadások fálun nincsenek meg, mert az óvodába csak a nyári hónapokban járnának a kisdedek, vasárnap és ünnepnap kivételével. A valódi kiadás az első berendezésnél van és a főápolónő évi díjazása, ki szellemi oktatásban is részesíti a kisdedeket.

A tavaszi munkák még nem kezdődtek el, és így a községek lakói legjobban teszik, ha ezen ügyet megbeszélnek maguk közt még most. Kis akarattal, a czélt valósíthatják. De fölszólítjuk a lelkész és tanító urakat is, hogy ez irányban tegyék meg kötelességüket; mert az emberszeretet és illetőleg a gyermekek iránt való szülői vonzalom oly magasztos thema, melyről beszélni úgy a tanítói, mint az egyház szószékeről nem hogy szegyenítő lenne, sőt egyenesen belevágó a keresztény vallás legfőbb elveibe. *)

Ürmösey Lajos.

Egyleti élet és munkásság.

Rudolf trónörökös temetése napján, február 5-én d. u. 3 órakor a főt. püspök ur rendeletéből minden unitárius templomban gyászima mondatott. Budapesti lelkész Derzsi Károly ur kiadta szép imáját az Unitárius Kiskönyvtárban.

Felolvasások Kolozsvárt. A D. F. E. 4-ik felolvasó ülése január 27-én tartatott és pedig teljesen szép sikerrel. Dr. Lázár Gyuláné Kasztnér Janka nőképezdei igazgatónő a rómaiak családi életét mutatta be a maga változatosságában, vonzóan, kellemesen. Alkalmat keresünk bővebb ismertetésére. Kovácsi Antal felolvasását oly fontosnak tartottuk, hogy jónak láttuk egész terjedelmében közölni. Február 24-én Abonyi Árpád író, Boros György tanár és Dr. Nagy Mór városi tanácsos a felolvasók. Az Abonyi ur költeményét most közöljük.

*) Az indítványt lényegében pártoljuk. Észrevételeknek szívesen adunk helyet.

A keresztköri fiók első felolvasó ülését febr. 6-án nagy érdeklődés mellett tartotta meg. Férfiak, nők szép számmal gyűltek össze, a gymnasium és tanítóképző tanári kara, vidéki papok, tanítók és a tanuló ifjuság csaknem egészen megtöltötték az e célra berendezett nagy termet. A tanítóképző intézet ifjuságának W é g l e r Gyula zenetanár vezetése alatt szép sikerrel énekelt műéneke után Borbély Sámuel f. e. elnök foglalta el a felolvasó asztalt s magvas felolvasásával mindvégig lekötötte a hallgatóság figyelmét. A felolvasás mintegy programja a következő felolvasásoknak. Ismertette az egylet célját, nevét, szükségességét. A Dávid Ferencz egyletre szükség van, hogy az unitárius egyház ezáltal is munkálja Isten országa terjesztését. Megnyitó beszédét azzal végezte, hogy intette hallgatóit, hogy a türelmet tartsák erénynek „Krisztus keresztyét, Néro fákláit a türelmetlenség készítette. A művelt embert a türelem jellemzi.“ *)

Második felolvasó volt Németh István, ki a templomi éneklés hanyatlásának okairól rokonszenves hangon sok megfigyelendőt mondott el. A közönség a templomokban nem énekel, minek egyik okát abban találja a felolvasó hogy énekeink egy része nem hangzik össze hitnézeteinkkel. Nélkülözik a költészettan és verselés szabályait. A dallamok közönségesek. Másik okát a tanításhoz megkívántató szakértelem és aesthetikai műzslés hiányában keresi. Hangjegy ismerete igen-igen soknak kevés, vagy semmi stb.

Mindkét felolvasást sürü éljenzéssel jutalmazta a közönség. 2-dik felolvasó ülés márcz. 6-án d. e 10 órakor hasonlóképp az áll. tan. intézet tornatermében lesz. Felolvasnak Péterfi Lajos és Barabás Lajos aai. Ez értesítés szolgáljon meghívó gyanánt az egyleti tagoknak.

Egyuttal bátor vagyok fiók-egyletünk tagjai figyelmét tisztelettel felhívni arra, hogy a hirdetett irodalmi pályázat határideje márczius 31-én lejár.

Barabás Lajos,
fiók-egyleti titkár.

A küllő egyházköri „nevelésügyi bizottság“ működését a jelen évben ujult erővel és örvendetes új dolgokkal kezdte meg. Ugyanis eddig az egyes iskolák meglátogatásáról szóló jelentések képezték a havi gyűlések tárgyait. Jelen évben pedig a bizottsági tagok elhatározták, hogy a különböző községekben tartandó gyűlések tárgyát szaporítani fogják egy-egy felolvasással is. Ez intézkedés a mennyire helyes, annyira üdvös és hasznos is, mert a felolvasások mindig a nép előtt tartatnak. Így tartott felolvasást jan. 12-én Dombón „Nők az unitárius egyházban“ és febr. 12-én Ádámoson „Az olvasás“ című tárgyról Gvidó Béla szent-benedeki lelkész.

Figyelemre méltó jelenség az is, hogy a nevezett bizottság egyházi tanácsos tkts. Vajna Lajos urat a bizottság és annak működése iránt nyilvánuló érdekeltsége méltánylásául tagjá választotta. Szépen

*) A felolvasásra még visszatérünk

hangzottak el és lelkesítőleg hatottak azok a szavak, melyekkel nevezett egyházi tanácsos úr, mint világi ember, a figyelmet megköszönte. „A lelkes munkában soha ne engedjük egymást lankadni” — így végzé szavait. Adjá Isten, hogy úgy legyen! — b. —

Köszönet nyilvánítás. A Dávid Ferencz Egylet költségei fedezéséhez ujabbán hozzájárultak: Durugy József ur r. t. D.-Szent-Márton 1 frt 20 kr., Elekes József ur, alapító, Székely-Udvarhely 1 frt 20 kr., Özv. Rákosi Józsefné, rend. tag, Abrudbánya 1 frt 20 kr., Kálmán Mózes ur előfizető, N-Szalonta 30 kr. Fogadják szíves köszönetünket.

Vasárnapi iskolák. Németországban a vasárnapi iskolai oktatás életbeléptetése 25. évét az idén ünnepelték. Most van 1000 iskola 1100 tanítóval s 230 ezer tanulóval. — Angliában nonconformista, vagyis az anglicán egyházon kívül álló templom van 47 ezer, pap 38 ezer, üllőhely mintegy 16 millio s egyházi czélokra fordittatik százhatvan millio forint.

Lapunk jelen számából az alkalmi közlemények miatt több cikket kénytelenek voltunk kihagyni.

 Lapunk következő számát a husvétii ünnepre való tekintetből mint alkalmi számot ápril hó 15-én fogjuk kiadni.

*

*

*

Értesítés. Többek kívánságának engedve, a közös protestáns irodalmi ügy érdekében elhatároztam, hogy az „Evang. Egyház és Iskola”-ban folyó s nt. Balog Ferencz ev. ref. hittanár ellen intézett „A protestáns irodalmi társaság és Debreczen” czimű polemiámat, a különböző keresztény, közelebbről a róm. kath. és protestáns (lutheri-, kálvini-evangelikus és unitárius) felekezetek hittani jellemzésével meg bővítve külön is kiadom. Az egész mű 6 nyomtatott ívre fog terjedni. Ára 60 kr.

Mint hogy felesleges számu példányokat nem nyomatok, felkérem mindazokat, kik művemet birni óhajtják, szíveskedjenek megrendelésükkel egyenesen hozzám (Pozsony, Korvin utca 5. sz.) fordulni. Pozsony, 1889 febr. 9.

Dr. Masznyik Endre,
theol. akad. tanár.

Ajánljuk olvasóink figyelmébe Dr. Masznyik tanár ur felhívását.

Szemeskötői izenetek. A fiók-egyletek t. tagjaitól több helyről jelentést kaptunk arról, hogy a lap némelyik számát nem kapták. Elismerjük, hogy a kezdet nehézségei miatt a mi részünkről is eshetett hiba, hanem azt is vegyék tudomásul t. olvasóink, hogy ha a lapot az illető hónap első tíz napjában nem kapták meg, akkor azonnal reklamálni kell érte. A múlt évre nézve kipótoljuk az eddig bejelentett s a f. hó 15-ig bejelentendő hiányokat, de ezentúl csak a maga idejében reklamált példányokkal fogunk szolgálatni. Jövőre nézve intézkedtünk, hogy semmi hiba ne történjék s biztossá

kedvéért az egy kösségben lakó tagok lapjait a helybeli lelkész vagy tanító urnak küldjük egy csomagban, a hol mindenki átveheti a maga példányát.

Jelen számhoz $\frac{1}{2}$ ív melléklet van csatolva Kiss Mihály esperes arczképével.

Nyilvános nyugtázás.

Második közlemény.

A Dávid Ferencz Egylet pénztárába fizettek 1—1 frtct:

Rendes tagok: (1889-re) Hatházi Julia D.-Szt.-Márton. Pápai István M.-Lápos. Laborda Kálmánné M.-Ujvár. Gábor Dénes F.-Szováth. Nagy Zsigmond Náznánfalva. Barabás Sándor kántor-tanító Verespatak. Faluvégi Áron Budapest pénzügyministerium. Gerjovits József Baranya Somkerék tag, előfizető. Durugy József D.-Szt.-Márton, tag, előfizető. Németh Károly luth. vallás-tanár Budapest. Faragó Samu Temesvát r. t. Székely Ödön Torda tagdíj. Székely Miklós Torda tagdíj. Vajda Emil Udvarhely. Ifj. Arany János IV. 1137. H.-M.-Vásárhely. Kardos Ferencz III. 1025. H.-M.-Vásárhely. Ajtai János H.-M.-Vásárhely. Perei Mihály M.-Berény. Bereczki Péter M.-Berény. László Domokos Csik-Szereda r. t. Musnai József D.-Szt.-Márton r. t. előfizető. Huszár Gyula Kolozsvár r. t. Szabó Sándor D.-Szt.-Márton előfiz. Miklós István fővámszedő M.-Vásárhely. Huszár Károly Folt. Antonya János Pusztasereg. Raffaj Zsigmond Verespatak. Özv. Rákosi Józsefné r. t. Bajka Mózes Szt.-Mihályfalva. Lázár János B.-Hunyad. Pálfi Máté Bágyon. Warga Lajosné Sárospatak.

Bágyi Kálmán, pénztárnok.

(Folyt. köv.)

TARTALOM.

Rudolf trónörökös főherczeg. (Necrolog.)	49	Örök hazánk. (Költemény.) Abo- nyi Árpád	59
Az az Egy is! (Költemény. Mu- rányi Sándor	50	Emlékeimből. Gyöngyösi István. .	61
A nevelés és tanítás új jellege Kovácsi Antal	51	Minden napra egy gondolat . .	66
Kiss Mihály. (Arczképpel) B. Gy. .	57	Állítsunk kiseddóvódákat. Űr- mössy Lajos	67
		Egyleti élet és munkásság . .	69
		Nyilvános nyugtázás	72

Nyomatott Gámán János örököseinél Kolozsvárt (Bel-középutcza).

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Feltámadunk

Hajnal mosolyg az éj után,
Pacsirta zeng napsugarán,
Harmatban fürdik a virág:
Reggel van: ébred a világ!
Feltámadunk!...

Kong a harang, imára hiv, —
Szent érzelmekkel telt a szív.
Tolong a nép, nagy ünnep ez:
Husvét van!.. Ének zengedez:
Feltámadunk!...

Elmult a tél, tavasz virul:
Sirhant zöldül... fa lombosul...
Virágnak kelyhén méhe-raj,
Zsibongás, élet, munka-zaj:
Feltámadunk!...

Tövis koszoru, fakereszt:
Rémképetek már mem ijeszt,
A halhatatlanság egén,
Egy fényes csillag int felém:
Feltámadunk!...

Oh hála néked Istenünk,
Ki ily kegyesen bánsz velünk;
Ki sirunk hosszú éjjelét,
E szent hitünkkel enyhítéd:
Feltámadunk!...

Rédiger Géza.

Husvétí gondolatok.

Légy üdvözölve reménységgel teljes husvét, halhatatlanságunk szép ünnepe! Olyan vagy te lelkünknek, mint a természetnek a tavasz, melyet évenként magaddal hozasz. Valamint ez a mezőket füvel és virágokkal, a fákat rügyekkel és zöld galyakkal ruházza fel s az egész

földet zibongó élettel tölti be: úgy te is mindannyiszor megújítod lelkünkben az örökélet fölemelő, nagy és magasztos hitét!

Az emberek soha semmivel annyit nem foglalkoztak, mint a halál gondolatával. Nem is könnyű azzal megbarátkozni. Mily nehezünkre esik, ha csak rövid időre kell is megválnunk azoktól, a kiket szeretünk, a kiknek társaságában jól érezzük magunkat! Hát a midőn az elválás örökre szól; a midőn tudjuk, hogy e földön többé nem leszen viszont találkozásunk! Mily aggódva bocsátjuk messze utra, idegen földre barátinkat és jó embereinket, vagy mily kétes érzések között indulunk arra magunk! Hát a midőn az a nagy út áll előttünk, a melyről még senki vissza nem tért! Nem természetes dolog-e, hogy ilyenkor az aggodalom és kétes érzés kínos fájdalommá lesz, mely alatt a legerősebb sziv is megrendül s ajkainkon önkénytelehül kitör a sohaj és szemünk égető könnyel telik meg?!

Azt mondják, hogy a gyöngy-kagylókban a legnagyobb fájdalmak között képződnek azok a drága gyöngyök, melyek oly kiváló helyet foglalnak el ékszereink között. A halállal szemben érzett kínos fájdalom szülte a siron tuli élet gondolatát is, melynél drágább kincse az ember szellemi világának még eddig nincs. Mikor született meg e gondolat? megmondani nem lehet. Mert a legrégebb népeknél, a meddig a történelem fáklyája bevilágít, egy vagy más formában megtaláljuk. De a mi ezeknél inkább csak sejtetem, határozatlan remény volt, a keresztény vallásban valósággá, meggyőző hitté lett. Nekünk még ama kegyes aszszonyoktól sem kell többé kérdenünk: „Kicsoda veszi el nekünk a követ a koporsó szájáról?” mert mi tudjuk, hogy Krisztus nincsen ott; ő feltámadott. Ez a mi örökéletünknek is legbiztosabb záloga. Legyen áldott az Isten, ki nekünk e diadalt adta az Ur Jézus által!

Kétkedők ugyan mindig voltak és mindig lesznek. Mert minél nagyobb valamely jó, a mit várunk és keresünk, annál nehezebben hiszszük, hogy azt megnyerhessük, vagy megtalálhassuk. Az örök élettel pedig össze sem hasonlíthatunk semmit. Innen a kételkedés, melylyel e hitnél találkozunk. De ez a kételkedés nem annyira magára az örökéletre, mint inkább annak módjára vonatkozik. Hogyan lesz a halottak feltámadása? Ki szedi össze a porokat a sirokból? Hol és minő módon folytatja tovább az ember életét a halál után? Ezekkel és ezekhez hasonló kérdésekkel zavarjuk meg azt a nyugalmat, a mit az örökélet hite adhat. Éppen olyan ez, mintha valaki nem találna örömet egy fényesnek ígér-

kező vendégségre való meghívásban csak azért, mert nem tudja előre hogy ott mit eszik és mit iszik? kikkel fog találkozni s minő mulatságok s lelki élvezetek várnak reá?

A közelgő husvéti szent ünnepek alkalmából a feltámadás, a halhatatlanság, az örökélet hite fog viszhangozni templomainkban. Ezt fogják hirdetni Istentől nyert erejük és tehetségeik mértéke szerint az Ur szolgálai mindenütt, valahol a Krisztus evangéliuma prédikáltatik. Adjuk át magunkat egészen a boldogító hitnek, semmit sem kételkedvén; mert a ki kételkedik, az irások szerint: hasonlatos a tengernek habjához, mely a szelektől megmozdítottatik és ide s tova hanyatttatik. Nézzünk végig mindazoknak során, kiknek nevét s az emberiséget boldogító tetteiket a történelem emlékezetben hagyta s mindeniknek keblében ott találjuk az örökélet hitét. Ez volt reájok nézve a mozgató erő, mely nemes cselekedetekre indította, ez tartotta fenn és bátorította küzdelmeik között, ebben találták meg a jutalmat csalódásaik, méltatlan szenvedéseik, kigunyoltatásuk, sőt halálra ítéltetésük mellett is. Csak a ki az örökéletben nem hisz, mondhatja: együnk és igyunk, hisz holnap úgy is meghalunk. E hit adja meg életünknek azt a nemes irányt, mely egyedül teszi az embert méltóvá arra, hogy magát Isten képmásának tekinthesse.

A mint mondtam, a husvéti szent ünnepek alkalmából a halhatatlanság hite fog prédikáltatni templomainkban. Részemről óhajtanám, hogy e mellett minél többen olvassák el amerikai nagy Channingünknek e című beszédét, mely magyar nyelven is kiadott művei II-dik kötetében megtalálható. A halhatatlanság mellett meggyőzőbben mi sem szólhatunk, mint ő szollott. De ő abból sem csinál titkot, hogy a halhatatlanság nem valamely birtokunkba adott kincs, a melyben csak gyönyörködnünk kell, hanem nekünk magunknak kell azért futnunk és fáradnunk, küzdenünk és verejtékeznünk és így tenni azt sajátunkká. Alig végezhetném be azért tanulságosabban e sorokat, mintha én is a Channing említett beszéde zárszavait idézem. „A halhatatlanság — úgy mond Channing — e boldogság, a mellyel összehasonlítva elhomályosul és megsemmisül a földi sorsok legfényesbikének dicsősége, mindenikünknek van ajánlva. Ajánlva van mondom és nem lehet azt reánk erőszakolni; saját természetéhez képest nekünk kell azt kiküzdeni. A halhatatlanság nem egyéb, mint lelki erőink kiképződése. De ezen erők soha sem fejlődhetnek ki sem most, sem a jövőben másként, csak ha mi magunk szabadon gyakoroljuk azokat. Magasabb lételt remélni, mi alatt

lelkünket elhanyagoljuk, nem egyéb önámításnál, mit okosság és kijelentés egyaránt kárhozzát. Ne álmadozzatok menyországról, a hova bejuthattok, ha itt nem éltetek annak megfelelőleg. Olyanoknak, a kik jelen éltüket feldulják, a jövő nem hoz, nem hozhat boldogságot. Nincs semmi közösség köztük s a tisztaság ama világa között. Oly emberi lény, mely Isten nélkül, öntökeletesítés nélkül él, szintoly kevésbé élvezheti a meny üdvét, mint egy porladó hulla, mely a sirból kivéve s a természet legszebb tájképei közé tétetve, nem élvezheti a fényt kialudt szemében, vagy a balzsamos léget, mely az ő porát elfujja. Hiveim, a halhatatlanság egy dicső tan, de nem pusztán a szemlélődés és gyönyörködtetés végett adatott nekünk. Gyönyörei csak az által valósíthatók meg, ha küzdünk mimagunkkal és törekedünk magasabb erényekre és kegyességre. Hogy Krisztussal a menyben egyesülhessünk, egyesülnünk kell vele már itt lélekben, a kísértetek legyőzésében, a szeretetben és jó cselekvésben. A halhatatlanságnak itt kell kezdődnie. A magot már most el kell vetnünk, a mely az örökkévalóságban gyümölcsöt teremjen. Ne legyünk azért restek a jó cselekvésben ; mert alkalmas időben aratni fogunk, ha el nem csüggedünk.

Ferencz József.

Az unitáriusoknak miért kell ünnepelni a husvétot?

Boros Gy. tanár barátom arra hívott fel, hogy az angol unitáriusok részéről irnék feleletet erre a kérdésre. Nem tudom, hogy más angol unitáriusok mennyiben osztanak feleletemet s azt mégkevésbé tudom megjósolni, hogy magyar hitrokonaim miképpen fogják fogadni szavaimat. Meglehet, hogy mi a kereszténység nagy intézményét más szempontból tekintjük, mint önök, s nem lehetetlen, hogy a mi gondolkozásunk iránya eltér az önökétől. Mi angol unitáriusok, éppen mint a többi non-conformisták, bele vagyunk ékelve a nagy angol egyházba, a mely az egész országot átöleli északról délre. A mi Angol Egyházunk egykor katolikus volt. A székes egyházakban misét szolgáltattak ; a plébánia templomokban papok szolgáltak, s a Püspökök Rómának voltak hűvei. Több mint háromszáz évvel ezelőtt, midőn a reformációnak nevezett nagy változás bekövetkezett VI. Edvárd papjai minden lehető megtettek arra, hogy az új imakönyvbe a régiből, a mit csak lehetett, mindent bele tegyenek. A litánia, az ima, a megáldás mind beillesztettek a reformált istentiszteletbe, s ezenkívül természetesen a ke-

resztény esztendő egész naptárja az adventtől kezdve a szentháromság vasárnapjáig s innen ismét az adventig. Voltak ugyan némelyek, a kik nem szerették ezeket az ünnepeket, mivel pápistásoknak tartották, s kifogást tettek formáik és szertartásaik ellen. Ehez képest a tizenhetedik százbeli puritánok, kik a lelkiismeret szabadsága s az istentisztelet szabadelvűsége érdekében oly bátor állást foglaltak el, soha semmi képpen nem vettek részt azokban a szertartásokban,*) a melyek római színezetet viseltek magukon, s a melyek, következképpen, lelköket a gyűlölt szellemi zsarnokság alá akarták hajtani. Ezen bátrak utódai a mai nap is ugyanabban a függetlenségben lelik lelkük gyönyörűségét és tiltakoznak minden olyan gyakorlat ellen, a mely a „Scarlat lady” **) képét viseli magán.

Az angol unitáriusok ezektől az előítéletektől jó részt szabadon maradtak. Ők tanításuk fő súlyát a Jézus Krisztus tanítására fektették. Mind az, a mi arra szolgált, hogy ezt a főelvet tisztán szem előtt tartsa, becses volt előttük. Ők nem ijedtek meg azon sem, hogy talán az Angol vagy Római Egyháznak kedveznek az által, ha azokban az évszakokban tartanak ünnepeket, a melyek a Mester születésére és halálára voltak vonatkoztatva. Mi karácsonkor csaknem mindenik templomunkban istentiszteletet tartunk, midőn megemlékezünk világra jöveteléről a nagy Mesternek, a ki nekünk „az ut, az igazság és az élet.” Mi helyén valónak tartjuk, hogy gondolatunk Isten amaz ismeretére irányíttassék, a melyet Jézus által nyertünk. Nekünk nagy örömet szerez az a tudat, hogy a Jézus „békességet s az emberekhez jó akaratot” hozott. Egy néhány gyülekezetünkben a hivek a nagy péntek előtti csütörtökön délután összegyűlnek s Urvacsorát vesznek. Ők megemlékeznek Jézus szavairól „ezt az én emlékezetemre tegyétek”, s ez által meg-

*) Erzsébet angol királyné protestáns vallású volt, de szerette a katólikus szokásokat. Különösen kedvencz gondolata volt az egyház minden árnyalatának egyformává tétele. Az imakönyvet angolra fordíttatta s némi enyhítést engedett meg rajta, de midőn ez megvolt, a parlament elébe vitte s kimondatta törvényhozásilag, hogy minden pap ezt használja állása elvesztése terhe alatt. Ez volt az „Act of Uniformaty”. Azok, a kik nem tartották meg rendeletét Non-conformistáknak neveztek. A rendelet 1662-ben megújított s ebben az évben történt, hogy mintegy kétezer pap záratott ki az egyházból, mivel a rendeletnek nem engedelmeskedtek.

Szerk.

**) Scarlat Ladynek azt a nőt nevezték, a kit botlása miatt törvényszék elébe állítottak vagyis ekklesia követésre ítélték, s hogy megbélyegezzék, veres zsinort akasztottak nyakába.

Szerk.

emlékeznek az ő önfeláldozó szeretetéről. Nagypénteken ismét istentiszteletet tartanak, midőn a kereszt tanuságát tárják fel és igyekeznek megmagyarázni a jelentőségét annak a nagy önmegtagadásnak, a mely-lyel Jézus magát és munkáját az Istennek szentelte.

Ezek alatt az istentiszteletek alatt úgy érezzük, hogy azzal a nagy keresztény egyházzal vagyunk összeköttetésben, a mely tágasabb és többet magába ölelő mint bármely felekezet egyháza, legyen az akár Rómában, akár Genfben, akár Wittenbergben. És ha már ennyire eljutottunk a megegyezésben, miért állanánk meg a husvét küszöbén, s miért szakítanók el magunkat a keresztény gondolkozás és hit hatalmas áramlatától.

Igaz hogy közülünk sokan nem hisszük ma már, hogy a harmadik nap reggelén a Krisztus teste eltávozott a sirból, feltámadott és megdicsőült. Mi nem hisszük azt, hogy a bezárt ajtókon ment be s hogy olyan testben jelent meg tanítványai előtt, hogy enni és inni tudott s hogy azok a szegkek helyébe bedughatták ujjait. Sokan nem hisszük, hogy áltáljában bármely látható alakban megjelent volna. De mind a mellett is nem kevésbbé vagyunk meggyőződve arról, hogy élt: hogy soha egy perczre sem szűnt meg létezni, hogy ő még nem is aludott a a sirban. Mi a jelentése annak a nagy változásnak, a mit halálnak nevezünk azt nem tudjuk. Egyszer mindenikünk maga magának megoldja ezt a nagy talányt. Mégis mi megvagyunk győződve, hogy mind az, a mi a Mestert azzá tette, a mi valójában volt: a lélek, a szív és a szellem a Kálvárián lefolyt megrendítő jelenet után is élt. Mikor ezt mondotta: Atyám a te kezembe ajánlom lelkemet! Isten, az én hitem szerint, elfogadta ezt az ajánlatot, magáévá tette ezt a magasztos nyilatkozatot és Jézus a felbomlás pillanatában, csak még közelebb lépett élete nagy forrásához.

Világos, hogy a tanítványok hitték később, hogy ők látták megfeszített mesterüket s beszéltek vele. Erős hitöket és odaadó életöket másképpen megérteni nem lehet. Hogy ez a hit hogy vert gyökeret lelkökben, arról nincsen tudomásunk, s találgatni sem akarjuk, mivel ez már igen sok időt kívánna. Ők megvoltak győződve arról, hogy Jézus életben volt. Midőn aztán a Jézus ily módon feltámadt szívökben, mily bátorság, mily kitartás, mily szeretet támadt fel vele együtt. Ha a Jézusnak nem volt látható feltámadása, igenis volt feltámadása a kereszténységnek. Ezen a hiten építettett fel az egyház hatalmas épülete.

Ehez képest a mi husvéti ünnepünk két gondolatot ébreszt fel.

Először is felébreszti azt a gondolatot, hogy a balsiker diadallá, a legyőzetés győzelemmé, a kétségbeesés reménységgé s az elhagyatottság érzete és a hitetlenség erős elhatározássá változik. Ez emlékeztet minket arra, hogy az igaz ügy soha el nem veszhet, még ha elveszettnek látszanék is; ez beszél nekünk arról a szellemi hatalomról, a mely győzedelmeskedni tud minden ellenségen, s a világi ellenséges hatalmakat szolgálivá, sőt barátaivá tudja tenni. Ez az egyik gondolat, mely illeti az embereket, mint a kik nagy célok elérése végett egyességre és közös munkára vannak szövetkezve.

A második a következő: Jézus kijelenté, hogy minden ember Isten gyermeke. Valamint ő Isten szeretetében élt, úgy fogunk élni abban mi is. A milyen szoros egységben volt ő az Atyával, olyanban leszünk mi is, s a halálnak nem lesz hatalma arra, hogy ezt felbontsa. A feltámadás nem volt egy egyszeri esemény, mint a mellyel az isten fia földi pályája véget ért volna. Az egy állandó szellemi processzus, mely a mi lelkünket összekapcsolja Isten igazságával és szeretetével. Ha magunkra nézve meghalunk, az örök életre nézve teljes életre támadunk fel. Ez az, a miért mi a husvéti emlékünnepet üljük. Ez az a cél, a melyre figyelmünket fordítjuk. Az első tanítványok így szólottak: „Krisztus feltámadott“. Boldogok azok, a kiktől elmondható: „ti feltámadtatok a tudatlanság és aggodalom rablánczából az Isten gyermekei dicső szabadságára!“

London.

Carpenter Estlin József.

Husvét.

Ha valaki azt a kérdést tenné fel magának, hogy mi unitáriusok a Husvétot miért ünnepeljük? a legtermészetesebb és köztudat által helyeselt felelet az lehetne: hogy a Husvétot a Jézus Krisztus feltámadása emlékére ünnepeljük. S ha már az erről való fogalmunk teljesebb kiegészítése végett tovább gondolunk, vissza kell hogy menjünk oda, hogy a kereszténység elterjedése után jónak láttá a keresztények zsinata a negyedik százban megállapodni abban, hogy a Krisztus életére vonatkozó események évenként megünnepeltessenek és a naptárba beillesztessenek, s így a Husvét ünnep a Jézus feltámadása emlékezetére határozottatott. De látjuk, hogy a Jézus idejében már meg volt a Husvét ünnep, Pascha név alatt; mert a Jézus ezt megelőzőleg harmadnappal feszítettett meg és a Pascha ünnep első napján támadott fel. Még meszebb vissza kell hogy menjünk, s azt kérdezzük: honnan vette eredetét a zsidók Pascha ünnepe, melyben a bárányal kellett áldozni? És

már a bibliai történetek arra vezérelnek, hogy a Jehova a zsidó népet az egyiptomi szolgaságból hatalmas kézzel vezérelte ki. De itt már a történelem legenda szerüvé változik. Ilyen a zsidó népnek József által szolgaságba jutása, Mózes szabadítása, az Egyiptomra a Farahok szive keménysége miatt mért csapások, valamint az is, hogy az indulás előtti napon, az utolsó csapáskor, az angyal a zsidó házak ajtóí szemöldökét és felső küszöbét megjegyeztette bárány vérével, hogy az öldöklő megkímélje őket, a többi egyiptomiaknak pedig minden első szülöttjét megölje stb. Az Egyiptomból való kiszabadulás és a bárány vérével való megjelölés emlékére volt a zsidóknak a Pascha ünnepe a szabadulás, az ujjá születés ünnepe.

Azonban a gondolkodó értelem itt sem elégedhetik meg, s mint-hogy már az egyiptomi Pascha eredete, a fennebbiek szerint, nem történelmi tény, hanem legenda, s nem éppen bizonyos, hogy a naptári idő lett volna a szabadulás órája, önként jön az a gondolat: miért lett a Pascha ünnep éppen arra a napra megállapítva, a mely napot a zsidók ma is Paschának ünnepelnek. Tudnunk kell azt, hogy a zsidók ez ünnepe mindig a tavaszi éj-nap egyenlőségkor bekövetkező első telehold napján van, valamint a keresztények Husvétja is a 325-ik évben tartott niccai gyűlés határozata szerint, hogy a zsidók ünnepével egybe ne essék, a most említett teleholdat, tehát a zsidók Pascháját követő vasárnapra tétetett. Tovább visszafelé kell tehát még hogy szálljunk a mi gondolatunkkal azokra a népekre, és azokra a földrészekre, a hol hitünk s az ős történelem szerint először bontakozott ki az ember a földből és az emberi természet megfigyelő tulajdonságaira kell építenünk okoskodásunkat és meggyőződésünket.

Általában elfogadott és már ismeretes tény, hogy az emberek kezdetben az idő rendes változásaira figyelemmel kellett hogy legyenek, a végett, hogy kimagyarázhassák maguknak az idő részeit: a nappalt, az éjszakát és az év változatosságait. Erre nem tudomány és tudományos műszerek, hanem csak tapasztalás kellett, a mire önként ajánlkozott a nap és a hold, a nappal és éjszaka és az esztendő részei: tél, tavasz, nyár, ősz az ők tulajdonságukkal. A holdnak harmadik vagy negyedik megtelésekor, újévtől kezdve — vagy a tavaszi éj-nap egyenlőségtől kezdve az első telehold ideje körül látták, hogy a föld megelevenkedik; növények borítják az addig alvó földet; a fák virággal, zöldséggel teljes pombában diszlenek; az alvó bogárkák, lepkék új életre kelnek — minden él, újul, szebb életre támad. Lehet tán ez vezérelte a szolgaságban szenvedő, de szebb életre kívánczó zsidó népet, midőn egy szerencsés vezér keze alatt egy szebb életre ébredett, arra a gondolatra, hogy ujjá születése ünnepét a természet ujjá születésével hozza kapcsolatba és azt az ugynevezett Pascha vagy szabadulás ünnepén ünnepelje. Az ily ünnep nem példátlan a régi népeknél és még most is Amerika egyes népinél megvan a szokás, hogy december 21-ét, a mikor a nap megtér, s már nem félnek, hogy végkép leszáll, kihül,

eltávozik, a legnagyobb ünnepnek tartják — mindent összetörnek, butort, eszközt, ruhát, hogy egészen újjá legyenek, miként az esztendő is új.

Még csak annyit említek, hogy a tavaszi éj-nap egyenlőségkori tele holdat kiszámíthatni előre a jövő évekre, az ugynevezett aranyszám és vasárnapot jelző betüből — és a naptárakba ki is számítattik, s az ünnepek előre kijelöltetnek. De ennek mikéntje nem tárgya jelen írásomnak.

A Husvét tehát, mint feltámadás ünnepe, a fentt irt történelmi leszármaztatás fogalmában leli magyarázatát és abban a bizonyítási módban, a mely által azt, támaszkodva a természeti tudományok igazságaira és a mindinkább tökéletesedő érzékenyebb és nemesebb lelkek vágyódására, bizonyítani lehet és kell.

Hosszu halál után megdobban a föld szíve tavaszkor a napnak többszöri melegebb csókjaira. Megujul rajta, föltámad belőle minden élet; növények jönnek új életre, virítanak, illatoznak, s a szellők szárnyain talán susognak, beszélnek egymással, tőlünk nem értett hangozon. Életre kelnek a földből az apró állatok, kijönnek koporsójukból, feltámadnak. Azok a növények és állatok jönnek létre, melyek meghaltak volt a tél előtt; az a színük, az az alakjuk, az az illatjuk, az az alkatrészük van, azon elemekből állanak. Sem új faj, sem új nem, minden a régi, semmi új dolog nincs a nap alatt.

Nem veszhet el semmi. Bár megégettessék, bár rothadásba menjen, eltiportassék, sárba kevertessék: megsemmisíteni nem lehet. Alakját elveszitheti, de lényege, alkotó elemei megmaradnak és azon elemek, azon atomok csoportosulása szerint, megint új életre kelnek, újra alakulnak, feltámadnak.

Az ember az ő földi közdelmeiben eszmél, igazságok képét viseli. Meghal az ember és elporlik, s így saját eszméi, vágyai, örömei, eszményei, melyekért küzdött, sirba szállanak, de nem halnak meg, hanem az új életre keltekben tovább fejlődnek, tovább élnek, hogy tökéletesebbek legyenek; hogy világosabb legyen az igazság, tisztább az öröm, nagyobb a boldogság, ritkább a csalódás, kevesebb a bánat. Az ember végnélkül tökéletesedő lény.

A megbántott érzelem abban keres vigaszt, a miben lelke megnyugszik, a hitben — s midőn kedvese, barátja, gyermeke örökre behunyta szemét, s nincs többé a drága alak, szeretetének tárgya és ez oly elviselhetetlen; a folyton képzeletében álló alakra való visszaemlékezés számai benyulnak önkénytelenül is a sirhalom éjjelébe és azon túl a valahai találkozás, az üdvösség hazájába, hol végnélküli öröm leszen. S miért ne volna ez igaz, midőn ez szenvedő lelkének megnyugtató nyilatkozata, s midőn sem föld, sem természet és semmi tudomány annak ellene nem mond?

És ezért ünnepeljük mi unitáriusok a Husvétot a feltámadás emlékezetére.

És ez az ünnep tárgyánál fogva közös, nemcsak a keresztyékekkel, hanem az egész emberiséggel; mert közös tapasztalatban, közös tudományon, közös lélektani igazságon alapszik. És ez az ünnep az, mely ha nem volna is a vallásos hitre alapítva: érintkezési pont lehetne minden keresztyén és nem keresztyén felekezet között, a hol lelki sérelem és megbotránkozás nélkül foghat kezét egymással presbyterianus, methodista, catholicus, unitárius és reformatus.

Csegezy László.

Van feltámadás.

A keresztyén vallásnak egyik sarkalatos elve, hogy a Jézus Krisztus feltámadott, hogy tehát mi is feltámadunk. Mi hisszük, hogy van feltámadás s azt valljuk, hogy e nélkül a hit nélkül lehetetlen a haladás, lehetetlen a tökéletesedés.

A zsidók nem hittek a feltámadásban s egyfelől éppen e miatt nem tudott vallások egyetemes elterjedést venni. Jézus hitt a feltámadásban s az első keresztyének hinni kezdtettek, mihelyt Jézus meghalt, mert a harmadik nap reggelén üresen találták a sirt, s mert több idő múltán megjelene Jézus Péternek, azután a tizenkét tanítványnak, azután megjelent többnek ötszáz atyafinál, kik közül sokan élnek a mai napig, némelyek pedig elaludtak; azután megjelent Jakabnak, azután mind az apostoloknak s végül Pálnak mintegy idétlennek (1 kor. 15. r. 5—8) és ők hitték, hogy Jézus feltámadott s ez a hit nekik idvességükre vált, mivel kiszabadította a testi és lelki sötétség, majdnem mondhatnók, az élőhalottság állapotából. Az a hit, hogy a meghalt Jézus feltámadott, feltámasztotta az élőket s oly erőhez, oly bátorsághoz, oly munkakedvhez juttatá, a mely csodákat mivelt a Krisztus eszméi hirdetésében. Így hát a Jézus feltámadása nem annyira Jézusra, mint tanítványaira s a keresztyénekre nézve volt fontos, már az első időben is, s azokra nézve fontos az ma is.

Hirdetjük, hogy van feltámadás, hisszük, hogy lesz feltámadások mindazoknak, a kik halottak volnának s minthogy az élők között is vannak halottak, mi most különösen ezeknek hirdetünk feltámadást.

A kinek szívében elég erős a bizalom az Isten jósága iránt, az megéri azt, a mit a tanítványok megértek, hogy a kedves halott újra él, újra beszél hozzá, újra biztatja, újra szereti s újra oltalmazza. Ekkor van a szív husvétii boldogsága.

Vannak lelki halottak, a kik eltemették lelkök életét a bánat sötét koporsójába. Ezek feltámadnak, mert a léleknek is van tavasza,

midőn talán a hit, talán a reménység, de bizonyosan a szeretet napja sugarai szétoszlatják a lélek szemei előtt a sötétséget s újra él, ki magát halottnak hitte, újra kedvet kap a munkához s újra látja az áldást munkája után.

Vannak az élők között erkölcsi halottak, s vannak társadalmi halottak, kikre rá mondtuk az ítéletet s kiket elfeledtünk, mintha el lennének temetve. Nincsen igazunk, mert még soha sem volt olyan bűnös, a ki meg ne tért volna, soha sem volt olyan gonosz, a kiből jó is ne találtatott volna. A bűnös, midőn tettét végre hajtani készült, talán éppen olyan közel volt ahhoz, hogy jót tegyen, mint ahhoz hogy a rosszat végrehajtsa. Nem az eltemetés, hanem a feltámasztás a keresztény ember kötelessége s ha minket a husvét erről a kötelességről meggyőz, ha minket a jót tevésben munkásokká tesz, akkor mi is saját szemeinkkel fogjuk látni, hogy van feltámadás.

Három dolgot kérünk minden keresztény szívtől: hitet az Isten léteiben, hitet a szeretet erejében és hitet a tökéletesedésben s ha ezeket megnyertük, akkor megnyertük annak a hívését is, hogy van feltámadás.

Boros Gy.

Halhatatlan élet.

Felfogásom szerint a halhatatlanságnak nagy bizonyítéka az a tény, hogy az emberi természetbe van írva. Oda van az írva oly világosan, hogy még a legmiveletlenebb népek is rá jöttek és felismerték. Oda van az írva épp úgy, mint a körre az alak s az anyagra a kiterjedés általában. Öntudatunkba épp oly természetesen van meg, mint az idő és tér fogalmai. Érezzük, mint vágyat; érezzük, mint valóságot. A mi ilyenképpen van az emberben, azt Isten írta oda, a ki pedig hazugságot nem írhatott. Ha feltennők, hogy ennek az általános váagnak nem lesz meg a maga megfelelő kielégítése, annyi volna, mint Istent nem a mindennek Atyjának, hanem csalónak tartani. Én érzem keblemben a halhatatlanság utáni vágyat, azt a vágyat, a mely természetemmel egy lényegű s mely épp oly mély, mint lényem alapja. Ugyanezt a vágyat találom minden emberben. Érzem, hogy tudatom van a halhatatlanságról; hogy nem vagyok halandó, noha változandó. Nem hihetem, hogy e vágyam, e tudatom csak azért lenne, hogy engem tévutra vezessen, elámitson és megcsaljon. Tudom hogy Isten az én Atyám és a népek Atyja. Megcsalhatja-e a Mindenható az ő gyermekeit? Én ré-

szemről semmit sem képzelek, a mi inkább meggyőzhetne halhatatlanságomról, mint ez az érzés, ez a tudat. Nincs szükségem tudósok bizonyító érveire. Semmi csoda nem győzne meg engem erről inkább, még az sem, ha eltemetett halottak sirjaikból kikelve előmbe állának; még az sem, ha az idő kezdete óta minden nemzetségeim körülem csoportosulva csodás nyelven hirdetnék nekem, hogy „ők élnek, én is élni fogok“. Én csak azt felelehetném vissza: „mindezeket előbb tudtam, ne pazaroljátok a szót.“ Én most teljesen meg vagyok győződve az örök életről. Csalhatatlan bizonyosságot ad erről nekem a halál, a jövő élet kapuját nyitván fel előttem.

Parker Tivadar.

Ford. Gál József.

Lelki Husvét.

Husvét csak egyszer van évenként, de a lélek feltámadása folytonos. Legyen a föld földdé, a por porrá: a lélek visszatér Istenhez a ki adta azt. A természetben soha sincs ünnepnap. Az örökélettel való közlekedés soha sincs elzárva. A szellem folytonosan száll alá a földre és folytonosan emelkedik felfelé.

A valódi husvét nap számunkra nem az, mely hónapok, naptárak által van meghatározva, hanem életünknek az a fontos napja, midőn a lélek megtalálja a maga Bethaniáját, felemelkedik e földről és a halhatatlanság reménye megújul a szívben. A halál az a mi leginkább megköveteli a hitet, s az a mi arra kényszerít is. Az életnek e végnélküli folyása nem merülhet semmiségbe.

A lélek maga halhatatlanságot jósol önmagának. Reményeink, nemes vágyódásunk jövőt teremtenek számunkra. Most is éppen úgy élünk a jövőben, mint a múltban.

Testünknek nem kell Husvét. Az folytonosan változik, az csak muló árnyéka valódi lényünknek. Hadd enyészék el a maga halhatatlan elemeiben.

A léleknek sem kell semmi, miről maga a lélek nem nyújt biztosítékot. Ha a lélekben nem születik meg a mi Husvétünk, hiába való az rajtunk kívül. A lelki Husvét reményeink hajnala, szeretetünk természetes virágzása, kötelességünk kinyilvánítása, szabadulásunk ígérete. Ez szabadít meg az anyagi gondolatoktól. Ez teremti összhangot a mi lelkünk s a jószág, a szépség és igazság lelke között. Ebben az összhangban nincs halál, de benne van az örök élet végtelen valósága.

(Christian Register.)

Ford. Gálffy Lőrincz.

Az ember inkább halhatatlan, mint halandó.

Álmadozva a halálról	A halál csak nyíló ajtó
Kárba megy az életed ;	Mely az égbe felvezet ;
Nem végezni, de használni	Az ember nem a halálra,
Tanuld meg az életet.	De életre született.

Hogy Istenhez felemelkedj,	Adj hálát az elvett jókért
Élj Istennel ide lenn ;	Töltsd munkában életed ;
A halálnak nincs hatalma	Győzelemmel a halálon
Lelkes, munkás emberen.	Igy szerzed meg az eget.

Angol után.

Egyleti élet és munkásság.

Vidám husvétot kívánunk t. olvasóinknak! Jeleztük volt, hogy lapunk jelen számát husvét előtt adjuk ki s egészen az ünnepnek fogjuk szentelni. Szavunkat beváltottuk s igyekeztünk, hogy a nagy eszméről nemcsak hazai, hanem külföldi iróinktól is olvashassanak olvasóink.

A t. olvasóhoz. E lap szerkesztősége lelki élvezettel teljesíti a rá bízott munkát, s igyekezik ugyanazt nyújtani az olvasónak, s éppen azért bizalommal fordul a t. olvasóhoz, hogy viszonzozza azzal, a mi rá várakozik a lap anyagi támogatásával. Mind az előfizetési (1 frt 20 kr.) mind a tagdíj (1 frt) oly csekély, hogy csekélyebb nem lehetne s mégis vannak sokan, a kik azt sem fizették meg. A lap költségeit sok áldozattal hordozó Egylet méltán várja, hogy kiki rója le csekély tartozását, a szerkesztőség is talán némi joggal kérheti, hogy a kik hátrálékban vannak, szíveskedjenek rövid időn beküldeni a pénztárnokhoz. (Pénzügyi palota.)

Felolvasások Kolozsvárt. Február 24-én tartottuk meg ebben az egyleti évben utolsó felolvasásunkat szép számú hallgatóság előtt. Az első felolvasó Abonyi Árpád ur költeményét mult számunkban közöltük. Ez beszélt önmagáért. Boros György tanár felolvasását a jövő számban megkezdendő közleményekkel fogjuk bemutatni. Dr. Nagy Mór városi tanácsos ur „Zsoltárok visszhangjaiból“ három darabot Pákei Lajosné ő nagysága mutatott be azzal a kellemmel és előadói hévvel, a mely ő nagysága olvasását jellemzi. A költeményekből közölt az „Erdélyi Híradó“. — A jelen egyleti évben utolsó felolvasó gyűlést elnök Dr. Brassai Sámuel zárta be s köszönetet mondott a felolvasóknak. Dicsekedés nélkül mondhatjuk, hogy a Dávid F. Egylet felolvasásai ebben az évben jól sikerültek.

Kereszturi fiók második felolvasása még jobban sikerült, mint az első. Erre oly nagy közönség jelent meg, hogy a különben nagy

tornaterem egészen megtelt. Első felolvasó volt Péterfi Lajos gymn. tanár. „A házasság a rómaiaknál“ cz. alatt igen tanulságos történelmi értekezéssel kötötte le a figyelmet. A második felolvasó Barabás Lajos unitárius lelkész-tanár a bibliáról tartott felette érdekes fejtegetést. Közreműködött a Gagy-Nyikómenti dalárda Györfi Ferencz énlaki lelkész vezetése alatt. A szép éneklésért méltó elismerés illeti a dalkört s vezérét Györfi Ferenczet. Mi megmozdultunk s a lelkesedés a felolvasások iránt oly nagy, mit nem mertem volna remélni, s épp azért a jövő télen még többet fogunk rendezni. Reméljük, hogy ha az egyleti tagok látják az üdvös munkálkodást, szivesebben s több bizalommal sorakoznak körünkbe s nem sajnálják az 1 frt évi tagság díjat. — Tudósító.

Az unitáriusok egyh. főtanácsa rendkívüli gyűlést tartott márczius 3—5 napjain. A gyűlés főtárgya a házassági egyházi törvény megalkotása, amely a megjelent — vidékről kevés számú — tagokat mind végig élénken foglalkoztatta. Szathmáry Mózes szindi papnak a főtanács egy évi próbaidőt adott. A gyűlés alkalmával istentisztelet tartott, melynek kimagasló része volt az ifjúság éneke, Iszlai Márton ének-vezér vezetése alatt. Szépen, összhangzatosan és meghatóan énekeltek. Bizony ha ezt rendszerre lehetne tenni, a templom vonzóbbá válna. Iszlai urtól sok függ, csak előre! Szonoklatot Péterfi Dénes lelkész ur tartott.

A polgárdii unitárius leány-egyház hivei buzgón törekednek előre. Legközelebb harang-alap gyűjtéséhez fogtak s az alap javára táncvigalmat rendeztek, amely 103 frt 50 kr. tiszta jövedelmet hozott. A „Székesfehérvár és Vidéke“ cz. lap szerint négy vallásfelekezet értelmisége vett részt a mulatságban.

Csifó Salamont, a londoni theologiai akadémián már három éve tanuló ifju papjelöltet az árkosi elsőrendű eklezsia papjává választotta. Rajta kívül tetemes számú szavazatot Kiss Sándor laborfalvi lelkész, egyházköri jegyző kapott. A magunk részéről egyenlő örömmel láttuk volna bármelyik jelöltet az árkosi papi székben. Csifó barátunk már külföldre menetele előtt szép jeleit adta szónoki tehetségeinek, most a három év alatt szerzett felsőbb rendű tanulmányai mellett magával viendi szószékére a papi hivatalért való nemes hevülést, s mi megvagyunk győződve, hogy ennyi szép tulajdonnal jó szolgálatára lesz a szent ügynek s megelégedésére hiveinek. Mi mint dolgozó-társunkat üdvözljük. Jövő számunkban egy költeményét fogjuk közölni.

Több közleményt s ezek között az egyleti titkárnak a „Pozsonyi evangélikus lapnak“ irt „nyílt levelét“ a husvéti cikkek miatt a jövő számra kellett hagynunk.

Önképzőkörök. A kolozsvári unitárius főiskola önképző köre az eddigi gyakorlathoz hiven az idén is ifju nemes lelkesedéssel ünnepelte meg a nemzeti nagy emléknapot márczius 15 ét. Alkalmi imát mondott Gálfi Lőrincz III. éves papnöv., szonoklatot Demeter Dénes VIII. oszt. felolvasást: „Bem apó Erdélyben“ cz. Lőrinczi Dénes I. éves

papn. Szavalt Józan Miklós II. éves papnöv. s közbe énekelt az ifjusági Dalkör. — Szt-Mihályfalván ezelőtt egy évvel dalkör alakult s jó sikerrel működik. Idegen vallásuak temetésére is elhívják s ünnepeken az unitárius és ref. templomokban váltogatva énekel. Ilyen alkalomkor a templom zsufolva van. Márczius 1-ét szépen ünnepelték. Alkalmi beszédet tartott Z. Kis Elek és Dali Ádám.

 Marosi Gergely arczképét és életrajzát fogjuk közölni jövő számunkban. A kik óhajtják megszerezni sziveskedjenek értesíteni a szerkesztőséget f. hó 23-ig. Egy példány ára 12 kr.

Az alsó-siménfalvi unitáris ekklézsia templomának kijavítási költségeihez az 1889. febr. 24-én tartott bál alkalmával a már közlött anyagi sikerhez járult a „kereszturkőri unitárius egyh. dalkör“ is 5 frttal. S ha ezt e helyen külön emlitem fel; teszem azért, hogy a dalkörnek szives közreműködéséért, Györffy Ferencz énlaki lelkész és Derzsi Gábor, Lörinczi Zsigmond k.-solymosi tanító uraknak is szereplésükért kedves kötelességem szerint hálás köszönetet és méltán érdemlett elismerést mondhassak ekklézsiám nevében.

Németh István,
siménfalvi lelkész.

Szerkesztői izenetek. Kozma D. F.-Váralja az egy forint összeget köszönik. Egyebet is szívesen látunk. — Deák M. S.-Köröspatak, Albert L. Bőlön, Kriza S. N.-Ajta, Göncz M. Árkos, melegen köszönik a buzgó pártolást. — Tóth Pál urnak. Intézkedtünk. — D. M. a jelen számból az alkalmiak kiszorították. Sor kerül rá. — J. urnak Váralja. Az elsőt nem használhatjuk. Alkalmilag megmondjuk az okot. A közleményeket felhasználjuk, de arra kérjük nézzzen utánna, ki lehet a szerzőjük. Megköszönik, ha a használatban levőkből még küldeni fog. — Borbély S. urnak. Jóni fog.

Irodalom.

A „Ker. Magvető“ 1-ső füzete közli Dr. Brassai Sámuelnek „Szózatok a jövő vallásáról“ becses értekezését, melyet a Dávid Ferencz Egyetben olvasott fel; ugyanonnan kiemeljük még Benczédi Gergely közleményét, melyben a tordai gymn. igazgatóit mutatja be; Ürmösi Kálmántól egyh. beszéd, néhai Kiss Mihálytól adatok az árkosi unitárius egyházzól; Iszlai Mártontól két szép dallam jelent meg, egyiknek szövege Sántha Károly költeménye februári számunkból, a másik Rédigel Géza „Reggeli imája.“

Az „Apostol“ 2-ik száma megjelent és ezentul két havanként fog adatni, mivel nem nyerte meg a kellő támogatást, pedig megérdemelné, mert evangéliumi hangon, melegséggel szól minden cikke. Ára a változással is 2 frt, melynek egyrésze jótékony célra adatik.

A protestáns irodalmi társaság és Debreczen. czim alatt kiadta Dr. Masznyik Endre pozsonyi theol. tanár ur Balogh Ferencz debreczeni tanár ur ellen folytatott vitatkozó cikkeit egy külön könyvben, mely mig egyfelől az irodalmi társaság kezdetéről ad becses adatokat, a három protestáns egyház dogmai alapelveit is ismer-

teti. A nagy készültséggel irt tanulmánynak az unitáriusok dogmáját illetőleg az a hiánya van, hogy jó részt külföldi források alapján készült s a socini unitáriusokkal foglalkozik. Ajánljuk az érdeklődőknek. Ára 70 kr.

„Kertészet és faiskola kezelése“ népiskolai növendékek és ismétlők számára jelent meg Zih Károly tanító urtól. A 22 lapra terjedő kis könyvet átolvastuk s mondhatjuk, hogy sok hasznos dolgot mond el a faiskola földje készítésén kezdve a magvak gyűjtése, eltarthatása és elvetése; a szaporítás; a csemeték gondozása; a faiskolából kiültetése; nemesítés, oltás, szemzés s más idetartozó tenni valókról. A konyhakertészettel is foglalkozik. Hazánkban a gyümölcs a gabona után a legbecsesebb termés, de általában még mindig kevés gond van fordítva a termesztésére. Ez a kis könyv sok mindenre megtanít. Melegen ajánljuk tanítóink s papjaink figyelmébe. Ára 20 kr. A szerző minden tiz példányra egyet ingyen ad. A megrendelés szerzőhöz Szarvasra küldendő.

„Visszhang az énekek énekére.“ Dr. Nagy Mór ur ez alatt a cím alatt adta ki az „Énekek énekét“, ezt a bűvös bájos szerelmi dalt, mely a bibliában egyetlen a maga nemében s a melynek a biblián kívül szépségre párja nincs. Dr. Nagy ur legtöbb helyen helyesen fogta fel a szöveget s a verselés is emelkedett. Előnyére válik, hogy a költeményben szereplő személyek dalait külön választva adja. Ára 20 kr.

Halottak emléke.

Végh Mihály magyar-nádasi földbirtokos márcz hó 13-án, élete 70-ik évében hosszas betegeskedés után meghalt. Kilencz gyermek s köztük unitárius lelkész Molnár Miklós neje és Végh Mihály ravai lelkész gyászolja a buzgó törekvésű jó atyát, ki nevelésökért nem kimélt semmiféle áldozatot. Legyen csendes pihenése!

Özv. Szilvássy Miklósné homoród-szt.-mártoni Gedő Anna márcz. 21-én élete 73-ik évében meghalt. Nemes szívű, áldozatkész nő volt. Három gyermeke Szilvássy Béla, P. Horváth Gáborné; Szilvássy Ida, Br. Kemény Gézané; Szilvássy Gizella s egyetlen testvére özv. Kaali Nagy Elekné gyászolják a drága halottat. A Dávid Ferencz Egylet alapító tagját veszítette benne. Áldás emlékéen!

TARTALOM.

Feltámadunk. (Költemény.) Rédi-ger Géza	73	Halhatatlan élet. Ford Gál J. . .	83
Husvét gondolatok. Ferencz J. . .	73	Lelki husvét. Ford. Gálfi L. . .	84
Az unitáriusoknak miért kell ünne- pelni a husvétot? Carpenter J. . .	76	Az ember inkább halhatatlan mint halandó. Angol után	85
Husvét. Csegezi László	79	Egyleti élet és munkásság . . .	85
Van feltámadás. Boros Gy.	82	Irodalom	87
		Halottak emléke	88

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Jónás.

Parancsoltad Uram: „Menj nagy Ninivébe,
Kiálts, veszedelmet ő gonosz szívébe!”
De irgalmasságod' már eleve tudtam;
Szemedet kerülvén, tengerre futottam.

Haj! nem türt kebelén a haragos tenger. —
Szörny maga, szörnyektől üzetik az ember.
Hogy újból láthatom a viágosságot:
Csodálva csodálom nagy irgalmasságod!

De gonosz Ninivén miért könyörüljek?
Te mondád: „Negyven nap, azután elsűjjesd!”
Második szavadra megátkoztam, — hittem;
Nem teljesedék be; mégis várom itt lenn.

Egy, a mit sajnálok: ezt a lombos tőköt,
Mely e kémhelyen, itt, árnyával befödött.
Férget küldtél rája; hév keleti szelet;
Búval temetsz el, míg szived bosszút feled.

S szólt az Úr: „Te ezt a gyarló tőköt szánod,
Melyet nem is kelle növelned, munkálnod;

*Jelen számunkhoz 1/4 iv melléklet van csatolva Marosi
Gergely unit. tanár arczképével.*

Mely felnőtt egy éjjel, hervadott más éjjel,
Harmadikon a szél szórta szerte-széjjel?

És én ne sajnáljam ezt a nagy Ninivét,
Tizenkét tizezer balga ember szívét,
Ki nem tudja, melyik jobb keze, bal keze, —
S vele annyi barmot, melynek nincs is esze? ...“

Dr. Nagy Mór.

Feladatunk.

(Megnyitó beszéd.)*

A Dávid Ferencz Egylet az unitárius egyház kebelében, az 1885. évben alakult s célja „az unitárius keresztény vallás, a hit- és erkölcs-tudomány és neveléstan körébe tartozó elvek és kérdések tisztázása és terjesztése, a keresztény vallásos és erkölcsi élet ápolása és emelése.“

S hogy mi okon nevezte magát az egylet Dávid Ferenczről? A felelet rövid: kegyeletből, mert e nagy férfi, e nagy reformator volt hazánkban az unitáriás hitvallás megalapítója, a 16-ik százban, s tán azért is, mert a Dávid Ferencz nevével jelezni kívánták az egylet működési irányát: a tudomány hatalmával, az igazság fegyverével küzdeni a felvilágosodásért s az ember legbecsesebb kincséért a lelkiismereti szabadságért.

Mintha látnám némely arczon a kétkedést s olvasnám a megjegyzést: Mi szükség ma ily egyletre, mikor a vallási viták kora lejárt! Nagy tévedés ezt hinni, mert míg a kebelnek szüksége van religiora, s pedig erre mindig lesz szüksége, e kérdések meg nem szűnnek. Politikai és más mindennapi kérdések háttérbe szoríthatják, de végképpen meg nem szüntethetik. De nem is volna jó, ha megszűnnének, mert az emberi kebel úgy van alkotva, hogy az örök szépet, az örök jót és örök igazságot kutassa, azok után vágyódjék — és e vágy ez epekedés az eszményi felé, emeli fel az embert a föld sarából, a „siralom völgyéből“; de ha elérhetné azt, megtalálhatná azt, bírhatná azt, kihalna a szívekből a vallás, de az emberiség fejlődése is megszűnnék.

A középkor keresztény papjai azt hitték és hirdették, hogy bir-

*) Tartatott Székely-Kereszturt a keresztköri fiók-egylet első felolvasó gyűlésén f. é. febr.

tokukban van az eszményi legtükéletesebb lény, s a menyországnak ők a tulajdonosai, s „Péter utódai“ exclusiv jogot is formáltak annak kulcsaihoz. És az emberiség e téves hit nyomása alatt fejlődött-e, vagy visszafejlődött? Elég ha azt mondom, hogy ama kort, a középkort, a sötétség korának jelzi a történelem. Nem is érezte jól magát az emberi szellem e korban, mert az emberi szellem nem türi a leigázást. S mily nagy tiszteletünkre méltó az egyszerű barát, Luther, ki az emberiség jogaiért szembe mert szállani saját egyházával és hirdette, hogy a mennyország mindenkié, ki szívében képes felemelkedni a legfőbb jóhoz, s ki igazán érzi és gyakorolja is a Krisztus által hirdetett „felebaráti szeretetet“. És mert az egyház „non possu-mussal“ felelt, mily lélekemelő volt a reformátorok tiltakozása ez ellen, s e tiltakozás átszállott örökségképp mireánk.

De egy nem kicsinylendő jelenség, mely hazánkban a protestánsok kebelében épp a legközelebbi időben is feltűnt, erősen megragadhatta minden gondolkozó figyelmét. S kérdezhetjük, hogy hát a protestáns „szabad vizsgálódással“ hogyan állunk?

A protestantismus egyértelmű a szellemi haladással, s ime a par excellens reformatus, vagy jobban illik reá a kalvinista Róma, Debreczen, az unitáriusoknak protestáns irodalmi társaságból kizárása mellett tör lándzsát, s a szabad vizsgálódás, a lelkiismereti szabadság hiveivel szemben proclamlja a „mozdithat-lanság“ tanát. Nő, és ez ellen nem kell tiltakozni? Tiltakozik ez ellen a korszellem, igen a felvilágosodás.

Ily viszonyok között a kételkedők tán meggyőződnek, hogy a Dávid Ferencz egyletre szükség van; szükség van arra, hogy hazánk unitárius hitfelekezete ez egylet által is munkálkodjék Isten országa megalapításán, s munkálkodása által igazolja életrevalóságát, hivatását, védelmezze magát a nem szünő félreértések és támadások ellen.

*

*

*

Isten országa megalapításán munkálkodik pedig, ha a vallásos és erkölcsi életet ápolja és emeli. Ez a feladata különben minden keresztény vallásfelekezetnek, mindeniknek lételéhez ez adja meg az alapot s terjedéséhez a jogosultságot. De míg az egyik a megállapított credok által kívánja elérni e czélt s elzárja a hiveket a szabad vizsgálódástól, a másik Pál apostól eme kijelentését: „Mindeneket megpróbálgatok s a mi a jó azt megtartsátok“ véve irányadónak a szabad vizsgálódást, a tudomány világosságát felülhelyezi a credokon, mert úgy van meggyő-

zódve, hogy csak az a hitvallás szilárd, csak az termékeny, melyet az ész érlelt meg a szív számára, s csak az az erkölcs nem ingatag, mely az ember összes lelki tehetségeinek mivelése által formált nemes jellemnek, erős akaratnak kifolyása.

Azt mondják, hogy a tudomány kizárja a vallásosságot; sőt vannak emberek, kik hogy tudományosoknak láttassanak, negélyezik a vallástalanságot, s tagadásba veszik Isten lételét. Nó, hát ez megtévedése az észnek, vagy egyszerűen hobort; mert hiszen az Isten nemcsak kinyilatkoztatta magát, hanem kinyilatkoztatja ma is folytonosan és szünet nélkül: itt van szívünk dobbanásában, agyunk működésében, egész lényünkben és a nagy mindenséget alkotó parányokban, ott van a világrendben.

A tudomány nem ellensége a vallásnak, sőt inkább ápolója annak. Igaz, hogy fényében szétfoszlik minden mysterium, mit a szt. atyák költői képzelődése megalkotott, s mikből a vakhit táplálkozik; a tudomány lerontja az emberi tekintély értékét, megsemmisíti a csodákat, széttöri a confessiók bilincseit, meggyengíti a conciliumok határozatait; de eszközli, hogy saját meggyőződésünk legyen, s világosságot terjeszt, hogy e fényben saját szemeinkkel lássunk, hogy gondolkozzunk, ítéljünk és következtessünk; s végeredményben eszközli, hogy a szív az értelemmel összhangban legyen és ez összhangból támadjon a vallásos érzelem, az igaz valóság.

Ha igaz az, hogy nincs megállapodás a természetben, nem lehet az az ember szívében sem. Minden fejlődik, minden tökéletesedik, s az ember éppen a legtöbb tehetséggel bír arra, hogy fejlődjék, hogy tökéletesedjék, s erre a legbiztosabb út a szabad kutatás, a tudományok ápolása. Az emberi intézmények nem lehetnek tökéletesek, mert alá vannak vetve az időnek, s a korszellem túlszárnyalásának. A mi jó lehet az emberi ész fejlettségének, az emberi vágyaknak és törekvéseknek egy bizonyos fokozatán, az nem elégitheti ki századok multán is az akkor élő és gondolkozó embert. Mozdithatlan egyház ennél fogva nincs, csak hatalommal fentartott egyház.

Vizsgálódjunk tehát, keressük az igazságot, s terjesszük azt, mert ez által erős alapokra építjük a vallást és szilárddá tesszük az erkölcsöt.

De míg mi a lelkiismereti szabadságot és szabad vizsgálódást hirdetjük, egy perczig se feledkezzünk meg az igaz kereszténységet jellemző egy nemes sarkerényről: a türelmességről.

Üssük fel a történelem lapjait s a türelmetlenségből eredett vérontásoknak és kegyetlenkedéseknek oly példái tárulnak elénk, melyektől iszonyodva fordulunk el.

A Krisztus keresztjét a türelmetlenség faragta, a Nero fáklýáit és a középkor máglyáit a türelmetlenség gyújtotta meg, az inquisitiot a türelmetlenség találta ki, s a gályarabok bilincseit a türelmetlenség kovácsolta.

De azok a régi Idők: sötét idők voltak, az akkori kor emberei durva erkölcsök által tűnnek ki, s a durva erkölcsök erőszakoskodásban találták hatalmuk diadalát. Mennyi vér és mennyi köny jelöli az emberiség fejlődése útját ama zord időktől a mai napig! De a tudomány szelidítő és az erkölcsöket nemesítő hatása átalakította s alakítja folytonosan az emberiséget, s a nyers erő sikereit a kultúra lassankint szűkebb és szűkebb térre szorítja.

Ma a mivelt embert a türelmesség jellemzi, s csak annyira vagyunk miveltek, a mily mértékben a más véleményűekkel szemben türelmesek tudunk lenni. A ki türelmes, nagy erényekre képes, míg ellenben a türelmetlen — nagy bűnök elkövetésére.

Függeszük szemeinket e tekintetben is Jézusra és tanuljunk tőle türelmesek lenni, mert ki a felebaráti szeretetet nemcsak hirdette, hanem minden körülmények között gyakorolta is, ki még a kereszten is imádkozott ellenségeiért, oly példát állított önmagában előnkbe, kit követnünk igazán keresztényi kötelesség.

Mennyi szépet, mennyi jót alkothatni egyenlő akarattal s keresztényi szeretettel; s a béke a szívekben, mily alkalmas arra, hogy a mennyország itt a földön feltalálható legyen. Mert nagyon igaz, mit Heine oly szépen mond: „Arra nézve, hogy az ember a mennyországot oly szépnek lássa, a minő az valóban, szükséges, hogy szívében legyen bár egy darabocsk a mennyországból.“ De hogy birtokába vehesse is azt, arra is szükséges, hogy egy darabocskát mindig a szívében hordozzon.

De bezárom beszédemet egy lelkenben mélyen érzett figyelmeztetéssel: Az unitáriusok törekvéseit két alapelv jellemzi: a lelkiismereti szabadság és a türelmesség. Ne tévesszük ezeket szemünk elől soha!

Borbély Sámuel.

Tájékoztató a Dávid F. Egyletről.

— Az Evangelikus protestans lap Nt. szerkesztőjéhez a Dávid Ferencz Egylet választmánya megbízásából az egyleti titkár az egylet felől tájékoztató levelet írt a lap egyik vezércikkére vonatkozólag, melyben az egyletről tétetett észrevétel. A tájékoztató levelet a nevezett lap közölte volt egyik számában. A levelet egész terjedelmében adjuk, mivel az „Unitárius Közlöny“ olvasói is nyerhetnek belőle némi tájékoztatást, s mivel a D. F.-egylet történelméhez adatul szolgál. —

„Vidéki hang a prot. irodalmi Társaság ügyében“ cz. vezércikkben sok figyelemre méltó gondolat, s talán nem egy alapos aggodalom van nyilvánosság elébe bocsátva. Egyik passusára a Nt. szerkesztő ur szíves engedelmével, egy néhány sor tájékoztató megjegyzést leszek bátor tenni. A jelzett cikkben ez van mondva: „Az unitáriusoknak is meg van az ők Dávid Ferencz egyletük, mely kizárólag az unitárius felekezet érdekeit szolgálja“ Tény az, hogy a „Dávid Ferencz egylet“ az unitáriusok egylete, mivel unitáriusok alapították, unitárius névvel nevezték el, de azt nem ismerhetem el, hogy „kizárólag az unitárius felekezet érdekeit szolgálja.“ Az unitárius felekezetnek, mint olyannak meg van a maga testülete, mely az egyház ügyeit kormányozza és intézi. Az egyházkormányzó testület olyan szűk keretű, hogy abba aránylag nagyon kevés egyén vehető be. Az egyház tagjai nagy tömege papjára, s a papok önmagukra, könyvtárukra, egy-két folyóíratra s legfennebb egy néhány szomszédra vannak utalva, ha elvontabb vallás-erkölcsi, theologiai, vagy nevelési eszmékkel óhajtanának tüzetesebben foglalkozni. A „Dávid Ferencz Egylet“ éppen azért alakított, hogy nemcsak a papokat egymással, hanem a papokat, világiakat és pedig férfiakat és nőket egyaránt vonjon össze egy társaságba „az unitárius keresztény vallás, a hit és erkölcstudomány és neveléstan körébe tartozó elvek és kérdések tisztázása és terjesztése, a keresztény vallásos és erkölcsi élet ápolása és emelése céljából.“ (Alapszabály 2. §.) A nép értelmi és vallásos nevelésén kívül kötelessége az Egyletnek oda hatni, hogy „a különböző hitfelekezetűek között a kölcsönös szeretet és testvéri érzés ápoltságát.“ (Alapszabály 28. §. g.) Az Egylet rövid három évi működése alatt nem kevesebb figyelembe vette az utolsó, mint az első pontot. Tagjai közé már az első évben nagy örömmel sorozott be ev. lutheránus, ev. reformált, rom. kath. és izraelita vallásúakat.

A Dávid Fereucz Egylet tagjai „a felekezeti öntudat“ ébresztését nem tartották s nem tartják céljának. Céljának tartják azt, hogy azzal a

nemcsak materialistikus, hanem tisztán atheistikus tendenciával szemben, a mely ma már nemcsak a philosophusok, hanem a nép között is nagy hódításokat tett, szóval és írásban kimutassák s következésképp meggyőzzék a környezetükbe esőket arról, hogy az Istenben való hit rendkívüli lelki boldogság és üdvesség forrása. Célunk volt s az ma is, hogy hirdessük nyilván, hogy a Jézus Krisztus evangeliumánál éltetőbb táplálékot hiába keres a lélek, mert ebben élet vize van. Meggyőződésünk, hogy „Az, a mire egyenlő akarattal törekednünk kell, a vallás erkölcsi indokainak ismertetése, a vallásos érzelmek sugallása, élesztése és terjesztése. Mindnyájunk előtt tudva van, hogy az erkölcsi kihágások, vétkek, büntettek korunkban mily ijesztő gyorsasággal követtetnek el... Azt hiszem, nem hibázom, ha valamennyinek alapokát az akaratok gyengeségének, az azokat erősítő vallás-erkölcsi érzelmek apályának vagy éppen hiányának tulajdonítom és felhívást látok benne, hogy egyének s egyetek foglalkodjanak ama kitűzött feladattal.“ (Dr. Brassai Sámuel elnöki megnyitó szavai 1887-ben. Unitár. Közl. I. 5. l.)

Már a legelső alkalommal az a kérdés adta elé magát, hogy a célt elérendő, társulatunknak mely czímet adjunk. Sokak, nagyon sokak ellenvetésével szemben felvettük alapszabályainkba az „unitárius“ szót azért, nehogy még csak árnyéka is érjen annak a gyanúnak, hogy mi idegen, vagy „általános“ név alatt a mi specialis eszméinket hirdetjük. Ezt tennünk kellett azért, mert egyeletünk tagjai többségét az unitáriusok közül vártuk s mert tudtuk, hogy célunk munkálásánál azokat az eszközöket kell hogy használjuk, a melyek sajátaink. Ez még nem felekezetiesség, ha csak eszköz és nem cél, már pedig nálunk eddig elé csak eszköz volt. Munkásságunk jellemét világosan illusztrálja az a tény, hogy nyilvános felolvasásaink első terjedelmes programmjába felvettük a Luther életét s ennek eléterjesztésére éppen lutheránus vallásu embert, Grátz Mór kolozsvári lelkészt kértük fel, mint a kiről feltehetjük, hogy jobban s hivebben ismeri, mint mi. Gondoskodtunk arról, hogy valamely vallásos eszmét fejtsen ki ev. reformált vallásu ember, s erre felkértük Dr. Hegedüs István egyetemi tanár urat, ki saját tetszése szerint választotta a „Halhatatlanság kérdése a romaiaknál“ tárgyat. A f. évben még tovább mentünk s nemcsak a két protestáns felekezet, hanem a rom. kath. köréből is igyekeztünk megnyerni felolvasókat, abból indulván ki, hogy a vallás, erkölcs és a nevelés köre elég tágas arra, hogy azon mindnyájan szedhessünk valamely közös értékű virágot — az általános kultúra koszorújába.

Azt hiszem, hogy unitárius vallásu felolvasóink sem éltek vissza mindig szép számmal levő, lutheránus, reformált, rom. kath. és izraelita hallgatóik bizalmával s nemhogy sértették volna, sőt ellenkezőleg, emelték vallásos érzületöket. Erről különben határozottabb tájékoztat nyújthatnak nyilvánosság elébe bocsátott felolvasásaink, melyeket ezenel két-két példányban van szerencsém megküldeni a Nt. szerkesztő urnak.

Munkálkodásunknak ez a része a miveltséget illetve, de reméljük, hogy a fő elv ellen nem vétettünk a népszerű irodalom terén kifejtett munkásságunkkal sem. Erről tájékoztat nyújtand „Vallásos és erkölcsös élet ébresztésére“ kiadott „Unitárius Közlönyünk“ első évfolyama. Eltekintve attól a különös szerencsétől, hogy Sántha Károly ev. luth. lelkész ur pályanyertes két költeménye diszesíti az első évfolyamot, Zwingli és Luther élete arczképpel illusztrálva foglal helyet benne. És ez nekünk nem dicsekvésünk, hanem örömünk, valamint örömünk leendene az is, hogy ha híven olvasóink elébe tudnók tární azokat a historiai jeleneteket, a melyekben Luther a pápai követtel, Dávid Ferencz Meliussal állanak szemben.

Szerény, s még mindig a kezdet nehézségeivel küzdő munkánk közepett lepert meg a „Prot. irodalmi Társaság“ eszméje. Eltekintve attól, hogy Egyletünk tiszteletbeli elnöke főt. Ferencz József püspök ur is alá irta az első nyilvános felhívást, az Unitárius Közlönyben már a megalakulás előtt ezt irtuk: „A többség bizonynyal az eredeti gondolat mellett van s remélhetőleg a szerint is fog határozni. Az nem volna nagy baj, hogy az emberek nem mindenben értenek egyet, de az már igazán sajnálatos volna, hogyha egyben s másban nem egyezés miatt egy oly sokat ígérő szép cél semmisülne meg. Mi abban vagyunk, hogy az unitárius papságnak egész erejével támogatni kell az ügyet.“

Mind ezek talán nem az „unitárius felekezet érdekei“, hanem érdekeink nekünk mindnyájan, a kik keresztényeknek valljuk magunkat s a kik azt óhajtjuk s azt akarjuk, hogy köztünk s hiveink között a Krisztus Jézus szelleme legyen élő és ható.

Ez a mi célunk, ilyenek az eszközeink. Mi nemhogy kizárnánk valakit, hanem kérve hívjuk, hogy jöjjön hozzánk és szóljon, mert mi örömmel hallgatjuk. Nemhogy távol tartanók magunkat a mások társaságától, sőt arra buzdítunk mindenkit, hogy keresse az alkalmat a találkozáshoz, az eszmecseréhez s a közös munkához. A mit mondunk s tesszünk, azt sem zárjuk véka alá. Ha senki sem hallgatja meg, az nem a mi hibánk. Ha nem jól értik, vagy félre magyarázzák, kötelességünknek tartjuk megadni a kellő felvilágosítást, a mit, reméljük, jelen sorokkal is sikerült megadnunk, a jelzett cikk írójának, a ki különben, ismétéljük, meggyőződésünk szerint, sem sértőt, sem félrevezetőt nem szándékozott mondani, s azért jelen felvilágosító levelet sem fogja sértésnek tartani, a mi tőlünk valóban teljesen távol állott.

Kolozsvárt, 1888. decz. 29.

Boros György,
egyleti titkár.

Kép egy unitárius tanár életéből.

— Marosi Gergely szül. 1832. Megh. 1874. okt. 5. —

A székely ember nem igen dicsekedhetik Kanaán földével, de sokféle jeles tulajdonsággal van megáldva Istentől. E tulajdonságok között első a szorgalom, a mi bőven kipótolja a gazdagon termő földet; azután jó a takarékoság, melylyel csekély vagyonát folytonosan gyarapítja. Ezekhez sorakozik a háznép jövője biztosítására célzó törekvés. Mindenik szép tulajdonság s mégis nem ezek azok, a melyek a székely embert a közönséges emberek sorából kiemelik, hanem egy másik, egy még fontosabb és nemesebb tulajdonság, a szívben és lélekben lakozó vallásos buzgóság: az erkölcsi élet dajkája. E mellett van mindjárt a mive-

lődésre való hajlandóság, mely ösztönzi haladni a haladó koral; neveltetni gyermekeiket. E nemes tulajdonok csaknem páratlanná teszik. Már korán felviszik a gyermeket a falusi iskolába. Nem tudnak eléggé örvendeni, ha a tanítóval találkozva, megdicséri gyermeküket, sőt önmagok is nem egyszer kérdezősködnék utánok. Látva gyermekökben a tanulás iránt való hajlamot, elhatározzák, hogy a falusi iskolánál tovább taníttatják. Ebben a szándékban egyelőre gátlólag áll a szegénység, de végre is a hit, remény győzedelmeskedik. Nagy gondok közt viszi a székely ember iskolába gyermekét. A taníttatás nagyon költséges. És hogy segített és segít a székely ma is magán? Így gondolkozik: ha fiam itthon ül, úgy is ennie kell, igaz, hogy dolgozik is valamit, de azt nélkülözhetem; elviszem tehát a mit itthon megennék, egye meg az iskolában. Azt is tudja, hogy könyvekre s más apróbb iskolai szerekre is van szükség, de erre így biztatja magát: ezt elvonom magamtól. Egy-két év csak eltelik valahogy, s azalatt kitünik, hogy érdemes lesz-e a taníttatásra vagy nem? Ha jól tanul, jutalmat nyer, s segítséget kap, ha nem érdemes jutalomra, akkor sem ment kárba a költség, mert hasznát veszi vagy mint gazdaember, vagy mint iparos.

A székely szülő tekintete elsőbben arra az iskolára fordul, a melyet saját erején teremtet meg Székely-Kereszturon.

A kereszturi iskola létesítésének eszméje a XVIII. száz második felében pendített meg, midőn II. József szabad vallás gyakorlatot biztosított a protestánsoknak a „türelmi rendelet”-ben. Mikor II. József megrendelte, hogy a közigazgatás nyelve a német legyen, több székely unitárius azt indítványozta az ifju növendékek érdekében, hogy építsenek egy normális iskolát a német nyelv tanítása végett, ezt az indítványt 1789-ben a szt-gericzei zsinat el is fogadta. Az 1793-ban H.-Almásón tartott zsinat a sz.-kereszturi iskola építése kérdését ismét szőnyegre hozta; építését elhatározták. De semmi pénz-alappal nem rendelkeztek. Ezen segitendő, az 1794-ben Kolozsváron tartott zsinat gyűjtést rendezett az iskola építési költségeinek fedezésére. A buzgóság és áldozatkészség nem hiányzott; a lelkesedés, melyet a székelyföldi iskola létesítése keltett fel, szép eredményre vezetett, mert az építés már 1794-ben megkezdett. Csiga lassúsággal haladtak, de mégis mint a következmények mutatják, egyesek filléreiből felépült a faiskola, melyben mint első tanár Szabó Sámuel 1796-ban megkezdette működését. A faépület csakhamar nem felelt meg a czélnek. Az almásiak, később a homorod szt-mártoniak megkísérlették, hogy az iskola tétetnék át Kereszturra, de nem sikerült. Keresztur fekvésénél, társadalmi életénél fogva legalkalmasabb helynek látszott egy székelyföldi unitárius iskola számára. Szabó Sámuel Koronka József váltotta fel 1813-ban, ő és több érdeklődők már 1818-ban a tanulók nagy száma miatt az iskola megnagyobbítását sürgetik. Ebből kifolyólag a h.-oklándi zsinat ugyanazon évben, a romlandó faiskola helyébe egy kőépület építését határozta. Így jött létre 1823-ig újabb lelkesedés folytán „nem

egyéb fundusból, hanem csupán csak a jóltevő hivek kegy-alamizsnálkodásából“ a 13 lak- és tanszobából álló diszes kőépület, melyet 1833-ban még három szobával toldottak meg. Elkészülvén a szép iskola sok székely szülő gazdag remény és öröm érzések közt vitte gyermekét saját gymnasiumába. (Lásd Ker. Magv. Sándor János cikkét.)

Ily reményekkel vitte A.-Siménfalváról Marosi József is Gergelyt a sz.kereszturi unitárius gymnasiumba 1845-ben. A kis székely fiu eleve-
vessége, szorgalma, éber figyelme és értelmessége által csakhamar kitűnt társai közül. Munka kedve és szorgalma annyira fejlesztették különben is szép tehetségét, hogy vele versenyezni egy társa sem vala képes. Székely Kereszturon az V. gymn. osztályt kitűnően bevégezte 1852-ben, s ugyan ez év őszén Kolozsvárra ment. Marosi itt is jó kedvvel munkált. A leghasznosabb könyvek olvasása által gyarapította ismereteit. Nemes versenyre szállt társaival.

Érettségi vizsgát tett 1855-ben kitűnő eredménnyel. Ezután a papi pályára lépett. Innen az egyházi Főtanács Ferencz Józseffel és Buzogány Áronnal egyszerre kijelölte a tanári pályára, s egyházi költségen külföldi egyetemre küldését határozta. A göttingai, berlini és zürichi egyetemeken két évet töltött komoly tanulmányozással, nagy gondot fordítva a nyelvészetre. Érdekes fényt vetnek kedély- és gondolatvilágára úti naplója és jegyzetei,*) melyek tele vannak költői gondolatokkal. Külföldi útjából haza érkezett 1859-ben, mikor is megválasztatott tanárnak Sz.-Kereszturra. Itt tágas mező nyílt a munkásságra, mert a mellett, hogy mint tanító és mint városi polgár bőven el volt foglalva a tanári és társadalmi teendőikkel, egy tanári lakás építése is függő kérdés volt.

Három'évi hasznos munkálkodás után 1862-ben Kolozsvárra ment tanárnak; honnan négy év múlva 1866-ban ismét Kereszturra jött igazgató tanárnak. Ime így érkezett vissza, mint legnagyobb oda a hol az előtt huszonhat esztendővel, legkisebb volt. Megnyílt a mező újra a munkásságra és tevékenységre. Most már nem mint igazgató, nem mint tanár, hanem mint építő apostol áll előttünk.

Neveljétek szülők a ti gyermekeiteket. Ez az elv visszhangra talált sok szülő kebelében s az iskolahelyiség megint nem felelt meg a kívánalmaknak. Újabb nagyítása, korszerű átalakítása elkerülhetetlen szükségképp vált. Itt kezdődik tulajdonképp a Marosi működése. Az intézet célba vett megnagyobbítása, a közügy szentsége, a székelyföldi unitáriusok érdeke tetre hívta. Nagy munka végrehajtására erős lélek kívántatik. Nála nem hiányzott. Azt is érezte, hogy ily nagy munkához többek közös működése kívántatik. Értekezett e végből a tehetősebb unitáriusokkal és az iskola iránt érdeklődő más vallásfelekezetűekkel. Az iskola gondnokával (Daniel Gábor, most egyházi főgondnok), egyetértve 1867-ben egy konferenciát hívott össze az iskolaépítés ügyében.

*) Főiskolai könyvtár tulajdona.

Az értekezleten, nagyszámu hallgatóság előtt tartott beszédében szivre-hatóan festette a szükségét. A lelkesedést fényesen igazolja az eredmény, melyet Marosi tűzszavaira nem csekély mértékben segítettek elé másfelekezetűek is (Gróf Haller, Gyárfás, Pap J. és Lengyel). Az értekezlet megkérte Marosit, hogy a hol lehet, különösen pedig a tehetősebb ekkleziákat személyesen hívja fel az adakozásra. Örömmel fogadta a megbizást. Mint apostol, fáradságot nem kimélve, sokszor gyenge egészsége kockáztatásával is faluról-falura ment. Beszélt, buzdított és lelkesített. Elmondta az intézet hasznát, a felekezet szegénységét; elmondta, hogy a ti áldozatkészségtök tette le az alapot, s tovább is nektek kell építeni. Szavai hatottak mindenütt. Nevezetesen 1867 decz. 26 án Bölönben ezen alapigével: „elvész az én népem, mivel-hogy tudomány nélkül való, az értelem nélkül való nép elvész“ oly lelkesült beszédet tartott, hogy a hallgatók örömmel nyitották meg tárczáikat. Ugyanezt tette szülőföldén Siménfalván s több más székely községben. Egyházköri közgyűléseken sem mulasztotta el megnyitni száját. Oly érdeklődést keltett sok helyt a székely községekben, hogy mindenki igyekezet tehetsége szerint részt venni a közhasznu munkában. Mikor csak lehetett Marosi mindig ott volt a munkánál. Egyszer meszet segített oltani, máskor téglát adogatott, s beszélt közben oly érdekesen, hogy mindenki szívesen dolgozott, ismervé munkája erkölcsi értékét. Emlékezetben van, hogy egy kereszturi cigány is lelkesen hordta az építő anyagot ingyen a maga silány kosztján. Lelkes fáradozásának eredménye: hogy a diszes kőépület, hasonló szép résszel nagyobbodott. Sokaknak van részök abban, de legtöbbet Marosi tett.

Mint tanár: latint és görögöt tanított. Bámulatos volt hallani, mennyire lelkesült a régi classicus korért. Mikor tárgyi magyarázatokat adott, egyes nevezetesebb csatát úgy beszélt el, úgy fel lelkesült, hogy a falat verte le hadonázó botjával. Minden tanítványa bámuló tisztelettel volt iránta, bár mint igazgató, s mint tanár is a rendetlenséget szigoruan fenytette. A tanítványai részéről tapasztalt kisebb rendetlenség vagy hanyagság is könnyen felingerelte. Ilyenkor szavától mindnyájan reszkettünk. Felindulásán uralkodni is tudott és a nagyhangu feddés egyszerre „fiam így nem élünk meg együtt“ féle szelid hangulatba ment át. Ezzel aztán lekötölte a tanulót, megnyerte bizalmát. Tárgyát kitűnően értette. Sok ismeretéből tapintatosan tudta csak a nekik valót közölni tanítványaival.

Marosi közkedveltségű szónok volt. Az alkotmányos élet kezdetével 1860-ban a sz.-kereszturi ev. ref. templomban sokak előtt feltűnt szabad szellemű szónoklatával. A vidék magasztalta szép gondolkozását. Br. Eötvös József minisztert székelyföldi útjában oly szép szónoklattel fogadta, hogy a miniszter így nyilatkozott: „a mely nép körében ily magas eszméket és tiszta gondolkozást lehet találni, nem féltém a pusztulástól, ily vezérek alatt a népnek biztos jövője van.“

Marosi büszke volt arra, hogy székely, de nem is szerette ezt a

szegény, de becsületes jó népet egy gyermeke sem jobban. Mondhatnám, hogy rajongott e népért. A vidéken majd minden tehetősebb székely embert ismert, örömmel szólította meg, jó kedvvel beszélt nekik mindenről, a mint az alkalom hozta. Elkérdezte minden dolgaikat, vigasztalta, tanította, tanácsokat adott. A tehetősebbeket kérte, hogy fiokat taníttassák. A Fehér-Nyikó vidéke volt eszménye. Több alkalommal lehetett hallani ajkairól a székely költő sorait:

Nyikó mellett születtem én,
Szegény székely barna legény.
Szébb ott még a fűzfa ág is,
Mint másutt a gyöngyvirág is.

Egyszerű szüleilhez annyira ragaszkodott, hogy szeretett neje mellett is anyás-fiu maradt mindig. Boldognak érezte magát egyszerű szülői körében. Ki nem állhatta az olyan felkapott nagy urat, a ki szegény szülőiért nem rajong; elítélte, ki megvetette szülőit. A székely nép, szülői és rokonai iránt való szeretete volt oka bizonyára, hogy sokszor tulságig democraticus volt.

Szép családi életet élt. Nejét, mondják, mint tultakarékos, jó gazdaszonyt róttá meg, hogy annál jobban dicsérje.

A szép lelkű férfit, a buzgó tanárt, a lelkes unitáriust, a tevékeny nagy szorgalmu embert, ki a kereszturi iskola történelmében fényes lapot tölt be, 1874 októberében ragadta ki a halál az élők sorából. Gyászolta jó neje, szép kis leánya, a ki néhány évvel utánna szintén elhunyt; gyászolták rokonai, egyháza, tanítványai és minden jó ember, a ki ismerte. Halála oka mellbetegség volt, a mely végre legyőzte gyenge szervezetét. A sok munka és fáradozás minden esetre sietették halálát. Sándor János, mostani kereszturi igazgató kezdeményezésére több unitárius adakozók kegyelele sirjához szép emlékkövet állított a kereszturi temetőben.

Emlékét ne feledjük el, mert megérdemli az a férfit, ki rövid életében oly sokat tett a köznevelés érdekében.

Osváth Gábor.

Emlékeimből.

III.

A nyugalom órái kedvező időt szolgáltatnak arra, hogy az emberi gondolatok folyamát a multak medrében szabályosan vezetve, a régieket az újabb nemzedék előtt is nyilván tartani, s a történelem számára a feledés sirjától megmenteni lehessen.

Az öregült életkor csakis erre a szerepkörre van utalva, ezért megkísértem, ha emlékeim szűk tárából még egy néhány adatot az „Unitárius Közlöny“ olvasóinak figyelmére méltó ismertetés alakjában bírnék felmutatni.

1885-ben léptem be főiskolánk disztermébe Kolozsvárt, hol mintegy varázsütésre, rohamosan tűntek elő ifjukorom emlékei, melyek azon tanintézet talai közt megfutott iskolai pályámnak élményeit, eseteit tették. Mély bámulatba merültem az „akkor“ és „most“ közt létező különbség felett; s valóban nem közönbös figyelmet keltő, sőt igénylő az a látvány, hogy egy fél száz mit képes alkotni vagy rombolni; szépitni vagy szennyezni; felemelni vagy alásülyeszteni.

Ezen multak feletti ábrándjaimból egyszer nevem éles hangoztatása ébresztett fel, úgy tetszett, mintha azt a régi, szigorú, de jó rendszer gyakorlatát, a szokott névsor olvasását hallanám. Már ajkaimon lebegett a „jelen“ (presens) jelszó, midőn egyszerre harsány hangon zudult fel nevem említése; mire a gyülekezet kezdeményező vezére, tudtomra adá, hogy általános felkiáltással elnökké választattam.

Igy jutott részül nekem az a szerencse s magas megtisztelés, hogy egy ujkori eszme iránt keletkezett mozgalom élén, szerény nevemmel szerepeljek, habár ideiglenesen, érdemek nélkül, öreg korom tekintetéből, vallásomnak s egyházunknak érdekében némi szolgálatot tehessek!

Megnyitva az értekezlet folyamatát, a kezdeményező derék tanár előterjeszté azt a korszerű és jövőre magasztos jelentőségű eszmét, mely megindította az alakító mozgalmat, s mint életre való íge, testté vált és a létkérdés ez első pillanatában már biztosította a „Dávid Ferencz egylet“ születését.

Ismét elmerültem gondolataim özönében, régi élményeim, s azok képei tünedeztek fel előttem, kikkel személyes ismeretben s érintkezésben voltam; szemeim látták a jelen sebes haladást, hallom a gőzerejű tűzabrakkal táplált vaslovak után futó robogást és a dróton repülő, s a világ véghatáráig ható suttogást, mindezekből a jövő szép reményeknek, régebb csak ábránd képzeteknek, gyors valósulását.

E gondolatfolyamban felmerült az a kérdés: ha tenni akarok valamit, a régieket emlegetsem-e, vagy a jövő szép reményeket fejtegetsem, vagy a kettőt egybefűzve állítsam elő? Igen, ha előregült szellemi tehetségem birna érdekes történelmi adatokat, lelkesítő emlékeket hatóson felsorolni; vagy költői képekbe magasztos reményvirágokat fűzni örökre tartó emlékkoszoruba! Ugy-e kedves olvasók, ilyeneket várának e száz első tízében született és szinte végéhez ért, s folytonos szolgálatban élt hitrokontól, szolgatárstól, s az egyház munkás nap-számosától. De ki sokat vár, s nagyra számít, gyakran csalódik, azonban megkísértem némely élményeimet vallásfelekezetünk köréből fel-
emliteni, s néhány kor- és személyrajzot felmutatni; előadni olyanokat, melyekhez hiteles szóhagyományilag, vagy személyes ismeret által jutottam, s melyeknek emlékét megújítani figyelemre méltónak találom.

A „János Zsigmond“ dicső királyunk védszárnyai alatt hazánkba is beszált, honosult, s igazsága fényével hamar megerősödött unitárizmus, mint e földvilágon minden igazság és tiszta elv, sok kisértésnek s

keserves szorongatásoknak lett kitéve a védhatalom korán bekövetkezett enyészete miatt; de nem akarom a régen multak siralmas emlékeit visszaidézni, melyek közt csoda, hogy élve maradhattak szent vallásunk hitelvei és szabad gyakorlataink! Ha csak a „Keserű Dajka epés méreggel telt emlőinek halált hozó kiömléseire gondolunk, mely az erdővidéki és háromszéki legnépesebb és virágzó ekklesiák hiv tagjait vassal és tüzzel pusztította, s a gyengéket kényszerítette hitszegésre“; vagy ha a jesuitai üldözésekre, királyi lepel alatt folytatott irtó üzemekre figyelünk, bizony a gondviselés csoda munkáját látjuk hitfelekezetünk sorsában, mai életében és alkotásaiban, melyeken jelen korunkig mindazon egy szintvonalon huzódik át az állhatatos szilárdság s homálytól, titoktól megtisztult elveihez páratlan ragaszkodó kitartás.

Hogy a régibb korban, mostaniakhoz hasonló eszmék ne születtek volna egyházi életünkben, nem állitható, de hogy mégis tetterő, s kitűnő mozgalom nem fejlődött ki, annak is meg van szomorító gyászos oka; mert hiszen erős ész, határozott akarat kis társulatunkban soha se hiányzott, de ezeket a legnehezebb körülmények közt, s válságos időkben, csakis a létfenntartás vette igénybe, fárasztó, gyakran kimerítő küzdelemmel felekezeti, polgári, sőt még uralkodói hatalommal is szembe.

Hat püspöki, s két helyettesi korszakot éltem át egyházunkban; mindenikről néhány adatot felhozni, úgy elhunyt tanárainkról is megemlékezni, gondolom érdekes és figyelemre méltó lesz.

I.

Lázár István püspök.

„Az ember kétszer gyermek — mikor

„Előbb szívja anyatejét

Végül szőlős hegy jó levét.“

Az öregség második gyermekség, s ekkor, a rómaiak szerint jó bor az éltető tej.

Ezen állítás eredeti forrását a tapasztalás bölcs megfigyelése abból fejtí fel, hogy a gyermeki élmények, s események az öregeknél mind élénk emlékekben merülnek fel. Az észélesítő jó bor segíti, eleve-níti az ily emlékek kifejlődését.

A gyermekre a szülői tekintély hatása szinte megfoghatatlan; a gyermek látva a szülők örömet, nevet velők, látva sirását, sir velők, a nélkül, hogy tudná miért? — így jutottam én is, alig három éves koromban Lázár István püspök ismeréséhez. Néhai édes atyámat keservesen zokogva sirni láttam, hallottam. Két nagyobb lánytestvérem kérdezé sirása okát, mire felsohajtva mondá: „Meghalt legnagyobb pártfogóm, jóltevőm, a derék püspök“. A sok harangozásra is emlékszem. — Később iskolás koromban is sokat hallottam jó atyámtól, a felejthetetlen szilárd jellemű, eszes kormányzó, határozott akaratú, s végrehajtó bátorságú püspökről, kinek édes apámhoz nehéz körülményei közt inté-

zett vigasztaló, bátorító és megnyugtató levelét volt szerencsém olvasni és sajnálom, hogy nem bírom a becses, a főpásztori szeretet lelkéből áradozott szép okmányt.

Ebben a gyermeki korban érzett benyomás később, ért koromban is megtartotta hatását s mindig figyelemmel kísértem Lázár István püspöknek bár hol talált munka-hagyományait. — Különösen volt szerencsém azokban lelki gyönyört élvezni az ötvenes évek kezdetén, midőn Székely Sándor püspökkel három esperesi környéket bejárva, minden eklésiában láttam erélyes munkálatainak sajátkezőleg hagyott állandó nyomait. *)

Az a ki nem fáradó munkaerő, melyel birt — és az a lelkesítő szellem, mely mint korszak alkotó hatalom, szerepelt az egyházi téren, irányadó példány lett a későbbi időkre is, úgy hogy máig is az ő alakítása képezi s vezeti a püspöki vizsgálatok rendszerét. — Tekintse meg bárki a mult száz kilenczvenes s a jelen tizes éveiben tett püspöki munkálata hiv bizonyítványait.

Az előbbi időkről csekély adat s mozzanat mutatkozik eklésiai könyveinkben a püspöki eljárásokról; — a Lázár püspök előtt tett intézkedéseknek, kánoni rendelkezéseknek, keblbi szorosabb megvizsgálásnak és igazgatási felelős helyi hatóságok ujból szervezésének, s alkotmányos berendezésének, szinte semmi nyoma. A számadások rendjén többnyire csak ennyit láthatni: „püspök urunk itt járt“, „itt halt“ vagy „napokig itt volt“ stb, de több helyt s időben se neve, se aláírása nincs, a mellette felvett jegyző írta alá a jegyzőkönyvre vett némely egyszerű rendelkezéseket — és ezekből kitűnik, hogy azon siralmas időkben a püspöki bejárás inkább élet és hivatali állás fenntartására szolgáltatott módot és szükséges segélyt.

Az erős lelkiületű, s tekintélyes jellemű püspöknek közügy iránti határozott buzgóságáról, s férfias bátorságáról még egy emlékadatot kell megemlitenem.

Nem birta tovább némán viselni azt a méltatlan jogsérelmet, melyet templomaink, templomi készleteink, birtokaink és jövedelem forrásaink erőszakos elfoglalásával, az országos törvények által biztosítás ellenére is, a hazai keresztény polgártársak okoztak, s igazságérzetében elhatározta, orvoslás, kárpótlás végett személyesen az uralkodó felséghez folyamodni; de ez erélyes elhatározás elébe gördült azon időkben nagy költségű utazásra szükséges pénzhiány.

Azonban a gondviselés itt is segéd kezét nyújtott, mert egy buzgó hitrokon, látva a fenyegető vészfellegeket, arany összegben tett le a közpénztárba egy alapítványt, oly meghagyással, hogy „azt a status legnagyobb szükségében költhesse el“ és az egyházi főtanács ez életkérdéses ügyet találván legnagyobb szükségnek, elhatározta és utalvá-

*) Az egyházi tanácsterem irattárában négy folio jegyzőkönyv van, melyeket a püspöki vizsgálatok alkalmával vétetett fel. Mindenik mintaszerű a pontosságban és részletességben. Minden legparányibb dolgot személyesen vizsgált meg.

nyozta amaz aranyos védalapítványt utazási költségekre. (Mennyi volt? és ki gondoskodott így előre a sejtett szükségleteiről?) 1792-ben a januárban tartott főtanácson indítványozta Lázár püspök, hogy követ küldessék a királyhoz, s Sikó Istvánnal együtt ő küldetett fel. (39. p.) Már a juniusi gyűlésen jelentik, hogy az utat megtették s ígéretet kaptak ő felségétől, a ministeriumtól s másoktól is. Lázár püspök jelentése rendjén jelezte, hogy az utazásról gondoskodva van, de hogy ez alatt az uti költséget értette-e, vagy a királyhoz bocsáttatás megnyerését, az nincs kitüntetve. Feltűnő; hogy a jegyzőkönyvben nincs semmi említés a költségről.

Meg tett ez által Lázár István, minden lehető és elhozta az uralkodó hatalom hideg ajkairól szokásos „meglátjuk, megvizsgáljuk“ ígéreteket, melyek azután is többször ismétlődtek kérelmeinkre, de mindaddig függőben áll e jogsérelmi nehéz kérdés, s fájó izgatottságban tartja felekezeti jogos érzelmeinket.

Lázár püspök egyik legfőbb érdeme, hogy a kolozsvári unitárius egyháznak oly diszes temploma van, a milyen a jelenlegi. A lelkes hitek élén a fáradhatatlan püspök állott, mint tervező, mint felügyelő, mint anyagilag is segítő s mint elnök.

Ott áll az alakjában is daliás püspök képe, a Simén Domókos tanártól nyert ötös püspöki képcsoportozatban, méltó második helyén, kinek erélyes jellemét, tekintélyes alakja is kifejezi.*)

Utódja volt egy fia Sámuel, a királyi kormányzéknel titkár (secretarius), kolozsvári iskolánk felügyelő gondnoka, az apának hasonló derék fia, ki lelkes erejét, nagy talentumu képességét az unitárius ifjuság nevelése és czélszerű nevelésére fordított tevékenységében s hatás befolyásában fejtezte ki.

Annyira otthonos volt s élénk emlékekkel birt, az iskolai tantárgyakban az elemiektől a legfelsőbbekig, hogy vizsgák alkalmával, éles észrevételeivel, megjegyzéseivel, s utasító fejtegetéseivel a foglalkozó tanárokat is tulszárnyalta, s az ifjuságot bámuló tiszteletre birta, s nyerte meg. Egyházunk tetemes kárára a 30-ban berontott cholérában ő esett legelső áldozatul.

Két fia István és Antal a polgári és egyházi térről nyomtalanul tűntek el, — egy leánya lett derék családanya.

Maros-Vásárhelyt.

Gyöngyösi István.

Egyleti élet és munkásság.

Felolvasások. A Dávid Ferencz Egylet sz.-kereszturi fiókja harmadik felolvasó gyűlését ápril 3-án tartotta. Dr. Jankovich Pál kör-

*) Lázár István a szabad kőművesekhez tartozott Ő és Pákei József tanár Gr. Bánffy György házánál mint szabadkőművesek (freimauerek) gyakran találkoztak s vendégei voltak. Dr. Brassai megjegyzése. B. Gy.

orvos ur „a vallásos élet külső formái és az egészségügy“ czim alatt, sok tapasztalati és tudományos jártassággal mutatta meg, hogy az egyház némely szertartásai, milyenek főleg a keresztelezés s a templomba járás télen, mily sokszor tesznek káros hatást a csecsemőkre s a felnőttekre is. A ragályos betegségekről, a temetési szertartásokról, a torozásról is sokat mondott el, a mi mind figyelmet és bővebb megbeszélést érdemel. Felkértük a doctor urat, hogy tapasztalatait, nézeteit és javaslatait közölje lapunkkal. Hasonlóan gyakorlati értékű volt Gábor Albert martonosi lelkész felolvasása a „Vadházasságokról.“ Kiindulva abból, hogy a társadalom erkölcsi élete, tisztasága, a családi élet tisztaságával biztosítható, felsorolta azokat a botrányos és káros eseteket, a melyek a vadházasságban élést lépten-nyomon kísérik. Kiemelte Udvarhelymegye erélyes felhívását, melyet a községi tisztviselőkhez intézett a vadházasság üldözése végett. Ha számba vesszük a megtartott három felolvasó gyűlés eredményét, örömmel kell kijelentenünk, hogy a D. F. E. ezen fiókja dicséretre és elismerésre méltó munkát végzett, mert figyelmünket arra a térre terelte, melyre napi terhes munkáink közt tán legkevesebbszer tekintünk: a vallás-erkölcsi élet követelményeire. —ó.—

Becses könyvtár jutott a kolozsvári unitárius főiskolai könyvtár birtokába. Sebes Pál közl. ügyi ministeri oszt. tanácsos és Dr. Sebes Károly m. kir. áll. vasutak h. főorvosa, atyjuk néhai Sebes Pál, előbb toroczkói rector, később Tordán gymn. igazgató összes könyveit a főiskolának ajándékozták. A könyvtár nagyobbára a mult százban s a jelen száz elején megjelent magyar műveket, számos régi latin művet tartalmaz, melyek közül több a XVI-ik százdból való ritkaság. Igen becses unitáriumokat tartalmaz a kézirati rész.

Szép tett. A tordátfalvi unitárius egyház, mely sem hivei száma, sem vagyoni állapota szerint nem tartozik az első egyházak közé, a a székely-kereszturi iskolánál felállított tanári szék segélyezésében első lett, a mennyiben felajánlott száz forintot s annak felét már ki is fizette s a másik felét még ebben az évben ki fogja fizetni. Az ilyen tett dicséretre nem szorul s a követést megérdemli. Üdvözljük a tordátfalvi nemes egyházat!

A nemes szív áldozata. Tarcsafalvi Pálffy Dénesné Báró Bánffy Józéfa önga, egyike azoknak a kegyes nőknek, a kik az Isten oltárára készséggel és bőv mértékben megviszik áldozatuknt. A nemes bárónő legközelebről egy izléses és értékes urasztali poharat ajándékozott a székely-udvarhelyi unitárius l. egyháznak. A husvét ünnepen átadatott az egyháznak. Hisszük s óhajtjuk is, hogy az egyháznak minden hive éljen belőle az Ur asztala áldásával, mert ez az áldozatkész nemes szívnek is bizannyal örömeére lészen. A pohár felirata: „A székely-udvarhelyi unitárius egyháznak ajándékozta: Pálffy Dénesné, Báró Bánffy Józéfa 1889 ápril 22.“

A „Simén emlék-alap“ ügyét nem rég tárgyalta a „gagy- és nyikó-vidéki papi önképző kör.“ A sírkőre begyűlt pénzből a

megmaradt kis összeg a kereszturi takarékpénztárban gyümölcsözik. Kevés ugyan ez összeg arra, hogy jelenleg abból valamely célra valamit fordítani lehetne, de reményli az önképző-kör, hogy ez összeget nevelni fogják első sorban azok, a kik a múlt évben aláírt összeget nem fizették meg s továbbá azok, a kik Simén emlékét nemcsak a felállított sirkővel, hanem irodalmi művek vásárlásával és kiosztásával is fenn óhajtják tartani. — Az önképző-kör a múlt évben felállított sirkövet és a megmaradt pénzt maga gondolja s ha ezt nem tehetné, intézkedni fog más biztos kezekbe tenni le az ügyet. — A netaláni újabb adakozásokat még ez idő szerint Péterfi Lajos tanár ur fogadja el Székely-Kereszturon.

Németh István,
siménfalvi lelkész.

Istent káromolni nem szabad. Egy Benedek József nevű ember többek előtt az Istenről oly káromló szavakat mondott, hogy azon mindnyájan megbotránkoztak. A káromló férfit feljelentették s a kir. törvényszék vallás elleni vétség miatt vád alá helyezte, de tárgyalás után felmentette. Nem így a budapesti ítélő tábla! Ez az első bíróság ítéletét megváltoztatta s a vádlottat a vallás és annak szabad gyakorlata ellen elkövetett kihágásban bűnösnek mondotta ki és 3 napi elzárásra ítélte, azon döntő indokból, hogy vádlott az Istenről, mint az állam által elismert hitfelekezetek vallásos tiszteletének tárgyáról nyilvánosan, meggyalázólag nyilatkozott és ez által közbotrányt okozott. A kir. Curia a kir. tábla ítéletét helybenhagyta (Magy. Közig.) Nagyon helyesen jártak el a felsőbb ítélőszékek. Valóban jó lenne, ha az alsóbb polgári közegek nagyobb gonddal lennének az olyanok megfenyítésére, a kik káromló, gonosz nyelvekkel az ember legnemesebb érzését, a vallásos érzést botránkoztatják.

Bejelentett Székely-Kereszturról s a vidékről Barabás Lajos lelkész s fiók-egyl. titkár ur s z á m o s új tagot. Minden héten új levelező lapot kaptunk. Páratlan buzgóságáért fogadja legszivesebb köszönetünket. G á l Miklós lelkész ur 4, Simó János ur Polgárdiból 15 tagot.

A székely-kereszturi unitár. ekklezsia tornya bebadogozására, febr. 9-én, alulírt által rendezett bálról számadás és köszönet.

Bevétel: 20 kros belépti jegyekből 55 frt 20 kr.; telülfizetésekből 9 frt 91 kr. Sorsjegyekből 15 frt 49 kr. Vendéglőstől 15 frt Összes bevétel 95 frt 60 kr, miből levonva 25 frt 80 kr. kiadást, a jótékony célra maradt 69 frt 80 kr.

Felül fizettek: Gáspár Tamás 50 kr. Wolff József könyvvezető 40 kr. Gombos Sámuel 1 frt. Ferenczi Áron 40 kr. Szél Géza 80 kr. Fodor Miklósné 20 kr. Szabó Pál 40 kr. Varga Mózes 20 kr. N. N. 20 kr. Burszán M. 5 kr. Török Béla 20 kr. Gálfi Ádám 40 kr. Veress Sándor 20 kr. Br. Samczra Gusztáv 40 kr. László József 60 kr. Major Mátyásné 30 kr. Fodor András 5 kr. Fodor György 40 kr. Jäger József 20 kr. Plucz 20 kr. ifj. Patakfalvi Mózes 20 kr. Benkő Mihály 20 kr. Major Ferenczné 20 kr. Török Bodog 20 kr. Sándor János 1 frt. Bedő Dénes 60 kr. Raflaj Károly 21 kr.

Gombos Sámuelné és Belle Lászlóné buzgó hitrokonaink fáradoztak az igyekezettel 57 helyről 161 drb nyeresémi-tárgyat gyűjtöttek s azon kívül pénzt Binder Lajosnétól 40 krt. Keresztes János 50 kr. Sófalvi Lajos 20 kr. Kovács Béláné 20 krt.

Barabás Lajosné és Péterfi Lajosné, mint pénztárnok és ellenőr fáradoztak a jótékony cél érdekében.

Mind felülfizetők, mind az evangéliumi Márhák és Máriák erényeivel ékeskedő, s a rendezésben rendkívüli buzgalmat kifejtő asszony atyámfiai fogadják, ekklézsiám nevében, hálás, meleg köszönetemet. Sz.-Keresztur, febr. 25. 889. Barabás Lajos, unitár. lelkesz.

Hazánk és a külföld.

— Angliában évenként száz millió forintot fordítanak jótékony célra. Az összegnek több mint egy harmada Londonban gyűl össze. — Az Egyesült Államokhoz közelebből négy új állam csatoltatott, melyeknek a területe akkora, mint Francia, Olasz, Görög-országok Sweiz és Portugal területe együtt véve.

Egy író a londoni „Christian” cz. ujságban az unitárius haladásról ilyen bátorító szavakkal ír: csak kevés évvel is ezelőtt minden hanyatló „ismus” között az „unitarismus” talán leginkább hanyatlott. Ma már nyílt és titkos hívei ezerekre mennek. Ennek igazolására ajánlja, hogy az olvasó kérdezze csak meg saját papját s meg fogja látni, hogy a Krisztusról, az Isten szaváról s a megváltásról lényegileg éppen úgy vélekedik, mint az unitáriusok.

Irodalom.

A „Család és Iskola” nevelés-oktatásügyi szakközlönyből a f. évben már 9 szám jelent meg. Mindenik nagy gonddal van szerkesztve s sok hasznost tartalmaz. A legújabb számban Kovácsi Antal, lapunk dolgozótársa kezd meg egy cikksorozatot a közoktatási miniszter múlt évi jelentéséről. Azonkívül egy cikksorozatban Dr. Havas Gyula javasolja, hogy a testi nevelés tétessék államivá; a tudásvágy fejlesztéséről ír Zajzon Dénes s a kátrány-festékről Dr. Koch Ferencz. A közlöny ára egy évre 3 frt, s ezt valóban megéri.

 Éppen most jelent meg: „Az unitárius vallás fő elvei” Egy egyházi beszédben írta: Boros György theol. tanár. Kaptható szerzőnél és a helybeli könyvkereskedőknél. Ára 30 kr.

TARTALOM.

Jónás. (Költ. mény.) Dr. Nagy M.	89	Emlékeimből. III. Gyöngyösi I.	101
Feladatunk. Borbély Sámuel	90	Egyleti élet és munkásság	105
Tájékoztató a Dávid F. Egyet- letről. Boros György	94	Hazánk és a külföld.	108
Kép egy unitárius tanár életéből. (Arczképpel.) Osváth Gábor.	97	Irodalom	108

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára I frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Krisztus és a galamb.

Mikor Krisztus negyven napra
A pusztába kiment vala,
Hogy ott éljen szomjan, éhen,
Fázódjék a hideg éjen,
S elkészüljön, mire vágyott,
Megtanítani a világot:
Mint kell a jó Istent félni,
Egymás között békén élni
— Nem vala ott város, falu,
Sem egy kunyhó, sem tárt kapu.
Lombos erdő enyhe, árnya
Nem fogadta jó tanyára.
Nehány bokor, néhány cserje,
Kis madárcák lakóhelye —
Mindaz, a mi tél-tul látszott,
S tarkítá a pusztaságot.

Egyszer csak úgy éjfél tájba'
Hallik az ég mormogása,
Dörög, csattan, hull a zápor,
Nincs menedék közel-távól.
Szegény Krisztus ázik, fázik,
Halvány arcza könnytől ázik.
Futna jobbra, futna balra,
De hiába, de mi haszna.

Végezetre jut eszébe,
A fecskétől szállást kérne :
„Nem adhatok, — szól a fecske —
Hiszen nekem is szükecske,
Hanem talán kakuk komám
Adna szállást az éjszakán . . . “
De a kakuk megszegyelve
Bevallja, hogy a fekhelye
Nem az övé, úgy foglalta,
A rigótól elrabolta.

Tán a bagoly tágas háza
Fogadná be éjszakára ;
De a bagoly — rossz a mája —
Az ajtaját jól bezárja,
S ki kiált a vén goromba,
Hogy a háza nem korcsoma.
Most a fürjet keresi fel,
Hanem az is nem-mel felel.
Veréb, gólya mind azt mondja :
„Adnánk bizony, hogyha volna.“

Szegény Krisztus tovább méne,
Zivataros, rideg éjbe.
Zúg a vihar, hull a zápor,
Nincs menedék közel, távol ;
Tekint jobbra, tekint balra,
De hiába, de mi haszna.

Hát a mint ott búsán állna,
Fehér galamb megsajnálja :
Hivja szóval, hivja szívvél,
Szállást ad a hideg éjjel.
— Puha ágyat vet mohából,
Enni is ad kagyló-tálból,
Virágkelyhe aranymézét . . .
Ugy látja el a vendégét.
Majd az álom, édes álom
Erőt vesz a szempillákon

S alszik Jézus hosszan, mélyen,
Jó tanyában, rideg éjen.

S mikor a nap nyájas képe
Felszálla a derült égre,
Búcsut mond jó gazdájának,
Fényes fehér galambjának.
Szívvel, szóval megáldotta,
Követének választotta:
A szentlelket pünkösöd napra
Galamb hozta, Krisztus adta.

Végh Mátyás.

Kepe megváltás.

A kepe megváltás eszközének tartom végül*) a kölcsön gabona-magtárt. A kérdés alatti ekklesiákban volt az 1887. év végével e czimen gabonában 27,465 véka, pénzben 5624 frt Anyagi viszonyainkhoz mérten jelentékeny tényező, hogy laborfalvi ekklesiánk már korábban éppen gabona magtárával váltotta meg a kepét; más pár ekklesiánk részben; több ekklesiánk éppen e célra állított és állit magtárt. Tagadhatatlan, hogy kezelésökben javítás vehető észre; azonban mégis nagyobbára tünnünk kell azt a megjegyzést, hogy a jelzettem összegek csak papi-ron vannak. Fájdalom, nagy részben igaz e megjegyzés. Ekklesiáink magtáraik gabonáját is úgy kezelték, mint tőkepénzöket — állandó kölcsönökül; sőt az ekklesiákra, mint a kölcsönnevőkre, nagyon hátrá-nyos módot követték, hogy a kamatokat nem vették bé, hanem tőkési-tették az adóson, így pár véka adóságból néhány év alatt pár köből adóság lett. Veszedelmes rendszer: a jó cél megrontása. Ujabb időkben méltánylandó buzgalommal iparkodik néhány ekklesia gabona-magtárt állítani, helyes dolog! de azt már feleslegesnek tartom, hogy erre kü-lön kezelési és használati szabályokat irnak. Szeréntem a mellett a sza-bályrendelet mellett, melyet a kölcsön-magtárok ügyében az E. K. Ta-nács 71.—1884. sz. alatt kibocsátott, nincsen szükség más szabály-zatra; csak azt sajnálom s valójában szégyenlem, hogy ujjaimon felszá-mithatom azokat az ekklesiáinkat, melyek e szabályrendelet szerint kezelik magtárokat.

*) Unitárius Közlöny I. köt 234. 238. II. köt. 27. l.

E szabályrendelet az intézmény természetén alapszik : első sorban jótékony intézetnek, szükségben segítő szernek tekintik, hogy abból a gabonában megszorult tagok szükségük idején gabonát kaphassanak költsön s azt gabonával visszafizethessék ; kezelési szabályul egyszerűen azt állította meg, hogy a gabonát tavasszal és nyár elején ki kell adni, — természetesen biztosan — cséplés és törökbuza szedés után kamatostól mulhatatlanul bé kell szedni s magtárba helyezni ; továbbá hogy csak annyi gabonát kell magtáron tartani, a mennyit a tagok kivesznek, az ezen felüli növekedést el kell adni, s az azért kapott pénzt takarékpénztárba kell tenni. Ez az egyszerű, természetes rendje a kezelésnek.

A kamatlábat az ekklesiák állapítják meg a viszonyok szerint ; jelenleg 10—20%. Ezt sokan igen magasnak tartják ; részemről nem tartom magasnak ; vegyünk egy példát : valaki kivesz májusba egy véka gabonát, mely akkor, tegyük fel, egy forintot ér ; mikor novemberben vagy decemberben, hasonló minőségű egy véka gabonával visszafizeti, ez a gabona akkor csak 80 krt ér ; tehát a magtár pénzben 20 krt, tehát éppen 20%-ot veszített. Ha tekintetbe vesszük a befizetett gabonának a magtárban való apadását, a mostan szokásos kamatot nem fogjuk igen magasnak találni.

Mi ezek után a teendő ?

Mindenek előtt szükséges a jelenlegi állomány oly módon való rendezése, hogy a hivatolt szabályrendelet szerént lehessen kezelni. E czélból meg kell szüntetni azt az állapotot, hogy évektől fogva kiadott gabonatőkék legyenek az egyeseknél ; s hogy egy-egy eklésiának ezerekre menő gabonatőkéje legyen. A régebb idő óta künn levő tőkéket tehát mulhatatlanul bé kell szedni ; ha egyszerre nem lehet, pár év alatt minden ősszel. A bészedés könnyebb, mint a pénzbeszedése ; mert kisebb mennyiségek az adóságok, s az illetők a gabonát könnyebben fizethetik, mint a pénzt, de a begyűlt pénzt mulhatatlanul takarékpénztárba kell elhelyezni.

Ha a kérdés alatti körök mostani gabona-magtárak után csak 10%-kal számítva évenként 2500 véka gabona kamatot vesznek bé, s ezért csak 2000 forintot fordítanak évenként kepe megváltási alap teremtésére, két nemzedék már jelentékeny összeget szerez össze.

Ezekben kívántam felmutatni azokat az elemeket, melyeket kepe megváltási alap teremtésére fordíthatóknak tartok. Nem állítom, hogy adataim kifogás alá nem jöhetnek ; tévedhettem annyiban, hogy ekkle-

siáink viszonyait csak az esperesi vizsgálatok jegyzőkönyveiből meritettem; ha azok tévesek, én is tévedtem, de észrevételeim több évi tapasztalatokon és adatokon nyugodván, bizhatom azokban.

Két dolog határozottan áll: egyik, hogy hiveink, valamint belső embereink óhajtják a kepe megváltását; másik, hogy erre megvannak a szükséges alapok.

Eddig csak sopánkodtunk, töprengettünk, ideje, hogy tegyünk is már.

A tevékeny munkába vételnek két akadálya van: egyik, miszerint mindkét fél: belső emberek és hivek azt mondják, hogy az ügy megvalósulását úgy sem érik meg; azért nem is kezdenek a munkához. Ezekre az ellenvetésre már az előbbieken megfeleltem; ha mi nem élvezzük fáradozásunk gyümölcsét, élvezik gyermekeink, utódaink, kikért éppen úgy kötelességünk gondoskodni, mint magunkért. Másik akadály, valljuk meg őszintén, a kényelem, hogy ne mondjam restség. Nincs bennünk elég lélek valamely ügy körül kellő buzgalmat, élénkséget fejteni ki. Megengednek belső ember afiai, barátaim, ha ez ügyben ez állításommal reájok czéloztam. Némileg feljogosítva érzem magamat így beszélni. Lám nélkülök, sőt ellenükre megteremtettük a belső emberek nyugdíjintézetét; a mi már jelenben is kiváló előnyöket nyújt az eddigi rendszer felett. Ezt nem részletezem; de tény az, hogy az illetőktől évi csekély részvényeiket nagy kinnal sem bírjuk az intézet pénztárába behajtani. Sok a hátrálék. Tény, hogy az intézet megalapítása óta annak pénztárába az érdekelt tagoktól egyetlen fillér sem folyt bé, mint valakitől gyűjtött kegyes adomány.

Jelenleg működő és ezután működendő belső embereinket, vallás-közönségünk mostani és jövőendő hiveit érdekli első sorban az ügy: természetes és igazságos, hogy ők vegyék kezükbe. Első sorban köri, világi és egyházi hatóságainkhoz, köri közgyűléseinkhez fordulok azzal a kéréssel: méltassák ez ügyet jelentőségéhez méltóan, vegyék fontolóra az általam elősorolt tényezőket, gondoljanak újakat, panasz és óhajtozás helyett lépjenek a cselekvés terére, mutassuk meg, hogy ebben a tekintetben is magunk erején megtudjuk tenni azt, a mit más szép alkotásainkban megtettünk.

Kovácsi Antal.

Orvosi levelek.

I.

Tekintetes Szerkesztő úr!

Voltaire a francia író azt mondja: „Az emberek legnagyobb része élete egyik felét úgy használja fel, hogy a másikat elrontsa vele.“ Ez a mondása a nagy írónak igazán élettapasztalatból van merítve s mi orvosok legjobban tudjuk, hogy mennyire igaza van, mert az emberek legnagyobb része csakugyan nem úgy él, a hogy kellene. Az európai civilizált államok statisztikája az emberi életkor átlagát 35—40 évre teszi, s mégis vannak egyes esetek, melyek azt bizonyítják, hogy az emberi életkor határa, okszerű gondozással, a 100 évet is meghaladja. Miért van az, hogy az átlag mégis csak 35—40 évre van téve? Tán a mi az egyiknek lehetséges, nem lehetséges a másoknak is? Ezt a kérdést megoldja nekünk azonnal a napilapokban gyakran olvasható magyarázat, mely az illető hosszú életű egyénről így szól: N. N. élete 105-ik évében halt meg, szervezete ép erőteljes volt, életmódja egyszerű, de rendes, életében mértékletes, józanéletű, becsületes, vallásos volt stb.

Senki előtt sem új dolog, hogy a hosszú életnek a rendes és egyszerű életmód a fő tényezője. Természetes az is, hogy a ki egyszerűen és rendszeren él, testi erejéhez mérten munkálkodik, istenfélő, jámbor ember, kivételesen, még gyöngébb szervezettel is hosszabb életű lehet, mint az, a ki rendetlenül él, lelkének táplálékot a munkásság és vallásos élet által nem ad, s sokszor unatkozik, s unalmában olyan szorakozást keres, a mi testi és lelki jóllétét aláássa. Volt idő, a mikor bizonyos erkölcsi hibák büntetésének tulajdonították a betegségeket, ma már azonban tudjuk, hogy a természeti erőiben kell keresni a betegségek okait.

Főleg a fiatalságnál tapasztalható, hogy közönyösök az egészség fenntartására szükséges óvó intézkedések és rendszabályok iránt, a mi bizonyosan onnan ered, hogy ők az élet titkaival mihamarább óhajtanak megismerkedni. A régibb időkben az egészséget az isteni akaratnak tulajdonították s a betegség okát sohasem keresték a rendetlen életmódban, pedig tudjuk, hogy sokszor kicsi bajok is hosszasan tartanak s e miatt a betegek nemcsak a házi orvosnál, hanem még az egyetemi tanároknál is keresnek orvoslást, s tőlük emberfeletti tudományt várnak. Azok tanácsára többnyire, a kik tehetik, fürdőre utaznak, a hol 4—6 héten keresztül egy kissé rendesebben élnek, s azt hiszik, hogy 4—6 heti rendes életmód mellett a rendetlenül átélte hetek és hónapok káros következményei megsemmisíthetők, s ha hitők, mint számtalan eset mutatja, nem teljesül, az orvosi tudomány iránti bizalmuk csökken. Nem volna-e hát olcsóbb és kellemesebb oly életmódot folytatni, hogy ne legyen szükség orvosi beavatkozásra? Nem lehet tehát eléggé ajánlani a fiatalságnak, hogy igyekezzék úgy élni és úgy gondozni egészség-

gét, hogy a későbbi életkorban ne kelljen a betegségek számtalan fájával küzködni, mert könnyebb a betegséget elkerülni, mint meggyógyítani.

Tagadhatatlan az a tény is, hogy a létért való küzdelemben minden egyes ember megtalálja azt a szerepkört, melyen úgy saját, mint családjának jóllétét biztosítani törekszik. De minden szerepkörnek megvan a maga előnyös és káros hatása, ezekkel megismerkedni pedig a legszükségesebb és a leghasznosabb feladata minden embernek, mielőtt választott pályájára előkészülne. Tekintetbe kellene venni minden pályát választó ifjunak hajlamai mellett testi erejét is, mert a ki oly munkakört választ, mely megfelel ugyan hajlamainak, de hiányzik a betöltéséhez szükséges testi erő, az szándékosan rövidíti életét és ássa alá egészségét. Az élet célja a munkásság, de ha valaki olyan munkakört választ, melyre szervezete nem alkalmas, ellenkezésbe jó a természet rendjével s önmagát semmisíti meg a helyett, hogy eleget tett volna rendeltetésének.

Mayr szerint a hitfelekezethez az egyénnek azon tulajdonságai közé tartozik, melyek nem a természet rendjében, hanem a társadalmi életben gyökereznek. E szerint főlösképpen és orvosi leveleim keretén kívül esőnek mutatkozik minden egyes hitfelekezet vallásos élete külső formáit tárgyalni. Én a különböző szertartásokat csak általánosságban fogom felemlíteni, abból a célból, hogy azoknak az egészségügyre netalán káros hatásai felismerhetők és elkerülhetők legyenek, vagyis jobban mondva, a vallásos életnek azon külső formáit szándékozom e lap tisztelt olvasó közönségével megismertetni, melyekhez az egészségügynek köze van.

Lehetne egyszerűen és röviden felosztani a vallásos ténykedéseket a szerint, a mint az emberi akarat szerint, vagy csak a külső befolyások által történnek, pld. az ember kereszteltetése és temetése, vagy a templomba járás és a temetéseken való megjelenés.

Ez a felosztás az emberi élet kezdetével és végével foglalkozván, nem tartom természetesnek és követem az emberi korról párhuzamosan menőt és pedig az emberi életkorok különböző életszakában nyilvánuló vallásos ténykedések sorrendjét, a melyet természetesebbnek is tartok.

Mielőtt azonban az egyesek életrendjén nyilvánuló vallásos cselekményeket és azoknak az egészségüggyel való összefüggését tárgyalni elkezdeném, engedje meg a t. olvasó, hogy addig is az egyházi szolgákra vonatkozólag néhány tapasztalati megjegyzést tegyek. Érdekes ismerni, hogy a statisztika 5-ik helyre teszi az egyházi szolgák halálozását és 53 életévet jelöl ki számukra, mint maximumot, holott az emberi életkor netovábbját kellene elérniök, mert hiszen ők az Isten szolgái!

Már ezen adat világosan meggyőzhet mindenkit arról, hogy a külső vallásos szertartások nem járnak egészségügyi hátrányok nélkül, melyeknek elkerülése pedig mindenkinek érdekében áll. Azért csak

dicséértünk lehet a nagyméltóságu vallás- és közoktatásügyi miniszter urnak 1882. november 6-án 1704 sz. a kiadott azon magas rendeletét, mely szerint az egészségtan tanítása a papnöveldékben és képezdéekben elrendeltetett, mert ezen magas rendelet által lehetővé válik, hogy a vallásos élet külső formái megtartása mellett ugy saját magukra, mint a hivekre nézve káros körülményeket kikerülhessék és elháríthassák, ugy az illetékes helyeken, mint minden egyes esetek alkalmával.

Ezen magas rendeletnek az lesz a hatása, hogy nem csak saját életkoruk, hanem hiveikének átlagát is magasabbra viszik.

Az egyesek életrendjén nyilvánuló vallásos cselekményeket és azoknak az egészségügygyel való összefüggését következő levelemben fogom tárgyalni.

Székelý-Keresztur, 1889. május 15.

Dr. Jankovich Pál.

A vadházasságokról.

A társadalom erkölcsi életében alig van a vadházasságnál veszedelmesebb ragály. Sőt a romboló hatás tul terjed az erkölcs birodalmának határain is. Midőn a vadházasság a törvényes házasság ellen sok szerencsével síkra száll, midőn a nőt, a ki a törvényes házasságban a férfi felesége s vele egyenrangu házastárs, a legtöbb esetben a férfi engedelmes szolgáljává süllyeszti, s ezzel női méltóságából egészen kivetkőzteti, midőn nagy számmal terem sokszor jobb sorsra érdemes existenciákat, kik születésök szegényfoltjait néha egy egész életen át sem tudják — minden egyéni kifogástalanságuk ellenére — letörteni: e romboló hatás közrendészeti és rideg állampolitikai szempontból sem közönyös.

A társadalom erkölcsi világnézetével a legszorosabb egybekötetésben van az állam boldogulása és ereje. A nagyfoku erkölcstelenség elrágja lassanként az államélet gyökereit. A vadházasságban élő ember világnézte más, mint a boldog férjé vagy családapáé, ki mint állampolgár is másként gondolkodik, nagy feladatok teljesítésére a megelégedett otthonban erőt merit. Hát abból a sok szerencsétlen elzúllott törvénytelen gyermekből mily egész más ember, társadalmi tag, állampolgár válik, ha születésök megadja életpályájuknak azt az alapot, mely a valamivé levésnek mégis csak egyik elsőrangu föltétele.

Egy szóval a vadházasság nemcsak az egyház és az erkölcsbírák elkeseredett kritikáját hívja ki, de theoriában általában senki által nem védelmezhető. Védelmére még az elnéző, az erkölcsi szemüvegen át látni egyáltalán nem akaró szabadelvű felfogás sem tud más egyebet felhozni, mint hogy a vadházasság egy szükséges rossz, mely megvolt s meglesz mindig, mert okai természetesek és elháríthatlanok.

A vadházasság nálunk egyáltalán nem képzelt baj, de — fájdalom — valóságos ragály, melynek orvoslásáról gondoskodni kötelesség,

bármily fáradságba kerüljön is az orvosszer feltalálása és alkalmazása. A baj mérvének konstatálására csak egy példát hozunk fel. Egy városi törvényhatóságban (ha jól tudjuk, Arad városában) az 1885. évi összeírás alkalmával 367 vadházaspár találtatott, a törvénytelen gyermekek száma pedig ugyanitt 1875—1883 közt 2461-re emelkedett. Megdöbbentően magas szám s félünk, nem egyedül álló adat. Megbízható statisztikai adatokkal nem rendelkezünk, s nem is rendelkezhetünk e téren, de alig tévedünk abban a feltevésben, hogy a vadházasságok száma általában mindenfelé emelkedőben van. Sőt félni lehet, hogy az emelkedés a jövőben még nagyobb mérveket ölt. A megélhetés és célhoz jutás, ezzel együtt a törvényes házasságra léphetés lehetősége is, mind jobban megnehezedik; a házassági akadályok, melyek a szerető szíveknek törvényes házasság alakjában találkozását lehetetlenítik, nemcsak régi merevségükben fennállanak, de sőt az új véderő törvényjavaslatban contemplált azon rendelkezés folytán, hogy a hadköteles kor megszűntével ezzel a házasságra léphetés ideje is egy évvel hátrább vettetik, csak szaporodtak. Egy szóval nem alaptalan az a feltevés, hogy a vadházasságok száma a közel jövőben csak szaporodni fog.

Ideje van tehát, hogy az orvoslás módjával komolyan foglalkozunk s ellássuk a társadalmat azon fegyverekkel, melyek a bajjal megküzdésre, szükségesekek, s melyekkel a társadalom magát ellátni nem képes.

Mik lehetnek az alkalmas orvosszerek?

Nem beszélünk itt a radikális orvosszerekről: a házassági jog rendezéséről, a nép erkölcsi és anyagi viszonyainak gyökeres javításáról stb. Ezek megvalósítása a késő jövő feladata.

Nem beszélünk az egyházi hatóságok fokozott tevékenységétől várható hatásról,*) s e hatást egyáltalán nem akarjuk kisebbiteni, sőt szívesen elismerjük, hogy az egyházaknak az emberek vallás-erkölcsi életében kiváló tényezőként lehet s kell ma is szerepelniök.

De szólunk a közigazgatási, különösen rendészeti hatóságoknak a vadházasságokkal szemben elfoglalandó álláspontjáról. Nem fejtegetjük azt sem, szabad-e, nem-e a világi hatóságoknak ily erkölcsi alapelvekbe ütköző viszony szabályozásába befolynia? Nem fejtegetjük, hogy az egyéni szabadságnak hatósági korlátozása jogosult-e elméletileg? A hatósági beavatkozást egyszerűen a társadalom önvédelmi joga kifolyásának tekintjük. Azt azonban elismerjük, hogy olyan térről van itt szó, melynél a beavatkozó hatóságoknak a legnagyobb tapintatra és óvatosságra van szükségök, hogy tulerőszakos lépések visszatetsző s elkeserítő ne legyen.

*) Erre vonatkozólag lesz alkalmunk a kérdéssel foglalkozni s mint a múlt évben kifejeztük volt, most is jelentjük, hogy a kérdés érdekében való felszólalásokat terünkhez képest szívesen közöljük.

A vadházasságokkal szemben nézetünk szerint a következő prae-ventiv és polliativ hatósági intézkedések volnának alkalmazandók:

1. Miután a vadházasság keletkezésének, különösen a köznép körében igen gyakran a gazda és cseléd közötti viszony képezi alapját, a cseléd könyvek kiállítására különös gond lenne fordítandó, különösen akkor; mikor férjes asszonynak idegen férfi szolgálatába lépéséről van szó.

2. Az ország némely vidékein gyakran magok a községi előljárók (bíró, jegyző) mozdítják elő a vadházasságot az által, hogy vadházasságok vagyoni jogi viszonyai rendezésére szolgáló contractusok megkötésénél közreműködnek. Ily hatósági közegek, mint erkölcstelen viszony előmozdítói, fegyelmi eljárás alá vonandók; de általában kívánatos lenne, hogy vadházasságok létesítésénél mindenemű közreműködés, mint sui generis kihágás minősíttessék és büntet- tessék.

3. A gyámhatóságoknak legszigorubb kötelessége a gyámoltak vadházasságban élését megakadályozni, valamint mindazon esetekben, midőn a vadházasságban élő kiskorú egyén szülei vagy gyámja a bűnös viszonyt elnézik, a gyermek erkölcsi felügyeletét elhanyagoló szülőknek vagy gyámnak a szülei hatalom- vagy gyámságtól megfosztásáról gondoskodni.

4. Kísértsék meg a világi hatóságok az egyházi hatóságokat a vadházások ingyen összeesketésére vagy a házassági akadályok alól felmentésére járó díjak elengedésére felhívni.

5. Általában kötelessége a hatóságoknak mindannyiszor, mikor akár az egyházi hatóság, akár bárki által egyes konkrét, teljesen nyilvános, botrányos esetek tudomásukra jönnek, hatósági tekintélyük egész súlyával közbelépni.

Eféle eszközökkel kell nézetünk szerint a közigazgatási hatóságoknak a vadházasságok ellen tapintattal és a sikertelenségtől vissza nem riadó buzgósággal küzdeni.

(Magyar Közigazgatás.)

— i.

A korcsma regale és még valami.

Északamérikában Matsachusetts államban a mértékletlenség, rézgeskedés megakadályozása okáért azt a törvényjavaslatot terjesztették be, hogy a pálinka árulás törvénnyel tiltassék meg. A törvényhozás az ügyet általános szavazás által eldöntendőnek határozta. Az általános szavazáskor a javaslat mellett volt 231,336, ellene 344,243 szavazat. A 25 városban 44,000 többség volt a javaslat ellen. Ha nekünk is szavazni kellett volna, a javaslat ellen szavaztunk volna; mert a józan okosságnak és az erkölcsi érzésnek tiltó törvényekkel való szabályozását az emberi szellem és méltóság ellen való merényletnek tartjuk. Az

államnak joga és kötelessége a polgárok értelmi és erkölcsi művelése, a vallásos erkölcsi élet fejlesztése; hogy a polgárok tanulják meg Istennek adományait, az emberi szellem vívmányait józanon, mértékletesen, a magok lelki és testi épülésükre felhasználni. Itt magunknál sem szavaznánk reá ily törvényre, bár fájdalommal látjuk, hogy hazánkban is az italadó pénzügyünkben jelentékeny szerepet játszik s nagy fájdalomkra még játszania kell.

Most, midőn az állam a koresomárlási jogot az egyesektől a maga számára megváltja, megveszi; s mikor a számok rubrikákba lesznek szedve, most lesz szemmel is látható, hogy száz millió forintot ér csak az italmérési jog; s hány milliót kell az államnak, az adósságnak, melylyel a jogot megszerzi, a kamataiba és az adósság törlesztésére, a vállalat kezelésére kiadni; s ha annak a sok milliónak mind csak az italmérési jogból kell kikerülni, akkor látjuk meg igazán, hogy mily nagy összeget mondjuk adót kell fizetnünk csak azért, hogy ihassunk. Hát még azért, a mit megiszunk? Ha számot vetünk magunkkal, bizonyosan arra a meggyőződésre jutunk, hogy igen sokat iszunk.

Minden meggyőződésnek van valami haszna: bár csak ennek az lenne, hogy az ivásban mértékletesebbek legyünk.

Olvasóink közül alkalmilag, kivált székely atyánkfiait, kik személyenként mindnyájan koresomárlási joggal birnak, arra figyelmeztetjük, hogy a jog megváltásáért kapandó pénzt ne nézzék ajándéknak s ne bánjanak azzal úgy, mint potya pénzzel, hanem becsüljék meg s használják bölcsen, mint drága kincset.

Emberharát.

Az otthon.

Az otthont nem kell csupán az evés és alvás helyének tekinteni. Az otthon az a hely, a hol az önbecsérzet kifejlődik, a hol az ember a maga kényelmét megszerezheti s részt vehet számos családi örömben. Ha az emberben az önbecsérzet kellő mértékű volna, akkor a társadalmat lealacsonyító bűnök s vétkek két harmad része nem fordulna elő. Hogy az otthon a boldogság hajléka legyen, s mint ilyen jótékony hatást gyakoroljon lakóira, s különösen a benne felnövő gyermekekre, legyen uralkodó benne a kényelem, tisztaság, szeretet és értelem szelleme. Hogy pedig ez meglegyen, szükség, hogy legyen benné egy rendszertető, szorgalmas és művelt nő. Oly sok függ a nőtől, hogy csaknem biztosan ki lehetne mondani, hogy az otthon szerencséje vagy szerencsétlensége a nő munkája. Egy nemzet sem haladhat, ha nem tudja

javitni az otthont, s ez pedig nem történhetik a nő nélkül. A nőnek tudnia kell, hogy hogy lehet az otthont kedvessé tenni, s hogy pedig tudhassa ezt, meg kell tanítani rá.

(Angolból.)

Smiles Sámuel.

Egyleti élet és munkásság.

A nyári tanítás ideje ismét eljött, s ezzel eljött az ideje annak, hogy a papok az ifjabb nemzedék papjaivá legyenek. A confirmálás nagyon fontos alkalom arra, hogy a pap az ifjúvá leendő gyermekek lelkébe csepegtesse a vallás fő elveit s szívöket ellássa bátorsággal és buzgalommal. Mindamelletts is, hogy a confirmálás ily hatásos, nekünk úgy tetszik, hogy a jó pap meg kívánja, hogy még egy néhány hónapig s ezután is egy néhány esztendeig kézen tartsa az ifjakat. Mennyi a tudni való s mennyit szeretne elmondani a pap mielőtt kibocsátja az életbe. A nyári tanítás ennek a kívánságnak teszen eleget. Ezért rendelte meg az egyház törvényhozó testülete időről-időre. Ezért szólunk mi mellette most is s ezután is. A mult év eredménye jó volt, a jelené legyen jobb. Meg vagyunk győződve, hogy a hol ezen a nyáron nem lesz tanítás, ott tiz eset közül kilenczben a pap és a tanító akaratán fog mulni.

A küküllő-egyházköri D. F. fiók-egylet a jelen évi első rendes gyűlését D.-Szt-Mártonban tartotta meg Járari Róbert elnökle alatt. A gyűlés főbb tárgyai tették: a Sándor Gergely eltávozásával megürült titkári és az Útő Lajos lemondásával megürült pénztárnoki állások betöltése. Közfelkiáltással titkárnak Gvidó Béla és pénztárnoknak Hadházy József választattak meg. A tagokban való gyarapodás öröndetesen mutatkozik. A jelen gyűlés alkalmával két alapító és hat rendes tag jelentetett be; ebből kifolyólag szeretett esperesünk mint alelnök ajánlkozott, hogy egy körlevélben a körli lelkészeket újból felkéri s egyszersmind szívökre köti a tagok gyűjtését, mely ajánlat örömmel fogadtatott.

Nem külömben egyletünk iránti meleg érdeklődését mutatja az az esperes urnak az a tette is, hogy valamely pályadij kitűzésére egy drb. 10 frkos aranyat ajándékozott az egyletnek. E tett önmagában hordja dicséretét!

Ezek után haranglábi lelkész Gálfalvi István aa. tartotta meg „Neveljünk anyákat“ cz. érdekes és sok tanulmányról tanuskodó felolvasását, melyet élénk, hirálatszerű, rövid eszmeesere követett.

A jövő gyűlésre felolvasónak Gvidó B. ajánlkozott. Röviden jelezve ilyen volt gyűlésünk lefolyása. A nyilvánult érdeklődés ápolása és megőrzése legyen csak egyik erkölcsi kötelezettségünk s haladásunk akkor is biztositva van! Fokról-fokra s csak előre!! M.-Szt-Benedek, 1889. május 11. Gvidó Béla, fiók-egyleti titkár.

Uj harczosok. A pünköshti ünnepen már mint rendes uj lelkészek fognak működni az Ur szőlőjében : Árkoson Csifó Salamon, ki Londonból jó egészségben érkezett haza ; Kis-Solymosban Nagy Sándor kolozsvári iskolai főnök, kit az a ritka szerencse ért, hogy egyszerre két helyre választották meg A.-Szováthra és Solymosba s ki az utóbbi helyet választotta. Szováthra a főt. püspök ur kinevezte Dézsi Mihály papjelöltet, kit olvasóink népballadáiról ismernek s a kire a szép ekklesiában és a nemzeti érdekből is fontos helyen nagy munka vár. Mindhárman junius 2-án fognak beköszönteni, s mindhármat legjobb reménységünk kíséri szép pályájára. Kis- és Nagy-Kádácsban közelebbről köszöntött be Sándor Gergely, elébb h-abásfalvi lelkész ; Muzsnában Mátyás János f.-rákosi lelkész, kinek a fogadása minden lehető disszel és előékenységgel történt, a mint ezt tudósítónk egy terjedelmes levélben leírja. Ékes látvány lehetett, midőn a pap szekere mellett kétfélől 16 hajadon lobogókkal s elől 30—40 férfi énekszóval vonult s a mezőt a harangok zugása töltötte be. Május 28-án volt az ünnepélyes beiktatás Sándor Gergely derzsi lelkész vezetése alatt A beköszöntő lelkész Ezekiel 3r. 22v. alapján tartott beszédében a papi hivatal fontosságát és hasznát mutatta be köztetszés között. Beiktató lelkész „talpra esett hasonlatokkal, költői idézésekkel fűszerezett beszéddel fogadta a beköszöntőt“. Jó sikert kívánunk az uj mezőn az uj munkához mindeniknek!

Pályázati hirdetés. A Dávid Ferencz egylet küköllőköri fiókja pályázatot hirdet a következő tételre : A meglazult valláserkölcsei élet a leghathatósabban minő eszközökkel ébreszthető fel? Jutalma 1 drb 10 írkos arany. Pályázhat minden küköllőköri fiók-egyleti tag. A pályamunkák idegen kézzel írva és zárt jelízés levéllel aelnök Tisztelendő Rédiger Árpád urhoz küldendők Dicsőszentmártonba. Határidő 1890. január 1. A később érkező pályamunkák figyelmen kívül hagyatnak. M.-Szt-Benedek, 1889. május 11. Gvidó Béla, fiók e titkár.

A protestans irodalmi társaság mart. 24-ki közgyűlése eljárása — írja Figyelő a Ker. Magvető uj számában — a legügyesebb diplomatiái fogás volt, minőt a társaságot csaknem két év óta nyugtalanító kérdéssel szemben kigondolni lehetett. De teljesen hiányzik belőle az őszinteség és nyíltság. Hiszen mi volt a meghasonlás oka : a kérdés? Hogy lehetnek-e az unitáriusok a prot. irod. társaság tagjai vagy nem? Meg lett-e ez oldva? Meg, de úgy, hogy kiki tetszése szerint magyarázhatja : ha akarom fejr, ha akarom fekete. Mi megvagyunk győződve — írja Figyelő — hogy ha azok, a kik ma is ragaszkodnak ahhoz a nagy többséggel proklamált elvhez, hogy a protestantismus szelleme nem ismeri a kizárólagosságot s ezek között a meg megválasztott tisztikar tiszteletre méltó elnöke is megkérdettnének, hogy beléphetnek-e az unitáriusok a társaságba? minden habozás nélkül azt felelnék, hogy be. Hiszen még püspökünk kilépési nyilatkozata sem vétetett tudomásul hivatalosan a közgyűlés által. Főgondnokunk annak

tényleg ma is tagja, de azért a debreczenieknek igazuk van, ha azt mondják, hogy az unitáriusok kizáratnak a társaságból. . . A mi nincs ki mondva szóval, el van érve tényleg, mert a mart. 24-iki szervezkedő gyűlés után csakugyan nem képzelünk oly önérzetes unitárius embert, a ki abba a társaságba még belépjen. . . . Figyelő így végzi: „Mi bizalommal nézünk a jövőbe. Nem mondunk le arról a reményről, hogy abban az egyedül való Isten fog megdicsőíttetni?“ Ezek után mi csak azt mondhatjuk, hogy azok, a kik velünk együtt nagy lelkesedéssel karolták fel a Társaság eszméjét, azzal a lelkesedéssel is csatlakozzanak a Dávid Ferencz Egylethez, adják ennek a segítséget, mert ez mint eddig, úgy ezután is arra fog törekedni, hogy mindazok, a kik a vallás és erkölcs érdekében jót akarnak tenni, nem csak beléphessenek körébe felekezeti különbség nélkül, hanem ott jól is érezzék magukat! Azért mindig csak előre!

Uj iskolák. Buzaházán iskolaház építéséhez fogtak az unitáriusok; Ny. Szt.-Mártoni-Csikfalván most folynak az előkészületek, bizonynyal meg lesz a siker, ha a hivek a buzgó lelkészt kellően támogatják. Iklandon is uj iskola fog épülni. S.-Körispatakon már meg van téve minden előkészület s ebben az évben a pap és hivei öröme teljes leend. Ez az ekklésia néhány év alatt nagyon sokat áldozott építkezésre. Csak előre hadd legyen világító tornya a legkisebb helynek is.

Alsó-Siménfalváról azt a tudósítást kaptuk már korábban, hogy az ottani buzgó hivek a mult években harang és torony-gomb csináltatásra mintegy 650 frtot költöttek, a mit rovatál utján fedeztek. A nagymérvű kiadások mellett is, elhatározták, hogy templomukat a tavaszon önkéntes ajándékozás utján teljesen kijavítják. — Az ezen célra szükséges 600 frtot már csaknem mind aláírták. — A még szükséges összeg előteremtésére a sz.-kereszturi unitárius egyházi dalkör szíves közreműködésével, f. evi február 24-én kosaras dalestélyt rendeztek. — E dalestély tiszta jövedelme 31 frt 21 kr. kiadással szemben 45 frt 44 kr. volt.

Hogy ily szép jövedelem volt, erre egyfelől közremunkált a lelkes és buzgó lelkész, Németh István neje, szül. Bodolai Zsuzsánna, a ki a bál alkalmára több rendbéli értékes tárgyat ajándékozott. — Példáját követték Jakabházy Poli kisasszony, özv. Benecédi Sándorné, szül. Marosi Anna, Lőrinczi Ilona kisasszony Galambfalváról, mint református vallásu, Elekes Sámuelné, Marosi Józsefné, Jakabházy Otti és Poli kisasszonyok, özv. Szász Mihályné r. kath és Vári Domokosné Ezek által ajándékozott tárgyak kisorsoltatván, a sorsjegyek árából bejött 13 frt 50 kr.

A nyert tárgyakat az ekklészia javára visszaajándékozták: Jeddi Lajos, Kovács Ferencz, Fekete Domokos, Török Sándor, Elekes Anna, Vári Dénesné, Elekes Sámuelné, Göncz Károly, Osváth Aron stb.

Ezen visszaajándékozott tárgyak elárvereztetvén, megvették: Szentgyörgyi Árpád atyhai tanító (6 frt 20 kr.), Fekete Domokos (1 frt 5 kr.), Kerecsi Lajos korondi kath. énekvezér (92 kr.), Török Sándor (51 kr.), Marosi Mózes (25 kr.), Vas Mihály korondi körjegyző (26 kr.), Darkó Lajos (27 kr.) összesen 9 frt 46 kr.

Végül jegyeik megváltása díjában ajándékoztak: Méltóságos Daniel Gábor főispán és főgonduok ur 5 frt. László Péter Radnóthról 1 frt. Bedő József Tordát-falváról 50 kr. Jakabházy Zsigmondné Siménfalváról 1 frt. Összesen 9 frt 50 kr.

Jegyeik kiváltásakor felülfizettek: Török Sámuel esperes 20 kr. Németh Istvánné 20 kr. Szentgyörgyi Árpád 50 kr. Jeddi Lajos 50 kr. Kerezsi Lajos 10 kr. Vass Mihály 70 kr. Összesen 2 frt 20 kr.

Szerkesztőségünk a nevezett ekklezsia felkérése folytán s annak megbízásából hálás köszönetet mond azoknak, a kik az egyházi buzgóságnak ilyen szép jeleit adták. — Itt valóban a tett beszél a mi dicséretre nem szorul. — S fő dolog, hogy a hitrokoni szeretet ez alkalommal, mint máskor is, példás módon nyilvánult. Sok ilyen ekklezsziát, sok ilyen hivat! — (Mult számból kiszorult.)

Uj iskolák. Már fennebb jeleztük azt a mozgalmat, a mely iskolák építése s javítása érdekében megindult. Az unitárius egyház k. tanácsa annyira fontosnak tartja ezt az ügyet, hogy közelebből kiküldötte Kovácsi Antal tanárt, hogy Ny.-Szt-Márton-Csikfalván a helyi viszonyokkal megismerkedvén, az uj iskola építésére nézve az ekkleziával jöjjön megállapodásra. Az utazás s különösen a hivek buzgósága eredménye az leend, hogy a nagy helyen fekvő ekklesiában; a csikfalvi részben uj iskola fog építtetni. Az elvet az egyházi k. tanács remélhelegtő elfogadja s keresztülvitele már a jelen évben várható.

Bejelentett a küllői fiók-egyletből Gvidó Béla lelkész ur 2 alapító és 7 rendes tagot

Köszönetnyilvánítás. Tiszteltendő Rédiger Árpád esperes úr a küllői fiók-egyletnek egy drb 10 frkos aranyat sziveskedett ajándékozni pályadij kitűzésére, mely nemes tettét midőn nyilvánosságra hozom, egyszersmind hálás köszönetemet nyilvánítani kötelelességemnek ismerem.

A küllői fiók-egylet ápril 26-án tartott közgyűlése megbízásából. Gvidó Béla, fiók-egyleti titkár.

Hazánk és a külföld.

Londonban a Britt és Külföldi Unitárius Társulat elnöke számítása szerint 10,000 lélekre megy a nyíltan bevallott unitárius lelkek száma s 10,000-re tehető azoké, a kik nem viselik a nevet, de az unitárius hitet vallják. Ugyanott van 25 unitárius templom.

Nagy haladás. Az amerikai unitárius társulat vallásos tartalmu füzetek terjesztésére nagy gondot fordít, s hogy mily nagy mértékben szaporodnak az unitárius iratok olvasói, mutatja, hogy míg a társulat 1875-ben 35,496 füzetet, 1880-ban 106,124-et adott ki, már 1888-ban 512,570-re ment az ingyen vagy pénzért eladott füzetek száma.

Irodalom.

A „Keresztény Magvető“ 2-ik füzete különösen érdekes tartalommal jelent meg. Kún Géza, a tudós gróf, az imádság történelméhez nyújt becses adatokat. Kanyáró Ferencz most már harmadik közleményében mutatja ki, hogy az unitárius eszmék régen mily hódítást vittek véghez Magyarországon. Figyelő a prot. irod. társaság utolsó közgyűlésére tesz valóban találó megjegyzéseket. Budapesti levél Derzsi Károlytól.

Unitárius kis könyvtár XXXVIII—XXXIX. sz. most je-

lent meg s van benne egy nagy-pénteki szép ima, egy husvéti ima és beszéd s urvacsorai szemle és imák Derzsi Károlytól. A füzet ára 10 kr.

Beküldetett: Gulyas Benő „Egyházi beszédek“ I. kötet. Kiadta: Lővy József Miskolczon. Ára: 1 frt 30 kr.

Paedagogiai Plutarch, melyet Orbók Mór pozsonyi nőképezdei tanár nagy gonddal szerkeszt, legközelebbi számában Dr. Berzeviczy Albert, Herbart János, Kovácsi Antal, Dr. Németh Antal, Tonyó Pál, Simai István arcképét és életrajzát közli a 21—22 füzetben, mely a III-ik kötet 1—2-ik füzete. Ára 40 kr. E művet a minister az összes népoktatási intézetek könyvtárainak ajánlja s mi azt mondjuk, hogy megérdemli a teljes pártolást.

„Az unitárius vallás fő elveiből“ egy néhány példányt a könnyebb hozzáférhetés céljából szivesek voltak magokhoz venni T. Ajtai János ur H.-M.-Vásárhely, Adorján Domokos ur Torda, Barabás Lajos ur Székely-Keresztur, Deák Miklós ur S.-Kőröspatak, Fazakas Lajos ur Ny.-Szt-Márton, Gál Miklós ur Torockzó, Gvidó Béla ur Szt-Benedek, Kelemen Albert ur M.-Szt-Király, Kovács Bálint ur S.-Szt-György, Simó János ur Polgárdiban. Ezen kívül kapható a kolozsvári könyvtárusoknál, Bpsten Kokai Lajos könyvkereskedőnél és szerzőnél Kolozsvárt, mit ezennel tudomásra hozok. B. Gy.

Nyilvános nyugtázás.

Harmadik közlemény.

A Dávid Ferencz Egylet pénztárába fizettek.

Alapító tagok: 10—10 frttal: Imecs Jenő Segesvár Csegezi unitárius egyház. Győrfi István énekvezér. Derzsi unitárius egyház Tordátfalvi unitárius egyház, az utóbbi az alapító díjat és kamatját 1885—1888-ig 2 frtot.

Rendes tagok: 1—1 frttal 1888-ra: Magyar Mihály Kolozsvár. Simándi Simon Kolozsvár. Br. Kemény Árpád, Oszvath Gerő Kolozsvár. Bölön: Tana Sámuel, Tana Lajos, Sikó György, Kozma István. Bedő Lajos, Tana Elek, Pál György, Pál Miklós, Tana János, Kisgyörgy Lajos. Kolozsvár 1889-re: Kriza Ilona, Dr. Pálfi Gyula, Nemes János, Orbai Mihály, Mikó Imréné, Haller Kornélia, Benczédi Gergely, Kanyaró Ferencz, Endstrasser Benedekné, Czakó József, Lengyel Dánielné, Simándi Simon, Walton Ede, Virányi István, Benker József.

Bágyi Kálmán, pénztárnok.

(Folyt. köv.)

TARTALOM.

Krisztus és a galamb. (Költemény.) Végh Mátyás . . .	109	Az otthon. Smiles	119
Kepe megváltás. Kovácsi Antal. 111		Egyleti élet és munkásság . . .	120
Orvosi levelek. I. Dr. Jankovich P. 114		Hazánk és a külföld.	123
A vadházasságokról. Magy közlg. 116		Irodalom	123
A koresma regálé és még valami. 118		Nyilvános nyugtázás	124

Nyomatott Gámán János örököseinél Kolozsvártt (Bel-középutca).

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Szegények könyörgése.

Hozd el Isten, hozd el

Azt a boldog órát!

Szegény ember sorsa

Jobbra fordítóját.

Hadd mondhassam el már

Azt az imádságot:

Adtál Uram, adtál,

Hála néked áldott!

Hála néked, hála!

Nem kell már remegni,

Holnapi nap gondját

Félve emlegetni.

Adtál uram bőven,

Adok én is másnak,

Mikor én dicsérlek

Könyvet hogy ne lássak.

De ha el se hoznád

Azt a boldog órát,

Akkor se kiálnék

Békétlenül hozzád.

Elgondolnám én hogy

Nálam jobban tudtad

S azt a jobb adományt

Nyomorubbnak adtad.

Jékey Aladár.

Templomban s templomon kívül.*)

A gyermek- és ifjui kor emlékeiből kevés marad fenn kedvesebb, mint az, a mely rendesen vasárnap reggelén újul meg. Midőn megszólal a harang a toronyban, a gyermeki szív dobogása megkésztetődik s epedve nézi, hogy mások már mennek a templomba s várja, hogy édes anyja is jöjjön, hogy induljanak. Olyan megható e nap innepi dísze. Az a komoly, méltóságteljes tekintet, a melyet áhitatnak nevezhetek el, az embereket is jobbakká, kedvesebbeknek tünteti fel, mint máskor a milyenek. Templomban voltunk. A régebbi idő emléke újul meg előttem.

A templomban sem a férfiak, sem az asszonyok részén egy hely sem volt üresen. Akkor mindenki szeretett imádkozni. Akkor mindenki tudott énekelni és milyen hatalmas karének volt az, a melyet a 2—300 férfi és nő hang megteremtett. S mily gyönyörű vegyüléke volt ott a gyermekek magas sopran hangjától kezdve, az ifjak s asszonyok hangján keresztül az öregekéig. Alig képzelhető felségesebb ima, mint annyi kegyes embernek zengzetes harmoniába olvadt éneke. A szív húrjai rezegni kezdenek, mint a hang idegek. Bizonyos andalító érzés fogja el a keblet, s a lélek elmereng és oly gondolatok ébrednek fel benne, a melyek elszakítják a földtől és felemelik Istenhez. Ez olyan pillanattá válik, a melyben a bűnös hallja a megbocsátó, a kesergő a hívó szózatot.

Bátran elmondhatjuk, hogy a templomnak az a felemelő és boldogító hatása van, a mi nincsen más hajléknak. A békesség, barátság, jószág és szeretet érzelmek itt erősebbek, mint bárhol egyebütt. Nem mondhatjuk azt, hogy a ki nem jár templomba az nem is jó ember, de azt bátran el lehet mondani, hogy a ki szeretet minél többször lenni ott, az rossz ember nem lehet.

Régen szerettek imádkozni az emberek, de most nem szeretnek már. Régen, mint a Zsoltár író mondja „mint a szép hives patakra a szarvas kívánczik“ az emberek lelke úgy óhajtott Istenéhez jutni, de ma már nem igen kíváncznak oda!

Vajjon miért nem? Talán azért, hogy nincs bennünk vallásos érzés, vagy azért, hogy kihalt lelkünkéből az Istenben való hit? Egyik sem fogadható el, mert az is tény, hogy a mai kor gyermekei erkölcsi nemes tetteket sokkal nagyobb mértékben tudnak gyakorolni, mint a

*) „Templomba járás és nem járás“ czim alatt a D. F. Egylet felolvasó gyűlésén 1888, február havában tartott felolvasásnak egy része.

megelőző koroké. Avagy történt-e ahhoz hasonló, a mit csak nem régebben az „Eperjes, Nagy-Károly és Toroczko“ szomorú esetei megteremtettek. Már pedig az ilyen önzetlen erkölcsi érzés nincsen vallásos ihlet nélkül. Az, a ki hiszen az emberiség jövőjében és tökéletesedésében, hiszen egyszersmind a legtökéletesebb ideálban is még ha nem nevezné is azt Istennek. S ismét a művészi tökélyre törekvés, a művészetnek a legeszményibb szépek megteremtéséért való versenye avagy nem egy olyan szellemi világba vezet-e, a melynek trónján a legfőbb szellem, Isten, ül. Az üres templomok tehát nem bizonyítják sem az erkölcsiséget, sem a vallásosság hiányát, hanem csupán csak azt, hogy az emberek nem vágnak a templomba. És mi az oka ennek. Az, hogy a templom nem vonza — s nem vonza azért, mert nem vélik fellelni benne azt, a mi lelki szükségöket kielégítse. (Itt azokról van szó, a kik nem járnak.) Mi a hiány? Különösen a városi közönség s még különösebben az állami hivatal viselők mentségére meg kell említenünk ezen a helyen törvényhozásunknak azt az intézkedését, hogy vasárnapra is munkát szab hivatalnokaira s így gátlólag foly be arra, hogy a mivelt közönség nagy része a vasárnapot megszentelhesse. A vasárnapi munkaszünet érdekében még csak mi magyarok nem tettük meg a kellő erélyes lépést, már pedig a kérdés vallási érdekétől eltekintve is felette fontos az. Vegyük úgy a dolgot, a mint van. A hivatalnok hétfőn reggel 8—9 órától kezdve naponta dolgozik hét órát a hivatalban s így hat nap alatt végez 42 órai rendes munkát. Társadalmi állása mindenikre szab még átlag egy órát minden napra, tehát hat nap alatt dolgozik 48 órát. Vegyük ehhez, hogy némelyik, s némā még a hivatalos helyiségen kívül is kell hogy dolgozzék 1—2 órát, mi marad arra, hogy még szellemi élvezetben is részesüljön, családfői teendőit teljesítse s még esetleg tanuljon is. De hiszen mindez hagyján volna csak a hetedik napon aztán élhessen magának, mint szabad ember. De éppen ez nincsen lehetővé téve, s éppen ez az a miért kárhoztatnunk kell a mai rendszert még az állam érdekében is, mert én úgy fogom fel a dolgot, hogy a hivatalnok vagy lelkiismeretesen dolgozik s így hat nap alatt kellő munkát végez el, vagy nem dolgozik lelkiismeretesen s mivel nem végezte el, idővel kell hogy megtoldja. Ha az első eset áll, akkor igazságosan nem lehet többet kívánni tőle, ha nem ez áll, akkor a hetedik nap délelőttjével sem menti ki magát az alól a vád alól, hogy hivatalára nem méltó.

Csak azt mondhatjuk a földmivésre is, hogy ha hat nap alatt nem tudja elvégezni, a mennyit kell, rest munkás ő.

Van még egy nagy akadály itt városon a vasárnap megünneplésében t. i. az, hogy a piaczi vásár éppen úgy foly, mint máskor. Szünetet kell követelnünk ebben is. Egy pár évvel ezelőtt magok az üzlet-emberek megkezdették a bezárást s hogy nem volt eredménye, nem a közönségen mult, a mely eltudná látni magát egész vasárnapra mindennel, hanem a kereskedők össze nem tartásán. *)

A nagy közönséget részint mentő, részint pedig vádoló ezen körülmények mellé ide kell sorolnom templomaink czélszerűtlen berendezését. Ez alatt azt értem, hogy nálunk ma még egyetlen templom sincs azzal a kényelemmel rendezve bé, a melyhez a mivelt közönség saját házánál, nyilvános köztermekben szokva van. Az ülésre szánt padok sem szerkezetileg, sem felszerelésben nem elég kényelmeseek, de ezt egészen mellőzve, a hat egész hónapra terjedő téli idő alatt mindenik templom olyan hideg, hogy valóban nagy lelki bátorság kell ahhoz, hogy az ember rászánja magát arra, hogy oda menjen.

Ehez képest tehát az esztendőnek fele részében nem járnak az emberek templomba azért, hogy az idő nem alkalmas rá, a másik hat hónapban ismét nem járnak azért, mert ekkor az idő igen jó arra, hogysem ott töltsék el, vagy szelidebben szólva, elfoglalja falun a munka, városon a recreatio keresés, szóval nálunk télen-nyáron egyaránt üres a templom.

Pedig mindenenket összevéve mégis csak azt kell mondanom ezen a helyen is, a mit nem régebbe egy szószékről mondtam, hogy a mikor üres a templom, akkor üres a szív is. Azt a felemelő, mondhatnám idvezítő hatást semmi sem gyakorolja az emberi kebelre, a mit a templom. Olyan hely, a melyben oly közel juthassunk egymáshoz, a mint jutunk ott, nincs egyetlen egy se. Ámde hogy lehessen azt kivinni, hogy mindenki, vagy legalább sokan menjenek oda? Ugy, a miként Kálvin vitte ki a genfiakkal, hogy azokat, a kik nem mentek templomba, a consistorium elébe állította, elítéltette s irgalmatlanul megbüntettette s esetleg a városból, Genfből, kiűzette; vagy pedig úgy, miként az első keresztények tettek, hogy a templomot vagyis az annak megfelelő helyet mindnyájunkra nézve olyan fontos helyé tesszük, a honnan elmaradnunk nagy lelki fájdalom és veszteség érzése nélkül nem lehet? Mi-

*) Éppen e felolvasás következtében mozgalom indult meg Kolozsvárt a vasárnapi munkaszünet érdekében s az értekezlet után ítélve remélni lehet, hogy keresztül vitetik. Most egy szűkebb körű bizottság működik. Szerk.

dön örömrünk van, ide kell vágyunk, hogy együtt örvendezzünk, mikor bánat ért, ide menekülnünk, hogy együtt sirjunk. Mintha csakugyan egy test s egy lélek, más szóval egy ház volnánk, itt találkoznánk, ez lenne központja életünk vérkeringésének.

Az első keresztyéneknek nagyon alkalmas volt, kivált üldöztetésök idejében, egy barlang s egy pincze is, de nekünk már ilyen nem való; ők mindnyájan papok is éneklők is voltak. Nálunk a prédikálás, s a biblia olvasás, szóval minden, mi taglalt beszéddel járt, megvonatott és a papra bízott, a pap az os ecclesia e, vagyis neki kell az egész gyülekezetnek, az egész gyülekezet helyett beszélni. Legyen szabad azért röviden a papról mondanom el azokat a kívánalmakat, a melyek meg kell hogy legyenek benne, hogy a hivek ne tarthassák őt a templomba nem járás okának.

A paptól első helyen megkívánjuk, hogy legyen kegyes ember, mert különben az isteni tisztelet egyik főtényezője az imádság, nem lesz, nem lehet oly vallásos érzelmeket felkeltő, a melyek vigasztalni, bátorítani, buzdítani és reménységgel eltölteni tudjanak.

Én a pap megválasztásánál első helyen azt vizsgálnám mindig, hogy mily áhitattal, mily érzéssel, mily közetlenséggel tud imádkozni a pappá leendő. Szívhez szóljon s a lélek világába emeljen az ima, de nem szóval, hanem érzelemmel. Azzal, hogy miként a jó orvos a sajgó sebre enyhítő balzsamot csepegtessen, s nem azzal, hogy a hol nincs is, sebet ejtsen. Ezen a helyen óvást kell tennem a declamáló vagyis szónokias ima ellen, mely abban keresi a hatást, hogy nagy szavakat halmaz össze, s hangja fékjét elbocsátva, a templomot úgy tele kiabálja, mintha onnan mindent kiűzni akarna. Az érvelés, okoskodás, magyarázás és bölcsekedés:

a beszéd körébe tartoznak. Az egyházi beszédről csak röviden azt kívánom megjegyezni, hogy az legyen első helyen a közönség gondolatvilágának a tükre, úgy, hogy abból kiki saját magára ismerjen. A tárgyat mindig közetlenül, az életben fenforgó eszmékből kellene venni. Hiszen a próféták is, Jézus s az apostolok hatása éppen onnan volt, hogy az emberekre rá olvasták a saját tetteiket, vagy kijelentést adtak az előttük ismeretlen, de őket érdeklő fontosabb kérdésekről. Nincs más mód mint hogy elsőbbsen, másodsor sőt harmadszor is a pap menjen el a hivekhez, hogy azok egyszer bár hozzá menjenek, a mit én úgy értek, hogy akkor is, a mikor valamely legelvontabb dogmai kérdés forog fenn a hallgatóság értelem és tudalom világa körül kell hogy

mozogjon először s csak onnan vigye be abba a körbe, a melyben új világosság akar lenni nekik.

Jól érzem, hogy ez a tér, a melyen éppen most mozgok, olyan tág, s olyan sokoldalú, hogy én itt nem tehetek egyebet, minthogy ajtót nyissak, hogy kiki nézzon bé s nézze a mit látni akar, — de ha meglátja, akkor én mégis célt értem.

A kérdésnek erről az ágáról legyen szabad a mondottak után, megjegyeznem még azt, hogy ha valamelyik gyülekezet tagjai azzal mentegetnék magokat, hogy papjuk szónoklatával nincsenek megelégedve, jó lesz ha végire járnak annak is, hogy vajjon részben nem ők-e az okai annak? Ugyanis tapasztalati tény az, hogy a hiveknek a papra szintugy meg van a hatásuk, mint megfordítva. Midőn a pap elfoglalva lát minden helyet, midőn ezernyi szem csüng rajta, a lelkesedés és bátorság tüze őt is megszállja. S avagy lehet-e csodálkoznunk, ha az üres templomban az ő szíve is megüresedik, szava meggyengül. A szószék olyan a templomban, mint a tűzhely az otthonban. A pap meggyújtja a tüzet, de ha nincsen ott körülötte a háznépe, hogy a tűz sugarait felfogják s rá visszavessék, akkor a ház hidegen marad, s ő a tüzettevő búskomorságba esik, mint az a családapa, a kit felesége hűtlenül elhagyott, gyermekei elhaltak s már senkije sincs vén szolgáján kívül, a kiből búszíve vigasztalást leljen.

S ezzel eljutottam ahoz a ponthoz, a melyet én leglényegesebbnek tartok az istentiszteletek emelésében s így a templomba járás megjavításában s ez a hivek részvétele az istentisztelet gyakorlásában.

Az első keresztyények gyakorlataiból a legutóbbi időkig hiven megőriztetett az, hogy a hivek is résztvegyenek az **éneklésben**. Különösen városi eklésiáinkban, a nők az éneklés ideje alatt olvasnak és nem énekelnek; a férfiak nem olvasnak, de nagyrészők nem is énekel. Ez nincs a maga rendjén. Így az istentisztelet mindig csak fél-eredményű. Nekünk az éneklést teljes mértékben gyakorlatba kell hoznunk. E végett első helyen gazdagitanunk kell énekirodalmunkat olyan darabokkal, a melyek a vallásos hangulat megtartása mellett a műízlésnek is megfelelnek. *) Azt hiszem ez az Egylet vagy bármely testület vagy egyesek nagy szolgálatot tesznek vallásos életünknek akkor, ha

*) Erre éppen most kínálkozik jó alkalom, mivel az eddig használt régi kiadás fogyatékán van s újra kell nyomtatni az énekes könyvet.

régi dallamainkat kellően módosítják s az igényeknek megfelelő újakat szereznek s azokból egy olyan gyűjteményt állítanak elé, a milyenre szükség van.

Ezt megelőzőleg is, sőt éppen azért, hogy ez is létesüljön, hangsúlyoznom kell, hogy egyházaink s így hát első helyen a kolozsvári egyház saját hiveiből szervezzen egy férfi és női vegyes énekkart, a mely minden vasárnap énekeljen legalább egy vagy két éneket. Csak kevés utángondolással is elétudnék számlálni annyi zene, illetőleg énekhez értő nőt és férfit, a kiből egy erőteljes énekkar alakulhatna. Az a 20—24, illetőleg még több egyén is, az első keresztyének módjára azonnal papjává válnék a templomnak, mindenik lelkére venné, hogy befolyásával olyan hangulatot, olyan szellemet, s mondjuk olyan gyülekezetet teremtsen, a mely tudjon Isten előtt kedves dolgot művelni. Vegyük hozzá ehez azt, hogy valamint a felnőttekből, úgy az ifjabból is alakulhatna énekkar, s kivált itt Kolozsvárt a tanuló ifjúságból oly bőven kitelnék egy énekkar, hogy csak a kezdeményezéstől függ, hogy a kettő felváltva vagy együtt állandóan működjék.*) Csak képzeljük magunk elébe, hogy egy ilyen vegyes énekkar fogná énekelni a jövő nagypénteken a passiót, nemde mindnyájan s rajtunk kívül még sok száz ember epedve vágyna-e ott lenni. És ezzel békövetkeznék az, hogy a szülőkkel együtt a gyermekek is vágynának a templomba s megszeretnék az Ur házát, akkor, a mikor szivök arra legfogékonyabb s így ha alant megtöltenék a hivek, fenn bizonynal betöltené a pap.

Talán semmit melegebb őszinteséggel nem tudnék ajánlani a szülőknek, mint azt, hogy gyermekeiket, bár mily kicsinyek legyenek azok, kézen fogva vezessék az Ur házába. A kis gyermeknek már az az út, az a tudat, hogy őt édes anyja templomba viszi, betölti érzékeny kis szívét s bár nem tudja, mit és miért, oly erősen érez, hogy ő boldog annak érzetében. Ha otthon kegyes az anya s úgy neveli gyermekét, s ha készséggel jár a templomba gyermekével apa és anya, akkor a gyermek egész életében buzgó lesz. S ennek a buzgóságnak egyik meleg ágyát a gyermekek számára rendezendő isteni tiszteleteket, mint a milyeneket papnövendékeink itt a főiskolában már évek óta tartanak, remélem gyakorlatba fog venni rövid időn minden gyülekezet. Jézus ölébe vette a kisdedeket s úgy áldotta meg, vegye kitárt kezei

*) Örömmel mondhatjuk, hogy mióta Iszlai Márton ur az ősszel Kolozsvárra jött, ez, ha nem minden vasárnap is, de gyakran így van a hivek lelki örömére.

alá őket a pap is s bár időnként beszéljen nekik is, szóljon hozzájuk is, hiszen a jó Isten is azért ad gyenge harmatot, hogy a parányi virágkehely még parányibb kelyhébe is bejuthasson apró cseppje.

Igaz, hogy még ekkor sem lenne elenyésztetve a téllal járó nagy akadály a hideg. Én erre nézve merem kockáztatni azt a javaslatot, hogy az olyan kiállhatlan hidegben, a milyen a télen is volt, az isteni tisztelet tartassék egy arra alkalmas fűthető teremben, a mely imáznak alkalmas lehet. A gyermekek kedvéért éppen ilyen helyről kellene gondoskodnunk egész télre. S ezen a helyen vegyünk fontolóra jövőre azt a javaslatot, hogy minden templomot úgy építsünk vagy úgy szereljünk fel, hogy az fűthető legyen.

Az énekkar szervezése mindig attól függ, hogy van-e arra alkalmas énekvezér vagy más egyén. Ha ez meg van, a többi kérdés önként megoldódik, s így tehát az is, hogy vajjon a közös éneklés nem lesz-e kizárva? A rendes templomi énekeket azután is fogná énekelni minden gyülekezet és pedig a szerint, a mint arra ifjúságában tanítottott.

Én a jövő, sőt a jelen nemzedéket máris seregteni látom lelki szemeimmel a templomba, s hiszem hogy tisztelt olvasóim is meglátják a valóságban is, s mi befogjuk bizonyítani, hogy a mi keleti fajunk, ha túlbuzgóskodásra nem is, de a szent, kegyes és vallásos életre éppen olyan hivatott, éppen olyan hajlandó, mint bárki más, hiszem, hogy itt közöttünk is bebizonyul, hogy a prófétai mondás minket is illet: „ti királyi papság szent nép vagytok.”

Boros György.

A bibliáról.*)

A biblia két fő részből áll: ó és új testamentumból, az előbbi a zsidó, az utóbbi a ker. vallás kútfő iratainak gyűjteményét foglalja magában. Az egészben több mint 40 írónak 66 műve foglaltatik, s körülbelül 2000 év lefolyása alatt irattak. A legkésőbbben írott mű is már 1700 éves.

Hogy e különböző időben készült iratok, kik által és mikor gyűjtettek össze, bizonytalan. Valószínű, hogy az ó testamentumi könyveket a babyloniai fogság után, az új testamentumiakat a második század végen szedték olyan rendbe, a milyenben ma birjuk. A biblia egyes

*) Egy részlet, írónak, a Dávid Ferencz Egylet ker eszturkőri fiókjában tartott felolvasásáról.

könyvei eredetileg nem voltak részekre és versekre osztva. A részekre osztás először a Hugó bibornok 1248-ban kiadott bibliájában, a versekre osztás pedig a Stephens Robert-féle 1550-ben kiadott bibliában fordul elő. Az ó testamentomi könyvek eredetileg zsidó, az új testamentomiak görög nyelven irattak, de roppant fontosságuk következtében csakhamar, különösen pedig a reformatio után különböző nyelvekre lefordítottak. Hihető, hogy a bibliának egy része már Szt. István Királynak idejében le volt fordítva nemzeti nyelvünkre, azonban legrégebb magyar fordítás, a mire hiteles bizonyíték van, mégis csak a bécsi codex a császári könyvtárban az 1382-dik évből. Hogy minden nép saját anyanyelvén olvassa a bibliát, e tekintetben legtöbbet tettek a bibliai társulatok. A biblia nagy elterjedését és olcsóságát ezeknek köszönhetjük. Az első ilyen társulat Londonban 1804-ben alakult. Ennek mintájára aztán a nagy világ különböző részeiben számos társulat keletkezett. Még Oroszországban Péterváron is van ilyen, mely a nagy birodalom népei számára 30 különböző nyelven nyomatja a bibliát. Ma már 5—6000 ilyen társulat működik, a mely eddig elő 250 különböző nyelven körülbelül 40—50 millió bibliát adott ki. Még a vakok számára is nyomattak külön bibliát.

A bibliának ilyen nagy mérvű elterjedése, kétségen kívül a jelenben is élénken lüktető vallásos érzésről tesz tanubizonyosságot, azonban fájdalommal kell megvallanunk azt is, hogy még mind ez ideig sok mester gerenda van az egyszerű házakban és sok szalon asztal az úri palotákban, melyekről a szent könyv, minden olcsósága, minden magas becsü tartalma mellett is hiányzik. Egyfelől álomfejtőt, csiziót, s a ponyva irodalom több ilyenmű férczelményeit, másfelől erkölcsrontó rémregényeket, sikamlós, a józangondolkozást megmérgező beszélgyműteményeket halom számra találunk, de azok közt a könyvek könyvét a bibliát hiába keressük. A mily szép jelenetnek tartom, midőn a vallásos családfő az ünnepnap isteni tiszteletről haza menve a bibliával kezében, maga köré gyűjti családja tagjait, megkeresi a hallott egyházi beszéd textusát, s a felett elmélkednek és a kedves otthonban mintegy második isteni tiszteletet tartanak; éppen úgy elítélem azokat, kik a templomba nem járást tartják divatnak, s kis gyermekeiknek bibliai történetek helyett boszorkányokról, hétféjü sárkányokról mesélnek, serdültebb gyermekeiknek pedig nem a bibliát, hanem Pouson vagy Kock-féle regényeket adnak kezökbe.

Vajha minden anya és leánya járatosabb lenne a szent írásban,

mint a divatlapok zöld, rózsaszín stb. szaloniaiban, s minden apa és fia többet forgatná a szent bibliát, mint az ördög 32 levelű bibliáját.

Volt idő, midőn a világiaknak a biblia olvasása el volt tiltva, azon az okon, hogy azt úgy sem értik meg. Annak egyes tételeit csak a papok magyarázhatták, s ha a papnak teszett a kétszerkettőt ötnék, a fejért feketének hirdetni, a nagy közönség tartozott azt szent igazságnak elfogadni, mert lelki idvessége attól volt feltéve. Sőt a biblia olvasás tilalma oly erős volt, hogy a kinek a házában e tiltott könyvet megkapták, mint eretneket, megégették. Ha e törvényt a mai korban megfordítva alkalmaznák, s azokat juttatnák máglyára, a kik a bibliát nem olvassák, talán-talán kevés lenne a fája erdős hazánknak — ily máglyák állítására.

Egy előkelő édes anya száműzetésbe menő fiának, búcsuzáskor, egy bibliát adott a kezébe, azzal a szelid utasítással: *valahányszor fiam! nehéz napok sulyosodnak reád, forgasd ennek lapjait, s mindannyiszor meg fogsz vigasztalódni.* A száműzetés ideje kitelvén, hazajött a fiú, s haza hozta a bibliát is, melyet magától soha el nem hagyott, de a mint az édes anya a könyvet a kezébe vette, azonnal szomorúan győződött meg arról, hogy a szent könyvet fia, bujdosásának ideje alatt, még ki sem nyitotta, mert a lapok közé rejtett bankók is mind ott voltak. Ha az édes anyánk által utitársul kezünkbe adott biblia lapjai közé nincsenek is bankók rejtve, de van annak lapjain ezüstnél, aranynál drágább kincs. És ha lelkünket az édes anya utasítása által ily moly és rozsdá által meg nem emészthető kincsekkel gazdagítjuk; akkor az élet legmostohább körülményei között sem lehetünk szegényekké, szerencsétlenekké.

A biblia valóban a lelki kincsek gazdag bányája! A hit, remény, szeretet, türelem, megbocsátás, a földi életet minden viszontagságai mellett is oly széppé tevő emez erények drága kövei onnan bőven aknázhatók. Ön maga ellen vét, s ha Dárius vagyonával bir is szegény gazdag az, ki e drága kincseket a maga részére nem igyekszik kibányászni.

Midőn az angol hittérítők az indusokat a kereszténység aklába igyekeztek terelni, s a megtérteknek meleg hangu ajánlatok mellett a bibliát a kezökbe adták: ezek, hogy a szent könyvnek annál nagyobb hasznát vegyék, kitépték egyes leveleit, s azokat pilulákká gömbölyítve orvosság gyanánt vették be lázas betegségekben. Mond-

ják, hogy használt is az olyan betegeknek, a kik anélkül is meggyógyultak volna. Jól tudom, hogy az én ajánlatom ilyen eredményt nem idéz elő, de úgy tetszik nekem, mintha az indusokéhoz hasonló helyzetben volnának azok, kiknek a biblia olvasásánál a józan ész használata meg van tiltva, s annak minden betűjét, még ha nem tartozik is a vallásra, még ha azt mondja is, hogy a nyul kérődző állat, hogy Mózes vesszője érintésére a kősziklából víz fakadott, hogy trombita szóra Jerikó falai összeomlottak stb. stb. el kell hinniök.

Tagadhatatlan, hogy a biblia írói szent munkájokban isteni erő által lelkesítettettek, ihletve voltak, mint „ihletve van a költő is, midőn lantján lelkesítő dalokat énekel, vagy hazája fájdalmát zengi;“ de átvinni ez ihletést a bibliának még betűire is, s azt mondani, hogy az íróknak Isten diktálta tolluk alá, a mit leirtak, s Isten fogta kezöket hogy akarva sem írhattak volna egyebet: megjár mesének; valamint mese számba mehet az is, a mit Joséphus történelem író mond az ó testamentomnak Kr. e. 285-ben történt alexandriai görög fordításáról, hogy azt 72 félfu, 72 külön szobába zárkozva, 72 nap alatt készíté el, s mégis mindenik fordítás egymással a legkisebb szóban is megegyezett. Az ilyen beszéd távolról sem emeli a biblia tekintélyét értelmes ember előtt. Figyelmes olvasó azonnal észreveheti, hogy annak tartalma nem összefüggő egész, meglátszik rajta a különböző szerzők, különböző felfogása, s a különböző idők eszmemozgalmának befolyása. Vannak benne csillagászati, földrajzi, természetrajzi téves felfogások, a mi emberi műben a tudomány folytonos fejlődése mellett nem is kerülhető ki. Azonban ennek kimutatása koránt sem csökkenti a biblia magas becsét, mert mi abból úgy is nem a tudomány egyes szakjait, hanem lelket emelő, szívet megnyugtató vallásos igazságokat akarunk tanulni; s ez igazságok oly tisztán, oly felségesen vannak ott megírva, hogy a tudatlan ember is megérti, a bölcs is lelkesedni tud rajta. A tisztelet és kegyelet érzelmeivel kell a bibliát kezünkbe vennünk, de ennek a tiszteletnek és kegyeletnek nem szabad korlátoznia a szabad vizsgálódás elvét, melyet az írás e szavakkal fejez ki: mindeneket megpróbálgatok, s a mi jó, azt megtartsátok; továbbá: a lélek mindeneket megvizsgál, még az Istennek mélységeit is. Így olvasva a bibliát, könnyen megtudjuk különböztetni a magot a külső héjtól, a tiszta búzát a polyvától, a lényegest a lényegtelenről, s fogunk érezni oly boldogságot, a melyet szem nem látott, fül nem hallott, mert a szívet csak az oly igazságok nyugtatják meg és

böldogitják, melyeket az ész örök szépeknek, örök jóknak és örök igaznak elismert.

Vannak ellenben olyan, világi bölcseségben megkövesedett, emberek is a kik a bibliát illetőleg egy másik tulzásba esnek, azt állítván, hogy a biblia oly könyvek gyűjteménye, a melyeknek egyes mondataival a leggonoszabb cselekedeteket is igazolni lehet. Igaz ugyan, hogy a kísértő is a pusztába vonult Jézust, felséges hivatásától, a szent írásból vett idézetek által akarja eltéríteni; igaz, hogy évszázunk legsötétebb szegyenfoltját, a rabszolga tartást, dél-amerikai papok, a biblia egyes helyeire támaszkodva védték; igaz, hogy az ördögökről szóló tant, a boszorkány égetést; a mormonok — a sok feleségtartást; a názárénusok — a haza fegyveres védelmezésének megtagadását — bibliai idézetekkel igyekeztek igazolni: de hát én Istenem, van-e a mi legjobb mennyei atyánknak a földön oly áldása, mellyel visszaélni, vagy melyet gonosz célokra használni ne lehetne? A pók ugyanazon virágból, melyből a méh mézet sziv, mérget készít. Ki tagadhatná, hogy többet ne említsek, a tűz és viz Istennek áldása, azok nélkül állati és növényi élet nem létezhetik, s e legnagyobb áldások nem lesznek-é néha a legnagyobb átok forrásaivá?

Mindkét vélemény helytelen, sőt káros. Egyik bigottságra, a másik istenteleségre vezet. Az igazság a középben van. A betű megöl, lélek az a mi megelevenít, azt mondja az apostol. Nem a betű, nem a holt forma, hanem a belőlük kisugárzó szellem teszi a költő király magasztos zsoltárait, Jézus ki mondhatatlan szépségekben gazdag hegyi beszédét, gyönyörű példázatait, szóval az egész szent írást, az emberi lélek előtt megfoghatóvá, vigasztalóvá és boldogítóvá.

* * *

Omár arab khalifáról írják, hogy a híres alexandriai könyvtárt azzal a megokolással égettette el, hogy annak könyvei vagy azt foglalják magokban, a mit a Korán, s így feleslegesek, vagy egyebet, s akkor veszélyesek. Én, midőn a biblia terjesztését és olvasását melegen ajánlom, talán felesleges mondanom, hogy a világi tudományokat illetőleg, nem tartok a khalifával. Óhajtom azonban, hogy valamint a mindennapi kenyér a testi táplálékok központja; úgy a lelki táplálékok között, a tudományok különböző nemei mellett, a biblia olvasása és követése legyen a lélek mindennapi kenyere.

Barabás Lajos.

Koronka Antal.

(Arczképpel.)

Toroczkói lelkész és Aranyos-Tordaköri unitárius esperes.

Szül. 1806. Meghalt 1885.

Egy elhunyt jelesünk emlékét van hiva felujítani ez arczkép. A világ halad, lépten-nyomon új emberek, új intézmények állanak elő s a rohamos haladásban ritkán veszünk magunknak fáradságot a közel-múlt alakjaival foglalkozni. Azt hisszük jól ismerjük őket, pedig a kortársak ítéletét rendesen elvakítja a szenvedély, rokon- vagy ellenszenv. A kor, a benne uralkodó eszmék áramlata szerint tartja felszinen az embereket. Ez arczkép élő eredetije pedig soha se úszott az árral, inkább a rohanó viz partján álló sziklához hasonlított. Életében sokat támadták és rágalmazták, mint embert és mint hazafit; nepszerűtlen volt teljes életében; de ennyi kedvezőtlen előítélet és ellenszenv mellett még is kortársai által elismerve, páratlan papi tehetségnek, kit még legnagyobb ellenségei is szívesen meghallgattak. S valóban Koronka mint pap és egyházi író birt bizonyos oly tulajdonságokkal, melyek nemcsak életében tették kedvelté, de előkelő helyet biztosítanak számára az egyházi irodalom történelmében is. E sorok írója megvan győződve, hogy midőn a multak keserű emlékei egészen elmosódtak s részrehajlatlanabb ítélet lesz lehetséges, Koronka, mint ember is, oly alaknak fog bizonyulni, a ki minden hibái és gyarlóságai mellett méltán kelti fel tiszteletünket. E lapok által engedett szűk tér teljességgel nem engedi meg, hogy élete és munkássága e sorokban csak mégközelítőleg is méltatva legyen; de erre nincs is szükség. Teljes és kimerítő életrajza készülöben van, oda utaljuk az érdeklődőket, csupán általánosabb vonásokkal akarjuk kísérni az arczképet, mely először e lapok mellett teszi útját a nyilvánosság elé.

Koronka Antal 1806-ban született Kövenden. Atyja Koronka László, anyja Huszár Mária. Négy fiu testvére közt a harmadik volt. Tanulmányait a kövendi iskola után Kolozsvárt folytatta. Gyermekek és ifju koráról keveset tudunk; de hogy kitűnő tanuló volt, kortársai állítják s bizonyítja minden állításnál hathatósabban egész későbbi életpályája. Maga, ki soha életében dicsekedni nem szokott, beszélte egy közvizsgán, hogy 11 éves korában az egész etymológiát könyv nélkül tudta. Az iskolából 19 éves korában Adrubbányára ment segéd-papnak. 1827-ben káli, 1832-ben mészköi, 1842-ben várfalvi, 1850-ben kövendi s 1855-ben toroczkói pap lett, hol sok vándorlás után végre nyugalmas

otthont lelt, egészen 1885-ben bekövetkezett haláláig. Esperessé 1850-ben választatott s így mint esperes is ritka hosszú szolgálati idővel dicsekedhetett.

Háromszor nősült, először 1829-ben nőül vevén kövendi Kovács János leányát Borbálát, mely házasságából 4 gyermek származott; másodszor házasságot kötött Czakó Juliával, mely azonban nem volt szerencsés, s vége elválás lett; 1856-ban vette nőül mostani özvegyét Sylvester Zsuzsánát, néhai Sylvester György kolozsvári unitárius pap és tanár leányát, kivel zavartalan családi életet élt mindig, s mely szövetség valódi próbáját Koronka utolsó éveiben mutatta ki, midőn a hű és gondos feleség valóban hősiesnek mondható önfeláldozással és lemondással ápolta teljesen tehetetlenné lett s egészen második gyermekkorra jutott aggastyánt, oly betegségben, mely a legerősebb férfi türelmét és idegeit is megpróbálta volna.

Leszámítva pályájának első feléből egy pár csalódását, midőn tehetségeinek megfelelőbb helyekre jutni nem sikerült, a köz elismerésben bővön volt része. Szónoki hírnevét 1833-ban a komjátszegi egyházköri gyűlésen tartott beszédével alapította meg s ettől fogva nem volt nevezetesebb alkalom — templom, orgona vagy harang szentelés a környéken, hol ő ne szerepelt volna. Számos beszédje ezek közül nyomtatásban is megjelent, de legtöbb mégis kéziratban van. Ezen kívül a környék minden nevezetesebb emberének temetésénél ő volt az orator. Számos jelent meg ezek közül is nyomtatásban, köztük valódi szónoki mester-művek, milyen, hogy többet ne említsek, a Székely Miklós unitárius püspök emlékére irt halotti oráció. 1844-ben jelentek meg köznapi imái, melyeket követett a szép-nem számára irt s ma is általános kedveltségnek örvendő ima könyve. Az 1848-iki vallásügyi enquetten képviselője volt az unitárius egyháznak, jelenleg nyugalmazott esperes, Gyöngyösi Istvánnal.

1850-ben esperessé választatván, nagy tehetségei ezen külső elismerés által is méltányoltattak. Ezen egyházkörnek tekintélyesebb esperese alig volt valaha. Vele szemben elnémult, vagy hatástalan volt minden ellenzés; nagy tekintélye és szellemi ereje rendesen lefegyverzete ellenfeleit, kik midőn érvei által nem is hitték magukat legyőzötve, meghajoltak az imponáló akaratérő és értelmi felsőbbbség előtt. Hajthatatlan makaessága kormányzatának virágkorában minden akaratát diadalra juttatta. 1864-ben élete oly forduló pontot ér, melyen a közvélemény hatalmas ereje akkora áramlattal szegült ellene, hogy azt

többé ellensúlyozni nem tudta soha. Értem azt a lépését, midőn a szebeni tartománygyűlésbe mint királyi hivatalos belépett. Szép és ékes beszédei, melyek ott is megszerezték számára az aranyoszlop Korona nevet, nem tudták őt megóvni a nemzeti közérzet hatalmas felháborodásától. E nagy politikai ballépés keserű következményeit érezte is egész életén át. Több ellenséges tüntetésben részesült. Árulást, megvesztegetést beszéltek az emberek, pedig tény hogy e lépése se vagyont, se kitüntetést nem szerzett neki, de elédézte majdnem összes keserőségeit életének hátra lévő részében. Megvagyok győződve, hogy nemesebb ambitio vezette e lépésre. Egyháza részére kitüntetést látott abban, vagy megakart mutatni, hogy az egyszerű pap a parlamenti szónoklásban is az első közé tudott emelkedni. Mondják, hogy kínálták előkelő polgári állással, de neki annyira lelkéhez volt forrva kedves kathedrája, hogy kiolthatatlan vágyat érzett a nem neki való légkörből az Isten házának csendes falai közé. Papi dolgozatai közt alig van meghatóbb, mint az országgyűlésről visszatérte után tartott beköszöntő beszéde. Míg többi beszédeiben az értelem és hideg ész dominál, ezen az érzelem és kedély melege vonul át, midőn ismét megszólal a rég elhagyott, de viszontlátni sóvárogva várt szent falak között.

Mint papot, páratlan szorgalom jellemzi. Minden beszédét előre gondosan kidolgozta s még az alkalmi vagy ünnepi beszédekből is 30 — 40 különböző dolgozata található irományai közt ugyanazon tárgyra vagy alkalomra. Más beszédét soha se használta. Gyorsan fogalmazott minden törlés és változtatás nélkül. Az egyszer leírt beszédet nagy emlékező tehetsége alig egyszeri átolvasás után legapróbb részleteiben is megőrizte. Nagy segítségére volt dolgozatainál, hogy folyvást ironnal kezében olvasott s minden eszmét vagy velős mondást, mely figyelmét megragadta, lejegyzett, valamint olvasás közben támadt gondolatait is. Több kötet ily jegyzetet hagyott hátra, melyek a magok nemében páratlan becsüek. Még utazás vagy éjszakai álmatlanságai közben támadt használható gondolatait se restelte azonnal lejegyezni, mindig kezénél lévő jegyzőkönyvébe. Káli pap korában rendesen bejárt Maros-Vásárhelyre s ott az országos törvényekből vaskos kötet jegyzetet állított össze; ez magyarázza meg az ország régibb törvényeiben való jártasságát, melyről szebeni beszédei tanuskodnak. Kidolgozott nagyobb szabásu egyházi vagy alkalmi beszédei az értelem ereje s briliáns, változatos külső által hatnak. Gondolat gondolatot követ tarka szinompában, a figyelmet folytonos, feszült érdeklődésben tartja, de soha sem gyújt s nem lelkesít.

De ha ragyogóbbak is művészileg kidolgozott nagyobb szabásu beszédei, munkásságának igazi becse nem ezekben, hanem azokban a kéziratokban rejlik, melyek soha se voltak közlésre szánva s csak az ő egyszerű hallgatóságának lelki szükségeit kielégíteni voltak elhiva. Nemes egyszerűség, a természetes ember észjárása, itt-ott finom humor, a gyakorlati tanácsok kifogyhatatlan bősége valóban olyanokká teszik e beszédeket, melyeket olvasni élvezet, s hallani még nagyobb élvezet lehetett az ő egyszerű, minden keresettségtől és hatásvadászattól ment, tán kissé monoton, de a tárgy természetének annyira megfelelő előadásában.

Ezek álljanak itt főként papi jellemzésére általános vonásokban. Magán jellemének tüzetesebb méltatása, egyház irodalmi munkássága, szóval az egyén egészen kidomborodó körvonalai egy részletesebb életrajzban fognak nemsokára az unitárius közönség elé kerülni. Addig legyenek e sorok bemutatónl az arcképhez, mely hiszem rokonszenves fogadással fog találkozni az „Unitárius Közlöny“ olvasói előtt. Kevesen vagyunk, s oly jelesünk emlékét, mint Koronka volt, felujtván, csak egyházunknak dicsőségét munkáljuk. A gyengeségek is idővel ellesznek felejtve, a mi benne szép és maradandó volt, az az unitárius irodalom történeté, melynek lapjain Koronka a legjelesebbek közt van hivatva helyét elfoglalni.

—á—

Otthon.

Meglátogattam újra kis lakunk —
Gyermek reményim tündér kertiben,
A régi minden, udvar és a kert
S benn a szobában minden rendiben.

A régi óra ketyeg a falon,
Király s Kossuth békén megférnek ott,
A szekrényen vén, ócska bibliánk
Miatta szemem sokszor könybe' volt.

Gyermek valék s anyám nem engedett
Ki az udvarra játsz'ni engemet,
Mig e könyvből fel nem olvasék
Neki naponként négy-öt levelet.

Ha olvasni hívott, csak sirtam én,
Hogy inkább játszani nem mehetek,

Még gyermek-ésszel nem tudhattam azt,
Hogy e könyv törli le sok könyemet.

Áll még ódon sütőnk az udvaron, —
Hányszor sült egykor benn' meleg lepény!
Azt ki is tudná mind elmondani!
Oly régen volt . . . de jól emlékszem én.

A kertben alma-, szilva-, körtve fák,
Oly jó gyümölcsessel szolgál mindenik,
Nem izlelé meg édes jó anyám,
Pedig ő oltá, ő ápolta mind.

Asztalhoz ültünk . . . Régi, régi minden,
A csonka villa, kés a meghajolt,
Csak a kenyér más ott az asztalon
S a kedv nem olyan, mint a régi volt.

Minden csendes most, könyre köny tolul.
„Apám! Szemén úgy látom köny rezeg.“
„Oh nem fiam, csak gyenge a szemem,
Azért ejt néha, hidd el, könyeket.“ —

Najnyó*) sem szól, de jól belátom én,
Hogy fáj szívének nagyon valami,
Ha kértem olykor mért oly bánatos?
Soh' sem akarja ő bevallani.

Anyám! Bus lelkem fényes csillaga,
Beh más világ volt itt, mig itt valál,
Kis otthonunkba oh szent drága lény,
Mi sok boldogságot varázsolál!

Kis testvérim mondták a multkor el,
Hogy kis szobánkból merre távozá, —
A koporsóba s ezzel sirba le.
A pap úgy mondta lelked égbe száll. —

Én nem kutatom merre és hová,
Csak azt tudom nem vagy hon jó anyám,
Ha otthon vólnál lelkem fénye te,
Nem ülne bánat fiad homlokán. —

*) Nagyanya.

Én nem tudom, hogy merre távozáál,
Csak azt tudom, hogy nem halsz meg soha,
Mert gyermeked szívében életed,
Márványnál szebb emléket alkota.

Fénylő ruhában, arczán égi fény,
Álmomban így gyakorta megjelen.
Nem szól, de szava visszacseng nekem:
„Higgy Istenben, s dolgozzál gyermekem!” —

(1889. Kolozsvár.)

Dézi Mihály.

Emlékeimből.

IV.

2. Kőrmöczi János püspök.

Mióta a titkokat rejtett, kíváncsiságot izgató mesés szelencze felnyílt, s abból annyiféle baj, nyavalya, szerencsétlen eset, keserv és nyomor kiszabadulva, mint gátat szakasztott víz, szétáradtak és e földvilágot beözönlötték, azóta a sors kezei az életre nehezedtek, néha véletlen, sokszor szándékosan romboló hatalommal, mely az embereket kiméletlenül sujtja, pályájokban gátolja, s munkássága érdemlett gyümölcsseitől megfosztja. Ugy, hogy már-már legyőzhetetlen hiterőre emelkedett az a félemlítő intelem: „senki a maga sorsát ki nem kerülheti, bár merre bujdossék, bár hova rejtőzzék, szüntelen ólálkodva kíséri.”

A balsors vaskeze benyul néha egy-egy ember életkutfejébe, hogy annak eredetileg tiszta forrását megzavarja, — szép és magasztos emlékvirágait, melyek a lelki erő kutfejéből táplálkoznak, virulnak és illatoznak, hosszú időkre szépségöktől megfossza, elhervassza és a sokat ígérő számításokat megsemmisítse!

Kőrmöczi János püspök életpályájára emlékezve, e bus gondolatok merültek fel lelkemben.

Magas termet, tekintélyes alak, bátor szembenézés derült homlokkal, felemelt fővel, erős lelkületet, határozott férfias akaratot, egészséges lelki-testi tehetséget, minden jóra, szépre született képességet mutató vonások az emberen, mely szerint az ész felség uralma, az értelem józansága, a szív nemes érzelme, munkaképesség és az élet közhasznúsága, a külső jellemvonásokból nagyrészt felismerhető, élőlolvasható. —

Ilyen testi és szellemi alak volt Kőrmöczi János, e jelmondatával „megfontolt határozás, gyors végrehajtás” (delibera diu, fac cito) és e kimagaslott jelleme, világító és áldásthozó elősugaraival bevilágította s önként meghódította környezetét, biztos reménnyel diszesítve előre is, jövő pályaterét.

Körmöczy János megjelenésével az unitárius egyház egén egy vi-
gasztaló, sokat ígérő reménysugár derült fel, mely az aggodalmak fel-
legét, lelkesedés erejével kezdette széteszlatni.

A tanári kar megvénhedve, kifáradva, nem bírta az ifúság vá-
gyait, ambícióit kielégíteni; egyedül Lázár püspök erélyessége tarthatta
fenn még a tekintélyt; de ő is már-már kimerülve közelített a vég-
határhoz!

Félelem, kétség és hanyatlás rémjei kezdettek mutatkozni még a
jók jobbjai között is. A sok vesztes és erőszakos kiraboltságok után
pénzvagyon hiányzott, — s az anyagi szükség a szellemi erőt is fenye-
getve sujtotta a központban, mit irigy felekezeti szemek kárörömmel
néztek és hirdettek is! De az isteni gondviselés „soha se hagyta ma-
gát tanubizonyság nélkül igaz hívó népei előtt.“ Örkdött most is az
igaz egység tiszta forrása felett és elétermettek a törhetlen erélyü, bá-
mulatos kitartással küzdők, kik a legcsüggesztőbb körülmények közt is
igaz hitökért, s lelki ismeretök szabadságáért időt, vagyont, s fáradsá-
got nem kimélve fáradoztak a Dávid Ferencz s vele több vértanu és az
unitárius egyház életét a kísértő viszonyok közt áldásos hagyatékával
megmentő nagy Suki László szellemét, s emlékét felkölteni, felujtani.
— A Daniel, Horváth, Barcsai, Szentiványi, Sándor, Maurer, To-
roczkói, Sala, s több előkelő családok egyesülve, a központból hangoz-
tattak kiáltó szöveget, mely nem lett pusztában elhangzó üres szózatná,
sőt e busongás részvétkérő sohajjai elhatottak a legvégső határokig,
Erdély hazánk bércei közt sok üldözésekkel szétszort, megfogyott, de
igaz hitökben s honszeretben soha meg nem tört hitrokonokhoz. A
hívásra lelkesülten visszhangzott: „Fel tehát készséggel az áldozatra,
szemeljünk ki ifu lelkes erőt, teremtsük elő az egyetemi költségek fede-
zetét!“ És e szinte válságos ponton az Egyházi Főtanács elhatározta az
általános gyűjtést, külső országi egyetembe küldendő ifu számára, s ez
alkalommal „tanári állomásra“ megválasztotta fennebb jellemvonásaiban
ismertetett Körmöczy Jánost, ki akkor a jogtaufolyamot a királyi Ly-
ceumban hallgatta, kitünő osztályzattal mindenik tantárgyban. Meg-
választatása után az egész vallásközönség birtokosait, s egyházi gyű-
lekezeteit ismeret szerzés végett, akkori szokás szerint, beutazta, fel-
kereste, a mi bizony helyes intézkedésnek bizonyult be, mert fordult
elő eset, hogy felsőbb külföldi egyetemen levő erdélyi ifuhoz a törté-
nelmi előadás óráján kérdést tett egy tanár: „a nagy Benkőről és lak-
helyéről“ s az ifu „nem tudommal“ felelvén, figyelmeztetésül hallotta:
„előbb ismerje meg hazáját, s annak nevezetességeit, s úgy lépjen kül-
országok egyetemeibe“ (nem unitáriussal történt).

De vessünk egy pillanatot Körmöczy János gyermekkorára, tanu-
lása és pályájafolyamára.

Született Küküllőmegyében Kis Sároson 1763-ban. Atyja Körmöczy József k-sárosi ekklésiában iskolamester, anyja Pócztelki Bánfi Krisztina. Az apai háznál, a mint beszélő képessége fejlő-

dött, tanulási hajlama oly mérvben nevededett, az apa mellett folyvást iskolában, s tanuló gyermekek közt találván élvezetet. A sárosi iskola és tanítója az időben messze vidékre elterjedt jó hírben állott, s ezért magyar, szász és oláh nemzeti s minden felekezetbeli növendékek zsúfolva töltötték meg a tantermet távolabbi helységekből is. A tananyag és módszer lényegét nagybórára a latin nyelv, s annak szabályai képezték; ezek szerint vezette a jó atya szeretett egyetlen fiát az elemi osztályokon át, oly sikerrel, hogy nem csak tanulni, de egyszersmint tanítani is képesítette, s korán lett a gyakran betegeskedő atyának segítségére, tanítva nemcsak a kisebbeket, de osztálytársait is. Így korán belé élte magát a kötelesség érzet hív követésébe, s a szorgalmas, pontos munkásságba. E természetté vált örökségkénti tulajdonát vég lehelletéig bírta és a különböző nemzet és vallásbeliek közt nevededve, a tanulótársi barátságból emelkedett fel keblében a humanizmus, az a nemes keresztényi szeretet, mely az emberiségben, nemzet és valláskülömbőség mellett is képes és tud embert becsülni és szeretni. Így örökölt nálla az unitárizmus sarkalatos hitelve, Krisztusi szelleme. —

Azon időben a tanuló növendékek jobb iskoláinkból, a latin nyelv ismeretével mehettek a gymnasiumi osztályokba; Körmöczy J. 16 éves koráig volt apja mellett tanulva és tanítva, azután ment Kolozsvárra főiskolánkba, hol az addig tanultakat ismételve három éven át példás szorgalommal, s kitünő haladással folytatta a tanulást.

Ez idő alatt az apa betegeskedése folyton nehezédvén, a háládatos fiu kényszerítve érezte magát a jó apa mellé segédül sietni, s míg él, a csekély tanítói jövedelmet édes anyja s egy leánytestvére számára biztosítani s megtartani.

E szép családi vállalat szinte két évet vett igénybe, megakadályozva a felsőbb tanfolyamot; de az apa halála után ismét fellobbant az erőteljes lelkiületben a tudományszomj és a tanulásban kielégíthető szenvedély. Nem törődve a nélkülözéssel, bekövetkező szükséggel, szegénységgel, visszatért a kolozsvári főiskolába s egész odaadó készséggel küzdött a mulasztást kipotólni, az anyagiakban érzett szűkölködéssel is szembe szálva.

De a törhetlen szorgalom és szilárd akarat a tanári kar, s különösen a Suki P. Horvát család figyelmét, pártfogását megnyerve kedvezőbb lendület mutatkozott jövőjére. Az alsóbb osztályokban rendre, mint köztanító szerepelt, magántanítványok bizattak felügyeletére, s így segélyeztetve, felső gymnasiumi tanulmányait végezhetette.

Az unitárius egyházban és iskoláiban a kiváló jellemek magasabb műveltségre termett alaki és szellemi erők kimagasulva mindenkor méltó elismerésben és megkülönböztetett részrehajlatlan pártolásban részesültek. Ezen az uton lett mindig kellő időben a tanári kar és közigazgatási hatóság a központban több mint három száz év alatt a legnehezebb rázkódások közt is fenntartva, s legyőzhetetlen eréllyel megáldva. —

Ezt igazolják a Körömczi János pályaterén lefolyt események is. Lássuk hát további tanulmányai végeztével történtek sorrendjét.

Mint fennebb említve van, a kir. Lyceumban az általános jogtant hallgatva, tanulmányozva, polgári pályára, ügyvédi állásra készült, de a sors keze itt is beható erejével más irányba működött, s ő a tanári székre 1794-ben a korondi zsinaton lett választatását, gondviselés művének tekintve, elvállalta, — pedig bizony akkor egyházunkban közszolgálatra lépni nagy áldozat, erős megtagadás érzetében lehetett. Háromszáz magyar forint váltó pénz — szerény szállás mellett a tanári hivatás szoros és rendszeres tanítást, az anyaszentegyház közigazgatásában kötelezett folytonos munkát, s egész odaadást igényelt, semmi más üzletre s jövedelem forrás keresetére időt, alkalmat nem hagyva, nem engedve. —

Bizony e téren s munkakörben csakis szent vallásunk igazsága világított, s a lelkiismeret szabadságához válhatlanul ragaszkodó hitbuzgóság melengette az érzelmeket.

Vállalkozott tehát Körömczi J. e nehéz pályára, s elutazott a magyarhon keblén kívül, más idegen országokban találhatott egyetemek látogatására. Két év alatt a bécsi, jénai és göttingai egyetemeken szorgalmasan hallgatva az előadásokat, tanulmányozva, s méh módjára gyűjtve az ismereteket, s kiállva a vizsgálati szigorlatot, a bölcselmi tudor (doctor Philosophiae) czímet érdemelte és nyerte meg; hej! pedig akkor, ez a manapság oly számtalan nevek előtt hemzsegő Dr. czim, csak fehér holló gyanánt volt látható. Körömczy e szép diplomai czímet neve előtt sohase fítoztatta.

1798-ik év febr. 2-án foglalta el Kolozsvárt a tanári széket, szám- és természettan s ezekhez tartozó szaktanok estek munkakörébe, melyekre kiváló hivatással és szeretettel megszerzett előkészületei feltűntek nemcsak az iskolában, de a külső megfigyelőknél is. Egy ilyen esetenél nagy veszély elhárításával bizonyítá be jelességét. Midőn egy szünet alkalmával pártfogója P. Horváth Károly vitte Zsukra, Apahidán tul rákiáltva a kocsisra hirtelen megállítja a sebesen robogó kocsit. Egy kis fekete felleg vonult szembe velök — s a megállás pillanatában csapott le a villám oly közelbe, hogy a lovak dühösön megbokrosodtak s a kocsin ülők is megszédültek.

Miként oldotta meg tanári feladatát s nyerte meg tanártársai felett az ifuság rokonszenvét, tiszteletét és teljes bizalmát: köztudomásu, s általában elismert nyilvános bizonyítvány volt az egyházban s környezetében. Lehetett ezeket hallani hiv tanítványai s lelkesült hallgatói őszinte vallomásaiból a későbbi nemzedékek idejében is. Négy év mulva az egyh. főtanács igazgatói állásra választotta és rendelte, s e nehéz hivatalt szinte tíz évig, a milyen lelkes buzgalommal, éppen oly ingatlan és részrehajlás és önzés nélküli egyenességgel folytatta, mind az egyh. és polgári felsőbbség, mind az iskolai társulat teljes megelégedése mellett.

Mint igazgató tanárnak szerep esett részül a papi és szónoklati szakmából is, hol újabb alkalom nyílt előtte állandó emléket örökíteni köztiszteletű nevének jelen korunkig.

Ekkor élt Kolozsvárt az ev. reformátusoknál a nagy Szilágyi, korának kimőgásló derék papja, kivel K. J. ismeretséget s barátságot kötve, az egyházi és templomi szónoklat reformját vették feladatul és azt a tömött fogalmazást, jó renddel részletezett s részleteiben szoros logikai egybefüggéssel összerakott tárgysorozatot, — figyelmet ébresztő érvelésekkel, hasonlatokkal szépitett alakítást úgy teremtettk meg, hogy a protestans papság előtt, két vezércsillag gyanánt állottak — és alkotások alakja s tárgyalási módszere, a szigorú bírálatot máig is kiállotta és kiállja, kivált Erdélyben. --

Gyöngyösi István.

(Vége köv.)

A ki Isten nélkül élt.

Egy elhagyott sirt láttam K . . . falu temetőjében Meglátszott rajta, hogy soha sem gondozta senki. Beszakadva állt. Fű nem nőtt oldalán. Moha nem lepte be. Madár nem szállt soha reá éneket zengeni a feltámadásról.

Szomorú ellentéte volt a többi siroknak. Azok, mintha csak élőket fedtek volna! zöld takarójukkal virággal behintve, életet mutattak: ebben a halál lakott.

A falu tornyában esti imára harangoztak. A halottak csendes házából az élet Istenéhez vonzott lelkem: imádkozni. Indulni akarék, de egy különös jelenet fogva tartott. Három férfi lépett az elhagyott sirhoz, hol rémesen, tűzben forgó szemekkel kiálták: „Rendre prédikálunk!”

Kiről akartok prédikálni barátim? kérdezém őket. — Egy hitetlen apáról, a ki nem ismerte az Istent, sem saját gyermekeit. A bünről, melyben fogantattunk. A hazáról, melyet megkellett tagadnunk. Anyánkról, kinek vére ontatott, hogy gyermekeinek apát kért.

Sokáig nem tudtuk, — bár meg se tudtuk volna soha! — hogy ki a mi apánk. Anyánkkal Ördög Tamásnál laktunk. Oh, mennyit kellett szenvednünk! Többször kaptunk verést, mint kenyeret. Reggel még sajgott a seb, mit estve ütött rajtunk. Pedig ezt mindennap megkaptuk! Ha hallottad volna, hogy kiáltott reánk: „Hát még éltek, a zab-gyermekek iránt utálatot érzek!” *)

Ilyenkor sirva szaladtunk jó anyánk elé, hogy megkérdezzük:

*) Zab-gyermek az, a ki törvénytelen házasságból született. Az udvarhelymegei székely bitangnak hívja.

Miért vagyunk mi zab-gyermekek? Hol van apánk? hiszen a többi gyermekeknek apjuk van, kik szeretettel ölelik magokhoz azokat!

Oh, nagy bűnök lehet azoknak, kiket zab-gyermekeknek neveznek! Ördög Tamás bizonyosan azért nem szeret minket! Ne tagadd el anyánk, taníts meg, miként nem leszünk mi zabgyermekek!

De, ha már apánk nincs, mond édes anyánk, miért nem szabad a templomba járnunk, hogy ott megismerjük a jó Istent; kiről azt mondják, hogy atyja az árvának is? Miért nem ereszt el Ördög Tamás legalább oda? Vagy talán a zabgyermeknek a templomba sem szabad belépni?

Látod, így kérdeztük, így kértük mi édes anyánkat, hogy az ő tanácsa után nehéz bűnünktől megszabadulhassunk.

Ő csak sirt, megölelt, megcsókolt s aztán mindig ezt mondotta: Tűrjétek fiaim, a nehéz sorsot! ti nem vagytok bűnösök; az a bűn a másé, a kit büntessen meg; a kit áldjon meg az Isten, ha most annyi kérésem után meghallgat.

E szavak után anyánk elhagyott. Nem mentünk utána. Nem volt szabad vele járnunk. Többé nem láttuk soha, csak midőn véres volt; midőn halva feküdt.

Kétségbe esve kísértük ki egyetlen vigasztalónkat: jó anyánkat, a temető kertbe. Kétségbe esve mentünk haza az Ördög Tamás lakására. Pedig nem volt miért! Akkor már nem ott lakott Ördög Tamás! Mig anyánkat temettük, szíven lőtte magát — halva volt.

Tudod-e, ki gyilkolta meg a mi jó anyánkat? Apánk! Nem hiszed? Olvasd el írást, ezt az Ördög Tamás halála után sok idővel kapták meg, ez mindent megmond neked.

Félve vevém át a felém nyújtott lapot, melyen szóról-szóra ez állt:

— Én, Ördög Tamás, magamhoz erőszakoltam volt egy tiszta, szeplőtlen, árva leányt. Pap áldása nem kötött össze. A világ előtt cseplédem volt, tényleg feleségem. Három fiu gyermekem született tőle. Én nevemet nem adtam nekik, az anyát, ki folyton ostromolt, hogy gyermekeinek törvényes apjuk legyenek — a más világra küldöttem: megölttem. A fiuk, saját édes fiaim, ők örököljék vagyonomat és nevemet. Sirkövemről gondoskodtam.

Ördög Tamás s. k.

Látod! mig ezt az írást nem ismertük, mig apánkról mit sem tudtunk; addig abban a szomorú helyzetben is volt erőnk viselni az élet terhét. Azóta pedig eszünk elhagyott! Ne csodáld! A ki az Istent soha sem ismerte és minket megtagadott: az apánk volt. A ki saját hazájának ellensége volt, s nekünk sem engedte szeretni azt: az apánk volt. A ki anyánkat meggyilkolta, hogy gyermekeinek törvényes apát kért: az is apánk volt.

Csodálkozol-e, ha eszünk elhagyott?!...

Csodálkozol-e, ha, ki e sirnál megjelenik, mindenkinek rendre elpredikáljuk összetépett szívünk bánatát!...

Hallgass meg te is! . . .

— Én vagyok a nagyobb! a szt. leczke ez: Hitetlen!

— Én a második! a szt. leczke ez: Áruló!

— Én a harmadik! a szt. leczke ez: Kain!

— Te azt hiszed — szólt a legidősebb — hogy itt apánk nyugszik! Nem! Ez a hitetlenség ágya . . . Né, hogy lesülyedt! Miért süllyedt le? . . . Bizonyosan most már szégyenli, hogy sohasem eresztett el a templomba imádkozni. Te, érted? . . . Gyermekeit nem engedte! . . . Pedig mennyire szerettem volna! . . . És még sem imádkoztam soha! . . . Nekem nem volt szabad! . . . Ez a hitetlen nem hagyta, hogy a templomba menjek. Igaz, hogy ma már azok sem igen mennek, a kiknek szabad volna, de az én bűnöm ugy-e, nem olyan nagy, mint azoké? Oh, én mentem volna, de ő mindig azt mondotta, hogy nincs Isten! . . . Ha el nem hittem: ütött . . . vert . . . kinezott . . . Pedig sokszor nem hittem el! . . . Hogy is lehet azt elhinni? Oh, azt csak ő tudta! . . . Vajjon miért kiáltotta reám annyiszor: „Kicsoda az Isten, hogy engedjek neki!“ Nem tudom! de hogy itt a hitetlenség fekszik: az bizonyos! . . . A mióta megtudtam, hogy nekem apám az az ember, a ki Isten nélkül élt . . . azóta bolond vagyok . . . keresem a fejemet . . . ha megkapnám egyszer! . . . Ha meg! . . . akkor is azt mondanám, hogy a ki Isten nélkül él és másnak sem engedi, hogy higgyen benne . . . az . . . az a szt. leczke szavai szerint: „Hitetlen!“ Nem apám fekszik itt . . . nem! . . . a ki istentagadásra tanítja saját gyermekét, az nem apa . . . az hitetlen! —

E szavaknál elhallgatott. Könnyel telt szemeit az égre emelve, kereste azt, a kit nem ismert: az Istent. — Ez alatt a másik kezdett beszélni.

Haza! Hazája van a fecskének . . . a hangyának . . . mindennek! . . . Nekem nincs hazám! . . . Én rab voltam mindig . . . ez áruló volt zsarnokom. Lánczal kötött meg . . . hazám is meg volt kötve, lánczra volt verve . . . jajgatott . . . én is jajgattam . . . Egyszer a haza megmozdult lánczaiban . . . a szél sok országon keresztül egy hangot hozott . . . úgy hívták, hogy szabadság! Én is megmozdultam . . . a láncz vissza tartott . . . A szívem fájt . . . nekem nem lehetett szeretnem hazámat! . . . Elbirtam volna én is a kardot! . . . ez az áruló nem eresztett el . . . nem csak testemet . . . lelkemet is megkötötte. Ez az áruló eladta hazáját! . . . ott volt mindenütt a felbujtogatott ellenség között . . . segített sebet vágni nekik saját hazájának testén. De egyszer megvirradt! A szabadság kardja elvágta a zsarnokság lánczát . . . Ez áruló! né, mint pirul . . . most már halott korában szégyenli élete tetteit . . . Nem csoda! Székely volt . . . és még is . . . elárulta hazáját . . . Pedig, ki szereti a hazát, ha a székely is árulója lesz? . . . Világoshoz értek . . . a nap lenyugodott . . . tizenhárom apostól lett vértanu. Nem! még több. A szabadság apostolainak saját honukban nem volt hazájuk. A mióta tudom, hogy apám volt az az ember, ki fiának sem engedte szeretni hazáját; azóta

szivem megtompult . . . eszem elhagyott . . . bolond vagyok . . . Hazám, hazám! bocsáss meg! karom lekötve, lelkem lenyügözve volt . . . nem mehettam mentésedre! Nem! . . . itt nem apám nyugszik! . . . nem! . . . a szt. leczke ez: á r u l ó! . . .

Fájó zokogással végezte beszédét és oda állott idősebb testvéréhez, ki mindig az égen hordozta tekintetét. — Ekkor elkezdé a harmadik.

Anyától születtem én is . . . hol van anyám? . . . Ki szereti az embert, ha az anyja is elhagyja bucsuzatlanul?! . . . Miért ment el ő? . . . Véres volt . . . láttam . . . Ne mozdulj, Kain! . . . Szeretted? . . . Hát a kit szeretünk, azt gyilkoljuk meg? . . . Ne titkold! . . . Szólj, anyám szelleme! . . . Ugy-e, ez a Kain ölt meg? Itt beszakadt sírod szélén, itt kiáltom el, hogy a zabgyermek sorsa irtoztató. Ők hordják a bűn bélyegét, reájok mutat minden ujj; nincs nevők, becsületök. Ördög Tamás!! . . . A te bűnöd miért a miénk? . . . Anyánk miért halt meg? . . . Hogy gyermekeinek te benned apát kért! . . . Hát, te szégyenletted az apa nevezetét? . . . Oh, apák, kik anyává tettétek bűntársaitokat; adjatok gyermekeiteknek nevet, becsületet Isten színe előtt az eskü szavával, hogy ne az ártatlan gyermekek, hanem

„Azok pironkodjanak,
A kik hitetlenül élnek!“

Ördög Tamás! hol volt a te lelked? . . . anyám is erre kért csupán . . . és te? . . . de most beérem ezzel, hogy kikiáltom az egész világnak, hogy a miben te éltél: a vad házasságtól óvakodj! . . . Látod, a bűn nem marad titokban. Gyermekeid szégyen bélyege vissza száll te reád. Mással nem büntetlek; de ezt elprédikálni jól esik lelkemnek. Egy anyáért ez, igaz, hogy kevés, . . . de én nagylelkű leszek hozzád Köszönd, hogy irtódzom a vértől! . . . Köszönd, hogy megzavarodott agyvelőm, mióta tudom, hogy apám vagy és sötét gondolatom nem tudja mit ér egy anya; mert . . . mert . . . Anyám . . . Anyám . . . a szt leczke ez: Kain!

Ez nem apám! Nem! Az apa életet ad gyermekének, ez elvette az enyémet. Szégyelted törvényesen felvenni az apa nevezetét? . . . No, ugyan szép névre tettél szert! . . . Nem te vagy-e az Ábel bátyja? . . . Kain! . . .

*

*

Igy folyt beszédjök az átok és káromlás iszonyu szavaival.

Megrémülve hallgattam kitörő fájdalmaikat, Szótlanul indulni nem volt bátorságom. Áldjon meg az Isten mind a hármotokat! — szólék, s elindultam.

— Ne menj! Maradj velünk! kiálták egyszerre.

— Ne féljetek barátaim! — szólék én — ne féljetek, mert a megtagadott Istenhez visszatértek, a rab haza szabad, Kain megbánta tettét!

— Nem igaz! — kiáltanak mindhárman — addig sohasem igaz, míg e hitetlen, ez áruló, e Kain nem mondja helyetted!..

De hiszen ő mondja. Nézzétek: ez a sarkó az apátoké! Erre ő maga iratta a következő tanácsot:

— Van Isten! Higgyetek benne!..

— Van haza! Szeressétek azt!

— Áll a parancs! Hitetlenül ne élj, hogy szégyenedben ne ölj!

Igaz a mit most olvastál? kérdék jóságos tekintettel.

— Hogy hívnek tégedet!..

— Angyal Jánosnak!..

Angyal, Angyal!.. Az angyalok igazat mondanak. Köszönjük neked Angyal, hogy visszaadtad eszünket!

Van Isten! Milyen szép az Isten világa! „Dicsérlek tégedet én édes Istenem!

Van haza! Most értem már miért énekelték: „Hazádnak rendületlenül légy hive oh magyar!”

Áll a parancs! Hitetlenül ne élj, hogy szégyenedben ne ölj! Milyen jó, hogy az érzéketlen Kain, kegyes Abellé változott!..

Pihenj csendesen apánk! Te nem voltál rossz ember. A ki bűnét megbánva, Istent és hazáját szeretve halt meg: annak bocsánat lesz a mennyben is, hát a földön hogyan lehetne!.. Sirodat felhantoljuk szépen. Megérdemled!..

Együtt hagytuk el a temető kertét. Multjokat teljesen feledve, boldogok voltak a sarkó nyújtotta örökséggel.

T. olvasó! Hitetlenül ne élj, hogy szégyenedben ne ölj! Adj gyermekeidnek örökségül Istent, s honszerelmet; így többet adtál, mintha óvék lenne a föld minden gazdagsága!

Deák Miklós.

Hangya-könyvecske. *)

Ide s tova husz esztendeje már, hogy, mint serdülő ifju, a nevelői pályára léptem. Ha vissza gondolok, sok érdekes részlete van ennek a hosszú időnek. Mindenek felett érdekes az, hogy az unitárius iskolákban divatozó magán tanítói foglalkozásra alkalmaztatik 14—15 éves ifju s hogy ezt az ifjut is a tanítató szülő bizalommal fogadja s még meg is jutalmazza. Joggal kérdezzük, hogy mit tud tanítani egy 14—15 éves ifju? Könnyű rá felelni: azt a mit maga is tud. Nagyon csekély valami lehet ez. S hát azután ha még azt is kérdésbe tesszük,

*) Hangya-könyvecske vagy utasítás a tanítók ésszerű nevelésére. Irta: Szalmann Keresztély. Fordította Pethes János. Csurgó, 1889. Ára 50 kr.

hogy hogy tanít? Feleljük: úgy a hogy tanulta másoktól s a hogy neki jó. Ezen túl nem sokra megy, mivel ahhoz való készülsége nincsen, s mégis saját tapasztalatomból, s a háládatosság érzetével mondhatom, hogy akad közöttük olyan, a ki a gyermekre egész életére megmaradó jó hatást tud gyakorolni. Nekem ilyen volt a két első magántanítóm, a kiket a „nevelő“ czim is megilletett. Ez azonban inkább szerencsés véletlennek nevezhető, mivel a tanítani nem tudó, neveléshez nem értő s azon kívül durva, indulatos s verekedő tanítók száma tulnyomó. Mindig bizonyos rémülettel gondolok vissza első és második iskolámban lefolyt némely jelenetekre. Hogy az egész osztály reszketett, a mikor a tanító ur közeledett, az még hagyján; de hogy nagyobb része sirt, a mikor a tanító nagyon felmérgelődve, az ajtót maga után becsapva, néha még óra közepén kirohant a tanteremből, ez már elszomorító volt.

Nem kívánom ezeknek az emlékeknek, illetőleg példáknek, tulajdonítani, de sajnálattal kell bevallanom, hogy magán-tanítótságom első éveiben egy rossz tanuló, makacs gyermek olyan indulatokat ébresztett fel bennem, s olyan tettekre vitt, a melyeknek meg nem történtéért bizony sokra kész volnék.

De kérдем mi joggal vádolhatom tanítóimat s mi joggal teszek szemrehányást magamnak, hiszen azok is meg én is jó részt csak olyanok voltunk, a milyenekké lettünk, mivel a szoros értelemben vett nevelőségre minket soha senki sem tanított. S mégis azt mondom, hogy az a magán-tanítói rendszer egy valóban hasznos intézmény, még pedig első helyen magára a tanítóra nézve, a kinek kitünő alkalmat nyújt arra, hogy a mit tanult, azt mint tanító értelmesen megtanulja s hasznosítsa, de bizony jó alkalom ez arra is, hogy magámagát megismerje.

A tanítói hivalra sokan, nagyon sokan vállalkoznak részint hajlamból s részint és főleg kenyérkereset okáért, de mindenik esetben nagyon kevés készülettel. Elismerem, hogy a képezdék sok hasznos ismeretet nyújtanak, de tapasztalom, hogy az innen kikerült tanítók közül is kevés a nevelő, holott ez a fő dolog.

De hát mi köze van ennek a „Hangya-könyvecske“ czimmel. Nagyon sok, hiszen ez a furcsa nevű könyvecske éppen arra vállalkozik, hogy megtanítsa a tanítót arra, hogy miképpen legyen nevelő. A szükség érzet, s a tanulási vágy sok neveléstani könyv elolvasására vitt rá, de azt az általános jó hatást egy sem tette, annyi önismeretre, annyi elkövetett hiba felismerésére és megbánására — ha emlékezetem nem csal — egy sem vitt rá, mint a „Hangya-könyvecske.“ Mind az, a mit fennebb az elsőtől az utolsóig elmondottam a könyv ismertetéséhez tartozik s ezért a tartalomból csak a cikkek fő czimeit említem meg: „Hitvallás,“ „Mi a nevelés?“ „Mit kell a nevelőknek tanulni?“ „a tanítók nevelésének terve.“ A nyelvezet könnyű és jó.

Írója Salzmann G. Keresztély, kinek a nevét ismerik azok, a kik a neveléstan történelmével foglalkoztak, s a kik nem ismernék,

azok jól teszik, ha a „Paedagogiai Plutarch“ I. kötetéből elolvassák rokonszenves, kedves életét. Született 1744-ben s meghalt 1811-ben. Jelen műve 1806-ban jelent meg s most fordította magyarra Pethes István ki azért elismerést érdemel s nemkülömben a kiadó: Adorján Miklós, az „Iskolai Szemle“ szerkesztője.

Ezek után őszinte tanácsom az, hogy a ki bármi néven nevezendő tanító akar lenni, az addig ne fogjon munkához, a míg ezt a könyvet gondosan át nem tanulmányozta Különösen kérve-kérem a gymnasiumban alkalmazott magántanítókat, hogy szerezzék meg, mert valóban megérdemli.

Tarcsafalvi Jenő.

Egyleti élet és munkásság.

A Dávid Ferencz Egylet közgyűlésére lapunk utolsó oldalán közölt elnöki meghívót ajánljuk t. olvasóink figyelmébe. Egyleti életünkben a közgyűlés az a mozzanat a melyben mindenik tag résztvehet. Az eszmék tisztázására, a buzgóság, kitartás élesztésére nincsen ennél jobb alkalom. Az uti költség is most már nagyon mérsékelt fog lenni, annyira, hogy nagy akadály e miatt sem lesz.

 Kéri az Egyleti titkár a fiók-egyletek t. elnökségét, hogy a f.-egylet évi működéséről a jelentést augusztus 1-sőre sziveskedjenek beküldeni.

Énekes könyvünk. Az unitárius templomi énekes könyv, kivált az utóbbi időben, oly nagy kelendőségnek indult, hogy a régi kiadás csaknem teljesen elfogyott s egy új kiadás vált szükségessé. Az E. K. Tanács püspök főt. Ferencz József ur elnöklete alatt Boros György, Iszlai Márton, Nagy Lajos és Péterfi Dénes urak személyében egy bizottságot nevezett ki, az ügy előkészítésére A Dávid Ferencz Egylet választmánya már két éve hogy készíti a kérdést megvitatás alá. A jelen évi közgyűlés, a más helyen közölt elnöki meghívóból kitetszőleg, éppen énekgyűnket fogja tárgyalni, Iszlai Márton kolozsvári énekvezér előadása alapján. A fiók-egyletek közül a székely-kereszturi előtt is már fenforgott. Azt hisszük, hogy jó szolgálatot tennének a fiók-egyletek, ha a f. évi közgyűlésöken az énekes könyvvel foglalkoznának, mivel ezzel az új kiadás útja kétségen kívül egyengettetnék előre is.

Árkos. T. Szerkesztő ur! S. árkosi ekllesiánknak megható ünnepe volt június 2-án. Akkor tartotta szék-foglaló beszédét Csifó Salamon lelkész ur. A lesújtó gyász után, mely Kiss Mihály esperes ur halálával érte volt a nevezett ekllesiát, csak most derült fel az öröm sugára a pásztor nélküli nyáj orcáján. „A mi kedves öregünk nem halt volt meg, csak elköltözött; most visszajött ismét hozzánk, más alakban, más névvel, de azzal a lélekkel,“ — örömmel hangoztaták már megérkezése napján.

Beszéde alapjául Apost. cselekedetei 18. r., 9. versét választotta: „Ne félj, hanem szólj és ne hallgass!”

Bevezetésében a messiási reménnyel foglalkozott, melynek közepette lépett fel Jézus. Azután az alapigéből kifolyólag e kérdésre felelt: Mit szóljon, vagy hirdessen egy ker. lelkész? Hirdesse a tiszta ker. szellemet, s ez által valósítsa meg e földön a testvériséget. Hirdesse a haladás eszméjét: a munka, tudomány és vallásban, hogy ezek által a mennyország a földre költözzék. Ez volt beszédének magva. Mint hajdan, husvét ünnepén, Jeruzsálembé felmenni egy igaz izraelita sem mulasztotta el: így vala itt is. A szép és tágas nagy templom alig fogadhatta be a távolból és közlelről összegyűlt érdeklődő közönséget. Gyönyörűen kidolgozott, népszerű, átlátszó beszéde, tiszta, csengő hangja a beköszönő lelkésznek a szívek és vesék oszlását hatott.

Az árkosi ekklesiának minden tagja vala egyenlő akarattal abban, hogy a pártoskodás fegyverét letéve, meghódított szívét és őszinte szeretetét oda adja ifjú lelkészének a templomból való kijövetel után.

—d—m.

Polgárdiból Simó János s.-lelkész urtól levelet vettünk, melyből közöljük a következőket: Először is az olvasási kedvet s az olvasó közönséget illetőleg azt írja: „A „Közlöny“ és „Unitárius kis könyvtár“, nagy olvasó közönségnek örvend itt és a vidéken, valláskülömbőség nélkül. Hosszadalmas volna leírni a mostani állapotokat. Csak annyit említek meg, hogy a mióta itt vagyok, az unitáriusok száma a Dunán túl szaporodott mintegy 110 -- 120-al. Vilonyán e hó 2-án megalakítottam Derzsi tiszttur megbízása következtében a fiók-egyházat. Pünköst másodnapján ott osztottam urvacsorát. Vannak talán 50-en, s néhány kis gyermek. Ezután oda is kell járnom prédikálni. A ref. collega urral jó barátságban látszunk lenni. Összegezve a helyzet minden oldalát, mondhatom igen nehez! Csakugyan minden percet fel kell használni. Egészségem is már kétszer romlott annyira el, hogy feküdnöm is kellett. Szemem gyengesége az éjszakázást nem engedi, de legtöbb esetben kénytelen vagyok azt is tenni. Istennek hála lelki erőm meg van s csüggedni nem tudok, nem fogok, nem akarok, a mig csak lehet.“

Az ekklesiákból sok nevezetes mozzanatot tüntetnek fel az esperesi vizsgáló székek jegyzőkönyvei. Egy néhányat megjegyeztünk s közlünk. Sinfalván a magtár jövedelemből a pap egyik vékás kepeje s a máriás pénz megváltatott. Ez is haladás. — Komjatszegen az Emke segítségével szép iskola épült. Öröndetes. (Folytatjuk.)

T. olvasóinkat kéri az egyleti pénztárnok, hogy ha hátralékban vannak, fizessék meg tartozásokat.

A jelen alkalommal a július és augusztusi számokat egyszerre kapják kézhez t. olvasóink s így hát, ha Isten éltet, szeptember 1-én fogunk újból találkozni a közgyűléssel egyidejűleg.

 Az egyleti nyomtatványok elszámolását kéri a titkár.

Lapunk múlt évi folyamával s az eddig megjelent számokkal szolgálhatunk új előfizetőknek.

Köszönet nyilvánítás. Csizmadia János sz.-fehérvári lakos, ev. ref. vallásu iparos, a polgárdii unitárius leány-egyház pénztára javára ajándékozott 5 frtot és $\frac{1}{4}$, akó, a husvétii ünnepekre használandó urvasorai bort; kenyeret pedig Berki József hitrokonunk ajándékozott Jól esik lelkemnek, hogy Csizmadia urban a keresztényies türelemnek, szeretetnek és nemes jó indulatnak egy példányát; Berki urban pedig egyházunk javán és folytonos haladásán munkáló buzgó hitrokont és jó szívet mutathatok fel. Fogadják nemes adományaikért e helyen is szíves köszönetem kifejezését! Polgárdi, 1889 ápril 29. — A leány-egyház nevében Simó János unitárius s. lelkész.

Szerkesztői izenetek. Réger Géza urnak. A becses közleményt kézhez kaptuk, de csak augusztusba adhatjuk, mivel most a régen benn levőket kellett elévännünk. — József Váralja. Most már rendbe jövünk. Engedjen meg.

Hazánk és a külföld.

Rosz hír A székely-kereszturi algyrnasiumról meglehetősen rossz hírt kell közölnünk. A közoktatási ministerium már 1885-ben megintette az unitárius egyházi főhatóságot, hogy nincs elég tanár, még egyet be kell állítani. Az egyház főhatósága felírt a ministerhez, de még sem volt más mód, mint az, hogy egy tanárt kellett beállítani évi rendes fizetés mellett. Sem a gymnasium vagyona, sem az Egyház közvagyonja nem tudta fedezni a költséget. A dicső-szent-mártoni zsinaton közadakozást indítottak meg. Az eredmény elég szép volt, de azért a közönséghez is kellett fordulni. Ez is megtörtént. Az eddigi eredmény készpénzben tett adakozásból: 1875 frt 26 kr. Kötelezvényben 1543 frt. Igéretben 1, 2, 5, 10 évi időre: 1604 frt 60 kr. Tehát az összes aláírt pénz volna 5022 frt 86 kr., de ez tekintve azt, hogy a tanár fizetése s szálláspénze évi 830 frt még mindig nagyon csekély, s az adakozás nagyot csappant az utóbbi időben. Mind ez nem valami jó dolog, de az már megdöbbenő, hogy midőn még az 5-ik tanszék sincs biztosítva, a 6-ik beállítását s illetőleg az 5-ik osztály beszüntetését sürgeti a közokt. ministerium. Mit szólnak ehhez azok, a kik ez előtt tíz évvel a hatodik osztály beállítását követelték? Mit szólnak azok a szülők, a kik ott taníttatták s taníttatják gyermekeiket? Eltekintve attól, hogy a serdülő korban levő ifjak a szülői gondozás alól nagyrészt elvonatnak, ha már az V-ik osztályba is távolabb eső s nagyobb városba kell hogy küldjék, még a kiadás is megkétszereződik. Ha csupán 5 frttal számítjuk többre a költséget egy hónapra minden szülőnek 50 frttal kell többet fizetni gyermeke neveléséért, p. o. Kolozsvárt. Ki nem adná meg szívesen ezt a pénzt azért, hogy gyermekét ne vigyék el szeme elől. Mi egész évre csak 10 frtra számítjuk a költség többletet s azt állítjuk, hogy ha minden tanítató szülő ennyit adna a tanári fizetésre, az iskola sorsa jobbra fordulna, mivel az 5-ik osztályt átlag minden évben elvégzi 15 tanuló, tehát csak a most ben levő öt osztály növendékeiből 750 frttal gyarapitná a tőkét. Ezután Székely-Keresztur városát vesszük tekintetbe. Már száz esztendeje, hogy ez az iskola, az utóbbi 10—15 évet kivéve, egyetlen kulturális intézete a városnak. Minden felekezeti különbség nélkül használták és pedig szép sikerrel. Csodálkoznánk, ha ez a nemes

város nem tartaná méltónak a megmentésre s nem hisszük, hogy fenntartásához hozzá ne járulna, ha az illő helyről indítványba tétetnék. Ezután a székelv unitárius híveket tekintjük. Ez az iskola büszkeségök, mert saját kezök munkája. Nem kell megengedni, hogy hanyatlásnak induljon, már pedig az apadás hanyatlás is. Régen is azt adták, a mijkök volt. Most is csak abból kell hogy adjanak. Jó az aratás. Magtárt kell gyűjteni minden faluban a kereszturi iskolának. Adjon kiki a szerint, a mint neki lsten adott. 5, 10, 20, 50 frt értékű össze gyűlhet minden faluban. Ezt pénzzé kell tenni a mikor ára van, s ismét egy szép kis összeggel fog gyarapodni a tőke. A negyedik forrást is megemlítjük. Ez azok jóvoltából várható, a kik ott tanultak. A Székely-Kereszturt végzettek közül ma, hivatalban s ennek megfelelő jövedelmes foglalkozásban van több mint 300 egyén. Ha minde-nik csak 50 frtot adna s azt lefizetné 1, 2, 5, 10 esztendő alatt pontosan: az iskola megvolna mentve. S végül, hogy mindez valósuljon, arra nézve nagyon sok, fele rész munka a kereszturi tanári kartól és gondnokságtól s a vidéki papoktól függ

Az ámerikai unitáriusok május 27—31 napjain tartották évi rendes közgyűléseket. Eddig hozzánk csak a közgyűlés programja érkezett meg, melyből azonban a közgyűlésről hiv képet teremthetünk magunknak. Vallásosságoknak bizonyítéka, hogy minden nap fél 9 óraker istentisztelet tartatott; melyeken a kitünőbb papok prédikáltak, csütörtökön uri szent vacsorát osztottak; a tárgyak és előadások vallás-erkölcsi növelés ügyiek voltak. Az ámerikai unitárius társulat mellett, helyesebben ennek kebelében működő társulatok: 1. „a papok egylete;“ 2. „a nők segélyző egylete;“ 3. „a papok bostoni egylete;“ 4. „az unitárius egyház mértékletességi egylete;“ 5. „a vasárnapi iskolatanítók gyűlése;“ 6. a „nyuítsunk kezét“ című és más hasonló clubok. 7. „az ifjak vallásos társulata;“ 8. „a gyermek missio társulat;“ 9. „A felekezeti és gyülekezeti papok egylete Marsachusetts államban;“ 10. „a nő szavazási társulat;“ 11. „az evangeliumi missio társulat;“ 12. „Az erkölcsi növelési egylet;“ 13. „az unitárius vasárnapi iskola-egylet;“ 14. „a szabad vallási egylet;“ 15. „az előregedett és elesett egyházi szolgálk segelyezésére alakult Egylet.“ Több társulat ünnepélyeket rendezett; legkiválóbb lehetet a május 30-án 5 óraker tartott unitárius ünnep. A szívós kitartás bizonyítéka, hogy az öt nap alatt az istentiszteletekkel 31 különböző ülés tartatott, különböző időkbén és helyiségekben; ülésekre 65 prédikáczió, felolvasás értekezés stb. volt kijelölve; 6 ülésnek nem volt e tekintetben megállított programja. A 65 megnevezett szónok közt 11 nő volt. Egyik ülésben Green Mari kisasszony, ügyvéd, a nő-jogászok szükségéről értekezett.

Nálunk mindez különösnek, sőt talán nevetségesnek is tetszhetik, azonban az ámerikaiak gondolkozásával, gyakorlatával éppen talál; sőt magunk is helyeselhethjük.

Az ámerikai unitárius társulat február 16-án egy bizottságot ne-

vezett ki, hogy egy pár czélra, különösen a templonok építésére előlegező egylet pénztára gyarapítására 100,000 dollárt = 230,000 frtot gyűjtsön s május 23-án 28,181 dollár már össze volt gyűjtve.

Ezek láttára az az óhajtás keletkezik bennünk, hogy első sorban legalább zsinatainkkal mi is amerikaiason járjunk el.

Meghívó

a Dávid Ferencz Egylet 5-ik közgyűlésére

1889. aug. 31-ik napjára.

Isten kegyes jóvoltából most már negyedíkszer jut nekem az a szerencse, hogy a Dávid Ferencz-Egylet t. tagjait közgyűlésre hívjam, s a jelen alkalommal is Kolozsvárra.

A közgyűlés tárgyai közül a rendes évi jelentéseken kívül különösen ki kell emelnem „é n e k - ü g y ü n k” kérdését, melyet Iszlai Márton tagtársunk fog megvitatás tárgyául előterjesztetni. Egyletünk működése óta több oldalról hangzott el egy s más szózat, melyből azt lehetett kivenni, hogy istentiszteletünk hatásosabbá tévése érdekében kívánatos lenne, hogy egyházi énekes könyvünk a vallásos érzület és irodalmi jólét igényeinek megfelelő módosítást nyerje. Éppen a mi feladatunk körébe vág a vallásos élet javításának minden kérdése, s ez iránt általános érdeklődésre jogosan számíthatunk.

Egyletünk szervezetét illetőleg az az igen fontos feladata lesz a közgyűlésnek, hogy a három év leteltével az alapszabályok 6. §. értelmében visszalépő elnökség és választmány helyébe újat válasszon. Lesz még más fontos megbeszélni való is.

Nagy reményem van az iránt, hogy Egyletünk tagjai, most, midőn a vasuti költség oly tetemes mértékben le van szállítva, tekintélyes számmal fognak megjelenni. Erre melegen kéri és el is várja

Dr. Brassai Sámuel,

D. F. Egylet elnöke.

TARTALOM.

Szegények könyörgése. (Költemény.) Jékey Aladár . . .	125	Emlékeimből. IV. Gyöngyösi I.	142
Templomban s templomon kívül.		A ki Isten nélkül élt. Deák M.	146
Boros György	126	Hanga-könyvecske. Tarcsafalvi	
A bibliáról. Barabás Lajos . . .	132	Jenő	150
Koronka Antal. (Arczképpel.) á—	137	Egyleti élet és munkásság . . .	152
Otthon. (Költemény.) Dézsi M.	140	Hazánk és a külföld.	154
		Meghívó közgyűlésre	155

Nyomatott Gámán János örököseinél Kolozsvártt (Bel-középutcza).

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Temetőben.

— Gyermekek sirja mellett. —

Letörettél gyenge bimbó,	Koporsóba vet a halál
Szülőknek reménye;	Puha ágyat néked;
Legszebb földi boldogsága,	De az Isten uj életre
Féltett szemefénye.	Föltámaszt majd téged.
Letörettél s itt a sirnál	Vissza ad Ő a szülőknek,
Zokog a mély bánat,	Oh adjon is vissza,
Oh a szülők szive csaknem	S legyen benned boldogságuk
Megszakad utánad.	Zavartalan, tiszta!

Addig pedig, oh jó Atyánk.

Mig út e nagy óra:

Tekints e kis sirhalomnál

Az itt zokogókra!

Törölgesse könnyeiket,

S lefolyván ez élet:

Örvendjenek egeidben

Kedvesökkel s véled!

Sántha Károly.

Az ihletés.

Az ihletésnek különböző nemei vannak, mint a költőé, a művészé, a feltalálóé és fölfedezőé. Mindenik megegyezik abban, hogy az ihletés a lelket belőlről s nem kívülről érinti. De mindenik olyan ihletést nyer, a mely összhangban áll azzal, a mit kiki óhajt és keres. Mi alatt gondolatainkba elmélyedünk, a szikra meggyulad. A költő valamely költői tárgyra irányozza lelkét, de nem tudja megtalálni azt, a mit mondani óhajt. Egyszerre csak megvillan előtte az eszme és a szavak s az isteni gondolatot saját dallamába önti. Minden valódi költő ezt bizonyítja; legjobb műveiket nem vajadás szülte, hanem egy ismeretlen forrásból fakadtak. A mint irva van: „a szt.-lélek megtanította őket, hogy mit és hogyan szóljanak.“

A keresztény ihletés célja nem az, hogy megváltoztassa az emberi természetet, hanem hogy segítségül legyen annak minden irányban leendő kifejlesztésére. Nyilván van ez hasonló nyilatkozatokból, mint a Pál apostolé: „Isten nem adott nekünk félelemnek lelkét, hanem az erőnek, a szeretetnek és a józan elmének lelkét.“ Azaz a keresztény ihletés egyenlően kifejti az emberiesség három elemét: a főt, a szívet és a kezet. Kifejti az értelmet — józan elmét adván. Kifejti a szívet — a szeretet lelkét öntvén abba. Kifejti a kezet vagy az akarat erélyét — mert az az erő lelke.

Némelyek azt gondolhatják, hogy én az ihletés eme befolyását kicsinylem, midőn azt ily alsóbb rendű dolgokkal való értelmi foglalkozással hasonlítom össze. De ha az egész emberi életet szentté kell tennünk és minden emberi cselekedetet a keresztény elveknek kell irányozniuk, akkor ezen isteni segílyre mindig szükségünk van. Jézus azt mondá, hogy az Urnak lelke volt rajta s nem csak azért küldetett, hogy a szegényeknek az evangeliumot hirdesse, hanem hogy a megtört szívűeket fölemelje és a foglyoknak szabadulást adjon. Szükségünk van az Isten lelkére minden jó cselekedetnél, hogy az minden igazságra vezéreljen, biztosítsa nemes és önzetlen érületünket s megőrizzen attól, hogy kísértetbe jussunk és rosszat tegyünk. Az ihletés más nemei különös tárgyakra szolgálnak, ez mindenre kiterjed.

A keresztény ihletés nem szül álmadozókat vagy rajongokat; kicsapongások abból nem származnak. A ker. ihletés összhangban van minden józan, észszerű és bölcs dologgal. Biztosítékul szolgál arra, hogy lélekben élhetünk, lélekben járhatunk, nem kevésbé, mint arra, hogy lélekben imádkozhatunk. A lélek segíthet minket arra, hogy cselekedeteinkben becsületesek, gondolatban és beszédben tiszták legyünk; az ítéletben belátást, a magaviseletben bölcseséget ad. A legmagasabb foku benső nyugalomra, önuralomra és józan magaviseletre indít. Ha kételkedtek ebben, tekintsetek Jézusra. A mint irva van, a lélek neki mérték felett adatott. A lelki életnek ő a legmagasabb példája, a kit valaha a földön ismertünk. De mily tiszta, nyugodt az ő tanítása, meny-

nyire gyakorlati, mennyire távol áll a rajongástól vagy fanatismustól. Beszéde mindig teljes, parancsai bölcssek, önmagának mindig mindenben ura.

A keresztény ihletés minden emberi lélekre tartozik. Más vallásokban az ihletést a próféták, papok, szentek és sibyllák nyerték, de a keresztény vallásban mindenki. Nemcsak a nagy szentek, nemcsak a próféták, hanem minden bűnös, a ki megtérésre igyekszik, minden önmagával küzdő lélek, a mely arra törekszik, hogy rossz szokásait levetkőzze, öreg és ifju és még az édes anya térdein imádkozó kis gyermek is részese lehet az ihletésnek. A kereszténységben nincs a szentségnek aristokrátiája; mindnyájan hiva vagyunk, hogy szentek legyünk, hogy Istenhez és az ő szeretetéhez közeledjünk. Mindnyájan szívesen látott tagjai vagyunk a legszélesebb humanitás alapján nyugvó egyetemes egyháznak.

A keresztény ihletés a legmagasabb igazságok felfedezése, a nagy elvek kijelentése és azoknak a mindennapi élet szükségéhez való alkalmazása. A keresztény országokban és egyedül ezekben nyilvánvaló a haladás a tudományban, a művészetben, az irodalomban; egyedül ezekben találhatók az új felfedezések, az új találmányok és azoknak a mindennapi élethez és emberi haladáshoz való újabbnál-újabb alkalmazása. A keresztény ihletés mint jólét, segély és a béke forrása ömlik el rajtunk. Nincs nap, még óra se, a melyben erre a befolyásra szükségünk ne lenne és semmihez se kezdhetünk azon tudat nélkül, hogy munkánkban Isten szeretetét és világosságát birjuk szívünkben és gondolatainkban. „Midőn a szentlélek eljő minden igazságra elvezérel titeket.” Minden igazságra — a történelem, a bölcelem, a tudomány, a művészet igazságára. Az ember mindezekben az igazság szent lelke által vezéreltetik. A ki az igazságot szereti, minden igazságot szeret, minden igazság Istentől van.

J. Freeman Clarketől angolból.

F. J.

Rövid jegyzetek egy hosszú utról.

I.

Hála az isteni bölcseségnek és elismerés az emberi tudománynak, már oda jutottunk, hogy az ember egy néhány hét alatt annyi helyet bejárhat s oly sokat láthat, hogy, kivált írásban, hónapokig beszélhet róla. Budapesttől—Turinig, onnan Párisig, onnan Londonig, meg vissza bizony sok minden esik az ember útjába, a mit megjegyezzen. A t. olvasó már a czimből sejditheti, hogy nekem nincsen szándékomban mind azt elmondani, a mi ezen az uton szemem elébe akadt. Ezt a számomra fennhagyott tér sem engedné meg. Jegyzéseim közlésével t. olvasóink érdeklődését, s lapunk fő czélját kívánom szem előtt tartani.

Az utas akár külföldről, akár a hazából menjen Budapestre, kénytelen megvallani, hogy olyan haladó város, a mely az öreg nagy országokéval is versenyre kél s azt a maga ifjúságához képest jól kiállja.

Ebben a nyilatkozatban van bizonyos honfui elfogultság, de az irigység is kénytelen megadni, hogy nemcsak a természet, hanem az emberek is oly előnyöket adtak fővárosunknak, a melyek az utazóra sajátos benyomást tesznek. Budapestről nem lehet azt mondani, hogy olyan mint a többi kis fővárosok. Budapestnek megvannak a maga kitünőségei. Nem czélozunk ős Budára, melynek párja nincs, sem a tündéres Margit szigetre, még az ős Dunára sem, hiszen mindezeket jó részt ott kapta a város. Budapestet feltünővé teszi az a stilszerű építkezés, a mellyel csaknem minden évben egy-egy új utat, körutat, városrészt varázsol elé, remek köz- és magán palotákkal és műemlékekkel.

A hires lánczhíd s a Margit hid között van most rendkívüli zsi-bongás. Julius első napján egy dunai hajóról pillantottam meg először azt az óriásinak mondható munkálatot, a mellyel az új országházat a földből kiemelték. Mind a terület, melyet elfoglaltak, mind a munkaerő, melyet naponta ráfordítanak, mind az a kőanyag, a mely ott halomra van gyűjtve, oly felette nagy kiterjedésű, hogy az ember azt mondja, hogy ha ezt az ország erejéhez mérték, s keresztül is tudják vinni, akkor valóban tisztelettel kell meghajolni előtte.

Az unitárius embert az országháza nyomban a maga házára emlékezteti, s nincs mód, hogy fel ne keresse, ha már eddig eljutott. Az épülő országháztól egy rövid ut egyenesen az unitárius templom épületéhez vezet. Ezt a házat nevezem én az unitáriusok házának s óhajtom, hogy mindenki magáénak tartsa. Ez a „mi“ házunk felette meglepett. A mikor oda értem, már kezdett formásodni. A templom alapfalait már tisztán kilehetett venni. Bizonyos örömrész, nagy rész önbizalom és erős reménység lepett meg, midőn a magyarországi első unitárius hajlékot oly környezetben láttam felemelkedni. Ha nem látnám, hogy ez az egész város csak most, alig harmincz év alatt született, panaszos hangon kellene kérdeznem, hogy miért hogy annyi ideig hejléktalanok voltunk e hazarészben? Így azt mondom, hogy éppen a maga idejében készül. Korábban nem is lehetett, késni hiba lett volna. . . Ide később vissza fogunk térni.

*

*

*

Aug. 2-án délután 4 órakor a budai vaspályaháztól zarándok utra indult el, két vonattal, csaknem ezer (850) magyar. Mi is köztük voltunk. Eszünkbe jutottak azok a régi idők, mikor az ország lakosságának egy nagy része arra szánta magát, hogy a Szent-földet megfogja látogatni. Eddig csodáltuk ezt a szerfelett nagy áldozatot; most megértettük. Valamint azokat a szent utasokat, úgy minket is az áhitat s a kegyelet megszállva tartott s egy eszme elragadott. Éppen miként azok nem, úgy közülünk sem a jelenben, hanem a múltban élt mindenik. A

külömbőség csak az volt, hogy míg azok az emberiség szabadítója keresztjét keresték, addig mi népünk szabadítója jobb kezét reméltük megfogni, jós szavát óhajtottuk hallani. No még az a különbség is volt, hogy azok az ut szenvedéseit dicsőségnek tartották, mi pedig panaszra fakadtunk; ők sarujokat is levetették, hogy inkább érezzék a fájdalmat, mi elégedetlenek voltunk ha puha vánkossra nem dülhettünk. A mi személyesen minket t. i. engemet s az én, egész életre, kedves utitársamat illetett, teljesen meglehettünk elégedve, hiszen nyolcz ember helyén csak öten voltunk s azok közül is egyik egy ev. ref. pap, kit úgy néztünk, mintha unitárius testvérünk lett volna gyermeksege óta; egy megyei hivatalnok, kinek párját a geographusok között nem ismerjük és egy járásbíró, ki a jó kedvű magyarok remek mintája; szóval a legjobb utitársak. Sergünk, a második vonat, 450 fő körül állott tizen-nyolcz 25-ös csapatban.

Elindultunkkor úgy véltük, hogy miként régebben, úgy most is a vidék gazdag bájait, az érő kalászt, a zsendülő szőlőfürtöket, s a hullámzó Balatont fogjuk vizsgálni kiválóbb érdekekkel. Két falu lepett meg. Alig egy órára Budától, a vonal baloldalán Martonvásáron, az unitárius gróf Brunsvik Géza roppant terjedelmű birtoka terül el. A gróf ezen a vidéken úgy ismeretes, mint a hazában egyik legelső minta gazda. Műkertjei, parkjai azt mutatják, hogy a gyakorlati gazdaszat mellett az uri kényelemre is nagy gondot fordít. Minthogy neje is unitárius, hihetőleg, nem sokáig fog hiányozni uradalmából az unitárius kápolna. Papja könnyen lehet akár a budapesti, akár a polgárdi. Polgárdi, az új ekklesia, a negyedik vagy ötödik állomás Martonvásártól. Közepes nagyságu falu, de térei terméssel gazdagon megvannak áldva.

Mikorra az édes hazából kiértünk, a nap lement, a táj elsötétült és mi álomba merültünk. Csak reggel ébredtünk fel az olasz határon, arra a kellemetlen hirre, hogy az utánunk következő kocsi tengelye ki-
gyuladt. Egy órai késéssel fizettünk érte...

Az olaszokat meglehetősen beplántálta a vasút hazánkba is, de ezek után a törpe, fekete bőrű, durva arczu emberek után nem kell megitélni az egész nemzetet. Az arc barnasága meg van jó részt, de az otthon jól létben élő olasz kedélyes, rokonszenves, szóval jó részt olyan, mint bármely mivel európai nemzet gyermeke. Minden nemzetnek megvan a maga faji jellege, de az európai civilizációnak is meg van a közös jellege mindenütt s ez az, a minek következtében csakhamar otthon érzi magát az ember idegenek között is. A félelem, nyugtalanság, tartózkodás érzete soha egy perczre sem bántott minket, sőt egy velencei kis vezető fiut, meg házigazdáinkat úgy néztük, mint régi jó ismerősinket s kedves barátainkat.

Velenczébe délután 3 órakor egyszerre érkezett meg az egész karaván sereg egy vonattal. De erről már csak a közelebbi alkalommal.

Boros György.

Péter istenvolta.

— Legenda. —

Krisztus egyszer egy szép reggel
Utra indul szent Péterrel.
Nem lovon vagy számárháton
Mentek át a rónaságon,
Hanem csak úgy gyalog szerrel,
Mint szokott a szegény ember.
Lassu e mód, de biztosabb
S hozzája még gyönyört is ad.
Amde Péter szép eszével
Ezt az előnyt nem éri fel.
Bár nem mondja, de mutatja,
Hogy a gyaloglás untatja,
Sőt úgy titkon egyre sohajt
Elárulva azt az óhajt:
Hej ha volna, módja volna,
Felülne egy délczeg lóra,
Puha nyereg, biztos kengyel . . .
Ugy haladna kényelemmel!
A számár sem megvetendő,
Rajta az út megtehető:
Biztos léptü szelid állat
Széles háta, jó kínálat.

Krisztus a sok sohajt hallva
Végre is csak megsokallja,
Hátra néz hű Péteréhez
S hozzá kezd ily szép beszédhez:
„Tudom, ne is mond te nekem,
Sohajtásod mire véljem:
Felült Laczkó a nyakadra,
De ha délczeg ló akadna,
Vagy ha az nem, hát egy számár,
Akkor, tudom, nem sohajtnál.
Pedig ti is jól tudjátok,
Hogy nincs annál nagyobb átok,
Mint mikor a zabos lóra
Néha rá jön a bolondja:
Ütöd, vered, mind hiába,
Szépen ott hagy a hinárba.
Hát még az a számárféle
Hogy ha a vízpartra ére
S tükörében megpillantja,
Hogy a füle milyen kajsza:

Legyen ember, ki bir vele,
De a vízbe nem mén bele.
Sok boszuság, semmi siker,
Gyalog megyek, ha menni kell.
Mert ha szól a kis pacsirta
Siró dalát sirva-ríva,
S tavaszi lég illatárja
Egész valóm által járja,
Vagy ha kéklő hegyek orma
Mintha hína, mintha vonna,
S a lehunyó nap korongja
Int felém szép búcsuzóra :
Nem is érzem, hogy a lábam
Elfáradt az út porában,
Erős szívvél, biztos hittel
Megyek tovább, ha menni kell.“

Péter hallva e beszédet
Elfogja a szégyenérzet
S tovább megyen
Völgyön, hegyen ;
Elől az Úr
Ő meg hátul
Ballag lassan elmélyedve
Gondolatit összeszedve.
Nem érdekli vidék bája,
Kis madárcák vig danája,
Mosolygó nap, hő sugarak,
Virágkelyhén gyémánt harmat...
Ő csak eggyel tépelődött,
Egy gondolathoz szegődött :
Hogyha ő most Isten volna,
Beh másképpen folyna dolga !
Megmutatná, hogy kellene
A világot szedni rendbe.
Volna bőven a szegénynek,
A gazdagtól nem kérnének.
A fazékba ünnepnapra
Főne a tyuk jó falatra.
S hogy ha éppen utazni kell,
Tehetné nagy kényelemmel,
Nem lovon vagy szamár hátán,
Hanem ékes hintó párnán. —
E gondolat úgy elfogja,
Ugy izgatja fokról-fokra,

Hogy egyszer csak — Uram ne tudd —
A száján a szó is kifut :
„Hej ha Isten nagy hatalma
Enyém volna bár egy napra
Tudom akkor,“ s itt megakad,
Mint a hal, ki horogba kap.
Észrevette, nem jó volt a,
Mit a száján most ki monda.
Krisztus urunk inti egyre,
De csak földet visz a hegyre :
Minél inkább integeti,
Annál jobban tetszik neki,
Már Péternek... a gondolat,
Ugy hogy Krisztus bele fárad
S hogy teljék a kívánsága,
Péter alá trónt varázsla.
Aranyos trón, bársony párna
Szinte vakul, a ki látja.
De alig hogy ráül Péter
Nagy hatalmu kényelmével,
Jó egy asszony, tehát hajtott
A bornyával s arra tartott.
Kérdi Péter : „Hova, merre?“
„Hát csak ide, hát csak erre...
Legelőre a határra,
Lakjék jól a szegény pára.“
S avval egy párt reácsapott
S ismét hazafelé tartott.
„De hát asszony,“ kérdi Péter,
Mi lesz már most a tehénnel?
Ki viseli néki gondját?
Ki szoptatja meg a bornyát?
„A jó Isten“.— mond az asszony —
Nekem otthon dolgom vagyon.
Kenyért sütök estebédre
Hevitnem kell kemenczébe,
Kaszálónk van kinn a réten,
Meg kell lenni még a héten.
Nem folytatja tovább a szót,
Szép csendesén elballagott.
Szóla Jézus: Nó lásd Péter
Gondolj most már a tehénnel,
Te vagy Isten, reád hagyta
Vigyázz, hogy ne jöjjön bajba.
S a nyakába Szent-Péternek

Egy karikás ostor termett,
Hogyha szükség volna rája,
Legyen mivel dirigálna.
S im csak néhány pillanatra
Jön egy rakás bögöly fajta
S neki esik az állatnak,
Többé békén nem állhatnak:
Kunkorított bojtos farkkal
Tehén, borju messze nyargal.
Zsong utánuk a sok féreg,
Eszi Pétert mérges méreg.
S mert a tiszte úgy kívánja
Ostort bontva neki vága.
Fut lihegve bokron, árkon
Túl a harmadik határon.
„Boczi, boczi!” kiáltozza,
Már a mint a sorja hozza.
De azok ám nem figyelnek
Most a völgynek, majd a hegynek
Futnak, futnak
Ahogy tudnak,
És Szent-Péter
-- Nem venném fel
Legalább is száz forintér —
Tehént, borjat utol nem ér.
Itt átesik, ott bukdácsol
Szurva, tépve a bogáncstól.
Alig liheg, alig bírja
Képzeltető nagy a kinja.
Öreg este lett, a mire
A ket állat szelidüle
S ő még nyargal, váltig nyargal
Észbomlasztó vad haraggal.
Be is érte utoljára
Bosszankodva hogy így jára.
Visszahajtá a két párát
S hallá Jézus dorgálását:
— Látod Péter, látod, látod,
Hogy tudnád te a világot
Ugy vezetni, a hogyan kell,
Mikor nem birsch egy tehénnel...?
A mit Isten reád biza
Az erőddel ne élj vissza;
De tul se lépj a határon,
Szégyeneddé hogy ne váljon!

Végh Mátyás.

Emlékeimből.

V.

Körmöczi János.

(Folyt. és vége.)

Körmöczi Jánost 1812-ben az egyház általános bizalma a püspöki székre helyezte, az elhunyt erélyes Lázár István utódául.

Itt is erős lelkiületének, józan és helyes felfogásának, főpásztori lelkiismeretes és öntudatos eljárásainak, munkásságának, az ifúság czélszerű nevelése, s az egész egyház ügyei felett folytatott éber örködésének nyomai, hathatós rendeletekben, levéltárban, jegyzőkönyvekben becses nevét messze időkre tiszteletben fogják tartani.

A tanári kar erősítését tekintette főczélul, ezért két versen tett körutatót, hogy egyesek és gyülekezetek adakozásából állandó alapot (stabilis fundus) eszközöljön. És bámulatosan sikerült fáradhatatlan törekvése az időben, midőn a pénzválság (devaluacio) sújtotta s rövidítette meg a nép vagyoni állapotát (15—3-ra, 30—6-ra s így tovább szállott)

Egyszerre két derék tanárjelölt állott pályázatra az egyh. főtanács előtt Molnos Dávid és Fúzi János, mindkettő korának feltűnt hivatottja, s a vallásközönségnek méltó kegyeltje s büszkesége; kiket csakhamar követett az erős lelkiületű Sylvester György és közkedveltségű Székely Miklós. Ezekről, ha még élek, emlékeimet összeállítani s rövid korrajzban emléköket felujítani, óhajtasom, feltett czéлом.

A sors mostoha keze éppen élete delén törte meg a nagy lélek erős templomát: 1818-ban a kereszturni iskolában vizsgálatra, s onnan Oklándra zsinati gyűlésbe indult, kocsisát indulás előtt makaesség és késedelmezés miatt keményebb fenytéssel utasította rendre, ezért a paraszt vad boszus indulata a Torda felé lejtő dobogói rosz uton szándékosan döntötte fel kocsiját a nagy kövek közé, oly szerencsétlenül, hogy a bukás és rázkodás következtében szenvedett főtörés halálig kísérő gyengeséget okozott, mely miatt az egész egyház a fájdalom és részvét könnyeit hullatta nagy vesztese felett.

Hiv és jó élettársa, akkor általános jó hírű orvos Barra testvére, fáradhatatlan gondos ápolása, s lelkiismeretes orvosi kezelése által anyira javult állapota, hogy elnöki és vizsgálati kötelességeket végezhetett. Lépten-nyomon segédkezett hiv felesége, ki hivatalos utazásaiban is követte.

Emlékszem: mikor a kereszturni középiskolánkban tartott vizsgálaton az élénk figyelmi püspöknő csengő hangon tett kérdéseket s nyájas mosolyával helyeselte a feleleteket Nagyvárosi öltözetét s a vidékiektől messze különböző divatu kalapját mintha most is látnám érczes hangját hallanám, a mint tőlem kérdezte: „te legkisebb létedre, miért ülsz legelől?” én ijedve felugrottam, s csak annyit felelhettem: a ta-

nitó ur (dominus proceptor) mondotta, hogy ide üljek — s erre a kedves szentanya, gyöngéden megcirogatva, mondá: jól van kis fiam.

De vissza térek e válságos állapotban a közigazgatás keretében felmerült reformmozanatokra, talán azokban is lesznek ma is figyelemre méltó adatok.

Körmöczi János búskomorságba mélyedett, de gondolkodni és írni nem szünt meg. Mindig író asztala mellett foglalkozva lehetett látni, azonban, hogy gyengélkedései miatt hátrány, mulasztás, vagy tévedés ne következzen ő maga hozta javaslatba, hogy az ekleziák és belső emberek feletti rendelkezés — úgy az elhelyezés püspöki jogait — az iskolai igazgatóság mellett az egyházi képviselő Tanácssal együttesen és egyetértőleg gyakorolja. Ez a Főtanácsilag is helyeselt intézmény tizedeken át rendszeres kitartással fennállott.

De a leghasznosabb intézkedések mellett is akadtak békételenek, ellenzékiek s elégedetlen panaszlók, kiknek sikerült a képviselő Tanács ellen folytatott zugolódások által, éppen világi (laicus) tekintélyes consistorokkal az Ürmösi zsinaton kimondatni: „éljen a püspök a maga auctoritásával“ Ezen eredeti jögalapon állított határozati ajánlatot K. J. gyengült ereje érzetében csak egy feltétellel nyilatkozott elfogadni, t. i. ha a főtanács két bizalmi tanácsost nevez ki az erős tanári karból, mire Füzi János közjegyző (generalis notárius) és Molnos Dávid, iskolaigazgató tanár (rector) neveztettek ki; így keletkezett a püspöki hivatalban a „trium viratus“, mely tartott a két biztosnak Körmöczit megelőzőtt haláláig.

Ez alatt felébredett egy ujitási, inkább javítási eszme. A vidéki haladó párt indítványozta, hogy a képviselő Tanácsba a fiatalabb nemzedékből is gyakorlás és ismeretszerzés, de szabadabb mozgalmakban sebesen haladó korszemben, (mit az unitarismus mindig éber figyelemmel kísért) emelkedés végett, vétessenek fel.

A képviselő Tanácsot: püspök, s vidéken lakó két fő gondnok mellett, Kolozsvárt székelő magosabb hivatali és öregebb tekintélyek és ügyvédek alkották. Az említett mozgalom következtében léptek be Farkas Sándor, Kovács István, Nemes József, Kelemen Lajos, ifj. Gyergyai Ferencz hitrokonok. Ezek vittek be a tanácssterembe, s tárgyalások sorozatába szabad elvű, korszerű javaslatokat, indítványokat, melyek felett sokszor kellett csökönyös rögeszmékkel, s kiváltságos jogaikra önhitséggel hivatkozó öregbült tekintélyekkel szembe küzködni. De éppen e nemes küzdelemnek sikerült Brassai Sámuel, a már akkor országhírvé magosult tudóst, a kolozsvári főiskolában megüritült egyik tanári székre megnyerni és felültetni, kinek fellépésével az unitarizmus e százában új korszak és átalakulás vette kezdetét, a tanárok és tanuló ifjuság közti bizalmasabb viszony, a nevelés-oktatás és iskolázási rend és módszer javítása, emelkedése, szóval a tökéletesebb fejlesztés miveleteiben, s akkora mérvű haladással, hogy fő-, közép- és felekezeti iskoláinkban elsőbbséggel dicsekedhattünk, melyeknek ma is méltó

elismerést érdemlő nyomai látszanak. Ekkor született kolozsvári iskolánkban az önképző kör, vagy az olvasó társulat, mely ma oly szép és áldásos eredményeknek örvendezhet.

Ez idők alatt nevededett az egyedül való fiu Körmöczi József értkoruvá s erősödött testben s lélekben a gyengélkedő apának gyámolául, s éltető segédül. A hiv feleség, s gondos anya elvesztésével még bánatosabbá lett a püspöki ház; de a jó fiu a háládatos kötelezettség érzetével, teljes odaadással és kitartással oldotta meg nemes feladatát. A Kolozsvárt székelő királyi főkormányhoz esküdt fel, akkor bizony tíz évig várakozó reménnyel irnoki állásban (cancellista) míg egy 100 p. p. forintos fizetéshez juthatott. Az egyházi Tanácsba is beeskettetett, s mint titkár, a püspöki teendőket s ügykezeléseket vezette óvatosan s kívánt tappintattal, egészen az apa haláláig.

Az idők és társadalmi viszonyok, a harminczas években megindult politikai rohamos mozgalmak újabb igényeket és szükségleteket idéztek fel, s az izgalmas körülmények érzékenyül hatottak az egyházi állapotokra is, úgy hogy az az előtti csekély fizetés mellett a püspöki és tanári állomás tarthatatlanná vált. Ezt érezték, s aggódva hordozták szívükön buzgó hitrokonaink. Volt egy hitrokonunk Istvánfi János, ismeretlen, visszavonult egyszerűségben rejtőzve, csupán hivatalának élve, mint az országos számvevő osztály munkás tagja, tisztje. A tevékeny buzgóságáról ismert idősb Gyergyai Ferencz ügyvéd fedezte fel Istvánfit, s birta rá, hogy egyházi ügyeinkben résztvegyen. Emlékezem, mily nehezen lehetett kivívni; de később ő lett, a statust és kolozsvári ekklesiát felemelő, félelmes bajaiból kiszabadító gondnok.

Vizsgálat alá vette a közpénztár állását, s pénztárnoki számadásokat, melyekből felismerte az uri pénztárnokok gyakorolt önkényét, mely néha a tanárokat keserítve utasította el időtelt nyugtájokkal is. Istvánfi szakavatott vizsgálódása folytán, tüzetesen összeállított kimutatással jelent meg a Szent-Lászlói zsinaton, s felmutatta, hogy a közpénz ereje a fizetés javítást megbirja, de egyszersmind betérjesztette javaslatait:

a) A tömeges kamathátralékok, haladék nélkül minden személyes kiméletet mellőzve, szedessenek bé.

b) A sok apró levélkéken (czédula) álló ígéretek, alaptőkepénzek vétenessnek szabályszerű kötelezvényekkel biztosítva szorosabb kezelés alá pénztárnoki fizetés mellett.

c) Kik erre hajlandók nem lennének, a tőkepénz befizetésére szoríttassanak stb.

Ezen javaslatok, püspök mellett kir. táblai elnök Daniel Elek és ítélő mester Augustinovics Pál főgondnokok elnöklete alatt átalános egyetértéssel határozattá lettek — és e biztos alapon a püspöki és tanári fizetés, váltó pénzről ezüst értékre emeltetett. A tanároké 300 = háromszáz forintra. Körmöczi János gyengesége tekintetéből nyilatko-

zott megmaradni az egyezer magyar forint ez előtti fizetéssel, minthogy a püspöki fizetés javítására nem rég keletkezett Pápai és Mikó kegyes alapítvány által már jelentékeny segélyezés lett folyóvá.

Ugy hiszem, hogy ama javaslatok végrehajtásánál előfordult nehézségek, kellemetlen surlódások s perlekedések alkalmából szülemlett az a szigorú határozati rendelkezés, hogy a pénztárból: „egyházi kötelezett hivatalnok, consistor, belső ember és ekklesia kölcsönt ne nyerjen, ne vehessen“; mely ma is érvényben áll, s időnként megújittatik.

Itt vette kezdetét a folytonos emelkedés, erőről-erőre haladás, mely az akkor és most közti nagykülönbséget felmutatja.

A múlt százdból ájtott szívós erőhatósággal rendelkező Körmöczi János, élete 74-ik esztendejéből 14-et tanári, hatot püspöki hivatalának épelmével, közhasznú alkotó lelkesedéssel szenteltetett, melyekben a bekövetkezett reformoknak életmagvait nagy mértékben ő hintette el; de a balsors nehéz fellegeiből rázuhant vészár elborította életégét, gyászossá, siralmassá változtatta kedélyhangulatát, hogy csak bánatos szemlélője lehessen a nagyobb átalakulásoknak, melyeknek kezdeményezője ő volt. Rajta betölt az evangelium szava: „más a megvető, más az arató.“ E bus korlátoltságban nyögött, sohajtozott, míg 1836 december 13-ik napja örök nyugalomba helyezte

Temetését az egyházi képv. Tanács intézte. Decz. 15-én Kolozsvárt a templomban tartott rövid beszéd és ima után hült teteme a templom alatti sirboltba tetetett. Az ünnepélyes gyászszertartás Főtanácsi gyűlés alkalmára Kolozsvárt elrendeltetett és 1837 február 5-én két papi szónoklat tartással végeztetett, ugyanakkor az ekklesiák is temetési szertartást rendeztek és ünnepélyesen végeztek.

Én pedig Kolozsvárt mindkét alkalommal fájó részvétellel tettem papi szolgálataimot, s most félszáz mulva is hasonló fájdalmas érzelmekkel ujitom fel a derék ember viszontagságosan átélt élete korrajzatát.

Gyöngyösi István.

Egyleti élet és munkásság.

„Rosz hír“. Múlt számunkban számadatokra utalva, kimutattuk, hogy a székely-kereszturi algyimnasium jövője iránt alapos aggodalmunk van, mivel a vall. és közokt. ügyi miniszter ur a 6-ik tanár beállítását sürgeti holott az 5-ik tanár fizetése sincsen biztosítva. Sajnálattal bár, de a rossz hírt fenn kell tartanunk, s ki kell bővítnünk azzal, hogy a miniszter ur az egyh. főhatóság ajánlatát, hogy ottani pap-tanárunk rendes tanárnak átvétessék, nem fogadta el, s újból is követeli a 6-ik rendes tanárt. Honnan, hogy és mi módon álljon szembe az unitárius egyház ezzel a követeléssel, az a fontos kérdés, s erre kell hogy feleljen a legközelebbi Főtanács. A székely-kereszturi gymnasium velünk

együtt minden unitáriust nagyon kell hogy érdekeljen. Jövő sorsa felett most kell dönteni. Kérünk minden egyház tanácsost, hogy jöjjön el a sept. 1-én kezdődő gyűlésre s érvényesítse befolyását. Különösen reméljük, hogy az iskolai gondnokság, a tanári kar s az érdekelt egyh. körök ott fognak lenni az eldöntésénél annak a nagy kérdésnek, hogy az 5-ik osztály beszüntetését ellehet-e kerülni?

Vilonyán, Veszprémmegyében legközelebből egy unitárius fiókegyházközség alakult mintegy 60 lélekkel. A fiók-egyház polgárdii s. lelkész Simó János gondozására bízott. Imaházról gondoskodva van; az istentiszteletek aug. hónapban megkezdődnek, s az egyház megalakulásáról a legközelebbi főtanács elébe felterjesztés fog tétetni.

A jég. Borzasztó jég és vihar dult augusztus hónapban hazánkban, s ez elől nem menekülhettek hiveink sem Homoród vidéki tudósítónk leírásából szomoruan látjuk, hogy Kénos, Lókod, Gyepes, Keményfalva, Abásfalva és Szt.-Márton szenvedtek nagy mértékben. Gyepesen, Keményfalván és Abásfalván semmi sem maradt a termésből s a többiben is csak itt-ott egy-egy kevés. Mindezekben a falukban az eklésiák és belső emberek is érzik a csapást, mert nem kaptak képét. Egy pár helyen pénzzel fogják megváltani, de másutt a roncsalékból szándékoznak fizetni, a mi teljesen egyenlő a semmivel Bizonny terhes állapotra jutottak! Nem hallgathatom el azt a sajnos körülményt, hogy biztosítva szinte semmi sem volt. A belső emberek közül csupán a szt.-mártoni mester biztosított. Ha megértené a nép, hogy ily állapotban legnagyobb segítség a biztosítás, mennyi bajnak eleje volna véve. Dicsérettel említem meg Recsenyédet, hol a belső emberek buzdítására csaknem mindenki biztosított. — cz.

Nyikó vidéki tudósítónk A.-Siménfalva, Szt.-Ábrahám, Solymos és Kede falvakról ír hasonlót. A termés különben is csak közepes volt s így már az őszi termésből a vetőmagon kívül nagyon kevés maradt a gazdáknak, s a belső emberek sorsa is nagyon szánandó. Midőn e szomorú tényeket részvétellel feljegyezzük, két tanuságot vonunk ki: a) minden belső ember biztosítsa a termését és biztosítsa a hiveivel is. b) Minden belső ember járjon abba, hogy a kepe megváltása vitessék keresztül.

Vargyas. Mult számunkra elkésve vettük a tudósítást, hogy Vargyason június 2-án szép mulatságok volt a tanuló gyermekeknek a vargyasi erdőben. A szülők s felnőtt ifjak is nagyrészt kimentek. Daniel Gábor főispán, Daniel Lajos nagybirtokos és családja szintén megjelentek. A gyermekek több szép dalt énekeltek két szólamra. Gyertyánfi János ur egy egész kemencze kalácscsal, Daniel Lajos ur egy nagy pakk czukorral ajándékozták meg a gyermekeket, kik biztonnyal sokáig fognak emlékezni erre a napra.

t. — cz.

Végh Mátyás dolgozó társunktól ismét egy legendát közlünk: „Péter Istenvolta“ czim alatt, melyet szerző a brassói unitáriusok t á r-

sas estélyén f. évi jul. 7-én olvasott fel. Megvagyunk győződve, hogy ez is olyan kedvelt leend, mint elődei.

A Nagy- és Nyiko vidéki dalkör Korondon dalestélyt rendezett. A Petőfi emlék-oszlop-alap javára 50 frt tiszta jövedelem gyűlt be. Szép eredmény, dicséretre válik az ifju és lelkes dalkörnek.

A-Siménfalván a templom javítása be van fejezve. Adományból 600 frtnál több gyűlt be. Törlesztetlen csak 70 – 80 frt. „Ujév napján még nem álmodtuk s már készen van“ s ez eszembe idézi szeretett püspökünk egyik mondását: — írja tudósítónk — „Ne mondja nekem senki, hogy a nép vallásossága hanyatlak: csak lelkitáplálék kell neki s vallásos.“ Legyünk lelkesek, ha lelkesíteni akarunk. Mi négy év óta 1800 frtot így már kiadtunk. — h. — n.

Az eklésiákból. (Folyt.) Mész kőn 24 gyermek nem jár iskolába, a kiket az esperesi vizsgáló szék átadott a községi előljáráságnak. — Ugyanott Gálfi Ferenczné, Szólga Mózesné, Szólga Jánosné, Gálfi Tamásné, Borbély Györgyné, ifj. Halmágyi Jánosné, Gálfi Danini, Halmágyi Daniné Szt. Mihály napjára egy új palástot csináltattak a papnak. Biró Andrásné és Gál Istvánné a szószékre takarót adtak. Kedves ajándék. Szép tett. — Várfalván a kepe hátralék behajtásáért szolgabíróhoz kellett folyamodni s az eklésiai munkát sokan nem teljesítik. Nem mutat vallásos buzgóságra! — A l-J á r á b a n a kántor fizetése jó részt hátralékban van. Elég hiba! (Folytatjuk).

Az „Unitárius Közöny“ jelen és mult évi folyamából teljes példányokkal szolgálhatunk.

Hazánk és a külföld.

Manchester New College, az unitáriusok első theologia, akadémiaja már költözködik át Oxfordba. A tantermek régóta üresek, könyvtár helye is üres s így hát londoni pályafutása 37 év multán bevégeződött. Felette nevezetes ránk nézve is ez az időszak. Az intézet Londonba helyezése (1852) után egy néhány évvel 1859-ben már a mi embereink Ferencz József és Buzogány Áron egy pár hónapig látogatói voltak; s azután 1860-on kezdve, mint rendes hallgatói, töltöttek ott 2—2 évet Simén Domokos, Benczédi Gergely, Uzoni Gábor, Kovács János, Derzsi Károly, Péterfi Dénes, Boros György, Varga Dénes, Gál Miklós (3 évet) és Csifó Salamon (3 évet). Második otthonunk már helyet cserélt, s új erővel új kísérlethez fog. Meglepő az az áldozatkészség, a mellyel támogatják. Új épületet akarnak építeni, templommal együtt s erre 450 ezer forintba van szükség. Ebből 284 ezer meg van ígérve, a többiért az intézet barátaikhoz fordulnak. Ilyenek nálunk is vannak, a felhívás nekünk is szól. Az aláírást megnyitjuk a Boros György tanár aláírásával egy font sterlinggel vagyis 11 frt 50 krral.

Egy angol uraság közhírré tette, hogy 5 sterling fontot vagyis 60 frtot fog adni bárkinek, a ki a bibliában megtalálja akár a

„háromság“ szót, akár ezt: „három személy egy Istenben“, akár ezt: „atya, fiu, szent lélek egy Isten“, akár ezt „három egy istenség.“

Londonban egy újabb számítás szerint a templomba járó, tehát felnőtt unitáriusok száma, a gyermekeket nem véve, 20,000 és mintegy 30,000 azoké, a kik nem használják ezt a nevet.

Halottak emléke.

Incze Mihály kedves emlékü halottunkban a régi jellegű embereink talán utolsóját vesztettük. Született 1796-ban s meghalt 1889 aug. 14-én. Iskolánkból régebben kikerült emberek jellege volt a szorgalmas munkásság és szerény takarékosság. E jelleg jól talált polgári és vagyoni viszonyaikhoz; érezvén, hogy önerejükre vannak utalva; e kettővel iparkodtak magoknak utat törni a társadalomban. Incze Mihálynak ifjúsága és férfikorának első része össze esvén nemzetünk ébredési korával, e két tulajdonság előtt széles mező tárult fel.

Szerény székely birtoka mellett munkássága gyümölcsén végezte tanulmányait s tartotta fenn magát, míg hosszas díjtalan szolgálat után a Guberniumnál fizetést kaphatott.

Szerény keresményéből nemcsak tisztességesen megélt, hanem ön mivelődésére is fordíthatott. A Kolozsvári Casinonak ennek fennállása óta tagja volt; a magyarországi nevezetesebb országgyűléseken mindig megjelent, ha másolással kellett is a szükséges költséget megszereznie. Tehetségéhez képest minden országos és egyházi mozgalmakhoz áldozatkészséggel járult. Szorgalmával és takarékoszággal gyűjtött vagyonából még életében 3600 frtot adott növelési és egyházi jótékony célokra; kolozsvári iskolánk olvasó társaságát évek hosszú során minden évben jelentékenyen segedelmezte; halálakor 600 frttal megajándékozta. Örvidenénk, ha szép életét követésre méltó például használná az ő jótéteményeit élvező ifjúság.

—I.

TARTALOM.

Temetőben. (Költemény.) Sántha	Péter istenvolta. (Legenda.) Vég
Károly 157	Mátyás 162
Az ihletés. F. J. 158	Emlékeimből. V. Gyöngyösi I. . . 166
Rövid jegyzetek egy hosszú utról.	Egyleti élet és munkásság . . . 169
I. Boros György 159	Hazánk és a külföld. 171
	Halottak emléke 172

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VÁLLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Oly szép e föld!

Nyár idején egy rózsató
Szép, szép látvány nekem,
S azok a fénylő csillagok
A tenger tükriben.

De szerető szív, enyhe szó
S egy kéz, kezét ha fog,
Minden virágnál több nekem
S csillagnál csillogóbb.

De a mosoly, az enyhe szó,
Mely szivből szivbe jött,
Melegebb, mint a nyári fény
S harmatnál éltetőbb.

A pástot fény éleszti bár
S harmatesöpp a rózsát,
A vidám szem fürkészi már
A szép őszi órát.

Nem sok, mit a világi lét
Művészetével ad,
És gyöngy, arany nem tölti be
A szivnek óhaját.

De egy nyájas tűzhely körül
S a szent oltár előtt
Szelid, bizalmas körben ott
Oh szép! oly szép e föld!

Magyar prózai fordításból átdolgozta

Jékey Aladár.

Jelen számot egy félívvvel bővítettük.

A Dávid Ferencz Egylet negyedik közgyűlése.

Tartott Kolozsvárt, 1889. aug. 31-én Dr. Brassai Sámuel¹ elnöklete alatt. Jegyző Boros György egyleti titkár. Jelen vannak a tagok kellő számmal.

1. Elnök megnyitja a gyűlést a következő beszéddel:

Tisztelt és szeretett atyámfiai!

Egy időben volt egy olyan úgynevezett tudományos nagy mesteriség, a melyet Astrologiának kereszteltek el. Ennek a hivei, hogy a bolygók állását vizsgálják, egy horoszkopot vagyis oly jóslatot készítenek, melyben a kisded életének mozzanatait előre látni lehetett. Az Astrologia ma már elenyészettnek látszik, a mit a tudománynak tulajdonítanak. Én nem tulajdonítom annak, mert sok miveltségszülő ország volt és van, melyekben a mostani tudomány csodáit: a gőzgépet, telegraphot, a léghajót nem ismerték.

Kepler bizonyosan miveltségszülő ember volt, mégis tartott valamit az Astrologiáról, sőt hitt benne. Volna kedvem a tudomány és hit antagonizmusára kiterjeszkedni. Jelen alkalommal elhagyom, csak azt mondom, hogy nekünk is van egy új szülöttünk a Dávid Ferencz Egylet. Ennek a horoszkopját mindjárt születése elején meg kellett volna készíteni, mint ma szoktak sietni a kisdedek keresztelésével. De bizony mostanában nem egyszer történik, hogy elkésnek a kereszteléssel. Így késtünk el mi is egyletünk horoszkopjával. De azt tartom, hogy ha eddigi működésére visszatérintünk, biztosabban megkésztethetjük, mintsem ha születésekor szabványaiból akartuk volna jövőendő fejlődését jósolni.

Hogy mit miveltségszülő ez a mi új szülöttünk, annak kimutatását rá bízom a jelentéstevőre.

2. Titkár felolvassa a Választmány jelentését.

A Választmány jelentése

az 188⁹/₁₀. egyleti évről.

Tisztelt közgyűlés!

Éppen most végződő egyleti évünk alatt nemcsak az Egylet kebelében, hanem azon kívül is oly dolgok történtek, az egyházak s illetőleg a keresztény társulatok körében, a melyek a mi Egyletünket is érintették s érdekelték.

A mint köztudomású dolog, a protestantismus ebben az évben harczolta a döntő csatát a felett a kérdés felett, hogy vajjon az irodalmi tér nem volna-e alkalmas és egyszersmind elég biztos is arra, hogy azon a protestáns felekezetek, mint testvérek együtt munkáljanak. Mi már első elhangzásakor üdvözlöttük az eszmét s éppen nem tartottunk attól, hogy a miatt Egyletünk hátrányt fog szenvedni, avagy hogy célunkat nem fogjuk oly jól elérni, mint a nélkül. A protestáns testvérek lapjaikban éppen a Dávid Ferencz Egyletre, mint „speciális unitárius Egyletre“ hivatkozva, igyekeztek meggyőzni egymást arról, hogy

nem kell, hogy az unitáriusokat is bevegjük a „Prot. Irodalmi Társaságba.“ Köztudomásulag a dolog úgy dőlt el, hogy mi csakugyan nem nagyon vagyunk csábítgatva a protesáns keresztény testvérekkel való egyesülésre. Egy tekintetben roszul esett ez az eredmény, azért t. i. hogy midőn csak irodalmi együtt munkálásról volt szó, ugyanakkor jó részt utja lett vágva annak is, hogy más semleges területen is együtt működhezzünk az emberiség közjólléte érdekében. A Választmány kötelességének ismerte megadni a kellő felvilágosítást az Egyletünk célját félremagyarázó nyilvánosan megjelent közleményekre. Ennek következtében írt az egyleti titkár „Tájékoztató“ czim alatt a pozsonyi evangélikus „Egyh és Iskola“ cz. lapba, mely aztán az „Unitárius Közlöny“ f. évi 5-ik számában is megjelent.

Az Egylet nem tért el az elébe tűzött elvtől ebben az évben sem, sőt arra törekedett, hogy vallás és tudomány tekintetében minél különbözőbb gondolkozásu embereket nyerjen meg arra, hogy nyilvános felolvasásain közreműködjenek. A nyilvános felolvasások, meggyőződésünk szerint, a Választmány sikeresen végzett munkásságához tartoznak, mert felekezeti különbség nélkül nyert meg többeket felolvasókul. Ennek következtében a múlt évi felolvasóknak is diszes névsora van: Dr. Brassai Sámuel, Gál Miklós, lelkész, Dr. Concha Győző, egyet. tanár, Ürmössy Lajos, hírlapíró, Dr. Felméri Lajos, egyet. tanár, Grátz Mór, ev. lelkész, Dr. Lázár Gyuláné Kasztner Janka, nőképezdei igazgatónő, Kovácsi Antal, tanár, Abonyi Árpád, író, Boros György, tanár, Dr. Nagy Mór, városi tanácsos. A felolvasásokban szem előtt volt tartva egyik felől az egylet által kitűzött cél, másik felől a hallgatóság érdeklődése. Részletesen ismertetni a felolvasásokat fölöslegesnek tartjuk, minthogy mindenik ismertetve s részint közölve volt az „Unitárius Közlöny“-ben, honnan a t. tagok időről időre tudomást szerezhettek felőlük. Ezen kívül egész terjedelemben volt közölve Dr. Concha Győző ur felolvasása a „Kolozsvárban“, Ürmössy Lajos uré az „Ellenzékben“, Dr. Lázár Gyuláné Kasztner Janka ő nsga felolvasása a „Nemzeti Növelés“-ben, Grátz Mór uré a „Család és Iskolában.“

Irodalmi munkásságunk főtere egyleti közlönyünk volt s abban köztudomás szerint nem csak egyleti tagok, hanem mások is részt vettek. Örömnkre szolgál, hogy ezen a téren is együttműködésben lehetünk más keresztény felekezetek egyes érdemes tagjaival. Az „Unitárius Közlöny“ ebben az évben is több jeles férfi arczképét közölte. Simén Domokos néhai tanárunkét, Luther Mártonét, Békés Gáspárét, Clarke Fr. Jakab jeles angol lelkészét, Kiss Mihály nem régen elhalt esperesét, Marosi Gergely néhai igazgató tanárét és Koronka Antal volt Ar-tordaköri esperesét. A képek költségei fedezése céljából egyletünket segítette Dr. Ürmössy Gyula tanár ur és Boros György tanár ur egy-egy kép összes költségével, Létai Domokos tor.-szentgyörgyi lelkész ur 10 frttal. Fogadják e helyen is köszönetünket.

Fiók-Egyleteink irodalmi és általában az Egylet érdekében kifej-

tett munkássága rendkívül élénk és gazdag volt. Örömmel lehet tapasztalni, hogy egyházi, sőt világi embereink is készséggel támogatják a fiók-egyleteket irodalmi munkákkal. Erről a fiók-egyletekből felérkezett s azonnal eléterjesztendő jelentések világos képet fognak nyújtani.

Az anyagi támogatásban sem szenvedett hiányt egyletünk. Részt alapító, részint rendes tagjaink közül az „Unitárius Közlöny“ költségei fedezéséhez hozzájárultak a rendés előfizetési díjjal: Gróf Bethlen Gézáné, Nagy Elekné, Lukácsi István, Koncz György N.-Borosnyó, Pataki Istvánné (1 frt), Gerjovics József, Gábor Mihály A.-Jára Székely Dénes Koppánd, Dr. Jäger Kálmánné Szatmár, Elekes József Székely-Udvarhely, Simonich Sigmond Perlasz, Özv. Rákosi Józsefné Abrudbánya, Puchmann József Szigetvár, Kálmán Mózes N.-Szalonta (30 kr.), Muzsnai József D.-Szt-Márton. Fogadják mindnyájan a Választmány szíves köszönetét.

Énekes könyvünk terjesztésére a múlt évi közgyűlés által utalványozott összegből 15 frt 10 kr. fordítottat ebben az évben, ezzel a polgárdii l. egyház segélyeztetett, s így alkalom nyújtott az ekklesiának arra, hogy száznál több darab könyvet terjesztessen meg. A nevezett leányegyház a mellett, hogy az Egyletet jó részt támogatta a tagok szerzésével, írásban is meleg köszönetét nyilvánította. A fennmaradó összeg többi része felhasználását attól tette függővé a választmány, ha a fiók-egyletek a mutatkozó szükségletekre vonatkozólag ajánlatot tesznek. A közgyűlés részéről adott utasítás szerint az énekes könyv ügyében a kiadónál lépéseket tettünk ugyan, de ez a kérdés megoldást nyert az-
al, hogy a készlet elfogyván, új kiadás szüksége állott elé. Az énekes könyv új kiadása érdekében nyilatkozni lesz alkalomuk az egyleti tagoknak a mindjárt megtartandó felolvasás rendjén

Ugyancsak a közgyűlés határozatához képest felszólítottuk a felső-fehéri és az aranyos-tordai egyh. köröket, hogy fiók-egyletet alakítsanak. A felső-fehéri kör közgyűléséből küldött válaszában azt adja elé, hogy a tagok s főleg az ekklesiák csekély száma miatt lehetetlen f. egyletben való működés. Mint az Egyletbe tartozó tagok megteszik teendőjüket. Ezen a Választmány megnyugodott. Az ar.-torda köről nem jött válasz s így a körökből új fiók-egyletet nem nyerhetünk, hanem azért jelezhetjük, hogy fiók-egyleteink száma kettővel gyarapodott, a mennyiben a „gagyí és nyíkömenti papi önképzőkör“ s a „kereszturkőri dalkör“ bár önálló szabályaik szerint de ugyan arra a célra törekednek, a melyre az Egylet, a mint az beküldött jelentésükből ki fog tetszeni. Örömmel üdvözljük körünkben s kívánunk munkásságukra sikert. Az egyes ekklesiákban is működnek önképzőkörök itt-ott, de ezekről most nem tud részletes jelentést tenni a Választmány. Különben az egyleti tagok száma a jelen évben is növekedett, a mennyiben a múlt évben volt :

146 alapító tag s most van:	154,
242 rendes tag	" " 321.
211 f. egyl. tag	" " 263.

Tehát jelenleg az egyleti tagok száma, az előfizetőket nem számítva: 738, vagyis 233-al több, mint a múlt évben.

Pénz vagyonunk évről évre gyarapodik, a hárallékok jó részt folynak be s veszendőben levő összeg még eddig csekély mutatkozik. Reméljük, hogy a nemes buzgóság megmenti humanus czélú egyletünket a vesztéstől.

Éppen pénztárunk nagy veszteséget szenvedett a miatt, hogy lelkes s áldozatkész pénztárnokunk Bágyi Kálmán p. ü. fogalmazó ur áttétetett városunkból Székely-Udvarhelyre s e miatt e hivatalától is meg kellett, hogy váljon. Választmányunk a legnagyobb elismeréssel és méltánylással adózik három éven át folytatott önzetlen s lelkiismeretes munkájáért.

Választmányunkat csak egy pár nappal ezelőtt — mindnyájunk mély fájdalomára — ismét egy derék és munkás tagjától, a jeles orvos és tudós Dr. Bartók Istvántól fosztotta meg a halál, nemcsak a magunk, hanem a közjóllét kárára. Az ő háza egy jótékony emberbaráti egylet volt. S ezzel Választmányunk is szíves búcsút veszen a t. Egylettől, minthogy a törvényes három éve lejárt. Sok szép tervvel kezdetünk munkához, többet megkísérlettünk, egyet-egyet keresztül vitünk. A mit el nem végeztünk, az sem akaratunkon, hanem a kezdet nehézségein, a terhes körülményeken s a kezdet nehézségeivel való küzdelmen mult. Kivánjuk, hogy utódaink mindazt tegyék meg, a mi kívánatos és szükséges, hogy egyletünk felvirágozzék.

3. Eléterjesztetik: a **Jelentés a pénztárról.**

A pénztárvizsgálatról jelentésünket következőkben van szerencsénk megtenni:

Bágyi Kálmán pénztárnok urat, mint hivatalnokot az államhatalom időközben Székely-Udvarhelyre tette át, ki is az idő rövidsége miatt kénytelen volt a pénztárnoki felelősségre bízottakat Boros György egyleti titkár urnak átadni, a kinél azokat megvizsgáltuk és rendben találtuk, s a bevételt és kiadást feltüntető pénztárkönyvet lezártuk s annak igazolásául azt a kellő záradékkal elláttuk és aláírtuk.

Véleményünk szerint Bágyi Kálmán pénztárnok urat, lelkiismeretes és buzgó működéséért köszönet illeti meg.

Fáradhatatlan egyleti titkár Boros György ur által előnkbe szolgáltatott és helyeselt adatok alapján a Dávid Ferencz Egylet vagyoni állását következőkben mutatjuk ki:

A.) Bevárandó volt:

Az 188⁸/₉. egyleti évre

1. Mult évekről hátralék	424	frt	58	kr.
2. 188 ⁸ / ₉ évre tagsági díj 321 r. tagtól . . .	322	"	50	"
3. " " " " " 263 f. egyt. tagtól . . .	131	"	50	"
4. 20 alapító tagtól	200	"	—	"
5. 115 előfizetőtől à 1 frt 20 kr.	138	"	—	"
6. 1326 frt 82 ¹ / ₂ kr. alaptőke után egy évi kamat	66	"	30	"
összesen =	1282	frt	88	kr.

B.) Bevételek:

1. Alapító tagdíjban 5 alapító tagtól . . .	50	frt	—	kr.
2. Rendes és főkegyel. tagtól s kamat czimen	370	"	12	"
3. Előfizetőktől, az „Unitárius Közlöny“ egyes számaiból és más nyomtatványokból . . .	189	"	95	"
összesen =	610	"	07	"
mely összeget hozzáadva a mult évi . . .	1608	"	56	"
lenni kellene	2218	"	63	"

C.) Kiadás:

„Unitárius Közlöny“, más nyomdai, posta költségekre és énekes könyv vásárlásra . . .	678	frt	72	kr.
--	-----	-----	----	-----

D.) Mérleg:

1. Bevétel	2218	frt	63	kr.
2. Kiadás	678	"	72	"
meglevő vagyon =	1539	"	91	"

azaz: egy ezer ötszáz harminczkilencz forint és kilenczenegy krajczár.

Ezen összeg a felmutatott igazolvány szerint el van helyezve a kolozsvári „Takarék Pénztár“-nál.

E.) Tiszta jövedelem:

1. 5 alapító tagtól	50	frt	—	kr.
2. Vegyes bevételekből	163	"	09	"
összesen =	213	"	09	"

F.) A tiszta jövedelem felhasználása:

(Alapszabály 29. §. c.)

I. 1. Tőkésítésre 5 alapító díja	50	frt	—	kr.
2. Tőkésítésre a vegyes jövedelemnek (163 frt 09 kr.) 5 ⁰ / ₁₀ -je	8	"	15	"
összesen =	58	"	15	"
ehez hozzáadva mult évi	1326	"	82	"
lesz elkölthetlen alaptőke	1384	"	97	"
II. Dávid Ferencz alapnak 5 ⁰ / ₁₀	8	"	15	"
III. Népszerű s tudományos munkákra és jótékony célokra 90 ⁰ / ₁₀	146	"	79	"
Berde Mózes, alelnök.	Mikó Imre, v. tag.			

— A közgyűlés a jelentés megvizsgálására Ürmösi Kálmán elnökölete alatt kiküldi Györfői Ferencz és Vaska Béla egyf. tagokat.

4. Eléterjesztetnek a fiók-egyletek működéséről beérkezett jelentések.

A fiók-egyletek működése.

A mit ezelőtt fél esztendővel „Közlönyünk“ a fiók-egyletekről nyilvánított, hogy t. i. ott az élet megpezsdült, azt a Választmány most kész örömmel ismételi mint ténny. A t. közgyűlés meg fog győződni a jelentésekből, hogy már-már valósulóban van az, a minek meg kell valósulni, hogy a D. F. E. a vidéken kell hogy működjék. Már mind az öt, nemcsak, hanem a két ujjal együtt mind a hét f. egyleti kör belefogott a munkába s meggyőzte önmagát arról, hogy van mit tegyen s tud is tenni. Erről már hadd szóljanak a jelentések külön-külön.

a.) A marosi fiók-egylet.

A marosi unitárius egyházkör belső emberi olvasó társasága 1886-ban „Marosköri Dávid Ferencz fiók-egyletté alakult“ 5 egymásután következő évre s így a „Dávid Ferencz egylet“ alapszabályait 5 évre magáénak s magára nézve kötelezőnek ismerte el.

A fiók-egylet tartott 1886-ban két gyűlést. 1887-ben tartott két gyűlést. 1888-ban két gyűlést.

A fiók-egylet gyűlésein felolvasást tartottak: Ürmösi Kálmán szentgericzei pap egyet, Nagy János gálfalvi pap egyet. — Rédiger Géza szabédi pap kettőt. Fazakas Lajos szentmártoni pap hármat. Gál Elek vadadi pap egyet. Szabó Lajos szabédi tanító egyet.

Volt a fiók-egyletnek 1886-ban 13 pap és 11 tanító tagja	= 24
„ „ „ „ „ 14 világi tagja	= 14
	Együtt = 38 r. tag.
1888-ban volt a fiók-egyletnek 13 pap és 11 tanító tagja	= 24
„ „ „ „ „ 29 világi tagja	= 29
	Együtt = 53 r. tag.

Ehez jön 10 eklézsia mint rendes tag, tehát összesen van 63 r. tag.

A 29 világi tagból nyert 17-et Kelemen Albert esperes, 5-öt Fazakas Lajos szt-mártoni pap, 5-öt Ürmösi Kálmán szt-gericzei pap, 2-öt Gál Elek vadadi pap.

Összes bevétel 1886 juliustól 1889 júliusig = 163 frt 61 kr.

„ kiadás „ „ „ „	= 162 „ 73 „
maradékpénz	= — „ 88 „

A 163 frt 61 kr. bevételből takaréktárba tétetett a fiók-egylet javára	83 frt 75 kr.
Kolozsvárra, központba felküldetett bélyeggel együtt	67 „ 32 „
Kottás könyvek kiadatott	1 „ 80 „
Könyvkötés és postai bélyegekre kiadatott	9 „ 86 „
Összesen	162 frt 73 kr.

Vagyon-készlet.

1. Pénzmaradék	— frt 88 kr.
2. Takarékpénztárban van	84 „ 34 „
Együtt	85 frt 22 kr.

Várandóság.

1. Régi hátrálék, mely egészben a fiók-egyleté marad	17 frt 50 kr.
2. 102 frt hátrálékban levő r. tagsági díj fele	51 „ — „
Összesen	68 frt 50 kr.

s így ha a várandóság is vagyon-készlet lehetne, lenne a fiók-egyletnek 1889 év végével 153 frt 42 krja mindamellett, hogy 1886-ban csak 48 frt tőkéje volt a fiók-egyletnek s nem tekintve azt is, hogy 60 frttal vásároltatott könyv a fiók-egylet javára 1888-ban.

Az érdem Tisztelendő Kelemen Albert esperes uré. A vezér elől megy! Nevére szálljon minden áldás! Vajha a közkatonák is lelkesülnének, hogy jövőre a várandóság lenne vagyon-készlet, a reményből való!

Midőn ezekben adjuk a maroskőri „Dávid Ferencz fiók-egylet“ 3 évi működéséről jelentésünket a Tekintetes Központi Választmánynak, egyszersmind tudatni kívánjuk, hogy a fiók-egylet hivatalnokai 1889. július 9 én a szabédi ekkleziájában újra vállasztattak, s Fazakas Lajos titkár és pénztárnok kivételével — kinek helyébe Májai Gábor szent-gericzei tanító választatott — a régiek mind megmaradtak.

Ny.-Szt-Márton 1889. július 19-én.

Kelemen Albert,
alelnök.

Fazakas Lajos,
titkár és pénztárnok.

b) A kereszturkőri fiók-egylet.

1. Ez egyleti évben tartatott 1 választmányi s 3 felolvasó ülés.
2. Mlts. és főtiszt. Ferencz József püspök úr indítványa következtében, meghatározatott, hogy ekkleziánként kisebb fiók-körök alakítására lelkész és tanító aai felszólittassanak. Tárgyául tűzetett ki: felolvasások tartása, egyházi és gazdasági kérdések felett eszmecsere, templom és iskola tisztán tartására felügyelet, urasztali kellékek, szószék-takarók stb. beszerzése, könyvtár alapítás; s hogy e czél könnyebben elérjék, megengedetett a tagoktól bizonyos mérsékelt, a legszegényebb özvegy asszony által is fizethető díj, p. o. hetenként 1 krajczár szedése. De hogy ily kör fiók-egyletünk területén hány alakult s mikép működtek? általunk nem mutatható ki, mivel választmányunkhoz erről jelentés, egyik ekkleziánkából sem érkezett.

3. A központi választmány ama rendeletére, hogy fiók-egyletünk vagyona felhasználásáról, készítsen egy a központ által megerősítendő költségvetést: fiók-egyletünk kimondotta, hogy ily tulságos gyámkodásnak magát alávetni nem hajlandó, fiók-egyletünk vagyont alapszabály szerint kezeli s ha ettől eltérne, a központnak a zárszámadások felülvizsgálása alkalmával mindig meg lesz a joga, felelősségre vonni.

4. A központi választmány leirata következtében lelkész egyleti

tag aait felszólítottuk, hogy az egyes ekkleziák könyvtárai állásáról küldjenek kimutatást. E felszólításra jelentés csak a keddi, pénteki és szombati keresztszertől érkezett. Az előbbi kettőnek nincs könyvtára, az utóbbiban pedig 60 füzet Jó könyvek, Jakab Elek, David Ferencz emléke, egy néhány Hasznos Mulattató, olvasókönyv és ABC van.

5. Az „Unitárius Közlöny“ fenntartási költségeihez hozzájárulni, a fiók-egyletet illető tagsági díjak 10%-val 1889-ik évtől kezdve, elhatározta egyletünk. Együttal öhajtasát fejezve ki, vajha egyletünk területén fekvő minden ekkleziia számára évenként 2—2 példány Unit. Közlönyt, énekes könyvet és konf. kátét kapna, szegényebb sorsuak megajándékozására.

6. Az egyleti tagok közt, a szellemi munkásság ébresztésére, irodalmi pályázatot hirdetett, kitűzván 3 tallért egy márcz 15-én mondandó ima; 1 drb cs. kir. aranyat egy tavaszi egyházi beszéd és egy cs. és kir. aranyat egy „az anya szerepe a nevelésben“ czimű neveléstani értekezés megírásáért. A kitűzött határidőre beérkezett, egyházi beszéd és 2 neveléstani értekezés. A pályaművek most vannak bírálattal alatt.

7. A tagdíjjal hátrálékosok, tagsági díjaik pontos befizetésére felszólítottak.

8. Pénztárnok számára nyugtatvány blanquetták nyomattak.

9. Az első felolvasó ülésen Borbély Sámuel elnök „Feladattaink“, Németh István egyli. tag a „Templomi éneklés és énekes könyvünk“, a másodikon Péterfi Lajos egyli. tag „A római házasság“, Barabás Lajos titkár „A biblia“, a harmadikon dr. Jankovich Pál egyli. tag „A vallás külső formái és az egészségügy“ Gábor Albert egyli. tag: „A vadházasságok“ czimű értekezéseiket olvasták fel. Közreműködött egy alkalommal a m. kir. állami tanítóképző dalköre, egy alkalommal pedig az Egyházköri dalegylet. A felolvasásokat nagy közönség látogatta. Ismertetve voltak a „Székely nemzet“ és „Ellenzék“ czimű lapokban. Borbély Sámuel és Barabás Lajos felolvasása megjelent az „Unitár. közlöny“-ben, a dr. Jankovichét hozni fogja a dr. Fodor egyetemi rektor-professor által szerkesztett „Egészség“ cz. szakközlöny és a „Ker. Magvető“ egyh. folyóirat.

10. Fiók-egyletünknek 85 rendes tagja van.

Sz.-keresztur. aug. 21. 1889.

Barabás Lajos, f. e. titkár.

E jelentés 3-ik pontjában foglalt megjegyzésekre a Választmány azt az észrevételt teszi, hogy a ker. fiók-egylet önállóságát nem szándékozott bántani, a mit maga a fiók-egylet is elismert, midőn külön kimutatást adott a pénztár állásáról.

A jelentést a közgyűlés tudomásul veszi.

c) A háromszéki fiók-egylet jelentése.

A háromszéki fiók-egylet közgyűlése idején július 9-én Latorfalván tartott, a tagok nem szaporodtak ez évben, de legalább a

régiek úgy látszik tartják magokat és nem lankadnak. Befizetések lettek ugyan; de még vannak hátrálékosak, kik a gyűlésen nem voltak jelen — ezek miatt kevés ideig várok, hogy befizessék s egyszerre küldjem be a központi pénztárba járó fele részt az ez évi díjjakból.

Fiók-egyleti közgyűlésünkön, mely július 9-én Laborfalván tartott, a tagok szép számmal voltak jelen. Elnök a gyűlést buzdító beszéddel nyitotta meg. Ezután a f.-egylet gyakorlata szerint a tagdíjak beszédettek. A fiók-egyletnek van 35 r tagja.

Az egyleti közgyűlés felhívására határozatilag kimondatott s arra nézve a papok és tanítók ígéretet tettek, hogy estvéli felolvasásokat fognak rendezni. Elnök kijelenti, hogy hivatali működése rendjén azt észlelte, hogy az egylet célja az egyházkörben nincs eltévesztve.

Irodalmi munkásságot is fejtet ki a f.-egylet A téli gyűlésen felolvasást tartott Kiss Sándor laborfalvi lelkész „Az európai török hódítás befolyása a kereszténységre“ cz. alatt A nyári gyűlésen felolvasást tartott Kilyéni Endre tanár „A meleg és hideg hatásáról.“ Végh Mátyás tanár: „Péter Istensége“ legenda. Mindeniknek meg volt a hatása s emlékkönyvbe írása határoztatott.

A jövő gyűlésre felolvasónak ajánlkoztak Csifó Salamon és Kiss Sándor lelkészek.

Kiss Sándor,
f. e. titkár.

d) Udvarhelyköri fiók-egylet.

Az udvarhelyköri fiók-egylet novemb. 28-án H.-Szt-Pálon tartott gyűlést. Elnök alkalmi beszédet mondott, melyben ismertette a közgyűlés leiratát. A leiratban foglaltak felett behatólag tanácskozott.

Nem küldött be évi jelentést.

e) Küküllőköri fiók-egylet.

Ez az év fiók-egyletünkre nézve is a hasznos munkálkodás és a kitűzött nemes cél felé való haladás évének mondható. Gyűlést kétszer tartottunk Az első ápril 26-án Dicső-Szent-Mártonban, a másodikat július 18-án Deézsfalván A kellő számú tagok jelenléte mindkét alkalommal az egyletünk iránt nyilvánuló érdeklődésről tanuskodik. Jó példaadással jár elől egyházi tanácsos Tkts. Járai Róbert úr, kiben fiók-egyletünk buzgó elnökét üdvözölhetjük s ki mindkét gyűlésünk alkalmával meglepő ügybuzgósággal töltötte be elnöki tisztségét.

Az ápril 26-án tartott gyűlésen felolvasást tartott Gálfalvi István aa, melynek czime ez volt: „Neveljünk anyákat.“ E komoly tanulmányról tanuskodó felolvasás az anya, illetve a nőnevelés fontosságát, az anyai szerep messze kiterjedő körét s annak a családtagokra való hatását élénk és megragadó vonásokban ecsetelte.

A jul. 18-án tartott gyűlésen pedig Gvidó Béla tartott felolvasást „A 8-as számjegy az unitárius egyház égboltján 1638-ig cz. tárgyról, melynek folytatását felolvasó a jövő gyűlésre ígérte. Mindkét felolvasás a fiók-egylet által nyújtható legnagyobb elismerésben részesítettett, a mennyiben érdemkönyvbe iratásuk egyhangulag lett meghatározva.

Az első gyűlésen lett betöltve a titkári és pénztári állás Gvidó Béla és Hadházy József aai személyében. Ugyancsak figyelemre méltó az első gyűlés tárgyai közül az az irodalmi pályázat-hirdetés, mely az „Unitár. Közl.” 6 ik számában közöltetett, t. i. 1890. jan. 1-jére pályamű irandó erre a tételre: A meglazult valláserkölcsei élet a leg-hathatósabban minő eszközökkel ébreszthető fel? Jutalma egy drb 10 frankos arany, melyet Rédiger Árpád esperes alelnök úr ajándékozott, miért e helyen is sietünk köszönetünket nyilvánítani. E jelenség célunk felé való törekvésünket nemcsak elősegíti, hanem munkakedvünket is fokozza.

A lefolyt év alatt fiók-egyletünk 2 alapító és 14 rendes taggal szaporodott, a mi újból csak a mellett bizonyít, hogy az elhintett mag közzöttünk sem utfélre, sem tövissek közé nem esett, hanem igenis termékeny talajba!

Csupán fináncziális állapotunk — mi különben bajnak elég baj — egy kissé lehangoló, a mennyiben pénztári forgalmunk eddig csakis 7 frt. E gyengeségen egyedül új pénztárnokunk, Hadházy József buzgósága segíthet.

Egy szóval már most csak tömörülnünk, vállvetve kell munkálkodnunk továbbra is, mert a helyes irány meg van találva s bizonyára Istennek áldása, segedelve sem fog hiányozni! . . . Vajha úgy lenne

Maros-Szt-Benedek 1889. aug. 4.

Gvidó Béla, fiók-egyleti titkár.

f) Papi önképző egyesület a Keresztur-körben.

A Keresztur-körből helyet kell adnunk a „papi önképző-körnek” s annyival örömeztőbb tehetjük, mivel céljaival s munkálkodásával arra egészen érdemes. —

A Gagy- és Nyikó mentén lakó fiatalabb unitárius papok 1885-ben önképző-egyletet alakítottunk. Az óta már négy év telt el s e négy év alatt elvégzett munkásság eredménye mindnyájunkat meggyőzött arról, hogy célunk és feladatunk jó; hogy egyesületünk fennállása, szükségessége nagyon is indokolt. Ennél jobb és szükségesebb célt aligha tűzhattunk volna magunk elé!

S éppen e czélszerűség felismerése indított arra, hogy eddigi munkásságunk eredményét nyilvánosságra hozzuk s hasonló egyesület alakítását másoknak is ajánljuk.

Kiindulásunk az a tapasztalat volt, hogy a papnevelő intézetben gyűjtött elméleti ismeretet a gyakorlati életbe csak sok próbálgatással lehet átültetni. Ez átültetésnél sok addig ismeretlen akadályba ütkö-zünk. Gyakran érezzük a kezdet nehézségeit. Ezeket nem ismerve, gyakran oda lépünk, a hol eredményt mutatni lehetetlen.

Papi önképző-körünkben egymással közöljük ismeretünket, megbeszéljük, s tapasztaltuk csaknem mindnyájan, hogy ily módon nagyobb sikerrel munkálunk. Ez az egyik cél.

A másik czél az, hogy főképpen a szószéki szónoklásban miveljük magunkat. E végből rendre mindenik tart szónoklatot. Azután a kidolgozást és előadást bíráljuk meg. Természetes, hogy bírálatunk őszinte és igazságos óhajt lenni. A hibákat és hiányokat el nem hallgatjuk.

A harmadik czél a gyakorlati életben előforduló, minden névvel nevezhető papi kötelességeket megismerni, azok elvégzésében a közösen legjobbnak ismert utakat és módokat megvitatni és egyöntetű eljárást követni.

A negyedik czél az, hogy az egyházi irodalom nevezetesebb termékeit közösen megszerezve, azokból tudományos ismereteinket gyarapítsuk, az erkölcsös élet ápolására szolgáló eszközöket és intézményeket ápoljuk, felkaroljuk, szóval az úr szőlőjében munkálni lelkesüljünk és lelkesítsünk.

Végül pedig a gyakori találkozás által a társadalmi érintkezést és az emberek megismerését óhajtjuk lehetővé tenni.

E czélok elérésére a következőleg járunk el:

1. Koronként (5—6 hétben egyszer) és felváltva összegyűlünk egyik tagtársunk házához.

2. Itt két tagtárs elmondja a hivei előtt tartott valamelyik beszédét s ennek végeztével a többiek megbírálják. Megjegyzendő, hogy figyelemmel vagyunk arra, hogy mindenféle papi functio előkerüljön. Külön értekezések is készítünk.

3. Ezután egynek egy, másnak más kérdései lévén, azokra ki-ki elmondja, hogy hasonló esetben mit és hogyan tenne.

E pont alatt van helye minden, a papi hivatalt közvetlenül érintő ügy vitatásának politikai pártérdekek szigorú és feltétlen kizárásával.

Az ezekben kitűzött czélt 1885 év óta 27 összejövetel alkalmával próbáltuk megvalósítani. Nincs olyan papi functio, a melyet ne végeztünk volna. Szóbeli és írásbeli bírálatot gyakoroltunk. Összejövetelünk-ről rendes naplót vezet az, a kinél összegyűlünk. A napló mellé csatoljuk az elmondott beszédeket. Megvetettük alapját egy könyvtárnak, melyben a nevezetesebb és gyakorlatibb műveket közös költségen megszerezük. Van is már egy néhány darab könyvünk, melyeket ajándékozás útján kaptunk.

Kezdeményeztük volt a néhai Simén Domokos theologiai tanár sírkövére az adakozást s be is végeztük, a mint már tudva van. Ezek céljaink és eszközeink. Mi ezeket jóknak ismerjük, s a mit rég óta óhajtunk: még elérhetjük, hogy lesz egy általános papi egyesületünk.

Összeköttetésbe jöttünk egy irlandi hasonló szervezetű körrel. Barátságos viszonyunknak igen szép tanujele az alábbi levél, melyet a miénkre válaszul kaptunk.

H

Cor Dei Sit Mihi Toga.

A kereszturkőri papi önképző-kör Tiszteletes tagjainak.

Kedves testvéreink a hitben! Kedves és valóban atyafiságos leveleket utolsó gyűlésünk napján, május 15-én vettük. Azóta a mai napig nem tartottunk gyűlést s most kedves kötelességünknek ismerjük, hogy legelső helyen adjuk meg önöknek a választ, legmelegebben viszonzván mindenik kedves kívánságukat. A mi társulatunk 1879-ben alakult. Jelmondatunk „Cor Dei Sit Mihi Toga“ az első tagok nevei kezdő betűiből szerkesztett betűrejtvény. Gyűlést a hónap harmadik kedd napján szoktunk tartani — s miután ebédeltünk együttesen — Sine Baccho sed non sine Cerere (bőr nélkül, de nem kenyér nélkül) egyikünk felolvasást tart, melyet megvitatunk; majd ozsonna után a másik egy szent írási helyről egy néhány bevezető észrevételt elmond s ezzel megbeszélés alá bocsátja.

Nekünk ezek a gyűlések, melyeken a tagok rendre elnökölnek, sok lelki örömet szereznek.

Egyházaink nincsenek valami közel egymáshoz, de ez a találkozásunk nagyban elősegíti a közös haladást és kölcsönös mivelődést, mire mindnyájan nagy súlyt fektetünk.

Ezentul, valahányszor együtt leszünk, mindig eszünkben fog lenni, hogy önök velünk ugyanazon keresztény hitet valló barátaink is hasonló s éppen oly kellemes és hasznos munkában foglalatosak mint mi. Szándékosan nem nevezzük önöket távol levő barátainknak, — bár országaink nagyon távol esnek egymástól. Munkálkodásunk közös. Az az önkéntesség, a melylyel munkánkat végezzük, azt mutatja, hogy egyházunk ezen két ágában ugyan az a szellem a munkás.

Nálunk a közmondás azt tartja, hogy „a vér vastagabb a víznél“ s összeköti még azokat is, a kiket tengerek választanak el. Mi meg azt tesszük hozzá, hogy a hit s a szabadság egyesebb kapcsok, mint a nemzetiség, a nyelv s lakás a milyen elválasztók.

Csatlakozunk kegyetekhez, ájtatosan hódolva szelleméhez a mi Urunk Jézus Krisztusnak, a kinek ajkairól tanultuk meg vallásunk sarkalatos igazságát: Egy az Isten.

Gordon Sándor, titkár, az első belfasti templom papja.

Mc' Alester, holywoodi pap.

Dunkerley Tamás, comberi pap.

Cooper Jakab, nyug. pap.

Shelley H. A. templepatrik-i pap.

Fielding Vilmos, balyclare-i pap.

Weatherall Vilmos, a belfasti missió papja.

Baumster W. G. warrenpoint-i pap.

Belfast, központi terem, 1888. aug. 21.

A papi önképzőkör nevében.

g) A Kereszturkőri dalkör.

Székelykereszturi egyházkörünknek Szent-Miklóson 1884-ben tartott közgyűlése, alkalmával minden előleges tervezettség nélkül, csak úgy rögtönösen, néhány tanító és paptársammal egy énekkart alakítottunk abból a czélból, hogy a templomban istentisztelet alkalmával szerepeljünk. Ez a szereplés megtörtént s dalkörünk életének mustár magjává lett; mert az általa keltett lelkesültség azonnal megadta eszméjét, — kimutatta lehetőségét egy egyházköri dalkör megalakításának. — Ennek hatása alatt s Derzsi Domokos akkor gagyi tanító és Derzsi Gábor kis-solymosi tanító felhívására ez ügyben Tordátfalván 1884 augusztus 20-án többen tanácskozást tartottunk s mindnyájunkat annyira meghódított az eszme, hogy ez a nap első Pünkösztjévé lett annak: megalakítottuk a dalkört; megválasztottuk tisztviselőit: elnöknek és első karvezetőnek Györffy Ferenczet, másod karvezetőnek Derzsi Gábort, jegyzőnek Derzsi Domokost, pénztárnoknak Miklós Györgyöt; rendes működő tagokul ajánlkoztak az említettek mellett Nagy Ferencz, József János, Bedő József, Gombos Mózes, Pap József, Boros György és Tarcsafalvi Izsák. Megjelöltük az énektanulás központi helyét s állandó idejét; készítettünk alapszabályokat s ezeknek ismeretetésével felhívást küldöttünk többi pap- és tanító-társainkhoz. Ennek s már a következő szeptemberben megkezdett dalköri munkásság hírének oly szép eredménye lett, hogy a működő tagok száma csakhamar 24-re szaporodott papok, mesterek és községi tanítókkal.

Ennyire erősödve, próbáinkat rendszeren tartva s az ügy iránt valóssággal lelkesülve, néhány hónap multával kezdtük érezni, hogy az alapszabályokban kimondott czélunk elérésére már nyilvánosan is tehetünk lépést. — Rezdeltünk tehát dalestélyeket, szerepeltünk egyházköri közgyűlések, lelkésziktatások, temetések, sírkő-leleplezések, megyei tanítói gyűlés, Dávid F. egyleti felolvasás alkalmával Ezek által tartottuk s tartjuk életben lelkesültségünket; ezek által csináljuk s terjesztjük egyházkörünk ekklesiáiban az énekreformot, sőt teszünk nevelési és nemzeti céloknak is szolgálatot, a mennyiben a dalkör fennállása óta a tanító és paptagok együttes munkássága népiskoláink legnagyobb részébe bevitte a két és három szólamu énektanulást, több ekkllsiánkban alakult a hivekből is falusi dalkör, székelykereszturi középiskolánknál az 5-ik tanszék felállítására adományoztunk 20 frtot, egyházkörünk gyámoldájának 12 frtot, a Petőfi szoboralapra 33 frt 80 krt, s végre takarékpénztárban kezelt dalköri tőkénk 100 frt.

Hogy helyes irányban és módon s nem megvetendő czélért munkálkodunk, bizonyítja öt esztendő, mely óta fennál a dalkör; bizonyítja a fennebb felsorolt tények; bizonyítja a lelkesültség, melyet a tagok általánosan tanusítanak. Pedig ez intézménynek fenntartása nem kicsiny dolog; mert a tagok nagy részének több órai gyalogutat kell megtenni sárban, esőben, hidegben, melegben, azonnapi ebédjüket magokkal hozni, — családi és gazdasági dolgaikat sokszor félbeszakítani,

hogy a központi helyen tanulásra megjelenhessenek; mégis a buzgóság oly nagy, miszerint teljes reményem van az iránt, hogy ezen intézmény már meggyökerezettnek tekinthető s fennállása biztos. — Tagjainak száma jelenleg 21, ezek: Kozma Dimén, József János, Györffy Ferencz, Nagy Ferencz, Gábor Albert, Máthé József, Gálfalvi János, Gelei Vilmos, Tóth Vilmos, Derzsi Gábor, Lőrinczi Zsigmond, Tarcsafalvi Izsák, Darkó Lajos, Németh István, Ürmösi János, Bedő József, Sárosi József, Márkos Albert, Pap József, Miklós György és Szász Ferencz, részint papok, részint kántortanítók, részint közs. isk. tanítók — Négy szólamu énekek előadásával eddigelé szerepelt a dalkör öt egyházköri közgyűlésen, négy lelkésziktatáson, négy lelkésztemetésen, két sirköleleplezésen, egy tanítói gyűlésen, egy Dávid F. fiók-egyleti felolvasáson, rendezett hat jótékonycélú dalestélyt. — Tanult eddigelé 37 különböző nemű darabot. — Ha a dalkör eddigi fenntartásával és munkásságával nem oldottuk is meg egyházunkban az aesthetika kérdését, de legalább elősegítettük fejlődését s mert meg vagyok győződve, hogy dalnak is van hivatása ott, hol értelemnek érzéssel kell karöltve járnia, tehát a vallás-erkölcsi életben: örvendek azon felszólításának, hogy székelykereszturi egyházkörünk dalköréről egy kis tudósítást adhattam a D. F. E. közgyűlésének.

Ezekben már teljesnek vélem értesítésemet a Dalkörről s csak azon óhajtatást adom hozzá: vajha minden egyházkör hasonló mutathatna fel rövid idő alatt.

Györffy Ferencz.

Ezek után melegen ajánlja a Választmány, hogy a „Gagy és Nyikómenti papi önképző kör“, a „Kereszturkőri dalkör“ a Dávid Ferencz Egylet fiókjainak ismertessenek el mostani munkakörükkel s ittassanak be az egylet fiókegyletei közé. —

— A közgyűlés a Választmány ajánlatát azzal a módosítással fogadja el, hogy az illető körök lépjenek a kereszturkőri fiók-egyletbe s annak legyenek fiók-egyletei a saját munkakörükkel. Az Egylet mindig figyelemmel fogja kísérni munkásságukat s módjához képest örömet fogja támogatni is.

Ferencz József tiszteletbeli elnök a jelentések nyomán szólanı kívánván, körülbelöl a következöket mondotta: Most már abban a helyzetben vagyunk, hogy a horoszkopot megcsináljuk. Én is — így szól — egy horoszkopot csinállok. Bár még mindig van kívánni való, általában, ugy a központi választmány, mint a fiók-egyletek jelentése engemet megnyugtat. Jól tudom, hogy minden kezdet nehéz. A fényes keleti csillagot is eleinte csak egy néhány pásztor látta. Talán ez sem fénytelen azért, mivel ma még csak kevesen gyönyörködnek a fényében. Remélni lehet, hogy mint az, ugy ez is messzébb meg messzébb ki fog hatni. Erre a mult évi működés elég biztosítékot nyújt, a miért is óhajtom, hogy az elismerés jegyzökönyvileg is fejeztessék ki, hogy ez szolgáljon buzdításul a tagoknak több meg több munkásság kifejtésére. Ez a munka talán tapsokat nem fog aratni, de nemcsak a

tapsolt mű bir becsesel, mert vajjon melyik munka áldásosabb, mint az édes anyai, pedig az ő küzdelmét senki sem látja s azért nyilvános elismerést soha egy sem kapott. A földmives munkáját is kevésre becsülik, még jubileumot sem ülnék soha egy földmivesnek sem, pedig a társadalomnak a leghasznosabb munkássá. Kívánom, hogy ezekből a példákból az Egylet és tagjai nyerjenek újabb lelkesedést a további munkára s kérem, hogy az eddigiért fejeztessék ki jegyzőkönyvileg is köszönet mind a Választmánynak, mind az arra illetékes fiók-egyleteknek. Az udvarhelykőri fiók-egyletnek ajánlatssek, hogy jövőre fejtsen ki nagyobb buzgóságot.

— Az indítvány egyhangulag elfogadtatott s meghatározatott, hogy a fiók egyleteknek hozassék tudomására.

5. A Választmány javasolja, hogy a választmányi tagok szaporitassanak két nő- és két férfi-taggal.

— A közgyűlés szükségét látván annak, hogy a Választmány a folyton növekedő munka czélszerűbb felosztása érdekében az eddiginél nagyobb legyen, meghatározza, hogy a Választmány hat nő és hat férfitagból álljon.

6. A pénztár megvizsgálására kiküldött bizottság megteszi jelentését, hogy a pénztárt megvizsgálta, rendben találta s ajánlja a pénztárnok felmentését.

— A közgyűlés B ágyi Kálmán pénztárnok urat a ff. a számadás terhe alól felmenti s jegyzőkönyvileg mond köszönetet azért az önzetlen buzgóságért és lelkiismeretességért, a mellyel az egylet vagyonát három éven keresztül kezelte s egyszersmind sajnálatát fejezi ki a felett, hogy jövőben más helyen lakása miatt nem teljesitheti.

7. Ürmösi Kálmán egyleti tag a választások elrendelése előtt indítványozni óhajtja, hogy özv. Kriza Jánosné ő nagysága választassék meg tiszteletbeli elnökké, az indítványt rövid indokolással kíséri, miután a közgyűlés egyhangulag tiszteletbeli elnökké választja özv. Kriza Jánosné ő nagyságát, elismerésül annak a lelkes, hummanus és keresztényi munkásságnak, a melyet számos évek óta kifejt.

8. Az elnökség és a választmány tisztökről leköszönvén, a tikos választás megejtetett a következő eredménnyel: elnök: Dr. Brassai Sámuel, alelnök: Ferencz Józsefné, Berde Mózes, titkár: Boros György, pénztárnok: Dr. Veress Vilmos, választmányi tagok: Haller Rezsőné, Pataki Istvánné, Boros Györgyné, Koronka Antalné, Mozes Andrásné, Lehmann Robertné, Kozma Ferencz, Kóváry László, Mikó Imre, Kriza Gyula, Iszlai Márton, Kanyaró Ferencz.

9. Elnök felhívására Iszlai Márton ur felolvassa értekezését.

Énekügyünk és énekes könyvünk kérdése.

Midőn a Dávid Ferencz-Egylet választmányának nagybecsű megbízása folytán szerencsés vagyok énekügyünk javítása és énekes könyvünk leendő újabb kiadására nézve szerény észrevételeimet elmondani: előre bocsánatot kell kérnem, hogy én ez alkalommal, bár fontos dologról van szó, nem nyújthatok a mélyen tisztelt tagtársaknak oly szellemi élvezetet, minőhez a rendezett felolvasások és a megelőző közgyűlések alkalmával szokva voltak. Itt most különben nem is oly természetű, hanem csupán a már említett dolgok beható megbeszéléséről van szó. Röviden mondom el észrevételeimet, hogy jusson idő mások nézeteinek is megismerésére; ez által remélvén az ügy alaposabb megvitathatóságát, mely vita eredménye aztán irányadóul szolgálhat azoknak, kik hivatta lesznek a kérdést a megoldás stadiumába juttatni.

Felfogásom szerint igen helyes uton jár a D. F. E. választmánya, midőn a vallásos és erkölcsös élet föllendülését, az isteni tiszteletek vonzó erejének emelkedését, nagyrészből énekügyünk reformjától teszi függővé.

Az emberi lelket semmi sem táplálja és nemesíti annyira, mint a szép ének, ha azzal az emberek szívéig tudunk hatolni, felvidítja a szomorkodót, mérsékli a kicsapongó és szeszélyes természetűeket, megszelidíti a haragvót. Az isteni tiszteletek alkalmával pedig a szép ének az áhitat szárnyain az eszmék és érzelmek honába, föl az égbe emel, hol a lélek valódi táplálékát nyeri.

Nem tudom szabad-e megvallanom, hogy a mi templomainkban kevés helyen viszi az ének ezt az őt méltán megillető fontos szerepet? Mert bizony mi az egyházi éneklés terén nemcsak elmaradtunk, de az ügy előbbre vitele érdekében vajmi keveset tettünk. Szívvel-lélekkel kell tehát üdvözlőnk a D. F. E. választmányának e téren megindított mozgalmát s két folyóiratunk actioba lépését. És sietve kell a mozgalomnak egy kis lendületet adnunk, az ügynek közös munkával segítségére mennünk, mert a kérdés javulását egy-két egyén lelkesedésétől hiába várjuk.

Itt az idő, hogy a D. F. Egylet, mint illetékes testület, körvonalozza az elveket, melyek értelmében énekügyünket javítani szükségesnek látja s melyeknek megfelelőleg énekes könyvünk leendő újabb kiadása körül az új irányt meg kell hogy jelölje.

Mielőtt a teendőkre áttérnénk, lássuk pár szóval templomi ének-
lésünk mai állapotát Tapasztalásból tudjuk, hogy mostani éneklésünk
legtöbb helyen mennyire nem felel meg a célnak, mert nem csak unal-
mas, de botrányos az a nyújtás és czikornyás kanyargatás, mit az em-
bernek hallania kell. Igaz, hogy sokszor ép az ily helyen énekelnek
a legbuzgóbban, de ez nem elég! Nem csak arra kell tekinteni, hogy
az éneklés által azok épüljenek, a kik énekelnek, hanem azok is, a kik
hallják. S kérдем már most: kikre vár ez a feladat, hogy a tisz-
tább műizlést is kielégítő szép ének meghonosítás-
sák a mi jóra sépen dalosnak született népünknel? Könnyű a felelet. Mint sok egyéb, ez is csak papjainkra és tanítóinkra.
Azok az egyéb természetű reform-mozgalmak, az olvasó-, méhész-
stb. egyesületek alakítása, mindaddig nélkülözik a megélhetésükhöz
szükséges kedvező talajt, míg azokat az énekkel nem hozzuk kapcso-
latba. A mi ügybuzgó lelkész és tanítói karunk tapintatos érzéke hamar
megtalálja erre nézve az utat, mert ismeri az életnek eme practicus
követelményét: kösd össze a hasznost a széppel s így biz-
tosan haladsz előre! Így is még különben csak némi látszólagos
sikerekre lehet kilátásunk. Ha a baj alapos orvoslásához akarunk fogni,
akkor a munkát az iskolában kell megkezdenünk.

Általában igen helyesen szoktak Angol- és Németországra, Bel-
giumra, de legkivált Schweiczra hivatkozni, hol a hangjegyek olvasását
is megkezdik már az 1-ső osztályban. Igaza van a miniszteri tanterv-
nek, midőn ezt Magyarországon is így kívánja és lehetőnek tartja.
S nincs igaza a fővárosi tanítók ama nagy részének, kik az éneket csak
hallás és nem hangjegyek által is kívánják taníttatni. Az énektanítás-
nak nem csak az a célja, hogy az énekek, dalok betanítása által nö-
veljük a gyermekben a vallásos és hazafias érzelmeket, hanem az is,
hogy tanítsuk meg szépen és helyesen énekelni.

Azt nemcsak eszköznek, de célnak is kell tekintenünk, mely abban
határozódik, hogy az 50—100-ik éneket hamarabb tanulja meg a gyer-
mek és szebben énekelje, mint az elsőt. E kérdés különben a tanügyi és
más szaklapokban oly kimerítőleg meg van vitatva, hogy annak fejtegeté-
sége nem is tartom szükségesnek bocsátkozni. Elég e helyen constatalni
azt, hogy az illetékes szaktérfiak többsége elfogadta azt az elvet, hogy
az ének sikerrel és a célnak megfelelőleg csakis hangjegy-ismeret
utján tanítható. S mi is mondhatjuk, hogy bizony ma már csak az a

tanító áll a kornak és hivatásnak színvonalán, ki az énektanításnál ezen álláspontra helyezkedik.

Az az ellenvetés, hogy nagyrésze tisztelt kartársaimnak erre nem képes, nem állhat meg. A hogy egyéb tárgyakra nézve a nem képezdét végzett tanítók is el tudták sajátítani a helyes tanítási módszer elveit, ép úgy bele jöhetnek önmaguktól egy kis ügybuzgalom mellett a műének és hangjegyismeret tanításának módszerébe is. A ki Bartalus István ének-abc-éjének vezérkönyveit áttanulmányozza, miben semmi nehézség nincs, az tökéletesen elég zenetudományt merit arra nézve, hogy az éneket hangjegyek szerint tanítsa s egyházi énekeinket azok segítségével leénekeltesse. Ha szabad saját magamat például felhoznom: én soha senkitől semmiféle intézetben zenét nem tanultam. Mint városi tanító resteltem, hogy nincs semmi zeneismeretem, elővettem azért az említett Bartalus-féle vezérkönyveket, áttanulmányoztam s pár év mulva már az iskolában énekkar, a városon dalegylet szervezéséhez és vezetéséhez mertem kezdeni. Természetes, hogy kezdetben szorgalmasan kellett előre készülnöm a darabok megtanulásával, hogy másokat taníthassak, de néhány év alatt úgy bele jöttem, hogy könnyen olvastam le első látásra a legnehezebb darabokat is. E dolgot illetőleg kíváncsún tartanám, hogy a D. F.-Egylet választmánya midőn az iskolában és a nép között egyházi énekes könyvünket oly dicséretes buzgalommal terjeszti, fokozni akarván ezzel az éneklési kedvet és hajlamot: a tanítókról sefeledkeznek meg, mert voltaképpen itt sarkallik a dolog. Ugyanis az említett vezérkönyv több kötetének ára 4 frton felül lévén, nem könnyű dolog minden tanítóra nézve annak megszerzése. Szép és nagyon is életbevágó működési tér várakoznék tehát itt a D. F.-Egyletre; mert ha e vezérkönyveknek jutalmul való kiosztását az érdemesebb tanítók között gyakorlatba venné, bizonyára ezzel az ügy fejlődésének oly lökést adna, minél nagyobbat elérni semmiféle uton sem lehetne. Avagy odáig is vihetnők a dolgot, hogy az ekklézsia, ha bibliát ad a pap kezébe: a kántor-tanítók kezébe is tegye le azon egy könyvet, melyből a mindennapi életre legszükségesebb tudományukat kell hogy merítsék. Ekkor kivált az újabb tanítói nemzedéknél könnyen menne a dolog, mert a tanítóképző-intézetben a zenéből ép úgy megtanulják a dolgok elemeit, mint egyéb tárgyakból; s így e vezérkönyvek segítségével pár év alatt teljesen otthonosak lennének a hangjegyismeret szerinti énektanításban. Tudtunkkal már is többen vannak hitfeleink közül, kik

ezen az uton járnak s kik itt-ott e téren szép eredményeket értek el. Csakhogy ez elenyésző csekély arány a nagy többséghez mérve.

Éppen mert a tanügy terén ma már jobb idők közeledtének szele lengedez, mert a tanítói tekintély emelkedését reméljük és várjuk: igyekezzünk magunkat e tekintetben is önképzés által az általános tanítói műveltség nivójára felküzdeni, különben a nagy versenyben nem álljuk meg helyünket s elsöpör fontos helyünkéről az a nagy közművelődési áramlat, mely minden téren megindult. A Dávid Ferencz-Egylet megértette a kor hívó szavát, azért siet idejekorán az elveket, melyek értelmében énektanításunk ügyét reformálnunk kell, tisztázni, anyagi és erkölcsi támogatásával a dolog segítségére menni. Bizony az a kis tőke, mit ezen cél elérésére egyházközségeink is befektetnének, dúsán kamatozna, mert meg vagyok győződve, hogy kartársaim készek a nemes munkára, mely egy helyesebb énektanítási rendszer megvalósítását czélozza.

Ha már énektanításunk jövőjét illetően ilyen vágyakkal és remélünk fel: legalább is ennek megfelelő igények kielégítésével állunk szemben akkor, midőn énekes könyvünk leendő újabb kiadásáról van szó! Azt nem kell bizonyíthatnunk, az általános óhaj, hogy énekeink szövegei hittani, versmértani, értelmi stb. szempontokból javítást igényelnek. Ez kissé nagy munkának látszik, tekintve az idő rövidségét, de a dolog megkönnyítésére szolgálna, ha mindazon férfiak, kik a költészet és egyházi irodalom terén már jó névvel bírnak, részt vennének a munkában olyformán, hogy egyes darabok szövegeit megigazítva, esetleg átdolgozva, beküldenék amaz öttagu bizottságnak, melyet tudvalevőleg E. Képv. Tanácsunk az énekes könyv leendő újabb kiadása ügyében főpásztorunk elnöklete alatt már kiküldött és a mely bizottság a nyár folytán már meg is kezdette működését. Részletekbe a közgyűlés felfogásom szerint nem mehet, mert igen hosszas dolog lenne az egyes énekeket tárgyalás alá venni. Elég annyit kimondanunk, hogy énekeink szövege javítandó, esetleg némely soha nem használt darabok merőben kihagyhatók.

A mi énekeink dallamait illeti, azokhoz is sok szó fér, de én röviden mondom el ide tartozó megjegyzéseimet.

Ugyanis: 1. Mindazon dicséretnek és zsoltárok, melyeknek dallama hiányzik a mostani könyvben hangjegyek által leírva: az új kiadásba beirandók.

2. A kedveltebb és alkalmasabb énekek közül néhányat két, néhányat három szólamra írva kellene kiadnunk.

3. Azon énekek, a melyek zenei tekintetben hibás szerkezetűek, megjavítandók.

4. Végül ha lesznek oly új énekdarabok, melyeknek szövege és dallama kiállja az illetékes bírálatot: azok az új kiadásba akár a kihagyottak helyére, akár egy e célból szerkesztendő toldalékba fölveendők.

Ezen újításokra nézve a bővebbi megokolást feleslegesnek tartom, mert ezek nagyobb részt általános régi ohajtások s ma már foganatosításukat a közszükség követeli.

Egyházkerületi, főtanácsi, zsinati összejöveteleknél tapasztaltuk már, mennyire zavarja a közhangulatot az, ha énekeink dallamában vidékenként eltérések vehetők észre.

Az is nagy nehézség, hogy iskolai énekkarainknak és dalegyleteinknek nem állanak rendelkezésükre a mi egyházi énekeink egynél több szólamra írva. Hibás zenei szerkezettel bírnak azon énekeink, melyek nem azon hangnemben végződnek, melyben járnak, hanem ép az utolsó pár ütemben eltérnek, mint: *T e b e n n e d s z e n t a t y á m,*
T a r t s m e g e n g e m o h é n I s t e n e m stb. Az ilyeneket — bár így is szépek — a zenetan törvénye értelmében ki kell igazítanunk. Új énekeink közül remélem egyet-kettőt a kényesebb igényű szakférfiak is elfogadnak az új kiadásba való felvételre, ha már segíteni akarunk ama hiányokon, melyeket két folyóiratunk hasábjain egyesek hangoztattak. Én hiszem, hogy a jelzett utakon és módokon énekügyünket a javulás útjára terelhetjük. Annyival inkább remélem ezt, mert a sötétben járók és kételkedők előtt igen szép példával megy elől a maga dalkörével a székelly-kereszturi egyházkör. Az itt elért sikerek megérdemlik, hogy figyelmünket ezen egyházi dalkör felé fordítsuk. Ha más körben is papok, tanítók vállvetve állnának be ez ügy szolgálatába, lehetetlen, hogy énekügyünk javulásnak ne indulna. Ha akarunk a valláserkölcsei élet egy szebb jövője érdekében munkálkodni, úgy szegődjünk társakul ezen egyházi dalkörnek más vidékeken is. Ezen egyházi dalkörök a szép ének mivélése mellett aztán fölvehetnék programjukba: az iskolában az éneknek hangjegyek szerénti tanítását erkölcsi befolyásukkal előmozdítani. Már is észrevehető, hogy a sz.-kereszturi dalkör működése mind szélesebb hullámokat vet; lehetetlen, hogy a nemes vágy a többi körök egyik-másikát még meg ne ragadja. Sok út és mód kínálkozik tehát arra nézve, hogy énekügyünket a kor szellemével összhangzásba hozzuk. Csak

kezdjünk hát munkához, mert egymást biztatva, egymástól tanulva bizonyára bekövetkezik a jobb kor, mely után esengve várakozik vallás-erkölcsi életünk föllendülhetése. Az a kitartó munkásság legyen jelszavunk ez elhanyagolt téren is, mely az unitárizmust a mult és jelen nehéz viszonyai között fenntartotta s számára egy szebb jövő bekövetkezését kilátásba helyezte.

Megvitatásra és elfogadásra ajánlom már most a m. tisztelt közgyűlésnek a következő öt tételt.

1. Mondja ki a D. F. E. hogy csak az az unitár. vallásu tanító al hivatásának és a kornak színvonalán, ki iskolájában az éneket a miniszteri tanterv értelmében hangjegyek segítségével tanítja.

2. A Dávid Ferencz-Egylet szükségesnek látja, hogy egyházközségeink kántortanítóik részére a Bartalus-féle énektanítási vezérkönyveket szerezzék meg Szegényebb egyházközségeinket e tekintetben hajlandó segíyezni.

3 A D. F. E. közohajtása, hogy a templomi énekek tanítása alkalmával, ugy az iskolában, mint a népnél hassunk oda, hogy az énekek időmérete szerfelett hosszú ne legyen s hogy az oda nem találó kanyargatások maradjanak el. Szóval legyünk tekintettel a tisztultabb műizlésre.

4 A Dávid F.-Egylet véleménye szerint a jövőben kiadandó énekes könyv egyes énekdarabjainak szövege, dallama illetékes szakférfiak által javítandó Némely darabok kihagyhatók és újak fölvehetők — tekintettel azonban arra, hogy a most használatban levő énekes könyvek is ittott a lehetőleg használatban maradhassanak.

5. A D. F. E. kívánatosnak tartja, hogy a kiadandó énekes könyvben minden darabnak legyen megírva hangjegyek által a dallama is, kivéve azokat, melyek egy másiknak dallama szerint mennek. A dallamok egy, két és három szólamra legyenek írva a körülményekhez képest.

Mielőtt a vitát megkezdenők, legbensőbb köszönetemet nyilvánítom a szíves türelemért s hangoztatom régi jelégemet: Éljen a Dávid Ferencz-Egylet!

Iszlai Márton.

— A gyűlés köztetszéssel fogadta a felolvasást s felolvasónak köszönetet nyilvánított. Ezután a kitűzött tételek megvitatás alá vétettek.

Berde Mózes kéri az egésznek a Választmányhoz tevését.

Ürmösi Kálmán az indítványt nem fogadja el. Kéri a tárgyalást. Az 1. pontra vonatkozólag Ferencz József: az Egylet csak

óhajthat, kéri tehát, hogy ide módosíttassék: „A D. F. E. óhajtja, hogy mindenik tanító hangjegyek szerint tanítson“. A javaslat elfogadtatik.

A 2. pontra nézve: Ferencz József. Ez azt teszi, hogy szereztessek könyv mindenik tanítónak, már pedig ezt sok okból nem lehet határozatba tenni.

Keresztély Lajos a Bartalus-féle könyvet nem tartja kifogástalannak. Azt óhajtja, hogy könyv ne neveztessek meg.

Iszlai Márton: más ehhez hasonló könyvet is elfogad, ha ilyen a rendszere, de mégis ezt ajánlja, mint első helyen jó könyvet.

Ürmösi Kálmán. A kérdésnek a Választmány elébe vitelét ajánlja.

Ferencz József magáévá teszi Ürmösi indítványát, de hangsúlyozza, hogy csak általános elv kimondása szükséges.

— A kérdést a közgyűlés átteszi a Választmányhoz, hogy a vezérkönyvre nézve tegyen ajánlatot.

A 3. elfogadtatott A 4. és 5. pontra vonatkozólag:

Ferencz József jelenti s hosszabban indokolja, hogy bajosnak tartja, a nagy változtatást. Nagy kárral járna a teljesen új kiadás, mivel akkor a több százra menő régi kiadásból csak nem rég vásárolt példányok kárba mennének.

Berde Mózes ajánlja, hogy az egész ügy tétessék a választmányhoz. Ürmösi Kálmán „A hittételekkel ellenkező részek változtatását szükségesnek tartja.

Győrffy Ferencz. Nagy reményekkel s meglehetősen előkészülettel jött erre a gyűlésre. A gyakorlati élet a mivelődés, s az izlés tisztulása sok dolgot tett fölöslegessé és tárthatatlanná abból, a mi énekeskönyvünkben helyet foglal. Ő azt hitte, hogy ha már új kiadásra kerül a sor, akkor nem fognak rettegni attól, a mi új A maga szerény nézeteit írásba foglalta s benyújtja az egyletnek.

Ferencz József: A kiadás kérdése napirenden van. Egy bizottságot már kiküldött az Egyházi K. Tanács s ez már megkezdte működését s azt rövid időn végre is kell, hogy hajtsa, mert a készlet el van fogyva. Maga is jónak látná, hogy a vélemények összehozassanak s a Választmány elé terjesztessenek,

Boros György. Megnyugvással veszi tudomásul a szerkesztő bizottsági elnök Ferencz József ur nyilatkozatát s a vitatkozást eredményesnek úgy tartaná, ha mind az itt nyilatkozott tagok, mind a jelen nem levő szakemberek felhivatnának, hogy a Választmányhoz küldjék be észrevételeiket.

Az egyes kérdésekhez hozzászólottak még: Boros György, Péterfi Dénes, Deák Miklós, Végh Mihály, Vaska Béla, Csifó Salamon stb.

— A közgyűlés utasítja a Választmányt, hogy a nyilvánított észrevételeket tekintetbe véve, a fiók-egyleteket szólítsa fel, hogy a tété-

leket vitassák meg s észrevételeiket küldjék be sürgősen a Választmányhoz, honnan aztán a titkár útján a szerkesztő bizottság elébe fognak terjeszteni figyelembe vételre.

Elnök a tagoknak megköszöni a szíves részvételt s a gyűlést bezárja.

Egyleti élet és munkásság.

Énekvezéreinket, fiók-egyleteinket s általában az egyházi énekgyűgy barátait tisztelettel felhívjuk, hogy nézeteiket az unitárius templomi énekes könyv új kiadását illetőleg, szíveskedjenek közölni a Dávid Ferencz Egylet titkárával, hogy azokat, megbízatása szerint, az énekes könyv szerkesztésére felhatalmazott bizottság elébe terjeszthesse. Lapunk jelen számában foglalt s a tárgygyal foglalkozó közleményeket ajánljuk figyelembe, s kérjük, hogy ne késlekedjenek a nyilatkozással, nehogy idő múltán érkezzék bé.

Dr. Bartók István tanár, orvos és derék emberbarát augusztus hó 25-én szívszélhűdésben éppen férfikora virágában, mindnyájunk mély fájdalomára, hirtelen meghalt. A jövő számban közöljük életrajzát és arcképét.

Figyelembe ajánljuk néhai dr. Bartók István volt barátainak, tisztelőinek és tanítványainak, hogy a néhai arcképét a jövő számunk mellett külön mellékletként fogjuk adni. A kép elkészítése felügyeletét Sárdi István festő ur volt szíves magúra vállalni. Lapunk egyes száma e képpel együtt 25 kr. Tanulóknak 12 krért adjuk. Disztes kiállításban a kép magára is megszerezhető lesz 50 krrel szerkesztőségünkél.

Az ekklesiákból. (Folyt.) Korondon a nyári vasárnapi tanítás megrendeltetett. Kepehátrálék nagy mennyiségű. Mikó Ágnes iskolai alaplól (134 firt) szegény tanulóknak 12 firt adatott. F.-Váralján a nyári vasárnapi tanítás megtartatott. A faiskola virágzó állapotban van. Szép! A kepe megváltás ügye munkában. (Folytatjuk.)

A kögyűlésről szóló jelentések miatt több közleményt s ezek közt Derzsi József urét a karácsonfalvi önképző körről; „Rövid jegyzetek egy hosszú utról“ folytatását és Bernardino de Saint Pierretől a „Surratai kávéház“ cz. cikket a jövő számra kellett félretennünk.

TARTALOM.

Oly szép e föld! (Költemény.)
Jékey A 173
A Dávid F. Egylet 4-ik kögyűlése 174

Énekgyűgyünk . . . Iszlai Márton 189
Egyleti élet és munkásság . . 196

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Bartók István halálára.

Nem várta senki, mégis megjelent
A bús enyészet gyászos anyala,
Elvitte tőlünk szellemszárnyakon,
Ki barátunk, jóltevőnk vala.
Mint vágyott élni, tenni, küzdeni!
Szent tűz hevíté drága kebelét.
Kis körben is sokat akart tenni,
Az annyit küzdött magyar nemzetért.

Az ismeretek drága kincseit
Mint szórta szélyel áldott szelleme,
Mint a nap szórja fénylő sugarát
Virágra, lombra, kopár bérczre le.
S naponta ingyen hányat gyógykezelt!
Hány árva könnyét törülte le!
Ki ily nemesen tölté életét,
Emléke nem száll sirba ő vele!

Emléked él s örökre élni fog
A jók szívében, oh kedves halott
S sirhantodon, melyen megkönnyezénk,
Kristály jellemed fénye felragyog.
Alapítványt tesz drága nevedre
A jótékonyság áldott anyala,
Hogy az ifjuság a jóért, nemesért,
Mint te, hevüljön, égjen általa.

A Szurátei kávéház.

Indiának Szuráta nevű városában volt egy kávéház, a hová sok idegen gyűlt délutánonként. Egykor egy Persiai Szejjid vagyis írástudó érkezik oda, a ki egész életében mind theologiai könyveket írt s utóljára oda jutott, hogy nem hitt Istent.

— Mi az az Isten? mondá; honnan kerül elé? mi teremtette? hol van? Ha test volna, látná az ember; ha lélek volna, értelmes és igazságos lenne; nem engedné meg, hogy szerencsétlenek, nyomorultak lennének a földön. Én magam, a ki annyit munkálkodtam az ő szolgálatában, főpap volnék Ispahánban s nem kellett volna elmenekülnem Persiából, a hol abban jártam, hogy felvilágosítsam az emberek elméjét. Tehát nincs Isten.

E szerint a nagyravágyásától elbolondított írástudó addig okoskodott minden dolgok mivoltáról, hogy utóljára elvesztette az okosságát s azt hitte, hogy nem az ő saját értelme, hanem az nem létezik, a ki kormányozza a világot. Rabszolgája egy félmeztelen kaffer volt, a kit a kávéház ajtajánál künn hagyott. Ő maga egy dívánra heveredett s egy csészécske opiumot szürcsölt. Az ital hevitni kezdvén az agyvelejét, megszólítá a rabszolgáját, a ki egy kőpadon ült, sütötte a nap s azon igyekezett, hogy elhajhássza a legyeket, a melyek majd megették.

— Nyomorult fekete! hiszed, hogy van Isten?

— Hogyne volna! felelt a kaffer.

Ezt mondva, kivőn rongyos kötényéből, a mely övezte, egy otromba fabábot s mondá:

— Ez az Isten örködik felettem a mióta a világon vagyok; a hazámbeli körifának egy ágából van faragva.

A kávéházbeliek mindnyájan elszörnyűködtek a rabszolga feleletén, szintűgy mint az ura kérdésén.

Ekkor egy brahman vállat vonitva, monda a négernek:

— Szegény boldogtalan! hogyan! hát te az istenedet az övedben hordozod! Tudd meg, hogy nincs más isten, csak Brahma, a ki a világot teremtette s templomai a Ganges mellékén vannak. Papjai csak a brahmanok s az ő örködése alatt léteznek százhuszezer esztendő óta. Indiak minden viszontagságai mellett.

Rögtön egy zsidó ügynök vevé át a szót és monda:

— Hogyan hihetik a Brahmanok, hogy az Istennek csak Indiában vannak templomai s hogy Ő csak kásztjok kedviért létezik? Nincs más Isten, csak az Ábrahám Istene, a kinek nincs más népe, csak az Izrael népe. Ezt, bár el van széledve az egész földön, fenntartja Ő, míg összegyűjti Jeruzsálembé, hogy neki adja a földnek birodalmát, midőn felépíti az ő templomát, mely egykor a világ csodája volt.

E szavakat mondva, néhány könnyecppet hullata az izraelita. Tovább is akara beszélni, mikor egy kékpálástos olasz haragosan közbevágá:

— Kegyed igazságtalanná teszi az Istent, midőn azt mondja, hogy Ő csak az Izrael népét szereti. Sőt levette a kezét róla több, mint ezerhétszáz esztendő óta, mint következtetni lehet már az elszélesztéséből. Az Isten mai napság minden embert a római catholicusok egyházába hí, a melyen kívül nincs idvesség.

A Trankebari térítő protestans dán pap arra elhalványodik s imigy felel a catholicusnak:

— Hogy lehetséges az idvességet a kegyetek bálványimádó közössége keretébe szorítani? tudja meg, hogy csak azok fognak idvezülni, a kik az Evangélium szerint Jézus törvényéhez hiven lélekben és igazságban imádják az Istent.

Ekkor egy Szurátei vámházbeli török hivatalnok, dohányzás közben így szóla komoly arcczal a keresztényekhez:

— Tisztelendő atyák, hogyan akarják az Isten ismeretét egyházaik számára foglalni el? A Jézus törvénye el van törölve, mióta eljőve Mahomed, a Vigasztaló (Paracletus), a kit maga Jézus, az Isten ígéje jósolt meg.*) A kegyetek vallása még csak néhány országban áll fenn és romjain emelkedett fel a miénk Európának, Áfrikának, Ázsiának és szigeteinek legszebb tartományaiban. Az ül ma a Nagy Mogol trónusán**) és terjeszkedik a fényes műveltségű Chináig. Kegyetek maguk elismerik a zsidók elvetését az ő elaljasításokban; ismerjék el hát a próféta missioját is az ő győzelmeiben. Csupán csak Mahomed és Oman hivei fognak idvezülni, mert a kik Alit követik, azok hitetlenek.

E szavakra a szejjid, a ki Persiából az Ali ott uralkodó felekezetéből való volt, mosolyogni kezdett; de a kávéházban lármás czivódás keletkezett, minthogy az ott levő idegenek különböző vallásuak voltak és közöttök még Abyssiniiai keresztények, koptok, lámaisták, Arab ismaeliták és géberek, vagyis tűzimádók. Mindnyájan vitatkoztak az Isten mivolta és tisztelete felett s mindenki azt állította, hogy csak az ő hazájában és felekezetében van az igazi vallás

Volt ott egy Chinai tudós is, Confucius tanítványa, a ki tanulás végett utazott; ott ült egy zugában a kávéháznak, itta a theáját, hallgatta mit beszélnek s nem szólott egy szót sem. A török vámhivatalnok feléje fordulván, hangos szóval kiálta reá:

— Jámbor Chinai, kegyed csak hallgat, pedig tudja, hogy sokféle vallás béhatolt Chinába. Hazájabeli kereskedők, kiknek szolgálatomra volt szükségök, beszélték nekem s azt is mondák, hogy a legjobb a Mahomedé. Szolgáltasson kegyed is mint ők igazságot neki: mit gondol kegyed az Istenről s az ő prófétája vallásáról?

Erre nagy hallgatás lett a kávéházban. Confucius tanítványa behuzván kezeit köntöse bő ujjaiiba s mellére tevén keresztbe, gondolkodott egy keveset s aztán szelid, de komoly hangon így szóla:

*) Ján. ev. 15. r. 26. v.

**) E történet írásakor még fennállott a Nagy Mogol birodalma Indiában. Trónusa Delhiben volt.

— Uraim, ha megengedik, hogy azt mondjam, a fennhéjzás gátolja az embereket minden dologban, hogy ne egyezzenek véleményökben; ha leszen türelmök meghallgatni, elbeszélem egy példáját, a mely élénk emlékezetemben van. Mikor Chinából elindultam, hogy Szuratéba jöjjenek egy angol hajóra ültem, mely földkörüli utazást tett. Utunk folytán Szumátra sziget keleti oldalán veténk horgonyt. Déltájban én és a hajósnép egy része kiszállánk s leülénk a tenger partjára közel egy faluhoz kokus-pálmák alá, melyeknek árnyékában különböző tartományokból való emberek pihentek. Egy vak ember érkezék oda, a ki valaha addig nézegette a napot, míg elvesztette belé a szemvilágát. Abban a nagyravágyó bolondságban sínlett, hogy ő megismeri a nap természetét s birtokába veszi a világot. Felhasználta az optikának, a kimiának, még a necromantiának is minden segédeszközét, hogy palaczkba rekeszthesse a napvilágot. Minthogy semmikép sem sikerült neki, így szóla:

— A nap világa nem folyékony, mert a szél nem bírja mozgatni; nem szilárd, mert nem lehet eldarabolni; nem tűz, mert nem alszik el a vízben; nem légnemű, mivel láthatni; általában nem is test, mivel nem lehet fogdosni; még csak nem is mozgás, mert hiszen a legkönnyebb dolgokat sem bírja meglendíteni: így hát éppen semmi. — Elég a hozzá, hogy addig nézte a napot s okoskodott a világáról, míg a szeme világát elvesztette, mi több, az eszét is. Azt hitte, hogy nem a látása, hanem a Nap hiányzik a világegyetemben. Vezetője egy néger volt, a ki leültetvén az urát egy kókuspálma árnyékába, felvett egy diót a földről, héjjából egy mécesest faragott, csepűjéből belet csinál s a dióbélből egy kis olajat présele belé. E foglalkozása közben, mondá neki a vak:

— Nincs hát már világosság a világon?

— De van, felele a néger, a Napé.

— Mi az a Nap, kérdé továbbat a vak:

— Biz' én nem tudok, felele a Áfrikai, egyebet felőle, hanem csak azt, hogy felköltével megkezdődik a dologom s lementével elvégződik. Az ő világossága nem érdekel engemet annyira, mint a mécessemé, a mely megvilágítja kunyhómat: a nélkül nem szolgálhatnám éjszaka kegyedet.

— Az én Napom ez.

Meghallja egy közel falubeli mankón járó ember s azt híven, hogy a világtalan ember vakon született, monda neki:

— Tudja meg, hogy a Nap egy tűzes golyó, a mely mindennap ki kél a tengerből s minden estve elbuvik nyugot felé a Szumátrai hegyek közzé. Azt kegyed is éppen úgy láthatná mint mi, ha látni bírna.

Egy halász váltá fel a beszélőt s monda a sántának:

— Látszik, hogy kegyed soha se távozott el a falunkból. Ha jó lába volna s megkerülte volna Szumátra szigetét, tudná, hogy a Nap nem buvik el a hegyei közzé, hanem minden reggel a tengerből kél ki

s minden reggel abba merül vissza, hogy hűsítse magát Ezt mindennap láthatni hol a keleti, hol a nyugoti partoknál.

Ekkor egy indiai lakós monda a halásznak :

— Hogy lehet azt hinni józan ésszel, hogy a Nap tűzgolyó és mindennap a tengerből kél ki s oda merül vissza s még sem alszik ki benne? Tudja meg hát, hogy a Nap egy dájta, egyike a mi isteneinknek, a ki mindennap megjárja a szekerén az eget, megkerülve a Méra hegyet; hogy mikor megfogyatkozik, egy Ráhu nevű sárkány nyeli el s a Ganges mellékén lakó indusok könyörgésére menekül meg. Bolond képzelődése egy Szumatrai lakósnek, ha azt hiszi, hogy a Nap csak az ő láthatárán világít, és csak olyan ember fejében teremhet, a ki csak sajkán utazott.

Egy laskár, egy ott kikötött kereskedő hajócska főnöke megszólal :

— Még bolondabb képzelődés azt hinni, hogy a Nap többre tartja Indiát, mint a Földnek valamennyi más tartományát. Utaztam a Vörös-tengeren, az Arab partok körül, a Molukkai, a Philippi szigeteknél; a nap éppen úgy világítja azokat, mint Indiát. Nem kering semmi hegy körül, hanem a Japáni szigeteknél kél fel s messze nyugatra, Anglián tul megy le. Bizonyos vagyok benne, mert még gyermek koromban hallottam a nagyapámtól, a ki a tengerek széléig járt.

Többet is akart beszélni, de egy hajós néptünkből való matróz félbeszakítá, mondván :

— Nincs tartomány, a hol jobban ismerjék a Nap járását, mint Angliában: tudják meg hát, hogy a Nap sehol se kél fel és sehol se nyugszik le. Szüntelen kerülgeti a világot; és én bizonyos vagyok benne, mert mi is megkerültük s mindenütt láttuk.

Ekkor egy nádbotot vón a kezébe, egy kört karczolt a homokba s igyekezett megmagyarázni hallgatóinak a nap járását egyik térítőtől a másikig; de nem sikerülvén neki, a hajó kalauzát hívá bizonyosságul annak a mit mondott és mondani akart. Ez a kalauz okos ember volt, a ki szó nélkül hallgatta addigelé az egész vitatkozást; de látván, hogy mindenki elhallgatott s várja, hogy ő szóljon, innég kezd beszélni:

— Mindnyájan tévednek kegyetek és tévesztik egymást. A Nap nem kering a Föld körül, hanem a föld kering körülte, feléje fordítván huszonnégy óra alatt sorban Japánt, a Philippi, a Molukkai szigeteket, Szumatrát, Afrikát, Európát, Angliát és egy rakás más tartományt. A Nap nem világít csupán csak egy hegyet, egy szigetet, egy láthatárt, egy tengert, sőt nem is világítja csak a Földet, hanem a világegyetem középpontjában van, a hol amazzal együtt öt más bolygó világít, melyek szintugy körülte keringenek és némelyikök nagyobb mint a Föld és jóval távolabb van a Naptól mint a Föld Nem is szólok a holdakról, melyek a Nap világát tükrözik vissza a bolygókra. Ezekről az igazságokról minden ember meggyőződhetik, ha szemügyre veszi az eget s nincs az a fennhéjázó képzelődése, hogy a Nap csak az ő honára süt.

Igy beszéle hallgatói nagy bámultára a hajókalauz, a ki a Földet körül hajózta s az égi jelenséget szemmel tartotta

— Éppen úgy van a dolog az Istennel is, folytatá Confucius tanítványa, mint a Nappal. Mindenki azt hiszi, hogy csak az övé, vagy az imaházáé, vagy legalább a nemzetéé vagy honáé. Minden nép a templomaiba véli beférkeztetni azt, a kit az egész világ sem foglalhat bé. Már pedig van-e templom, mely hasonlithasson ahhoz, a melyet az Isten épített, hogy minden embert azon egy közönségbe gyűjtsön? A világ minden temploma csak a természetet utánozza. Lelünk bennök legtöbbnyire szenteltvíztartókat, oszlopokat, boltozatokat, lámpákat, szobrokat, feliratokat, szent törvénykönyveket, áldozatokat, oltárokat és papokat. De melyik templomban van oly rengeteg szenteltvíztartó, mint a tenger, melyet nem lehet egy csigahéjba szorítani? melyekben vannak oly szép oszlopok, mint az erdők, vagy a gyümölcsöskertek élőfái? oly magasztos boltozat, mint az ég és oly fényes lámpa, mint a nap? Látunk-e érdekesebb szobrokat, mint a teméntelen élő és beszélő lények, a kik egymást szeretik és egymáson segítenek? oly érthető és vallásosabb feliratokat, mint a természet jótétei? oly egyetemes törvénykönyvet, mint az Isten iránti hálánkon alapult szeretet és felebarátaink iránti saját érdekünkön alapuló szeretet? vannak-e szivrehatóbb áldozatok, mint azok a dicséretetek, melyeket annak mondunk vagy éneklünk, a ki mindent adott nekünk és jó indulataink azok iránt, a kikkel mindenünket meg kell osztanunk? van-e végre oly szent oltár, mint a derék ember szíve, melynek Isten a főpapja? Tehát minél tovább terjeszti az ember az Isten hatalmát, annál közelebb jut ismeretéhez; és minél elnézőbb, engedékenyebb lesz az emberek iránt, annál jobban fogja utánozni az Ő jóságát. Azért hát az, a ki az egész világra kiterjedő, Isteni világosságot élvezi, ne fitymálja a babonást azért, hogy csak egy sugár szálát sejtí az ő bálványában, sőt még az istentagadót se, a ki attól egészen meg van fosztva; nehogy úgy járjon, kevélysége büntetéseül, mint az a bölcselő, a ki birtokába akarván venni a nap világát, megvakult s arra szorult, hogy egy néger mécsese legyen a kalauza.

Igy végé beszédét Confucius tanítványa s azok, a kik vallásaik elsősege felett vitakoztak, mély hallgatásba merültek.

Bernardin de Saint Pierre.

Ford. Dr. Brassai Sámuel.

Dr. Bartók István.

(Arczképpel.)

Szül. 1845. júl. 4-én, meghalt 1889 aug. 25-én.

Augusztus 25-én délután három és négy óra között Sámuel napot köszönteni mentünk a külmonostorutczába, a legidősebb Sámuelhez. Menet köszöntünk az utca kezdetén egy ablakban könyöklő vidám s nyílt arczu férfinak. Kedélyesen fogadta. Jövet egyikünk odament az ablakhoz s egy jó fertály óráig tárgyalták a napi eseményeket. Szemé-

lyi volt a nagyobb rész s úgy kell lenni, hogy mindkettőt érdekelte, mert szüntelenül jó izüen nevettek. Fél öt órakor elment a vendég, s a ki az ablakban volt öt órakor még egy kedves öreg barátját fogadta. Egy-két könyvbe bepillantottak, egy-két tudományos kérdéstről szölkttak. A vendég távozott. Egy másik félóra múlva szédülést, föfájást és eddig ismeretlen belső zavart érzett az elébb kedélyes férfi. Orvosságot vett, orvosért küldött, önként ágyba feküdt, nagyon rosszul érezte magát, „most már végem van“ szölt, s mielőtt orvos érkezett volna, szívszélhűdés érte . . . s halva volt az orvos, a jó barát, a kedélyes férfi, az egészséges ember: Dr. Bartók István. Ágya mellett a család egyetlen férfi tagja, a gyámolításért nevelt fiához jött gyámtyja Dr. Bartók Zsigmond állott megtörve, megsemmisítve. Egy óra multán az egész város telve volt a hihetetlen halálhírrrel s a gyászos ház könyező barátokkal. . . .

Bartók István született 1845-ben jul. 4-én Székely-Udvarhelyen, hol atyja, a sepsi szentiványi nemesi Bartók család egyik sarja, megyei orvos volt. Csak egy évig voltak a szülő városban, mert atyja 1846-ban Tordára ment sókinestári orvosnak s mint ilyen működött élete végéig, 1858-ig, közszeretetben. A fiu csak tizenhárom éves volt, s máris árva, de nem elhagyott, mivel nagybátyja Dr. Bartók Zsigmond, radnai kincstári orvos, magához vette, örökbe fogadta s taníttatta Kolozsvárt az unitárius főiskolában. 1864-ben végezte a gymnasiumot, elődei, t. i. nagyatyja Bartók János volt abrudbányai kincstári orvos, (Ez a Bartók János unitárius létére abban a szerencsében részesült, hogy József császártól ösztöndíjat uyert és élvezett), atyja Bartók István, nagybátyja Bartók Zsigmond nyomdokát követve, ő is az orvosi pályát választotta s hogy elkészüljön, Bécsbe ment. Hat esztendőtt vett igénybe az orvosi előzetes tanulás, s eredménye lett, hogy az összes orvosi tudományok tudorává avatott.

Tizenöt esztendő jutott Bartók Istvánnak a munkásságra s ez alatt az idő alatt nagyon sokat, helyesebben szölvá igen sokat végzett. Vegyük csak számba munkássága terét. 1872-ben polgári iskolai tanár lesz, 1874-ben az unitárius főiskolához alkalmaztatik a természetrajz tanítására, Gegenbauer József magán leányiskolájába meghívja 1874-ben a természetrajz és természettan tanítására, 1877-ben a kereskedelmi akadémia feláll s Bartók István tanárrá lesz benne, 1882-ben az egészségtant kötelezett tantárgyá teszi a minister a papnöveldeknél s őt az unitárius egyház az egészségtan rendes tanárává választja, ugyan-

ott elvállalja az iskolai kórházi orvosságot s gyógyít néha nyolcz—tiz beteget; a Mária Valéria leány-árvaháznak orvosa lesz, nagyszámu házhoz bejár gyógyítani mint házi orvos s ezek mellett elég időt nyer arra, hogy a „Család és Iskolá“-nak főmunkatársa legyen, a „Keresztény Magvető“-be orvosi tanulmányokat írjon s a Dávid Ferencz Egyletben felolvasást tartson. Az olvasó elfárad, míg végig néz ennyiféle hivatal nevén, s még nincs megmondva minden. Még a legfőbbet hagytuk el, azt, hogy minden délelőtt 11—1-ig magán kórház volt lakása, hová számos beteg járt mindennap. Nem túlozok, ha azt mondom, hogy mint tanár a heti 43 órát, mint orvos a számtalan gyógykezelést kitünő kedvvel, nemcsak, hanem szenvedéllyel végezte. Hogy lehetett mindez? De hát hogy lehetett az, hogy ezek mellett folytonosan szerezte a szakkönyveket, folytonosan tanulmányozott? Ugy, hogy a reggeli öt óra soha sem kapta ágyában. Ugy, hogy egy nap 14 - 15 órát foglalkozott. Csodálkoztam rajta, de azt hittem, hogy erős szervezetéhez van arányítva ez a sok munka. Csalódtam én is, ő is. A munka nem volt erejével arányban. Igen sok volt, s az a sajnos, hogy ezt halála előtt csak egy évvel gondolta meg.

A f. évben márcziusban lehetett, hogy egyszer találtam az úton. „Meghúzódtunk egy kissé, doctor ur“ — szólék tréfásan. Most már baj van „lelkem tanár ur“ felelt rendes szójárásá szerint. A mikor a mult ősszel a visszatérésre a jelszót először megadta, akkor már nem volt jól, most, mikor ily lehangolva beszélt, éppen rosszul volt, de senki sem hitte, hogy oly komoly a baj, kivéve bátyját, a ki sokszor tanácsolta, hogy forduljon orvoshoz. Se bátyjának, se barátainak nem fogadott szót. Abban a hitben élt, hogy az orvos meggyógyíthatja magát... Fájdalom, nagyon csalódott ő is. Az utolsó nap délutánján megengedte, hogy orvosért küldjenek. Az orvos későre érkezett: már hat órákor halva volt.

A dr. Bartók élete — bár családi kört nem alkotott — nem volt örömtelen. Neki öröm volt a munka, s boldogította, ha a betegségeket tanulmányozhatta s a betegeket gyógyíthatta. Bartók kedélyes ember volt. A jóizü tréfát szerette, de a gúnytól sem irtózott, kivált ha a társadalmi kifczamodásokról volt szó. Mint a test megromlott tagjait késével, úgy szerette vagdalni a társadalomnak beteg tagjait megjegyzéseivel. Nem nagyon bánta, ha vész a mi „haszontalan“, de igazi keresztényies részvétellel volt a „jóravalók“, a szegények s az árvák iránt. Megrendítő volt az a jelenet, a melynek háza a halála utáni napon színhelye volt. A Mária-Valéria árvaház szembeteg leánykái egymást kézen

fogva mentek hozzá, mint a megelőző napon, hogy gyógyítsa szemüket. Egészen bementek a házba s a szegény szerencsétlenek nem akarták megérteni, hogy mi történt. . . . Egyszer csak sirni . . . zokogni kezdtek keservesen, s azzal haza mentek kétszerte betegbben, mint a hogy oda mentek volt. Szegényeknek tegnap olyan jól esett, hogy a doctor bácsi „gyermekemnek“ szólította, s ime most már nekik ez sincsen. Azok a könnyek igazat beszéltek. Bartók István egy jó szívű ember volt.

En őt tiszteltem, mint lelkiismeretes tanárt, bámultam mint fáradhatlan orvost, s szerettem, mint nemes szívű embert, de azt hiszem, hogy mind a tanárt, mind az orvost ez tette feledhetlenné az emberek között. Az iskolák a tanügy érdekében tett becses szolgálatait méltányolták, midőn a Polgári s a Kereskedelmi nevére alapot gyűjtöttek. Az Unitárius főiskolában sirjához emlékkő állítását vették munkálatba.

Igazán becses szakkönyvtárával, végakarata szerint, az unitárius főiskola könyvtára lett még nagyobb s becsesebbé. Orvosi műszerei gyűjteménye, melyben kétszáz éves is volt, az unitárius főiskola kórházáé. Ritkaságokkal gazdagított felkelhető egyetlen kedves testvérére, Laborda Kálmánné Bartók Eugéniára szállottak.

A szentiványi Bartók család nemesi czimerében (1701-ből) a nyitott könyv (Jelszava: Si non forte, arte.) betevőben van, mert István, az utolsó sarj is már ezután csak az emlékezetben él Boros Gy.

Emberek.

Ismertem embert,
A ki nagyra volt
Lelkével s hinni
Végtelen tudott,
Még sem tekintém
Őt ember gyanánt,
Mert — emberekkel is
Állatmódra bánt.

(Uram Bátyám.)

Ismertem embert,
Ki csak nevetett,
Hogyha említék
Lelket és hitet,
Még sem tekintém
Őt állat gyanánt,
Mert — az állatokkal is
Ember módra bánt.

Haan Béla.

Tapasztalatok a népiskolai és egyleti életből.

Levél a szerkesztőkhöz.

Szerkesztő urak engedelmével ide jegyzek röviden egyet és mászt azon a mezőn szerzett tapasztalataimból, a mely mezőn becses lapjok is nagyobb és nagyobb eredményeket óhajt elérni, mint egy tekintélyes valláserkölcsi és népnevelési egylet közlönye.

Őszintén és bizalmasan akarok beszélni, mint egy családi körben szokás. Sem dicsekedni, sem másokat ujjabb divatu módon megróvogatni, sem humbugot csinálni nem szokásom, nem természetem. Észrevételeimet, megjegyzéseimet szíveskedjenek teljes jó indulatból származóknak és megbízhatóknak tekinteni.

*

*

Most a megelőzőinél sokszorta nagyobb figyelemmel kísérem a népeletet. Telhetőleg figyelek a népnevelés érdekében különböző egyletek, társulatok, egyházak és körök által tett lépésekre, intézkedésekre.

Leirom röviden azt, mit Udvarhelymegye egyik falujában, Karácsonfalván a községi iskolában 2—3 télen csináltunk pár év előtt.

Ebben az iskolában a rendes iskolába járók száma évenként 100—120 között változik, az ismétlőké 30—40 között. Tanító csak egy van, Kelemen Lajos, a kolozsvári tanítóképezde egyik növendéke. Megbocsát ez az ur, ha őt leirom. Középszerű tehetség, de annál pontosabb, lelkiismeretesebb, elevenebb, rendtartóbb és jobb tanító. Falusi ember létére akármelyik kollegájával kiállaná a versenyt. Az 1200 lelket számláló faluban ő az első, ki felviradattal felkél, és ő az utolsó, a ki lefekszik télben, nyárban. Heves természetű. Azt szeretné, hogy a párisi torony 24 óra alatt felépüljön. Kora reggeltől késő estig folytonos munkában van: állatait ápolja, vesszőkosarat fon, szalmakalapot köt, kertben ás, ültet, gyomlál, olt, nyes; azután tehenet fej, inget vagy nadrágot szab és varr; ismét kapál, kaszál, fur, farag, fűrészel, gyalul, udvart seper, szánt, vet, boronál, gereblyél. Pillanat alatt erdőt, mezőt összejár; gyermekeit ölelgeti, csókolgatja, vendéget togad; szükség esetén dagaszt, kenyeret süt, ebédet főz, inget vasal, a szomszéd faluba postára fut stb. Az a kartársak véleménye róla, hogy az oltóágot csak hozzá veti az elmetszett vadonczhoz s már megfogamzott. Méhészkedik, gazdáskodik, kertészkedik, mindent csinál, a mit férfi vagy asszony falun végezni szokott. Tantermében csendet és rendet tart. Akárki akármikor lépjék be oda, rendben találja. Az ő iskolájában egyetlen gyermek sem szemetez, nem lármáz, nem rendetlenkedik, nem faragja a padokat. Reggeli felmenetel alkalmával a jó reggelt kívánás után minden gyermek áll egyenesen eleibe jól kitért szájjal. Ő benéz a torkába. Ha baj van, azonnal gondoskodik orvoslásról.

Ennek az ezermeisternek csak egy hibája van, t. i. hogy nem énekes, nem zeneértő; de ő mégis énekelni is tanít, kell hogy tanítson. Képes az iskola érdekében bíróval, jegyzővel, papokkal, kántorokkal s más befolyásos hatalmasságokkal szemben folytonosan hévvel beszélni, vitatkozni, csakhogy az ügynek lelkes bajnokaivá tehesse, annak megnyerhesse.

*) Dicséretre méltó a buzgóság, ha célja nemes, mint a jelen esetben. A t. levélíró ur bizonynyal ajánlani fogja a tanító urnak a latin tanácsot: *s v a v i t e r i n m o d o, f o r t i t e r i n r e*. Fiatal embernek jó ezt szem előtt tartani.

Ezzel az emberrel kerültem én egy faluba.

Folyton a nyakamra járt. Nehéz magán ügyeim közepette az iskola és a népnevelés szolgálatába állított. Iskolaszéki tag lettem, s most én állottam az erdő felől, az ő háta mögé. Elhatároztuk, hogy a tanidő alatt csináljunk minden szombaton estélyeket, melyeken a gyermekek vigyék a főszerepet. Ez az ember közös megállapodásunk szerint roppant erőfeszítéssel és odaadással neki fogott. A rendes tanítási időn kívül most az egyik, majd a másik csoport gyermeket alkalmas és a nép előtt is érdekes versek, apróbb példázatok, párbeszédok elszavalására, előadására sokszor az én jelenlétemben, betanította. Nehány szép elbeszélést pár- vagy társas elbeszélésre átírtam s a gyermekek nagy hatással előadták. Többször gyermeknek való szindarabok is kerültek elő. Ezen kívül én vagy ő felolvasásra is készültünk. Egy-egy, gyermekeknek való, népdalt is betanítottunk. A gyermekeket — az ismétlő nagyokat is belevonva — feltűztük. Közelgett a szombat. Templomban a papok, a faluban a polgárok által, sőt a gyermekek útján is közhírré tettük, hogy szombaton az iskolában ingyenes nagy előadás*) lesz. A faluban nagy érdeklődés támadt. Ingyenes és mégis tanulságos időtöltés — nagy dolog falu helyen! . . . Éppen szombaton estve, mikor fonni, szőni, varrni nem szabad, mert pozdorja, kolbász vagy rostabőr lesz az egészből. Szombaton, mikor a legények tekeregnek fel és alá, a leányok pedig izzognak, viczognak itt és ott. Szombaton, mikor az idősebbeknek sincs a hét fáradalmi után elfoglaltatásuk. Szombaton, mikor otthon is kellene valamit olvasni, vagy az iskolás gyermekkel olvastatni a háztáj és a szomszédok hallására Mátyás királyról, Kinizsi Pálról, törökről, tatárőről stb., de mert az iskolában is lesz, akkor elmarad s a gyertya, vagy lámpa sem ég, nem fogy otthon. Szombaton nem költünk, nem fáradunk s mégis tanulunk és jó időt töltünk.

*

*

*

Eljött a szombat est. Kelemennel ketten kivilágítottuk a nagy iskolatermet saját költséguinkön. A szülők szereplendő gyermekeik által érdekelve, legények, leányok, ifjak, öregek a felszegtől az alszegig, zsufolásig megtöltötték már szürkületben a nagy tantermet. Rendesen 30—40 személy volt jelen a gyermekeken kívül minden alkalommal.

Az estélyek 2—3 óráig tartottak. Egyik gyermek szavalta például Petőfi „Hunyadi László“-ját lehető ügyesen, bátran, szép és szabatos kiejtéssel és hangsúlyozással. Én nyomban felállottam az emelvényre s elbeszéltem magyarázatképpen a körülményeket, úgy hogy többször egész korrajz kerekedett ki kézzelfoghatólag beszélve. Ilyen módon egyetlen vers vagy párbeszéd sem maradt körülményes magyarázat nélkül. Jelesebb írók életrajzai, történelmi nevezetesebb korszakok, események lettek megismertetve. Egyik, másik lapból ismeretterjesztő cikkeket is olvastunk fel kellő magyarázattal. A Kubinyi

*) Mulatság.

Lajos két kötetes „Házi ipar könyvét“ s annak tartalmát megismertettük. Ezen estélyeken senki sem szunyadott, mint templomokban szokás. Szerették volna, hogy reggelig tartsanak. Eljöttek papok, kántorok hozzátartozóikkal. Estély végeztével a tanító szállása telt meg. Érdekes beszélgetések fejlődtek ki. A tanító mindennap két annyi munkát végzett, mint ha csupán a tantárgyakkal foglalkozott volna a rendes időben. A gyermekek felbuzdultak. Othon is mind tanultak este, reggel. Alig lehetett őket lefektetni. Egy év alatt két évre szóló előhaladást tettek. Legnagyobb büntetés volt az, ha valamelyik el volt tiltva az estélyen való szavalástól vagy énekléstől. Gyönyörű és lélekemelő volt látni 100—120 gyermek ilyen versenyzésének eredményét. A zárvizsgák alkalmával a közigazgatási bizottság kiküldöttei, valamint a vallástani egyházi biztosok bámultak a gyermekek előhaladottságán. Iskolamulasztás nem volt. Büntetéssel szorítani nem vala szükség. Még az olyanok is iskolába jártak, kiket saját kérésökre év elején az iskolaszék felmentett. Ily módon a szülők előtt úgy tűnt fel az iskola, a hová önként, büntetés nélkül kell küldeni a gyermekeket.

*

*

*

A 10—12 ik estély után a tanfelügyelőhez terjedelmes, őszinte jelentést fogalmaztam. Magam nem irtam alá, hanem bíróval s más nem tudósféle iskolaszéki tagokkal aláíratam, hogy őket érje a dicsőség. Egy levél kíséretében elküldöttem. A közigazgatási bizottság felkelésült. A jelentést csaknem szóról szóra kiadta szoros rendelet alakjában, melyben minden iskolaszéknek és tanítónak kötelességévé tette a hasonló estélyek tartását. Egyik tanító dicsérte Kelement, másik uton utfélen megtámadta és szidta, hogy miért nem fér a bőrében, miért okoz még több bajt és nyomorúságot nekik. Egyik pap pártolta, másik ellenezte az egész megyében. Több kevesebb eredményt a legtöbb faluban mégis előidézett.

Ezen estélyekkel egyidejűleg alakult a faluban fiatal földészekből, fuvó hangszerekkel egy zenekar, mely máris nagy hírnévre tett szert a környékben. Ez is többször működött az estélyeken. Így folyt ez vagy 3 télen keresztül. Olyanforma czél lebegett szemeink előtt kicsinyben, mint Kisfaludiék előtt nagyban. Ők magyarul olvasó közönséget akartak teremteni, mi pedig a népet akarók olvasni szeretővé tenni s ez által egyfelől tanulni szoktatni, másfelől sok rosztól visszatartani. Azért érintgetők száját az ingyenes estélyeken finomabb fajtájú mézes madzaggal, hogy önként, önmaguktól kezdjék nagyobb mértékben éhezni és szomjuhozni a szellemi táplálékot. Nem is csalódtunk. Ma az iskola könyvtárából sok forog közkézen. A szülőkön pedig az iskolai olvasókönyvek árát nem végrehajtással kell felvenni. S hátha . . . !

Pár vonásban meg kell mutatnom a kép másik oldalát is. Engemet magán ügyeim elvontak az iskolától. A tanítót hivatalos és nem hivatalos részről némi kellemetlenségek érték. Lelkének nemes lángolása alább szállott, egyesek hálátlansága s főleg nagyobbak és kisebbek

tudatlanságból származó méltánytalansága miatt Két tél estélyek nélkül telt el.

A nagy közönség csak sohajtoz, kérdezősködik, a gyermekek még mind reménykednek s nem tudják, ki az oka, hol az oka, mi az oka annak, hogy az estélyeknek csak a hire maradt? Én sem mondok erről többet. Megbecsülhetetlen, kiszámíthatatlan nagy kár. *) Egy pár szomszédbeli tanító ezzel is igazolva látja saját, nem ajánlatos eme felfogását, t. i. az ugynevezett nép nem érdemli meg, hogy érette valaki tegyen, annak nem könyv és műveltség kell, hanem korbács.**) Jó, hogy nem hallod Channing! . . .

*

*

*

Még egy pár megjegyzést.

A néptanítók gyüleseznek, szaklapjaik irnak. A Dávid Ferencz-egylet fiókjai is gyüleseznek, a mint jelzik. A fennebbi képhez hasonló valamely vonásról sem itt, sem ott nincsen szó. Pedig első helyen minden a népért van. Már pedig azért gyors sikerrel és leghatékonyabban csak a leirt, vagy ahoz hasonló módon lehet tenni. Minden egyéb önámítás. Papok és tanítók váltoozanak együtt-ható lélekké faluról falura s ne elégedjenek meg azzal, hogy évenként 1—2-szer néhányan egymásnak felolvassanak, mert a népre nézve így csupán csak zengő érczek és penpő czimbalmok. — E kép mindenestre kedvesnek és ajánlatosnak mutatkozik, habár a függöny visszataszító színnel gördül eleibe. A függönyön át is látszik és beszél, mintegy a Vörösmarty hangján figyelmeztetve, hogy ovakodni kell a szellemtől hidegének megvevésé-
től. A népvezérek ne azért gyűjtsenek szellemi kincseket, hogy önma-
guknak legyen, hanem azért, hogy annál több tovább adni
valójuk legyen. Az egyletek igénybe veszik a közönség jobb ré-
szének áldozatkészségét. Jó lesz tehát, ha főleg a nép közé állított
vezetők gondolkozóba esni nem unják ***) Hátha egyszer az áldozatot
hozó közönség eme Cicero-féle kifakadással áll elő: Quosque tandem
abutere patientia (benevolentia) nostra? (Meddig éltek még vissza jó-
tékonyságunkkal, türelmünkkel?) Ki felel meg erre? Én nem.

Derzsi József.

*) Hátha a jövő télen újra kezdődnek? A t. levétíró ur lelkesedésétől sok függ.
Szerk.

**) Akarjuk hinni, hogy ez a megjegyzés túlozva van. Ha ilyen tanító volna, annak kár a mindennapi kenyér.
Szerk.

***) Mi is csak ezt akarjuk. Minden szavunk erre irányul, minden gondol-
latunk e körül jár. Az itt leirt képet könnyű volna túlzásnak nevezni. Hiszen a
nevezgetésnél mi sem könnyebb. Mi láttunk az itt leirtakhoz hasonló dolgot.
Tudjuk, hogy most is van olyan egyházunk nem egy, a hol a telet így töltik.
Miért nincs ugyanígy? Egy kevés önfeláldozó buzgóságot kedves lelkész és
tanító barátaink s hídják meg, hogy csodát fognak művelni, mert a talaj még
eléggé jó!
Szerk.

Rövid jegyzetek egy hosszú utról.

II.

Kora ifjúságom óta mindig epedve vágytam, hogy Velenczét megláthassam. Valamely csodás szép, elbűvölő városnak képzeltem én azt, de soha sem tudtam megállapodni képzeletemmel. Nem volt mihez hasonlitsam. A valóságot kellett hogy lássam. Vágyam most másodszor teljesült. Augusztus szép hónapjából már egyszer csaknem két hetet voltam a „tündérek lakában“ feleségemmel. Az emberi életben nagy idő hat-hét esztendő is, de egy több száz éves városában — majdnem semmi. Különben is Velencze olyan város, a melynek jelene csak azért van, mivel multja volt. A Doge gazdagsága ma csak romjaiból sejthető, de ezek a romok a régi idő művészetének olyan remek maradványai, a melyekért a művész, a tudós s a közönséges utas mindig örömet mehet Velenczébe.

Ilyen város nincsen több a föld kerekiségén. Az ember madár-távolból szemlélve azt képzelhetné, hogy valamely vízi tündérek telepítették oda a tenger kebelébe maguknak lakhelyül. A szárazról egyet len vasut-vonalon közelíthető meg. Az utas a száraz földről eltávozik, s a vasuton jó két perczet halad víz felett egy nagyon egyszerű szerkezetű kő hidon. A víz tükre csendes, belseje tele tengeri növénynyel. A víz feneké nincsen messze, de fenn és lenn egyaránt csak a szép kék ég látszik..

Igy szemlélve olyan költői a városba bevonulás. Az állomás kapuja előtt a város felől a nagy csatornában 150—160 gondola (csónak) áll rendelkezésre. Egy kevés ijedelem között egy-két sikoltás után a kényelmes bárszék-üléken pihenünk. Koporsó fedélhez hasonló, fekete posztóval bevont fedele, mondjuk sátora, a tágasság okáért most le van véve. A hat-nyolcz méter hosszú csónak két vége egyenesen fel áll magasra Elöl a nyakán egy sor kiálló fog van, melyek védelmére, illetőleg díszére szolgálnak.

Milyen felséges utazás! Az ember csak látja hogy halad, csak veszi észre, hogy a nagy csatornából mellék-utra tért gondolája, s onnan hol jobbra, hol balra siklik ez a gyászosan fekete jármű, míg mellette egyre-másra tűnik el egy hozzá hasonló. Sehol semmi életjel, csupán itt a víz tükörén. A házak némák, a fehér márvány ablakfél, a remek díszmű sötét kezd lenni. Olyan életunt, elhagyott. Ha a művészt kérdezzük, ő megszólaltatja s alig képes szemeivel figyelemmel kísérni a 12 száztól a 17-ig készült byzanci csúcsíves s más stíli minden képzelhető színű márványból épült paloták egész seregét. Egy önálló tanulmányutat mindig megérdemelnek ezek a műreemek. Az építész, a szobrász, a zenész s a festő annyi gondolatot gyűjthet össze ezek között a falak között, hogy évekig táplálkozhatik rajtok. Középülete felette sok, s ezek között a központot a Doge-palota foglalja el, melynek oszlopai s csúcsíves hármás ablakai s színes márványból mozaik-szerűleg készült falai

órákig lefogva tartanak. A velencei palotákat nagyban diszitik a főterem szép ablakai, melyek az épület közepén vannak.

Mindez végül is csak a mult dicsősége. Ma csak a halottak beszélnek. De ez a beszéd nagyon sokat mondó. Nagyon tanuságos. Ime szemmel látható bizonyosságai ezek annak, hogy a nagy szellemek alkotásai soha sem semmisülnek meg. Ezekből a régi művészek szelleme beszél eszmékről, melyek nagyok, világra szólók voltak. Lehet, hogy egykor kő nem fog kövön lenni, s mégis sem a szellem, sem az eszme, mely most róluk beszél, nem lesz megsemmisülve. Az emberi lélek a művekben kézről-kézre vándorol.

Velenczében az élet délután kezdődik. Központi hely a Szent-Mark tere. Teljesen épülettel szegélyezett tökéletes ép egy-közeny alaku tér. Keleten fő ékessége a Szent-Mark templom, északon mindjárt legelől az órás torony, mely arról nevezetes, hogy éjjel a számok világítva vannak s éjféltkor, a mikor az óra üt, a 12 apostol megjelenik. Tovább köröskörül az egykori állami közpaloták szakadatlan egységben. Ezekben van most is a város élete, mivel fenn a színes üveg, gyöngy s hasonló árucikknek műhelye, alól az ékes és gazdag kereskedések. Látszik, hogy itt készítik a csillogó ékszereket, mert a gyönggyel, arannyal, ezüsttel, mozaikkal és képekkel telt kereskedések tulnyomók. Az egész tér, s a nagy épület tágas csarnoka egy óriási kávéház, mely délutántól késő éjig tömve van velenceivel és idegennel. Nappal sem néptelen, mert akkor a tér növeltjei, a szürke galambok ezerei szállingóznak helyről-helyre az emberek között. Ezek még az idegent is meggyőzik barátságokról s az idegen sem állja meg, hogy egy-két zsemlet oda ne adjon nekik. Egyik barátunk a galamboknak köszönhető, hogy a társaságtól elmaradt, s a kalóz s a gyorskocsi (azaz, hogy gondola) öt lírájába került, s így is alig hogy el nem késett a vonattól.

A téren estve rendszeren katonai zene van. Most a magyarok tiszteletére volt. Sem járni, sem ülni nem lehetett. Az egész tér úgy hullámzott az emberektől, mint a levegő a zenétől. Érdekes mulatság. Négyes, ötös csoportban ülnek férfiak, nők együtt egy parányi kis márvány asztal mellett. Fagylalt, lemonádé, s egy kis málna vagy más szörp bő vízzel feleresztve, jéggel lehűtve egy néhány centesi-ért elég arra, hogy egész zene alatt ott üljön a társaság. Nekünk erre most nem volt türelmünk, mert az idő rövid volt.

A szárazföldi életet felváltottuk a vízi étellel. Két gondolát elfoglaltunk. A gondolasoknak megmagyaráztuk, hogy szándékunk a Canalon mulatozni egy órát. A parti élet, a házak, közterek s partok lámpái fénye halvány világot árasztott a csendes víz tükörére. A hosszú keskeny jármű alig zavarta meg a csendet. A gondolas lapátját oly biztosan kezeli, hogy nesztét hallani csak néha lehet. Mihelyt elhagytuk a Doge-palota környékét, mindjárt teljes lett a némaság, de egy félóra multán a Canale grand központi helyétől, a Ponte Rialto (visszhangzó hid) tájáról valamely bájos éneket hallottunk meg. Egy percz multán,

mintha a tenger hajjai zenészt teremnének, egy gondola énekes, egy gondola hárfás, egy gondola vegyes kar tűnt elé, mindenik tele rakva himbáló, ezer színű lámpionokkal. Szólt a dal s a Canale meg volt telve kíváncsi közönséggel. Alig fértünk egymástól s alig birtunk magunkkal az örömtől.

Egyszer csak azon vesszük észre magunkat, hogy a mint elhangzott az olasz dal, megszólal a magyar himnus, s nyomban rá a Kossuth-nóta, s a Canale-Grandeon mulató magyar társaság egy lélekkel egy dalba tört ki. A dal nyelve közérthető nyelv mindenütt s a mint elhangzott énekünk, eviva Ungaria (Éljen Magyarország) kiáltás válaszolt.

Valami különös jelenség, hogy az olasz ha szárazon, ha vizen, mindig bizonyos mértékig művésznek születik. Ezek az énekesek mindnyáján jelesek, s egy tenorjok oly kitűnő volt, hogy méltóbb szereplésre érdemesítettük.

A Canaleon felszállva hosszasan tartott ez az estvéli multság, mely itt nyáron át egészen közönséges, de a mely máskor, pénzkereső alkalom a szegény velencei ifjaknak.

Itt a gondolás, a gondolába belépni s kiszállni segítő, az énekes, a zenész s egy rakás gyöngyáros mind azután a Canale után él. Az idegen azért megy oda s Velence az idegennek s tehát vízenek köszönheti minden élélményét s mégis közelebbről képes volt valamely földi hatalmasság arra gondolni, hogy betöltesse. Ugyan mire ez az ujkori romboló reform? Vagy nincs más mód arra, hogy Velenczének fényt s életet kölcsönözzenek? Pedig — meglepetésünkre — építkezést, újítást s a tengerből új tér elfoglalását láttuk most is.

Jul. 4-én reggel Velenczéből kiindult a nagy magyar sereg. Az egészen járatlan utasok is némileg nyugodtabbak voltak az első pihenés után. Egy vonattal indultunk. Bőven volt mit látni az olasz határon s kivált az északi tájon, hol az elmaradt tiroli Alpok végső vonalai szegték meg a látást, mintha arra intettek volna, hogy nézzünk már csak délre, keressük az új ország ékességeit. Jó egészség, jó kedv, tágasság s kényelem voltak utitársaink egyelőre, de aztán beköszöntött a meleg, egészen délvidéki erejében. Nem volt alkalmatlan s a későbbi napokban éppen nagyon szivesen vettük volna.

Lombard-Velence északi része égalya jó részt mérsékelve van az Alpok magas hegyei által. Tágas kocsinkban jó móddal izzadtunk, midőn a magas hegyek havas ormai mindegyre feltűntek. Padua, Vicenza s Verona mindmegannyi historiai nevezetességű erődített város, gyorsvonatunk mellett pár perc alatt elvillant. Közönként a mezei tenyészet nem nagyon lepott meg. Ez még nem olasz jellegű, kivéve a mívelést. Itt a fordás rendszert ritkán alkalmazzák. Minden hely be van fogva, még pedig nem is egy, hanem többféle terménynek. A buzatermő föld gyümölcsös és szőlős egyszerre. Két-három lépésnyi távolban egy sor fa van ültetve s a fák mellett kétfelől egy-egy tő szőlő. A fa a szőlőnek karó, gyümölcsöt terem, a nap heve ellen enyhét lel árnyékában mind

a gabona, mind a munkás. Önként érthető, hogy ezek a fák nem nagyon lombosak. Hogy a föld mindezt kibírja, a gondos művelés és a gazdag csatornázás adja meg rá a magyarázatot. Miképpen minden darab földnek utja, úgy mindeniknek csatornája is kell hogy legyen, hogy abból szükség esetén megöntözzék a növényzetet s a talajt

A természeti képek egyik legszebbike volt ebben az utban a Garda tó, mely Veronán túl bukkant előnkbe. Jó darab időt haladtunk oly közel hozzá, hogy teljes mértékben gyönyörködhattunk égszínkép tükrében. Balaton vidéki barátunkkal hevesen vitattuk a Balaton és a Garda közötti különbséget. Ez is mint az hajózható, van lefolyása, van hegyszegélyzete, de az a hegyi kristály-víz égszínképje nincs meg a Balatonnak, a mely a Gardót oly meglepővé teszi. A Balatonnak tenger jellege van s nagy előnye, hogy egész óráig lehet utazni partjain, a Garda e helyett roppant magas hegyek közé csal, ott rejtőző kis nyári s őszi üdülő házakba. Itt megvannak a hegyi kirándulók, ott meg van Tihany visszhangjával, a mi ezen vadon, az ott a költőtől megénekelt, bort termő Badacson.

Délután két órakor Milánóba értünk. Két és fél óra alatt meggyőződhattunk arról, hogy Milanó egy nagyon kellemetes, szép és tiszta város. Van központi árucsarnoka, mely terjedelemben, izlésben és művészies kivitelben ritkítja párját. Minden utas bámulása tárgya a milánói Dome (székesegyház.) Mi ott hagytuk kifizetett ebédünket, kocsit fogadtunk s egyenesen oda mentünk s időnk javarészt benne és körülötte töltöttük el. Azóta láttuk az Eifel-tornyot, a londoni Westminster-Szent Pál és a parisi Notre-dame templomokat s még sem tud kimenni a fejemből ez a fehérmárvány templom s mégis most t. olvasóimtól engedelmet kell kérnem, hogy a művektől a művészekhez, a templomtól a paphoz; az idegentől a magyarhoz, a legnagyobb magyarhoz, Kossuth Lajoshoz vigyem. Nekünk is mellékes volt egész Olaszország s hihetőleg most egy tizede sem jött volna erre a tájra a 850 magyar-nak, ha az a remény nem táplálta volna, hogy Kossuthot látni fogja. Jól meggondolva, nem csekély dolog tizenkét órai szakadatlan ut teljes gyorsvonati gyorsasággal s mégis olyan élénk, olyan beszédes, olyan izgatott volt minden férfi, minden nő, pedig jól tudták, hogy Kossuthot ma nem fogják látni. Ámde mit tehettek róla. Benne volt a levegőben a villany-áram. Itt, ezen a tájon az olaszok is csak úgy voltak, mint mi magyarok. Mikor a turini állomáshoz érkeztünk, kocsink ajtaja alig nyílt ki a turiniak átláthatlan tömege miatt. A magyarok fogadására ki volt gyűlve a város, s örömről és lelkesedésük határt nem ismert. Valóságos tüntetés volt ez a magyarok mellett, a magyarokért, a mint látszott. Nincs semmi kétségem az iránt, hogy az olaszok vonzalommal vannak irántunk, de arról meggyőződtem, hogy Kossuthért, vagy a mint ők nevezik, a kormányzóért rajonganak.

Julius 5-e volt a nagy nap. Délelőtt mindenki a napirendet várta. A város egyik közkertjébe gyűlt össze az egész magyar sereg délután

egy órára. Gyönyörű szép idő volt. Minden pillanatban felriadtunk az újabb hírek hallatára. Olyan pünköszt előtti várakozás volt ez. Végül megérkezett egy kocsi Kossuth Helfivel, utána Rutkainé Helfinével és fia Ferencz a városi polgármesterrel. Az utszélen álló két sorfal úgy összezsapott, mint a Verestenger, miután Mózes serge átvonult rajta. A tenger zajához hasonló volt az az éljen kiáltás, mely nem perczekig, hanem tízperczekig tartott. A kedves arczu, szép öreg leszállott a kocsi-ról, de nem tudott menni, mivel nem eresztették. Férfiak úgy mint nők rohantak rá, hogy ruháját érinthessék. A kik kielégítették vágyukat, beállottak rendcsinálónak, de nem mozdulhatott. Egy félóráig tartott, míg az ebédelő terembe felmehetett. Le vett fővel, könnyes szemmel bollandgatott, mert nagyon, egészen az elérzékenyülésig meg volt hatva. Még ennyi idő multán is féket kell vetni a toll elébe, nehogy túlradni engedje a szót. Nincs ahhoz fogható hatás! Kevésszer érzünk oly kibeszélhetetlen boldog érzelmet. . . .

3 órakor ebédnél ültünk az olaszokkal együtt mintegy ezeren egy teremben. Az egész nagy terem falait a háromszinű magyar és olasz zászló borította. Az egyik piros fehér zöld, a másik zöld fehér piros. Csak a rend más, de a színek ugyanazok. Ez is növelte a lelkesedés összhangját. A felséges öreg 3 órakor foglalt helyet. Ismét az éljen harsant fel. A terem nyugoti végébe ültek a magyar lobogó alá. Az ebédelés olasz zenészó mellett kezdődött. A harmadik fogásnál Hefi Ignác képviselő üdvözölte a hozzá vándorolt magyar sereg nevében. Ezután felállott Kossuth. Széttékintett. Köszönte a hozzá intézett szavakat, s csak úgy, mintha baráti körben volna: barátságosan óhajt szólni. A társaság javarésze elhagyta helyét, ott feledte ételét, italát, szomszédját s vonult közelebb, hogy lássa, értse, érezze minden szavát. Istenem, milyen szónoklat volt az! Jellemezni rhetorikai meghatározásokkal teljesen lehetetlen. A miként elbánik az elrejtett hatalmu szél az óriási csendes tengerrel, úgy bánt el e hang az ezernyi magyar kebel érzelmeivel. Midőn szelid csendességgel megindult, édesdeden érintgette, de majd az egészet mozgásba hozta, s aztán úgy felkorbácsolta, hogy nem lehetett tudni, vajjon a fájdalom örvénye, vagy a lelkesültség kicsapongása volt-e nagyobb. Összehasonlítani csak a Pál apostolával merném, mint a melynek akkora volt a varázsa, hogy hallatára a pogány görögök is ezerével tértek a keresztény hitre.

Milyen lehetett régen!? Csodás dolgokat beszélnek felőle, a kik hallották ezelőtt negyven évvel. Egyszer, évekkel ezelőtt, Londonban a Prime Rose-Hill parkban beszédbe ereszkedtem egy öreg rendű iparral. Midőn megtudta, hogy magyar vagyok, bizonyos öröm vonult el arczán. „Tudja-e uram — mondá az öreg — hogy 1851-ben itt, ezen a dombon hallgattam én az önök Kossuthját, s hiszi, hogy ez az egész nagy kert tökéletesen tömve volt emberrel. Azóta mostanig még senki úgy nem beszélt a mi szigetünkön.“

A párisi kiállításról átrándultunk Londonba. Egy uri háznál uti

élményeinkről beszéltünk, s midőn Turint említettem, a társaság egyik tagja, egy jeles unitárius egyh. szónok, hozzám fordult: „Volt Turinban? Láttá Kossuthot? Beszélt vele? Hát szónokolni is hallotta?! Az lehetetlen, mondá teljesen felindulva s azzal hevesen megölelt s így szólt: „Oh boldog ember! . . Tudja, hogy én tizenkilencz éves koromban mint hirlapi tudósító folytonosan nyomában voltam míg Angliában volt. Soha olyan szónoklatot! Ah, Istenem, ha még egyszer láthatnám azt az embert!”

Nagyon meglepett, hogy másfél óráig tartó beszédje végén midőn annyira át volt szellemülve, annyi idő multán, midőn újból otthon érezte magát mint honfi, mint szónok, még akkor is szónoki fogással élt. Elvégezvén beszédjének közállapotainkra vonatkozó részét, körültekintett az ezernyi arczon, mely áhitattal várt új tárgyat s újabb tanácsot. Nem folytatta Röviden kijelenté, hogy „bevégezte beszédét” s felhívta a jelenlevőket, hogy ürítsenek poharat „a minden magyar szivben élő aspiratiók megvalósulására!”

Soha annyi boldog magyart nem láttam, mint ez alatt az ebéd alatt. A mikor vége volt, Kossuthot kocsijával együtt elragadták s vitték mindenfelé, hogy minél tovább lehessenek vele. Azután a társaság helyet foglalt a nagy sereg közepett, hogy fényképezzék le velünk együtt.

. . . Estve mindenkit fogadott, mindenki elment s mindenki szólott hozzá vagy kezét fogta meg, hogy megcsókolja. Majdnem összemorzsolták egymást, hogy melyik juthasson hozzá hamarébb. Kossuthtól a nők s egy-egy férfi Rutkainéhoz, ehez a rendkívül kedves, igazán nemes arczu, sokat szenvedett, de most oly boldog matronához ment. Csak testvéréről beszélt. Annyit busongott vele, érette, ő is. Bizony voltak nekünk nehéz napjaink, s ettünk sok keserű kenyeret — mondá. Testvérem nem akart társaságot alkotni itt az idegenek között, mindig magunkra vagyunk, s oly jól esik, mikor meglátogat vagy egy magyar. Egészen meglevevénedünk. Mondá még, hogy Kossuth tulságosan sokat dolgozik egész nap. Most teljes kényelemben vannak, egy szép szálláson, mely egy diszkertre néz. Az olaszok nagy tisztelete, a közvélemény méltánylása s a magyarok szeretete s vonzódása táplálja őt, a legnagyobb magyart, ki egykor ezt a szép Magyarországot tartá kezében. Isten éltesse sokáig!

Boros György.

Egyleti élet és munkásság.

Képeink. Azt hisszük, örömmel fogják venni olvasóink azt a hirt hogy a jövő évben az unitárius egyház és iskola jelenlegi vezér-férfiai arcképét fogjuk közölni lapunkban melléklet gyanánt. Előre is kérjük a szíves támogatást.

Új erővel. Lapunk mult számában bemutattuk a megelőző egyleti év munkássága eredményét. A közgyűlés a Dávid Ferencz Egylet választmányát négy új taggal növelte. A választmány már gyűlést tartott

s mi azt következtetjük, hogy a választmány új erővel, új lelkesedéssel sok hasznost és jót fog elvégezni. Egyik kitűzött cél a taggyűjtés, mit a választmány nőtagjai vesznek kezökbe. A felszólítások kibocsátása már megkezdődött. Melegen ajánljuk olvasóinknak is, hogy legyenek támogatásokra a buzgó nőknek. Az egyleti pénztárnokon kívül a választmány nőtagjai u. m. alelnök Ferencz Józsefné, Boros Györgyné, Haller Rezsőné, Lehmann Róbertné, Mózes Andrásné, Pataki Istvánné szívesen elfogadják a tagdíjakat s bármely segélyt. Igen lényeges határozata a választmánynak, hogy azoknak a tagoknak, a kik az 1889. évre hátralékban vannak, a lap nem fog küldetni az új évben. Reméljük, hogy nem fog lenni, a kire a szabályt alkalmazzuk. A télen megkezdődik a népkönyvtáraknak könyvekkel való segélyezése. Használt könyvek beküldését kéri a választmány. Az énekeskönyv ügyében véleményt kér a közgyűlés s ezt a választmány fogja előterjeszteni. Már is több vélemény érkezett a titkárhoz.

Felolvasások Kolozsvárt és a vidéken. A D. F. Egylet a múlt évben oly szép sikert ért el felolvasásaival mind Kolozsvárt, mind a vidéken, hogy a jövő télen is folytatni fogja Kolozsvárt novemberben lesz az első, s öt hónapon keresztül minden hónapban lesz legalább egy. Eddigél felolvasónak ajánlkoztak: Dr. Brassai Sámuel ur, Kovácsi Antal ur, Grätz Mór ev. lelkész ur, Dr. Lánczy Gyula egyet. tanár ur, Ürmössy Lajos ur, Dr. Nagy Mór ur, Boros György ur.

A vidéken is biztonnyal lesznek felolvasások, miként a múlt évben. A vidékiek rendszeren eszmecserével kötik össze, a mi nagyon fokozza a felolvasások értékét. Mi a falusi felolvasó esték szükségességét hangsúlyozzuk.

Üdvarhelykör: Egy öröndetes mozzanatról ohajtom értesíteni. A kereszturkőriek sikerein lelkesülve, néhány tanító barátunk egy dalkör alakításán fáradozik. Az eszme nem új. De valósággá csak most kezd lenni. Legközelebről a múlt hó 25-én — Gyepesben tartott tanítói gyűlésben, illetve annak végeztével beszéltetett meg. S ott helyben alá is irtak többen a felhívást tartalmazó ívnek. A megkezdés érdeme Szabó Mózes szentpáli és Györfi István szentmártoni tanító uraké.

Említett megbeszélés után egy héttel, október 3-án, már tartatott is egy próba Hom.-Szt.-Mártonban. Itt volt a kezdet. Résztvevő vala nyolcz. Karmesteri teendők Szabó Mózesre bízának, a ki, közbe legyen mondvá, az énekügy lelkes barátja s így hisszük, hogy a dalkör fellendülése az ő akarátán és igyekezetén nem muland. Remény van, hogy a tagok szaporodni fognak s ha nehézségekkel is, e kedves eszmének életet fognak adhatni vidékünkön. Adja Isten, hogy úgy legyen! Ez idő szerint abban van megállapodás, hogy minden hónap első csütörtök napján gyűlnek össze próbára; még pedig felváltva Szt.-Mártonban és Szt.-Pálon, ezek ugyanis a legalkalmasabb központi helyek.

Nagy örömmel olvastam a Közlönyt. Jól esett egyletünk egy évi működését egészen látni, megismerni. Szerettem volna a közgyűlésre

elmenni, de a körülmények nem engedék. Nehezek az életnek mindennemű körülményei, de tán legnehezebbek a financialisok. Mi legálább így érezzük és tapasztaljuk. Én azonban még ennek is minden nehézségeivel kibékültem, midőn a Közlönyt kezemhez kapva, áthetüztem annak tartalmát.

... A gyepesiek, ha későre is, papot kapának. Mult vasárnap voltak paphivni, hogy mikor foglalja el új kollégánk Kádár Lajos állomását, arról még nem értesültem.

Hadd végezzem levelem gyászjelentéssel. Szept 30-án halt el Kis Jakab derzsi mester felesége, hagyván maga után kimondhatatlan gyászt és bánatot. Jó nő, jó anya volt. Férje s hét árvája siratja sűrű könnyhullatással. Nagy részvéttel temettetett el a csak 46 évet élt nő.

Recsenyéd, 1889 okt. 11.

Pál Ferencz.

Miért nem járnak iskolába a székely gyermekek közül oly sokan? Mi erre nem tudunk felelni. Feleljenek a szülők, a tanítók, a községi előljárók s a tanfelügyelők. Tapasztaltuk, hogy sokan nem járnak, mivel **nincs ruhájuk**. Mi is felöltöztetünk 1—2-őt minden télen. A „rongyos egylet” nevet ki nem ismeri? Ez olyan egylet, a mely a módosabbak használt ruháját összeszedi s abból a szegény gyermekeknek ruhát csináltat. Ruházzuk fel a ruhátlanokat, hogy mehessenek iskolába. Párisban — az „Egészség” leírása szerint — így járnak el: ha szegény szülők nem képesek gyermekeiket iskolába küldeni, nem czitálják az előljáróság eleibe, hanem megkérik, hogy anyagi helyzetükről az előljáróságnak tegyenek jelentést. Ha kiderül, hogy a gyermeket ruhátlan-ság miatt nem küldötték iskolába, akkor a szükséges ruhát ingyen küldik a szülőknek. Minden iskolában van ugynevezett iskolakonyha, hol 5 krért kapnak egy ebédet. A tanuló az 5 krt a tanítónak fizeti, kitől jegyet kap az ebédhez. Ingyen is ad ebédjegyet a teljesen szegénynek, mit a többiek nem tudnak meg. Az ebéd husból s főzelékből áll, mihez kenyér jár. A párisi községtanács évenként 300,000 frankot ad ilyen czélra.

A budapesti unitárius egyháznak kedves ünnepe volt október 6-án. Templomát, melléképületeit megkoszorúzták, mivel szarvazat alá kerültek. Az épület fellobogózva, a munkások ünnepi diszben voltak s így vonultak el az egyház összegyűlt előljárói előtt. A munkások vezetője üdvözlő pohárköszöntőt mondott az egyháza, tiszteleti gondnok Hajós Jánosra, gondnok Bedő Albertre, lelkész Derzsi Károlyra, az építési vállalkozókra, a fővárosra és a tervezet készítőjére. A munkások örömet fokozta, hogy külön munkabért kaptak. Este folyt tovább az ünnepély egy diszlakomán, melyet az építő-czég adott. Jó kedv uralkodott egész este, s a főváros iránt érzett hálája az egyháznak sokszor nyert méltó kifejezést. Esztendő ilyenkor lesz az épület használatba vétele. Isten segítségét kérjük a munkára.

Ütő Béla felső-rákosi lelkészszé választatott s helyébe B.-Körispa-

takra Nagy Benedek kisorjáni levita tanítót nevezte ki a főtiszt. püspök ur. Sikert kívánunk munkájukhoz.

Pályázat. A székelykereszturi egyházkör dalköre a következő pályázatot hirdeti:

1. Irandó szentmihály vasárnapi Istentisztelet alkalmával használható templomi énekszöveg-alak. Terjedelem tetszés szerinti. 2. Pályázhatnak a székely-kereszturi unitárius egyházkör tagjai. 3. Pályázati határidő 1890 januárius 1. 4. Pályadíj 1 darab 10 frankos arany. 5. Bíráló bizottság: elnök mlts Szentkirályi Árpád dalköri elnök; bizottsági tagok: esperes Török Sámuel, középiskolai tanár Péterfi Lajos, lelkész Németh István és Györffy Ferencz. 6. Pályaművek — nem sajátkezűleg másolva — a szerző nevét tartalmazó jelíges zárt levélkével együtt Szombatfalvára (utolsó posta Székely-Udvarhely) a bizottság elnökéhez küldendő.

Az ekléziákból. (Folyt.) Én Iakán volt nyári tanítás. A faiskola, csemeték eladásából 22 frt jött be. A tanítónak dicséretére válik mindez-mind a szakszerű tanítás. A kepe megváltás itt is munkálatban van. A lelkész énekgyakorló társaságot alakított, mely már nyilvános Isteni tiszteleten is működött nagy meglegedésre. Elismerés az érdemnek. Az eklézia az egyház közpénztára számára 1173 frt 90 krt kezel, melyet rendre fizet be a közpénztárba. Martonosban van nyári tanítás, s a rendes iskolázás elég pontos. B. Köröspataknak van már 460 frt kepeváltási és 100 frt kepepótlási alapja. Bőződön van nyári tanítás. Ravában mindkét iskolázás kitűnő. Pipén jól folyt a nyári tanítás. A kepe-megváltás készülöben van, mit Jakab János úr jövőre biztosított azzal, hogy egy erdőréssz fáját az alap javára ajándékozta. Köszönet! (Folytatjuk.)

Hazánk és a külföld.

Jutalomra. T. szerkesztő ur! Az „Unitárius Közlöny“ folyó évi september 9-iki számában egy angol uraság közhírré tétele folytán, mely szerint 60 frt jutalomdíj van bárkinek kitéve, a ki a bibliában megtalálja ezen szavakat: „Atya, fiu, szentlélek egy Isten“.

Alólírt bátor vagyok beküldeni a feltalált szavakat.

Szent János evangéliomának X. rész 30. versében ki van mondva: „Én és az atya egy vagyunk.“ Ugyanezen rész 36. vers utolsó mondata így hangzik: „Istennek fia vagyok.“

S minthogy az Ur Jézus Máté evangéliomában XXVIII. rész 19. vers utolsó mondatában azt mondotta: „Megkeresztelvén őket atyának, fiunak és szentléleknek nevébe“ —; s minthogy János XIV. rész 26. vers első mondata: „Ama vigasztaló szentlélek, kit az atya az én nevemben elbocsát“ — ezen szavakkal van kitéve; tehát tisztán szavakban ki van írva: „Atya, fiu, szentlék egy Isten.“

Mert az idézett evangéliumi részek szerint: miután a fiu és az atya egynek van mondva, s miután a fiu Istennek fia, — s miután a szentlélek az atyától és fiutól bocsáttatik el, tehát ez a három — az idézett evangélium szavai szerint — egy Istenséget képez; és ezen

szavak: „Atya, fiu, szentlélek egy Isten” — tisztán ki vannak írva az evangéliumban, tehát a bibliában.

S szerény megjegyzésem szerint ép oly világosan érthető ez is, mint az, hogy: hó, jég és víz: ez a három egy, és egyet képez.

Maros-Vásárhelyt, 1889 sept. 15-én.

Teljes tisztelettel

Drottieff János, törvysz. tlkvi átalakító.

Ehez a pályamunkához a magunk részéről kevés szavunk van. Megnyugtatóul értesítjük a t. pályázó urat, hogy dolgozatát lehetőleg hű fordításban megfoglaljuk küldeni annak az angol lapnak, a melyből a pályatételt átvettük. Szolgáljon megnyugtatóására az is, hogy ez — tudunk szerint — az első pályamunka. A dolgozatra a mi véleményünk az, hogy aligha elnyeri a 60 frtot, mivel a feladottak közül csak egy tételre felelt, s főleg mivel a feladatot nem jól fogta fel. Nem azt kívánta az a pénzes ember a pályázni szándékozótól, hogy oly mondatokat keressenek a bibliában, a melyekben az „atya“, a „fiu“, a „szentlélek“ és az „egy Isten“ szavak előforduljanak, hanem a melyben ez legyen „Atya, fiu, szentlélek egy isten“. Ilyent a pályázó nem talál, s más sem fog találni, mivel nincsen. A pályázatban követett módon akármit, még azt is ki lehet mutatni a bibliából, hogy „Minden torony gömb alaku, tehát a Babel tornya is gömb alaku volt.“

Az utolsó megjegyzésre vonatkozólag azt kérdezzük: hiszi a t. pályázó ur, hogy Biblia, Corpus Juris és Csizio, ez a három könyv egy volna, pedig mind a három könyv s mind a három papírból készült?

Szerk.

Különös módon találkozott össze két theologiai akadémia ujra szervezésének kérdése ebben az évben. Hazánkban az ev. ref. egyh.-ban csak most zajlott le itt Kolozsvárt egy heves harcz a miatt, hogy vajjon az enyedit Kolozsvárra átlehet-e tenni? Erősen nagy többség mondott nemet, de azért mégis lehet, hogy meglesz az egyházkerületi ev. ref. theol. akadémia és az egyetemmel kapcsolatba fog hozatni, hogy növényedékei ott is tanuljanak. Angliában az unitáriusok is ilyenformát csináltak, azzal a lényeges különbséggel, hogy ők a nagy Londonból a kis Oxfordba vitték theol. akadémiajokat s hogy nem a papnövendékeknek akarnak tért engedni az egyetemen, hanem az egyetemi hallgatóknak akarnak alkalmat nyújtani arra, hogy tanulhassanak theológiát. Vajjon melyik a helyesebb törekvés?

Egy keresztény nő az Istennek szolgálni s embertársainak használni akarván, vezérelvül ezt a jelmondatot választotta magának: „En ezen az életen csak egyszer megyek keresztül, ezért ebben az utamban minden jót, a mit tehetek, minden szívességet, melyet valamelyik embertársam iránt tanusíthatok, azonnal megteszem; soha sem halasztom vagy mulasztom el, mert többet nem fogok ezen az uton járni.“ Isten áldja meg e nőt s vezéreljen minden embert hasonló elhatározásra.

Az északamerikai unitárius és más keresztény felekezetek nemzeti konferenciája ez évben az eddigi gyakorlattól eltérőleg

nem Saratogában, hanem Philadelphiában tartatik október 28—30-ik napjain.

Oxfordban, az angol egyetemi városban, az unitáriusok theol. akademiája letelepedett s első évét október 15-én megkezdette. A mi tőlünk odament papjelölt Gálffi Lőrincz is az új tanulók között van. Kívánjuk, hogy mind az intézetnek, mind a magyar ifjunak szerencsés legyen az oxfordi élet.

Vasárnapi munkaszünet. A párisi világkiállításon egy nagy gyűlésen megbeszélték a vasárnapi munkaszünet kérdését s megállapodtak abban, hogy nincs olyan munka, a melyik vasárnap ne szünetelhetne. Az emberek jólléte úgy kívánja, hogy a hétből egy nap a nyugalomra legyen. Oly nagy férfiak, mint a franczia köztársaság elnöke Carnot nagy szorgalommal jár templomba minden vasárnap. Az angol miniszterelnök; az ex-miniszterelnök Gladstone is támogatják ezt az üdvös mozgalmat. Nálunk a törvény is tiltja a vasárnapi munkát s még sem igen akarjuk átlátni, hogy a ki hat nap alatt szorgalmas, az elvégezheti minden dolgát. Vasárnap csak azok dolgoznak, a kik hétköznapiak voltak.

Szives kérelem. Mindazokat, a kik a „Dávid Ferencz Egylet“ kiadványai-
ból szivesek voltak clárusítás végett példányokat elfogadni, felkérem, hogy a
jelen évben elszámolni vagyis az eladott példányok árát beküldeni, az
el nem adottakat visszaküldeni sziveskedjenek. **Boros György**, egyl. titkár.

Szerkesztői izenet: Rédiger G. Köszönjük a levelet. Felhasználjuk. Bár
teljesülne ohajtásod, mely a miénk is. Ideje volna már. **Gyöngyösi I.** A kívánt
számokat készséggel küldöttem meg. Várom az ígéretet. Üdvözlét. **Csifó S.** A pénzt
illő helyére juttattam. Levél ment. **Énlaka.** Jóni fog.

 **Előfizetési (1 frt 20) és tagdíjak (alapító 10 frt, rendes 1 frt) Dr. Veress Vilmos egyleti pénztárnokhoz küldendők. (Külmonos-
toruteza)**

**Jelen számhoz Dr. Bartók István arczképét csatoltuk
s a számot egy fél ivvel bővítettük. Ára 25 kr.**

TARTALOM.

Bartók István halálára. (Költe- mény.) Dézsi Mihály . . . 197	Tapasztalatok a népiskolai és egyleti élethől. Derzsi J. . . 205
A Szurátei Kávéház. Brassai S. 198	Rövid jegyzetek egy hosszú utról.
Dr. Bartók István. (Arczképpel.) B. Gy. 202	II. Boros György 210
Emberek. (Költemény.) Haan B. 205	Egyleti élet és munkásság . . . 215
	Hazánk és külföld 218

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE
KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztők: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára 1 frt 20 kr. Egyes szám ára 12 kr.

Őszi dal.

Lomha köd borult a tájra,
Szűk a szemnek láthatára;
Benn derült az én egem,
Hol családom van nekem.

Boldog, kit Isten megáldott,
Adván neki szép családot,
Melyben munka, szeretet
Boldogítani fog kezét.

Többet Istentől se kérünk,
Csak szerencsésen megérjük,
Mig a gyermek szárnyra kél,
Nálunk nélkül is megél.

Egyetértve, lelkesülve,
A dolognak neki ülve,
Megszerezzük, a mi kell,
El is költjük rendivel.

Hadd boruljon hát a tájra
Lomha köd, czudar, ki bánja,
Mig derü van oda benn
A családi életben.

Nagy Lajos.

Az ember szentsége.

A szent dolgok között semmi sem oly szent, mint az ember. Minden más dolog érette van; az ember nem azokért van. Ő a cél, azok az eszközök. A világon sok szent dolog van. Vannak szent helyek, szent napok, szent könyvek, szent szertartások és szent hivatalok. Mindezek az ember hasznára szolgálnak, hogy természetét kifejtsék és lelkét táplálják. Nem ezekért van az ember a világon, hanem azok vannak érette.

Az ember tesz minden más dolgot szentté. A templom csak kőhalmaz; az ember teszi azt szentté isten inádása által. A nyomdász

kezeből most kikerült biblia nem oly szent, mint a mely komoly tanulmány által már elviselődött és nemzetségről nemzetségre átszállott; a melyből a beteg szobájában és a halállal küzdő ágya mellett olvastak; a melyből a szülők gyermekeiket tanították s ezzel megszentelték a családi életet. Az ur napjának szentsége azon szent emberi emlékekből származik, a melyek azt környezik, a sírból felkelő Jézus emlékezete teszi azt szentté, azok a nemzedékek, a melyek áldva emlegetik a sírt; azok a millió lelkek, a kik e napon különböző templomaikban összegyűlve, a mindenek közös atyja imádásában egyesülnek.

Az ember életében nincs oly mozzanat, a melyben a szentségnek bizonyos vonását ne látnók. A csecsemő bölcsőjében a szentségtől körülövezve alszik; ezért mondják, midőn a csecsemő mosolyog, hogy angyal beszél vele. Van valami szent az életbe kilépő ifjuban, ki még ment a vétektől s mocsoktalan a világ gonoszságától. Van valami szent a fiatal leányban, kinek keblét tiszta remények dagasztják, napfényt árasztva maga körül s a mások gondolatát is megtisztítván, nemesítvén.

Még a bűnösben is van valami szent; van valami szent abban a szomorú tapasztalatban is, midőn a lelkiismeret hasztalan küzd a szenvedéllyel és önzéssel. A lelkiismeret bár leverve, nincs megsemmisítve, mert mint soha el nem muló szemrehányás tovább él. Mert az ember nem menekülhet meg saját szentségétől. Legyen az ember bármily kicsiny és alávaló, Krisztus mégis végtelen nemes indulattal és Isten atyai szeretettel tekint reá.

Az ember születése szent; mert ez által egy új lélek jó a világra megpróbáltatásra és az örökélet jutalmáért. És mily titkos szentség környezi a halottas ágyat, az elhalványult és mozdulatlan testet és a sir hantját.

Mindazon szent dolgok közül, melyeket Isten teremtett, a leg-szentebb maga az ember. Ő az Isten temploma, mert az Isten lelke lakozik benne. És a hol egy ember áll, ott szentebb és nagyobb valami áll, mint a jeruzsálemi templom. Isten a maga képére teremtette őt, az értelem erejével, a szeretet teljességével és a cselekvés erélyével. Az emberi természet csudás mélységeit és magasságait még félig sem ismerjük. E világi rendeltetésének oly célja van, a melyről nekünk még alig van fogalmunk is. Azt a rendeltetését pedig, mely reá a más világon várakozik, csak az örökkévalóság fogja megfejtetni.

Clarke Freeman Jakabtól angolból.

F. J.

Hymnus.

Dallam: Mindenkoron áldom
Az urat, míg engem éltet stb.

Magasztalunk téged
Egyetlen egy örök Isten!
S gyermeki szent tiszteletben
Kérjük segítségéd;
Mert mi gyarlók vagyunk
És ha te nem segítsz minket
S nem vezérled lépésinket:
Szüntelen megbotlunk

Légy velünk jó Atyánk
Igazságos munkáinkban!
Részeltess szent áldásidban.
Tekints le mireánk,

Igaz hittel kérünk.
Rajtad kívül senki nincsen,
A ki mirajtunk segítsen:
Mert nincs több Istenünk! . .

Atyánk! benned bizunk,
Mint teremő Istenünkben.
Ne hagyj minket reményünkben,
Hogy megcsalatkozzunk . . .
Gyermek hittel várunk:
Oh neveld gyenge hitünket,
Kegyelmed védjen bennünket,
Mi erős kővárunk.

Rédiger Géza.

Buddha és a buddhisták üdvöztő tana. *)

Krisztus előtt 500 évvel élt India egyik tartományában egy király, a kinek, bár két első rangu felesége volt, sok ideig nem született gyermeke. Egyik felesége már 44 éves volt, midőn örömhírrrel lepte meg a királyt. A fiu Sziddhárta (= céltérő) nevet kapott, mely később Gautama nemzetségi névvel cseréltetett fel. 19 éves korában megházasodott, s az élet gyönyöreiben elmerülve élt, miért a nép zugólódni kezdett, mert félt, hogy elpuhul s ha báboru üt ki, akkor nem tud segíteni rajtok. A királyfiut próbára vetette atyja s ő vitéznek mutatta magát minden férfias dolgokban, még a tudományban is. 39 éves korában fordulat állott be életében, mivel a mint a kertjében szekerezett, meglátott egy embert, a kinek a teste nyavalyában szenvedett, egy mást, ki a késő vénség miatt teljesen össze volt törve. A királyfi elkeseredett a látottakon, miután kocsisa azt monda, hogy ez a sorsa mindennek. Meglátott egy önsanyargatót is. A kocsisa elbeszélte, hogy az önsanyargatók milyenféle emberek. A királyfi gondolkozóba esett s egész estvig a parkban volt. Estve a nép nagy örömmel s ujjongva fogadta Kivált egy leány, unokavére, vont a magára figyelmét. A leány így szólott: boldog az atyja, boldog az anyja, boldog a felesége ily fiúnak! A bol-

*) A Dávid Ferencz Egylet felolvasó gyűléseit ebben az évben is az egy-
let érdemes elnöke kezdette meg. Jelen alkalommal India vallását a buddhismust
s alapítóját Buddhát ismertette, melyből jelen cikk kivonati rövid rész.

Szerk.

dog szót a királyfiu menekülésnek, enyészetnek magyarázta. Estvére eljöttek a tánczos leányok, hogy mulattassák. Nemhogy örvendett volna, sőt undor fogta el, lovat nyergeltetett, hogy elinduljon. Gyermekeit s feleségét is búcsu nélkül hagyta ott, gondolván, hogy ha majd az ész teljes felvilágosodását eléri, akkor visszajő hozzájuk, nem mint férj s atya, hanem mint üdvözítő. A mikor ezt kimondta, akkor már indult is utnak; elbujdosott a pusztába, hogy tanulóvá, zárandokká legyen. Sokat hányódott, sok kísértet állotta útját, sokat kinozta, sanyargatta magát, de hat esztendei tapasztalásból is csak azt a tanulságot huzta, hogy a testsanyargatás nem elég az üdvösségre. Ezután is voltak gyötrelmei, küzdelmei, volt sok rossz álma, de vallásos természete mindig diadalmoskodott, s meggyőződött arról, hogy az igazi Buddha a felvilágosodott elme, s elhatározta, hogy az emberiséget a jó utra téríti. Tanítványokat gyűjtött maga körül, kik között kül- és beltagok voltak. Mikor a beltagok száma 60 lett, akkor elküldötte őket az emberek közé, hogy megszerezzék nekik az üdvözülés megbecsülhetetlen áldását. Ő egy pusztába vonult egy néhány hű tanítványa társaságában s az esős időszakot ott töltötte. Az apostollá lett királyfi végül mint koldus zárandok tért vissza atyja hívására, de szokását ott sem hagyta el. Nem ment atyja házához, hanem a városon kívül egy berekbe szállott s onnan járt kéregetni. Midőn az atyja szemére vetette, hogy királyfi így cselekszik, így felelt: „nemes atyám, ez a szokása a mi nemzetségünknek“. Azután a feleségéhez is elment, de az nem fogadta mint férjét, hanem mint koldus-barátot. Végül a nő is meghódolt a tannak s midőn női szerzetes rendet állított, a szalmaözvegy lőn az első apácza. Sok embert megtérített életében. Még gyógyított is sokat 40 esztendőre terjedő profetáskodása alatt. 80 esztendőskoráig jól birta magát. Mikor érezni kezdé halála közeledtét, egyik tanítványára bizta profétai munkáját. A kísérőtől megkérdezte, hogy van-e kétségök a Buddha s a törvény felől, mert ha van, ő felvilágosítja. Miután senki sem válaszolt, ily búcsut vett tőlük: szeretteim, ha tisztelitek emlékezetemet, szeresétek egymást, mint szerettetek engemet és tanaimat. Utolsó szavai ezek voltak: „szeretteim, a mi éltet, az okozza a halált is. Ne feledjétek soha; teljék bé elmétek igazságával. Azért szólítottalak, hogy ezt tudotokra adjam“. Azután nemsokára eszméletét veszté s nem ébredt fel többé.

A Buddhista hit alapját a következő négy igazságban lelhetni:
1. a létezéssel mindig nyomor és gyötrellem jár együtt; 2. a gyötrellem

oka a vágy és szenvedély; 3. a gyötrelemtől csak a szenvedély megsemmisítésével lehet megszabadulni; 4. ez négy uton át történhetik, melyek közül az elsőn van a szív felébredése; a másodikon a tisztátalan vágy legyőzése; a harmadikon megszabadul minden gonosz vágytól; a tudatlanságoktól, a balvéleményektől; a szeretetlenségtől és bántástól; a negyedikben bemegy a Nirvanába örök nyugalomra.

Végül még csak azt mondjuk meg, hogy a buddhista társaságban kétféle tagok vannak, u. m. külsők és belsők. A ki a társaságba lépik, annak fogadást kell tenni.

A külső tag öt fogadást tesz. Felfogadom:

1. Semmi élő lényt meg nem ölök vagy sértek.

2. Nem lopok, azaz a mi nem az enyém, vagy a mit önként nekem nem adnak, el nem veszem.

3. Tiltott szerelmeskedést nem üzök (v. ö. a 7-ik parancsolattal).

4. Nem hazudok, nem csalog, nem rágalmazok.

5. Részegítő italt nem iszom.

A beltagok a fennebbieken kívül fogadják:

6. Időközben nem eszem, azaz csak a délebedre szoritkozom.

7. Táncztól, világi énekek dalolásától, színjátékok, zenemulatságok látogatásától, szóval minden világi időtöltésektől eltartóztatom magamat

8. Semminemű ékszert, illatozó vizet, olajat, kenőcsöt nem használok, szóval a hiuságnak semmi tekintetben nem hódolok.

9. Kényelmes ágy használatával felhagyok, kemény, alacsony fekvő helyen hálók, általában minden világiasságról és állateledel élvezetéről lemondok.

10. Mindörökké önkéntes szegénységben élek.

Dr. Brassai Sámuel.

Rövid jegyzetek egy hosszú utról.

III.

Turin egyik tere közepén van egy nyers kövekből összerakott nagyszerű emlékoszlop. Magassága lehet 8—10 méter s a tetején is oly óriási trachit kődarab van, hogy az ember hajlandó kérdezni, miként került ez oda? Az oszlop tetején álló s nyugotra néző hirnök ezt is kitrombitálja: az emberi tudománynak minden lehetséges. A szikla morzsává válik keze között, a kőhegy kinyitja ereit, hogy rajta át kényelmes uton, gyorsan s biztosan járhasson. Oh az ember csodákat tud mivelní, mert ha már a Mont-Cenisi alagut nem csoda, akkor igazán nincs csoda. Ez ez emlék azt a csodát hirdeti. Kivitele szokatlanul me-

rész. Visszatükröződik róla az erőszak. A kövek a magok eredeti nyereségükben, a mint a sziklából kiszakította a lőpor s a dinamit, úgy vannak egymásra illesztve.

A durva anyaggal szembe van állítva az emberi erő. Izmos, erős férfiak, vésővel, csákánnyal és vasbottal kezökben vannak elszórva az oszlop oldalain. Nehezen haladnak. Az elsőt halálosan megüti a lezuhanó kő. A második is megsérül, de már a harmadik könnyűszerrel tör a cél felé, mignem végül a tetőről a hírnök harsogó trombitával jelzi a diadalt, az ész s a munka diadalát!

*

*

Julius 6-án d. u. 6 órakor indultunk el Turinből. Kellemetes és emlékezetes volt ez a két nap minden tekintetben. A turini olaszok uton-utfélen mint vendégeikkel kitüntető szivességgel bántak. Megtörtént velünk, hogy egyik utcából a másikba átmenni akarván, néztük az utca nevét. Egy uri nő nyomban hozzánk jött, tudakozta célunkat s utba igazított. A Kossuth arczképe, melyet kis medaillonban a férfiak kabátjukon, a nők broche helyett viseltek, biztos ismertető jel volt.

Kossuth! Mostanig e név birt bizonyos vazázshatással rám, most meg arcvonásai s szeme tekintete van előttem szüntelen. A ki egyszer a Kossuth szemébe néz, annak egész lénye lángra gyul. Abban a szemben, mint egy gyújtó üveg lencsében a nap sugarai, egyesítve van az emberi keblet hevítő lángnak mindenik sugara, s a hová tekint, ott menthetlenül gyújt. Nem tudom, milyen lehetett szeme varázsa régente. Most rendkívüli. Lélektanilag úgy tudom megmagyarázni, hogy mióta szavával nincs kinek beszéljen, a folytonos szemlélődés lett foglalkozása. Miként hajdan az ajak, úgy most a szem beszél lelke gondolatáról. Sok emberhez nem szólott ő hangos szóval, s mégis mindenkire beszélt. Szemének tekintetében negyven esztendő történelme villan meg. Ott csillogott benne az öröm sugara azért, hogy szeretett nemzetét negyven esztendő múltán ily nagy seregben láthatja; de ott látott a bánat árnya, mely mélabusan mondja, hogy a mi elmúlt, az már nem jó vissza. Ő nem egy ezzel a magyar néppel, s ez nem egy ő vele! ...

*

*

*

Turintól egy pár órára van a Mont-Cenis-i alagut. A második órában kezdi azt észlelni az ember, hogy a hegyek vonalai mind magasabbra emelkednek s mind szűkebbre szorítják a völgyet. Sajátságos juliusi látomány. Alant a szelid gesztenyefa erdő, fenn a hegytetőkön a hó. Itt a meleg dél dus tenyészete, ott a zord észak dermesztő hidege. Csodás természeti jelenségek! A balfelől hegyoldalon folyton felfelé emelkedünk! száz méternyi magasban járunk a folyó felett. A hegy kiálló darabjait lépten nyomon keresztül kellett vágni, mi miatt 10—15 alaguton kell átvergődni. Egy órai lassu emelkedés után vagyunk a Mont-Cenis torkolata telepjénél, mely munkásokból s katonaságból áll. 25 perc s mások számítása szerint félóra időt voltunk a föld gyomrában fojtott lélegzettel s a bizonytalanság érzetével. Az alagut is emel-

kedő. Sűrű lámpákkal s itt-ott fáklyákkal van világítva. A katonai őrség egész végig elállja. A kocsi levegője szokatlanul felmelegedett. Végül kijutottunk s ezzel francia határra léptünk. Közvetlenül az alagut tulsó torkolatánál egy hatalmas űr-vár fogadja az embert. Az ut felett oly széditő magasságban van, hogy szerkezetét csak sejdíteni lehet. Az állomással egy sodrony siklón közlekedik, a melynek szerkezetéről idegen semmit sem tudhat. Csak annyit láttunk, hogy egy nagy halmaz málha szalad fel a levegőben s besiklik a várba s viszont onnan le.

Franciaország képét az éjszaka sötét homálya elborította szemünk elől. Dijon város környékén kezdtük látni a tájat. Közép európai jellege volt. A földmívelés semmi különös jelt nem árult el, a mi nálunk megszokott feletti ha'adásra engedne következtetni.

Dijonban a francziák tüntetéssel fogadták a magyar serget. Lelkes üdvözléssel, hatalmas zeneszóval leptek meg s emlékül egy virágbokrétát nyújtottak a társaság szónokának. Két órát időztünk s ez alatt folyton hallottuk: „Éljen Magyarország!” Kellemetes, izlésteljes szép város Dijon. Meglepő az a tisztaság, csín, izlés és rend! Az ember szeretne ott maradni sokáig, hogy tanulja meg, honnan veszik elé ezt a tisztaságot, a melyet a mi vidéki városaink, s főleg Kolozsvár, sehogy se tud meghonosítani.

* * *

Julius 7-én délután Párisban voltunk. A magyar egyesület derék ifju tagjai magyar szíveséggel, francia élénkséggel fogadtak. A magyar egyesület elnöke jelszava az volt, hogy Párisban otthon kell éreznünk magunkat s meg kell győződnie a magyaroknak arról, hogy a francia tudja mit tesz, megtudja becsülni vendégét: noblesse oblige. A tüntető fogadás után szétoszlott a nagy tábor s ezentul csak az ünnepélyeken találkozottunk.

Párisról írjak s a kiállításról? Annyi mindent irtak már ezekről s még sem mondták el felét sem annak, a mit ez a világgal szemben álló s annak akarata ellenére fényesen diadalmaskodó város ebben az esztendőben eléállított. A szót ez alkalommal átengedem az én hűséges utitársamnak. Egy barátjához irt levelében ezeket mondotta el: „A Párisban töltött 9 nap egy életnek lehetne a fénypontja, ha az embernek nem lenne tulságosan érző szíve és haza vágyódó lelke. Leirhatatlanul szép város az a Páris. A mi ügyességet izléssel párosulva a francziák kifejtettek, az csodálatra méltó. Hanem minden fénynek meg van az árnyoldala is; az a drágaság hallatlan, a mi volt. Mindenhez csak a legmagasabb árban lehetett hozzá jutni. Semmit se vehettem, a mire annyira vágyódtam és pedig annál rosszabbul esik a lemondás, mert ott minden a lehető leggyönyörűsebb. Még egy másik vágyam sem teljesült. Párisban nem mehettünk el a nagy operába sem. Nem kaptunk helyet, mert a jegyek már hetekre le vannak foglalva. Különben az estvéink igen élvezetesek teltek el. Az első este csak kocsikáztunk a boulevardokon és Konkordia téren. A más napot egészen a kiállításon töltöttük.

Ott estvénként a villanyvilágítás, az Eiffel-torony és a szökőkutak ki-
világítása igazán tündéries. Kedden este volt előttem a legkedvesebb.
Munkácsy az egész magyar társaságot meghívta ekkor magához
soirera, de a toilette miatt csak kevesen mehettek el, hanem a kik ott
voltunk, igazán felejthetetlen estvét töltöttünk el. Én láttam már több
királyi palotát több kincsekkel, arany és ezüsttel, de olyan otthona, mint
a Munkácsy, csak egy oly nagy művésznek lehet; azok a sok drága
festmények, gobelinck, himzések, szőnyegek, mozaikok, vázák, antik
holmik oly festői elrendezése csak egy olyan nagy művésznél lehet.
Azonkívül a francia nők drága toilettjei, köztük Munkácsyné nehéz
fehér moireban, csipkéekkel és briliántokkal. A vendégek között volt
Türr tábornok is feleségestől. Munkácsynak mindenkihez volt egy pár
szives szava. Szerdán este a kiállítók rendeztek nagy bált, melyre a
magyarokat is meghívták. Képzeltetni, 32,000 ember azokban a ragyogó
báltermekben milyen ragyogó látványt nyújtott; még én is táncoltam
egy pár tourt. Reggel 4 órakor jöttünk haza. Csütörtökön este a ma-
gyarok tiszteletére diszeloadás volt az opera comiqueban, a mely éjjeli 1
óráig tartott. Felvonás közökben gazdag buffet állt a magyarok rendelke-
zésére. Hallatlan, a mit a francziák elköltöttek reánk magyarokra. Annyi
pezsgőt, a mennyi itt csak egy éjen elfolyt, egész esztendő alatt nem
lát Kolozsvár; de hozzá is láttak jól a vendégek. Másnap egy St.-Cloud-
ban rendezett kerti ünnepélyen bizony sok vitéz magyar hazafi már az
első negyed órában tul ment a határon. Szombaton este a Hyppodromm-
ban gyönyörködtünk. Vasárnap pedig volt a híres szabadság-ünnep.
Az egész város és vidék utcákon volt. Óriási tolongás, de semmi ren-
detlenség. Rendőrnek se hire se pora, de nem is volt reá szükség. Sem
verekedés, sem részeg ember nem volt sehol. Csak mindenütt jó kedv
és mulatozás. 22 millió frankot adott a város ezekre az ünnepélyekre.
Kivált este a világítás és tűzijáték nagyszerű volt. A többi nappalain-
kat a város nevezetességei és a kiállítás megtekintése között osztottuk
fel,“ melyekről lesz szó máskor.

Boros György.

Az „Unitárius Közlöny“ karácsonfája.

A karácsonfa.

Deczember apó beköszöntött s kezdődik az angyaljárás.

Még nem is virad s a gyermeknépség már susog az ágyban. Ál-
madozik az angyalról. Azt álmodják, hogy az ablak körül repdes s a
jobb kezében tart egy nagy karácsonfát, a bal kezében egy vesszőt.
Nem mernek szólani, nehogy elrepüljön. Nem mernek hibázni, nehogy
a vesszőt hozza bé. Kis kezök összekulcsolódik s imádkoznak, hogy
csak jöjjön már s hozzon nekik aranyos diót, magyarót, piros csizmát,
szép nyakkendőt, kicsiny bubát, sok játékot s minden egyéb szép dol-
got. Milyen boldogok a kedves kis teremtések. Beh jó, hogy jó az a

karácson. . . . A szülők megértik a gyermekek álmát s egyszer ők is csak látni kezdik, hogy megindultak az angyalok s úgy törődnek, tépelődnek, hogy mi legyen azon a karácsonfán. Még a szegény ember is szerez egy pár csizmát, egy új ruhát gyermekének karácson reggelére, hogy majd a hidegben ne fázzék meg s hogy ő is boldog legyen.

Ezen az ünnepen az édes otthon lágy ölében minden embernek van egy kevés öröme, egy kis boldogsága. Kívánjuk, hogy t. olvasóinknak is legyen vig karácsonjuk. Hogy örömüket némileg fokozzuk, felállítottunk mi is egy kis karácsonfát, szedjük le róla olvasóink az angyalfiát s töltsék örömük benne. Boldog, szép karácsonnt kívánunk!

Boros György.

Karácsoni öröm Jézus születésén.

Ma született Jézus
Az embernek fia,
Hogy vezessen minket
Isten országába.

Dicsőség a mennynek,
A földnek békeség,
A legjobb akarat
Egymásnak adassék. . . .

Örvendezzetek hát
Jámbor keresztények,
Zengjétek éneket
Az Isten nevének!

Hogy mit esedezve
Kér ajkunk imája:
Jöjjön el e földre
Az Isten országa. . . .

Rédiger Géza.

Hirdetek nektek nagy örömet.

A keresztény ünnepek között egyik sem viseli magán annyira a családiasság jellegét mint a karácson, mely Isten jóvoltából ismét kopogtat ajtónkon. Nagyok és kicsinyek, szegények és gazdagok, miveltek és kevésbbé miveltek egyaránt érzik ennek örömét. S alig képzelhetünk oly családot, a melynek kebelében a karácson öröme egy vagy más formában ne jelentkeznék.

A családok emez öröméhez kíván hozzájárulni e lap is a maga karácsonfájával, a melyre én is akasztok egy kis angyalfiát, ha ugyan hajlandók lesznek a t. olvasók e néhány sort ily értelemben elfogadni.

Hogy az emberek a számban kifejezhető, anyagi haszonban nagyobb örömet találnak, ez, főleg napjainkban, nem szorul bizonyításra. Az ipar és kereskedelem, a földmivelés és harczászat mezején — habár ez utóbbi éppenséggel nem tartozik a haszonhajtó foglalkozások közé s nem lehet oly nyereség összekötve vele, a mi az azzal járó kárt és romlást csak enyhíteni is tudná — mindezen téreken minden új találmány, mondhatni, lázas izgatottságba hozza az egész társadalmat.

Egy új iparczikk, a kereskedelemnek egy új iránya, egy újonnan feltalált gép — s fájdalom, hogy ezt is hozzá kell adnom — a fegyvernemek folytonos tökéletesítése, mindenkit érdekelnek, azokat mindenki figyelemmel kíséri s megismerni igyekszik, mert kézzelfogható haszonnal vannak összekötve. De az erkölcsi igazságok, az eszményi dolgok, a hit, a vallás vajmi csekély figyelemben részesülnek s hirdetőik és terjesztőik vajmi ritkán méltattatnak érdemök szerint.

Ezeket tapasztalván, megfoghatatlannak tetszhetik az, hogy Jézus iránt csaknem kétezer év múltán sem csökkent a kereszténység tisztelete s az ő születése emlékére ma is örömmel szentelünk ünnepet. De ha közelebről megvizsgáljuk a dolgot, úgy találjuk, hogy a Jézus iránt nyilvánuló eme tisztelet sem volt mindig ment minden önhaszon-kereséstől s bizonyos világias nyereségvágytól. Már a szentírásban emlékeztet van róla, hogy a tanítványok a nagy mestert követve, azon vetélkedtek, hogy melyik lesz közülök jövődőben a legnagyobb? s a Zebedeus fiainak anyjuk egyenesen azzal a kéréssel borul térdre Jézus előtt, hogy fiait ültesse az ő országában egyiket a jobb, másikat a bal keze felől. Majd Zsidóország helyreállítását, egy nagy és hatalmas földi birodalom megalapítását várták tőle s némelyek szerint Judás is csak akkor lett árulójává, a mikor e várakozásában megcsalatzkozva lenni látta magát. Ismeretes az első keresztényeknek a Krisztus visszajövele iránt táplált hite is s az ezzel összekötött várakozások, valamint az évszázak folytán Krisztus nevével annyi formában és annyi módon folytatott számítás, hogy ne mondjuk — üzérkedés. S bizony, ha a keresztények legnagyobb részét ma is megkérdezzük, hogy min alapszik a Krisztus személye iránti tiszteletök? feleletök jóformán egyértelmű lesz ama közmondással, hogy a kinek Krisztus a barátja, annak könnyű idvezülni. Más szóval Krisztustól valamely csodálatos uton és módon nyerendő hasznot várnak és remélnek részint a földön is, de még inkább a mennyben.

Az unitáriusokat sokan szeretik még napjainkban is egész komolyan Krisztustagadóknak nevezni. Ha e vád arra irányul, hogy mi háttározottan megkülönböztetjük Krisztust az Istentől s nem tartjuk őt örökkévaló, végetlen Lénynek, kinek szerintünk Krisztus is csak képmása volt, a minthogy mi is Isten képére vagyunk teremtvé, akkor nincs kifogásunk e vád ellen; sőt éppen ebben találjuk fel a mi karácsoni ünnepszentelésünknek mind természetes voltát, mind tisztán erkölcsi alapját, minden anyagiás érdektől ment örömét. Azt az örömet, melynek

oly gazdag forrása a Jézus bölcsője, hogy Isten egy oly pályatért nyitott meg előttünk a földön, melynek határai az éggel érintkeznek s oly erővel és tehetségekkel ruházott fel, hogyha azokat fejlesztjük és felhasználjuk, mint a mi testvérünk, az ember Jézus tevé, hozzá hasonlóan mi is számtalan jót és áldást terjeszthetünk magunk körül. Ez a tudat teszi előttünk oly végtelen nagybecsűvé, valóságos keresztény családi ünneppé az ő születése emlékét. Ebben az értelemben valljuk mi is őt Megváltónknak és Szabadítónknak.

Ám, hadd versenyezzenek hát mások Krisztus tiszteletében az elsőbbségért, mint az első tanítványok közül némelyek tevék, vagy boruljanak le előtte, mint Zebedeus fiainak anyjuk, bár nemes, de mégis tisztán önző érdekből, és helyezkedjenek hitökkel egészen az ő érdemére: mi a Krisztus születése emlékünnepe is egyedül az Istent áldjuk és magasztaljuk; egyedül ő hozzá, a Krisztus atyjához és a mi Atyánkhoz emeljük fel szívünk hálaímáját, hogy Krisztusban, az ő szent fiában nekünk utmutatót, vezért és példaadót adott erkölcsi életünk tökélyesbítésére, szívünk nemesítésére, lelkünknek a szép, jó és igaz utáni vágyódására. Mindezekben aztán legyünk munkások is. Mert Krisztus születésének nem örvendhetünk méltóbban, mint ha az ő erényét a magunkévá tesszük s családainkban és közsegeinkben állandósítjuk Isten és embertársaink szeretetét. Csak így lesz valósággá a Krisztus bölcsője felett elhangzott amaz evangéliumi üdvözlét: „Hirdetek nektek nagy örömet.”

Ferencz József.

A jótékonyág és háladatosság.

Az Úr Isten egyszer ünnepet rendezett,
Csillagkoszoruzta égszin palotában;
Vendégül meghívta s örömmel fogadta
Az erények sergét teljes teli számban.

Beszélgettek az ég s a föld dolgairól,
A mint már nem történt vala réges régen;
S folyt a beszéd soká, vigan és nyájasan,
A mint illik békés rokonok körében.

De az Úr egyszerre csak azt veszi észre,
A mint végig néze vendégei sergén,
Hogy köztük kettő még nem ismeri egymást . . .
Pedig ez a kettő épp a legszebb erény!

Az elsőnek intve, eképp' szól a másnak :
„Im — hadd mutassam be — „Jótekonyság“ neve . . .
Ez itt — folytatá a seregeknek Ura —
A „Háládatosság“ uram ő kegyelme!“ . . .

Erre mindkét erény csodálkozik nagyon ;
Mert hisz' a mióta a föld s ég állanak,
Pedig annak, hidd meg, nagy ideje van már —
Mint testvérek együtt legelőször vannak. *)

Grátz Mór.

Az evangelium hirdetője.

Nem régiben egy hittérítő Nyugat-Indiába utazott, hogy hirdesse az evangeliumot a rabszolgáknak ; azonban szomoruan kellett tapasztalnia, hogy azok a legterheesebb mezei munkákkal annyira el vannak foglalva, hogy az evangelium hallgatására idejük nem maradt. Éjjel jönnek haza munkájukból, hogy silány ételüket elkölthessék s nyugalomra szánt rövid idejük alatt kipihenjék magokat. Kora reggel csengettyü és korbács ébreszti fel őket, hogy a mezőre menjenek. A rabszolgák feketék (azaz négerek) voltak, ő pedig fehér (azaz európai) valamint a földesur is, a ki őket ily nehéz munkára kényszerítette. Miután belátta, miszerint másképp nem nyílik alkalma arra, hogy a szeretet evangeliumát velök megismertesse, ha csak ki nem kíséri őket a mezőre: elment és beállott szolgának a gazdag földesurhoz, a ki rabszolgái felügyelésével bízta meg. Csupán azért a szabadságért, hogy a rabszolgákkal együtt lehetett, hogy éreztethette azokkal szeretetét s enyhíthette nyomorukat, örömet nélkülözött és szenvedett velök együtt mindent; munka közben, haza menetelkor tanította, míg megnyerte őket az evangeliumnak, melynek áldott fénye sok sötét kebelben támasztott mennyei világosságot. Így alázta meg magát érettök ; részt vett rabszolgai munkájokban, csakhogy éreztethesse velök rokonszenvét, szeretetét.

És ez a hittérítő kicsinyben nem ugyanazt tette-e, a mit Jézus tett volt, a ki, hogy a szegényekkel és szűkölködőkkel együtt lehessen, hogy az igazság áldásaiban részesíthesse őket és hogy terheiket megkönnyebbítthesse, hogy megszabadíthassa őket és erkölcsi természetüket érzéki természetök fölé emelhesse : ő maga szolgává lett, hasonlatos az emberekhez, megalázta magát és engedelmeskedett a legkinosabb — a kereszthalálnak ?

Douthit J L. pap után

Gál József.

*) L. Költemények prózában, Turgenjeff Ivántól, magyarra fordította Laticzóczy Mihály. Könyvesház 118—119. füzet. Budapest, Aigner.

Életszabály.

A ki sokat akar élni, keveset egyék.

Dr. Brassai.

Itt az idő.

Talány gyermekeknek.

Három tagu szó a nevem,
Nincsen, a ki ne szeressen.
Tél elején állok elé,
Öröm kísér mindenfelé.
S mig ifu első tagom,
Munkás, erős, azt mondhatom.
A második volt hajdanta
A legnagyobb mester atyja.
A harmadik bármily csekély,
Az életnek halál-veszély.
Egy évben egyszer jövök el,
Itt az idő, készülni kell.
Ifjat, vénet, kicsinyt, nagyot,
Boldognak látni akarok.
Találjátok el, ki vagyok?

Tarcsafalvi Jenő.

Egyleti élet és munkásság.

T. olvasóink nagy segítséget nyújthatnak a D. F. E. választmánya nő tagjainak, kik most a taggyűjtésben fárapoznak, ha értesíteni fogják akár alelnök Ferencz Józsefné ő nagyságát, akár a többi tagokat u. m. Boros Györgyné, Haller Rezsóné, Koronka Antalné, Lehmann Róbertné, Mózes Andrásné, Pataki Istvánné öngaikat, hogy kiket kellene hogy fel-szólítsanak. Tegye feladatává mindenki, hogy még két tagot szerez maga mellé s akkor a D. F. E. bizonynyal felvirágzik.

Több lelkesedést! Egyik levelezőnkől terjedelmes levelet vet-tünk, melyben egyházunk beléletével foglalkozva, sok hiányra rá mutat s sok figyelemre méltó ajánlatot tesz. A Dávid Ferencz Egylet főkegye-letei köteleességei közé sorozza a segédkönyvtárak alakítását. Ha álta-lános czélokra nemis, de legalább ily helyi érdekekre bizony tehetnének többet is a papok és tanítók. Én nem tudom, mi lehet ránk varázsha-tással, — írja — ha a Dávid Ferencz fényes neve sem, a kitől birjuk legszentebb örökségünket. „A ki unitárius belső ember, az rója le iránta a hála és a kegyelet tisztességes és gyönyörűséges adóját. Ha mindenki méltólag lelkesülne a dicső név emléke iránt, akkor nemcsak bensőleg, hanem külsőleg is biztosnak vehetnők a jövőt!”

Felolvasások. A D. F.-E. felolvasásai Kolozsvárt novemb. 10-én megkezdődtek. A Buddhismusról irt egy tudományos értékkel bíró ki-tűnő értekezést Dr. Brassai Sámuel, melyet az egyleti titkár olvasott

fel. Más helyen közlünk a felolvasásból. Ugyanakkor Ürmössy Lajos ur a kisdéd óvodák felállításáról tartott felolvasást. Olvasóink ismerik már az Ürmössy ur álláspontját a jelen évi 3-ik számban közölt cikkből. Mi akkor is, azután is sürgettük íróársainkat, hogy szóljanak a kérdéshez, s ajánlottuk az eszmét megszívelésre. A saját tapasztalatunk meggyőzött a kisdédóvók felállítása szükségéről. Ürmössy ur most még részletesebben kimutatja, hogy a dolog kevés költséggel megvalósítható. Helyiségül szolgálna a községben levő iskola-épület, tehát a kisdédóvó csak a nyári hónapokban, a mezei munka alatt lenne. Egy felügyelő asszonyt kellene fogadni, s ilyen havi 8 frttal kaphatni; főzőnőt lehetne kapni félannyiért, aprólékos kiadást 8—10 frtba véve, 50—60 frtra volna szükség, a mit rovatál utján lehetne beszédni, egy háztól legfennebb 12 krjával s így egy háztól bé kellene hogy gyűljön 1 frt—1 frt 44 krig, ha a faluban legalább 40 telek van. A kisdédóvó ügyét egy arra megválasztott bizottság intézné. Ha csak azt vesszük tekintetbe, hogy egy nyáron át a vigyázatlanság miatt hány gyermek lesz beteg, nyomorék, hány hal meg s hányféle bajt és kárt csinálnak főleg a tűzzel — újból is melegen kell ajánlanunk az ügyet olvasóink figyelmébe. Deczember hóban felolvasók fognak lenni Kolozsvárt Grátz Mór ev. lelkész ur és Boros György tanár ur.

Ruhát a ruhátlanak! Itt van a hideg tél. A kinek nincs jó meleg ruhája, fázik és didereg. A szegény gyermeknek iskolába kellene menni. Nem mehet a hideg miatt. A miénket jó meleg uj ruhába öltöztettük, a szomszédénak még nincsen. Küldjük el neki azt, a melyiket a miénk levetett, hogy mehessen ő is az iskolába. A hasznos jótékonyság ideje itt van. A kinek van szíve, segítsen a nyomorulton, de úgy, hogy ne tudja a bal kéz, hogy mit mivel a jobb. „Ha azokat szeretitek, a kik titeket szeretnek, micsoda jutalmát veszitek annak? Nemde a fukarok is nem azt mivelik-e?”

Sepsi-Köröspatakon az unitárius ekklésia az utóbbi három esztendőben sok próbát kiállott, sok munkát elvégzett. Most három éve az új pap Deák Miklós odaérkeztekor a csürt felgyújtották s ez a negyedik csüir volt, mert egymásután mindig felgyújtották. 1887-ben a vihar ledöntötte a tornyot; használhatlanná vált az iskolaépület, s most már van torony, van iskolaépület tizenegy öl hosszú, téglából, cseréppel fedve. Hatezer forint költségük volt s ezt nagyrészt egymásra rótták ki s fizetik. Isten segedelmével az ebből származott sok nélkülözést elfeledjük — írja levelezőnk — de az áldozatkészség szülte örömet soha. Ezek a hívek csak 300-an vannak s csudát mivelnek. Ne félj kicsiny sereg, az Ur van te veled, s ő nem hagy el semminemű veszedelemben!

November 3-án foglalta el állomását Kádár Lajos fiatal barátunk Gyepesen. Az alkalmatlan esős idő s ebből eredő sáros ut ellenére is, szép és nagy közönség előtt mondá el beköszöntő beszédét. Építve vala pedig ez I. Péter 5, 2—4 verseire. Jól kidolgozott beszéd volt. A

hallgatóság tetszését teljes mértékben megnyerte. Miként kell az Isten seregét legeltetni? s mi a jutalma az Isten serege hűségese legeltetésének? E két tételt fejtette ki Kádár barátunk beszéde két részében. — Szerintem ez igékre építeni beszédet inkább az iktató papnak volna hivatása, nagyon alkalmasak lévén arra, hogy e szellemben és ez irányban utravalóval lásson el egy kezdő embert. — Igtató papnak Lőrinczi, kénos-udvarhelyi lelkész aa. volt kiküldve. Hivatásának fényesen megfelelt. Igtató beszédével hódított. Nagyterjedelmű, széles körben mozgó, alaposan kidolgozott beszéd vala az. Előadásával remekelt. Eszmét fejtegetett ideális lelkesültséggel. Korunk álláspontját a vallással szemben. Szeretem hallgatni az embert, midőn nemes lelkesültségben, felül tud emelkedni az élet szomoruan lehangoló, terhes viszonyain, körülményein: csüggedni nem tud s az élet mindennemű viszonyaiban megtalálja azon pontot, melyen megállhat s melyről — felfegyverkezve igaz hittel, nemes és szent reménnyel — tud gyönyörködni, lelkében boldog örömet érezni, a nemesnek, szépnek, jónak, igaznak diadalában. — A gyepesi ünnepély szép és lelkesítő volt. Kedves benyomásokat vittünk szét magunkkal. — Fiókegyleti gyűlésünk is lesz. Most 27-ére össze van hívva Szent-Pálra.

I.

Új dalegylet. Enlakán 1888. október 1-én 18 éven felüli fiatalokból, házas emberekből, presbiterekből dalegylet alakult s ma mintegy 40 tagból áll. A tagok téli időszakban hetenként kétszer és nyáron át a vasárnapi reggeli isteni tiszteletek után az iskola termében tanulás végett megjelenni soha el nem mulasztották. Pontosságuk, lelkiismeretességük és buzgóságuk eredménye eddigelé, hogy: két-három szólamu énekeket énekelvén, orgona kísérettel, néha változatosság kedvéért a nélkül, tömegesebben jelennek meg a hivek az istentiszteleteken. A tagoknak nem lévén annyi szabad idejük estvéneként az utcán czéltalanul bolyongani s részesülvén illetani oktatásban is: az utczai éneklések teljesen megszűntek. A dalegylet a mult farsangon szavalatokkal és énekekkel összekötött tánczestélyt rendezett, melynek jövedelméből 25 drb templomi és 12 drb-halotti énekes könyvet vásárolt, azokat a tagok között kiosztván, felmentetett az énekvezér az előmondás (diktálás) alól, mely temetéskor ma is legtöbb helyen szokásban van; sőt egy más eredményt is ért el ezzel, azt t. i., hogy a ki eddig csak előmondás után énekel s most könyve nincs, rá van utalva könyvszerzésre. Azok, kik nem tagjai az egyletnek, temetéskor az első, a tagok pedig a második és harmadik szólamot éneklük — A dalegylet megalkakulása s egy rövid év alatt ily szép eredménye helybeli tanító Nagy Ferencz főérdeme. Ő vezeti az egylet ügyeit, teszi le egyházi énekeinket több szólamra s tanítja be a tagoknak meglepő könnyűséggel. A tagoknak dicséretére válik az egylet fennállása iránti kiváló érdeklődése, továbbá az a szorgalom, kitartás és buzgóság, melyet eleitől fogva tanusítottak. Hogy a megkezdett uton tovább halad, azt oly lelkes tanítóról, mint Nagy Ferencz, és az összhangzatos énekek iránt annyira

lelkesülő oly tagokról, mint az enlakiak, bizvást hisszük. — Egyházkö-rünkben több helyen van már ily egylet, pl. F -Váralján, Korondon, Szt -Ábrahámon, Tordátfalván stb. Vajha mindenütt így volna! mennyi-vel lélekemelőbb, magasztosabb lenne az istentisztelet, mennyivel buz-góbbak lennének a hívek az istentiszteleteken való megjelenésben. Né-pünkben az ének, a dal iránti szeretet megvan, csak felhívás kell, hogy tömörüljenek, a szétszórt erőket egyesíteni s kész a dalegylet, melynek az erősödése, fennmaradása s némi régi szokások elenyésztetése mind-mind az énekvezér és lelkész tapintatos eljárásától függ. Az erős aka-ratot és kitartást mindig siker koronázta!

Levelező.

Az ekklesiákból (Folyt.) M.-Z s á k o d o n új iskolaépítés van terv-be véve. N. S o l y m o s o n nem volt konfirmáció régóta. Hát mi volt, a mi érne valamit? S á r d o n a nyári vasárnapi iskola jó rendben van, hasonlóan a téli. Uj-Székelen a nyári tanítás gyakoroltatik. A ke-pemegváltás elé van készítve. F i á t f a l v á n nincs nyári tanítás. Elég kár. Szt -Á b r a h á m o n a nyári tanítás nagy szorgalommal gyako-roltatik, de a faiskola el van hanyagolva. A kepmegváltásnak szép alapja van itt is, Sz.-Keresztúron is. G a g y b a n a nyári tanítás széd eredménnyel foly, de K e d é b e n az ismétlők a vallástanításra nem jelennek meg. A.-S i m é n f a l v á n 1063 frtot tesz a kepmegváltási alap. Van nyári tanítás. Medeséren a felnőtt ifjak nem akarnak a nyári tanításra járni. Elég roszul teszik. K a d á c s b a n Boros György tanító száz forintot ajándékozott az ekklesiának kepmegváltási alapra azzal a vissza nem vonható ígérettel, hogy míg abban az ekklesiában énekvezér és tanító lesz, azt minden évben megteszi. Páratlan nemes tett! Így már lesz kepmegváltás.

Csókfalván Fekete József lelkész ur vezetése alatt a nyári vásár-napi tanítás jó sikerrel gyakoroltatott a jelen évben.

Hazánk és a külföld.

Ev. ref. egyházi dolgok. A dunántuli püspök az elmúlt évet szomorú évnek nevezi, a mennyiben Polgárdin, Vilonyán, Kis-Kovácsiban tömeges kitérések történtek: háromszáznál több. Hangsu-lyozza a püspök a vallásos nevelés szükségét, óvja az egyházakat a hívek terhelésétől. Templomok, iskolák villámhárítók-kal és az ekklesiák v a s s z e k r é n y e k k e l ellátandók. Az egyházkerület egy egyházi és iskolai lap megindítása feletti ohaját kimondotta. Ebben hi-vatalos közlemények is közöltenek.

Cl a r k e F. J a k a b nevére Észak-Ámerikában a meadville-i uni-tárius theologiai akademián egy tanszéket fognak állítani. Az alap 50 ezer dollárra, százezer forint, van tervezve. Olvasóink ismerik Clarke életét s igazán krisztusi szellemben irt dolgozataiban gyakran van al-kalmunk gyönyörködni F. J. nagyrabecsült dolgozótársunk kitűnő for-dításában. A Clarke neve megérdemli ezt a megörökítést.

A z éneklés — írja egy bostoni zenészeti lap — még egészségi tekintetből is fontosnak fog bebizonyulni. A testnek mindenik részét edzik az emberek a testgyakorlatok mindenik nemével, csupán az éneklést nem vették igénybe még. Olaszországban adatokkal bizonyították, hogy beszélő művészek átlag hosszas ideig, azok, a kik fuvóhangszeren játszottak, még tovább éltek s soha egyik sem halt meg tüdővészben. A kiknek hajlamuk van tudóvszre, jól teszik, ha énekelni kezdenek. Az eredmény meg fogja lepni idővel. Ennek meg van az a magyarázata, hogy az ének olyan idegeket hoz működésbe, a melyek eddig el voltak hanyagolva. Így hát mi is csak azt mondjuk, hogy még egészségi szempontból is tanácsos, hogy mindenki tanuljon énekelni.

Edisson a villamosság gyakorlati alkalmazása körül való felfedezéseiről világhírű amerikai ember az Eiffeltorony csucsán levő könyvbe ezt írta: „Emléklül Eiffelre, a modern építészet ez óriási, nagyszerű példánya alkotójára, egy oly emberre, ki mély tisztelettel viseltetik minden építő mérnök, mindenek felett pedig a legnagyobb építő, a jó Isten iránt.”

P á l y á z a t. A kolozsmegyei tanítótestület De Gerando Antonina kolozsvári felsőbb l. isk. igazgató adománya folytán 5 darab arany pályadijat tűz ki, az adományozó által meghatározott következő tételre: „Mik lennének a leggyakorlatibb módok és eszközök arra nézve, hogy a gyermekek már az elemi iskolában elriasztassanak a pálinka-ivástól?” A munkát idegen kézzel leírva, a szerző nevét magában foglaló zárt jeligés levélke mellett 1890. szeptember 1-ig kell beadni Kolozsvárt, Elek Gyula tanítótestületi titkárhoz (Nagy-utca 47. sz.). A kolozsm. tanítótestület tagjai kívül pályázhatnak más tanítótestületek tagjai is. A pályanyertes mű a kolozsmegyei tanítótestület tulajdona lesz. A pályázat eredménye annak idején a kolozsm. tanítótestület szakközlönyében, a „Család és Iskola”-ban lesz közölve. A kolozsmegyei tanítótestület központi választmányának, Kolozsvárt, 1889. nov. 9-én tartott üléséből. Nagy Kálmán, elnök. Elek Gyula, titkár.

Gordon Sándor belfasti lelkész barátunkat — örömmel olvassuk az Inquirerből — a Manchesterben levő unitárius theologiai intézet igazgatójává fogják tenni. Valószínű, hogy a jövő év elején foglalja el szép állomását, melyet tudományos készségével méltán megérdemelt.

Bismarck elve szerint a béke fenntartásának legjobb módja, hogy Európa népei mindig készen álljanak a háborura. Erkölcsi szempontból nagyon különös elv s a népekre szerfelett költséges. Sokkal jobb mód volna a béke elvének ápolása, hogy ez által feleslegessé tegyük a verekedésre való borzasztó készülődés szükségességét.

Mun Gróf, (a ki a francia parlamentben a klerikálisok és monarchisták egyik híres vezére,) azt állítja, hogy ő a lelkiismeret teljes szabadságának híve, ezért azt mondja, hogy a francia törvények igazságtalanok a klastromok és egyházi rendek iránt. „Ha — mint írja —

„szeretted misére menni, menj mindenképpen; de ne kívánd, hogy én is menjek. Ha sokan szeretessé lenni akarnak, hadd legyenek, én ugyan nem foghatom fel, miként lehet valakinek erre kedve.“ Elfelejtette ehhez adni, hogy ha valaki nem akar szerzetesnek vagy apácának maradni, semmiképpen se gátold, hogy kilépjék.

A barázdák Erdélyben 44,000 hold szántóföldet emészteneek fel a Gr Schweinitz Gy. számítása szerint, tehát tagosítani kell.

Északamerika egyesült államai száma negyvenkettő. — Philadelphia-ban a posták főigazgatója is vasárnaponként a vasárnapi iskola tanítója. Osztályában 500 gyermek van. Az iskolában 3000. — Chinában a múlt évben 379 millió 383,500-ra számították a lakosokat. — Angliában 1888-ban 5 millió 356 ezer tanköteles gyermek volt s iskolába járt átlag 3 millió 515 ezer. — Afrika területe 11 millió négyszög mértföld s ebből mintegy 4 és fél millió az európaiak kezén van, és pedig a Németországnál 740 ezer, Franciaországnál 700 ezer, Angliánál egy millió.

Az amerikai unitáriusok — írja Bryce tanár — az összes amerikaiak között talán a legjózanabb gondolkozásuk és szokásuk. Ők azok, a kik legkevésbé szeretik fitogtatni hitüket.

Az emberi élet tartama a reformatio idejében középszámítás szerint 21 és fél esztendő volt, a jelen száz elején már 40 s fél esztendő fölül állott s ma még fennebb áll a „Hospital“ kimutatása szerint.

Kimutatás

a D. F. E. pénztárába alólírt kezéhez részint közvetlenül, részint a titkár útján befizetett tagsági s előfizetési díjakról s adományokról.

(1. közl. 1889. november hó 24-ig)

Alapító tagsági díjat fizetett: Gyöngyösi Béla Maros-Vásárhely 8 frt; Unitár. Egyh. Bpest 10 frt; Létai Gábor Kolozsvár 10 frt. Albert Dénes Ladamos 10 frt.

1889-re rendes tagsági díjba 1 frtot fizetett: Gál Kálmán Szegzárd, Buzás János H.-M.-Vásárhely, Létai László Makó, Ürmösi Jenő Béré, Péterfi Sándor N.-Ajta, Csonka György Kolozsvár, Dombi Béla Kolozsvár, Fekete Mihály Kolozsvár, Gámán Dezső Kolozsvár, Hadházi György Mokcsa, Biró Lajos, Osváth Gerő Kolozsvár.

1888-ra rendes tagsági díjba 1 frtot fizetett: Pongrácz Lajos Kolozsvár, Máté Lajos Városhalva; fizetett továbbá: Dr. Ferencz Ákos Kolozsvár 2 frt (1887—1888); Dr. Léhmán Robertné Kolozsvár 2 frt (1888—1889); Posgi István Kályán 1 frt (1890); Fejér Lajos M.-Goroszló 5 frt (1888—1892); Dr. Veress Lajos Kolozsvár 2 frt (1888—1889); Száamecz András H.-M.-Vásárhely 3 frt (1886—1888); Szél Géza a sz.-kereszturi kör részéről 12 frt.

1889-re előfizetési díjba 1 frt 20 krt fizetett: Drotleff János M.-Vásárhely, Dénes Mihály Sófalva, Kökösi Sándor Harangláb, Böckel Károlyné Kolozsvár, Kis Mózes Somogyom, Török Péter Sz.-Ujvár, Csiky Lukács Kolozsvár, Balogh József Kolozsvár, Székely József Bpest, Gámán Dezső Kolozsvár, Olgyai János Kolozsvár, Oborzil Gyula Kolozsvár, Simó Ferencz Bpest; Iparos polg. egyesület M.-Vásárhely (első félévre 60 kr.)

Ajándékozott: Létai Domokos T.-Szt-György 10 frtot.

Dr. Veress Vilmos,
pénztárnok.

Szives kérelem: Tisztelettel kérjük a tagokat és előfizetőket, sziveskedjenek a pénzküldeményeiket egyenesen a pénztárnoknak címezni.

A t. olvasóhoz!

Felhívás előfizetésre.

Az „Unitárius Közlöny“ már két esztendő. Ha a számot nézzük, két esztendő csekély idő az ember életében, de ha az elvégzendő kötelességet nézzük, akkor elég nagy idő arra, hogy a munkás embert kipróbálja. Mi az „Unitárius Közlönyt“ egy kertészhez hasonló munkásnak tartjuk. Az kapál, ültet, vet, gyomlál, irt, virágot gyűjt, bokrétát köt, gyümölcsöt szed, asztalt terít, énekel, beszélget, néha panaszkodik, nem egyszer zugolódik, legtöbbször elégedett, mindig jót remél, mert Istentől várja az áldást, s onnan bőven meg is kapja. Az „Unitárius Közlöny“ kertje kicsiny, de azt igyekszik jól mivelní, hogy gyümölcsét mások is szeressék meg, s tudják élvezni. Arra igyekszik, hogy feledtesse a gondot, hogy bátorságot csepegtessen a szívbe. Olykor, olykor lelkesít is. Nem tudjuk, hány olvasóra tett valami jó hatást, de hisszük, hogy tennie kellett, mert két esztendő alatt megkétszereződött az olyan olvasói száma, a kik fizetnek is érte, más lehet még több s ez nekünk szerkesztőknek, s bizonynal kedves munkatársainknak édes tudat és elég szép jutalom. Az új esztendő elébe új tapasztalatokkal és erős bizodalommal tekintünk. Dolgozó tánsainktól a jövő évre munkát s ígéretet is bőven kaptunk. Az eddigiekért fogadják legmélyebb köszönetünket. Támogassanak jó indulatokkal a jövőben is. Ígéretünk a jövő évre az, hogy az unitárius egyház mostani vezérfőfőfői arczképét fogjuk adni lapunkban. A hazai és külföldi vallás-erkölcsi mozgalmakat terünkhez képest állandó figyelemmel kísérjük. Mindezek mellett is a lap ára 1.20 kr. marad. T. olvasóinktól függ, hogy

igéretünket beválthassuk, s éppen azért ha olvasóink meghallgatják többszöri kérésünket, hogy mindenki szerezzen maga mellé még két tagot, s aszerint járnak el, akkor esztendő ilyenkor több ezren fogjuk együtt dicsérni az Istent. Ugy legyen!! Kérjük, jöjjenek hozzánk bizalommal!

Nagy Lajos, Boros György,
szerkesztők.

Az „Unitárius Közlöny“ ujévi első számából kívánatra bárkinek szívesen küldeni fogunk ingyen mutatványszámat, csak kérjük a név és lakás jelölését.

Az „Unitárius közlöny“
1888. és 1889. évi folyamaiból teljes példányokkal szolgálhatunk
1 frt 20 krért.

Szerkesztőségünkönél kaphatók:

Dr. Brassai S. értekezései: A jövő vallása Ára 10 kr. Vallás és hit. Ára 10 kr. Melyik az igazi tudomány? Ára 10 kr.

Dr. Hegedüs Istvántól: A halhatatlanság kérdése a klasszikus irodalomban. Ára 10 kr.

Köváry Lászlótól: A keresztény család. Ára 6 kr.

Boros Györgytől: Az unitárius vallás főelvei. Ára 30 kr.

Kelemen Alberttől és Ürmösi Kálmántól: A vallásos tanítás kérdése a rendes és vasárnapi iskolákban. Ára 20 kr.

Jelen számat egynegyed ívvel bővítettük.

T A R T A L O M.

Őszi dal. (Költemény.) Nagy L. 221
Az ember szentsége. F. J. . . . 221
Hymnus. Rédiger Géza 223
Buddha és a Buddhisták üdvöztető
tana. Dr. Brassai S. 223
Rövid jegyzetek egy hosszú utról.
III. Boros György 225
Az „Unitárius Közlöny“ karácson-

fája: B. Gy., Rédiger Géza,
Ferencz J., Grätz M., Gál J.,
Dr. Brassai, Tarcsafalvi J. 228
Egyleti élet és munkásság . . . 233
Hazánk és külföld 236
Kimutatás 238
A t. olvasóhoz. Boros Gy. Nagy L. 239
Hirdetés 240

Nyomatott Gámán János örököseinél Kolozsvártt (Bel-középutcza).